www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

להסתפק בו׳ גם מה שטוענין שלא אם היתה אמם חייבת להחזיר אין להם לפרוע משלהם ושעל חלרון להביא ראיה מהגכסים שירשו ואם מפני שהזכירו עלמם יורשים מרחל בחובעם ירושת דודתם שמתה אחרי מות רחל אמם כונתם היתה שהם עומדים במקומה ויורשים אותה בירושה הבאה לאמם אחר מכן גם טענה זו אמת היא שהרי אף אם קבלו ירושת דודתם אינם חייבים לפרוע מהירושה ההיא חובות אמם כיון שכבר מתה אמם כשמתה דודתם משום דמלי אמרי אמתא דאימנא קא אתינא כדאיתא בפרק מי שמת (קנ"ע :) במתניתין דתנן נפל עליו ועל אביו ועל מוריש׳ והיו עליו בחובה ובעל חוב וכו׳ וכדשלמו מתם בן שמכר בנכסי אביו ומת בטו מוליא מיד הלקוחות וזו היא שקשה בדיני ממונות אבוה מזבין ואיהו מפיק ואמרינן מאי קושיא לימא מכח אבוה דאבא קא אתינא כדכתיב תחת אבותיך יהיו בניך ואף אם היה דעתם על ירושת אמם אין היזק בזה שמפני שקראו עלמם יורשי רחל אין ראיה שירשו ממנה דבר בפעל אלא שראויים לירש אם היו לה נכסים וכן מוזכר תמיד בדברי רז"ל נכסים הבנכסין והיולאין עמה בחזקת יורשי אשה ור"ל קרובים שראויין לירשה וכן מוחר המת ליורשיו ר"ל למי שראוי ליורשו וכן רובם ואף אם ירשו בפעל קלת נכסים מפני זה לא נתחייבו לפרוע חובות אמם זולתי כדי מה שירשו א] ואע"פ שהזכירו עלמן יורשין דלתו ארמתי אגן דדייני כי האי דינא ולדבריו היאך אמרו (כתובות נ"ב :) מטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי והלא ע"כ נקראים יורשין כיון שירשו המטלטלין וא"כ מלד זה היו חייבין לפרוע חובה אביהם וזה מבואר נגלה ואין להאריך בדברים הפשוטים ומה שטענו דאפי׳ ה"ל שקבלה שלא כדין אולי פרעה רחל את נפתלי אחר כן וכמלוה על פה היא וטוענין פרעתי איברא דלענין דלא גבי מתשעבדי הויא מלוה על פה דהא ליה ליה קלא שחתחייב מחוך שטר זה אבל מכל מקום כיון שהיא מתחייבת מחוך השטר לא מצי למטען פרעתי דהא לא מצי למימר שטרך בידי מאי בעי כיון שהוא שטר גמור בעדים ולא דמי לכתב ידו לדעת הגאונים ז"ל שיכול לטעון פרעתי כיון דלא גבי אלא מבני חרי דהחם אין חורת שטר עליו אבל כאן בשר גמור הוא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בשטר העשוי בערכאות של כותים שיש לו דין שטר לגבות מבני חרי אבל לא גבי ממשעבדי לפי שאין קול יולא למה בנעשה על ידי כותים ג] וגם הרב רבי יונה ז"ל כתב דערב שפרע למלוה והמלוה לא הקנה לו שטר החוב בכתיבה ומסירה אלא שעשה לו שטר התקבלתי שהערב חוזר ונפרע מן הלוה מבני חרי ואינו יכול לטעון פרעתי דא"ל שטרא בידי מאי בעי אבל אינו גובה ממשעבדי בנדון זה יש לדון כן כל זה כתבתי להתלמד כונתא ונוחן אבל לעקר הדין כבר כתבתי למעלה מה שראה לטעות דעתי והנה אתכם האלילים הרי קדם אב שקנה חכמה זקן ויושב ביסיבה יושב על מדין הוא יורה יורה ידין הנה הוא תפוס זהב השמועות והקבלות וכסף הסברות והסברעות והמשקולות וכל רוח חכמה ובינה בקרבו פלס ומאזני מעפע בידו לדין דין אמת להמתו ולשים בארץ משפט לקו ולדקה נאם משתחוה מרתוק נגד פני הודכם מחוי קידה מול מעלת מסרתכם בכל נפשו ובכל מאודו הושק עבוד משיב מפני סירלה והכבוד יצחק ב"ר ששת זלה"ה : שעל הכתב בני אליס נטין כנחלים מטע יי׳ כאהלים כל פרים קדם הלולים האלילים הרמים מוקדמי קהל בלנסיה הקדוש המקום יסיה בעזרם :

תעט **נשאלתי** על אודות קדושי קטנה נתנו באשכנז והעדים המעידים זה אומר בכה וזה בכה כמו שכתוב בטופס קבלת העדויות ההם ולא באר השואל במה נפל הספק :

תשובה ראיתי עדויות העדים הכשרים שהעידו על עניני קדושי הקטנה והם ד׳ ר׳ יהודה ור׳ אברליף והר׳ יעקלין ור׳ יוסף כי כל האחרים שהעידו בזה הם או בעלי דבר או קרובים או נשים או שהעידו מפי נשים ולזה אין עדותם מעלה ומוריד ונשארו ארבע הנזכרים אשר צריך להתבונן ולהשכיל בעדותם ומה היות שנראה מחוך הקבלת עדות שהשנים לבד הוזמנו לעדות ולא אחרים אין חשש בזה דעדי קדושין אין צריך להזמינם וגומר להם אתם עדי כדאמרינן בפ׳ האיש מקדש (מ"ג :) אלא מעתה קדש את האשה בפני שנים ולא אמר להו אתם עדי ה"נ דלא הוי קדושי וא"כ אף כשהחמנו שנים לעדות יכולין להעיד אף אותם שלא הוזמנו ג] ולזה יש לעיין בעדות כל הד׳ הנז׳ אם הם מעידים על קדושין גמורים ואם עדותן מכוונת או אם יש אי זו הכחשה בעדותן שבעבורם תתבטל עדותן ומעתה אני אומר שלפי עדות ר׳ אברליף והר׳ יעקלין הקטנה מקודשת גמורה שהרי עדות שניהם מכוונת שהחתן נתן הטבעת לסרבל אבי הכלה ואמר לו בשעת נתינה הרי בחך דעקלין מקודשת וכו׳ ותנן (בגיטין ע"ג :) לתוך חיקה לתוך קלחה הרי זו מגורשת וכן לפי עדות רבי יהודה ור׳ יוסף שהעידו שנתן החתן הטבעת ליד הכלה ולא הושיט האב אלבע הכלה ואמר הרי בחך מקודשת לי וכו׳ נראה שגם אלה שניהם מעידים בקדושין שהרי הע"פ שלא הושיט האב אלבע הכלה מ"מ כיון שהיה שם סמוך לכלה כמו שנראה מעדותם והזמין שם בחו לקדושין מסתמא על דעת לקבל היה הקדושין ד] דאל"כ מאי בעי׳ התם וא"כ ה"ל כנתקדשה מדעתו וכאומר לה לאי וקבלי קדושיך דומי׳ דהושטת אלבע דמידי הושטת אלבע כתיבא אלא שאמרו החוספות דהושטת אלבע גרידא הוי כאומר קבלי קדושיך דומיא דמסירת מפתח דהוי כאומר חזק וקני וכל שכן שאם הושיב הכלה באחריון והזמין הקהל לבא לקדושי בחו ועמד בסמוך לה והחתן א"ל הרי בחך דשקלין מקודשת לי והיא קבלה הקדושין בפניו באשר הזמינה לזה דדי בכך ה] דומיא דמאי דאמרי׳ ביבמות פרק חרש (קי"ד :) בקטן הטשה על דעת אביו דחייב להפרישו אפי׳ למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו דכיון דטשה על דעת אביו הוי כמאכילו בידים ופרש"י ז"ל שם בקטן הטשה על דעת אביו שהתיבוק לופה באביו ורואה שנוח לו בכך ואביו עומד לו עליו דהוה כאלו מעאו לעשות ע"כ : כל שכן בנדון זה שהזמינה והביאה הוא לכך ועומד שם בשעת קבלתה הקדושין ושתק וילאו משם כלם לדעת שנתקדשה קדושין גמורים דהוי כמתקדשת מדעת אביה דאמרינן בפ"ק דקדושין (ט׳ :) בין ע"י אביה בין ע"י עלמה מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה ואע"ג דבנתקדשה שלא לדעת אביה איכא פלוגתא בפ׳ האיש מקדש (מ"ד :) אי חוששין שמא נחרלה האב ופסקו הפוסקים ז"ל כרבינא דהוא בתרא דלית ליה דרב ושמואל ולא חיים שמא נחרלה כאב התם הוא שבאב במדינת הים בשעת הקדושין או אם הוא כאן לא היה שם בשעת הקדושין ולא נתקדשה בפניו זה נקרא שלא לדעת כמו שפרש"י ז"ל שם קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה לא אמר לה אביה לקבלם ולא ידע פ"כ וכן נמי בהיא דנתקדשה לדעת ונשאת שלא לדעת ואביה כאן דאמר רב הונא (שם מ"ה :) אינה אוכלת דכיון דאיתיה האי דשתיק מרתח רתח בכה"ג נמי היא שאביה היה בעיר והיא נשאת שלא בידיעתו ולא טרח בנשואיה להורות שתפן בהם ולא נמלא בחופתה וכזה כשהוא בעיר ונשאת שלא מדעתו אע"ג שכשומע שותק ואינו לווה איכא למימ׳ האי דשתיק מרתח רתח אבל בקדושין אלו היה האב נמלא ועומד סמוך לבחו והזמינה שם לקבל קדושין הדבר ברור דלדעת אביה מקרי וא"כ אף לפי עדות רבי יהודה ור׳ יוסף הרי היא מקודשת ואם מפני עדות רבי יוסף שאמר לכלה הרי בחך מקודשת לי ולא אמר לה הרי את אין בכך כלום שכיון שהקדושין חלין מכח אביה ומטעמו מקבלת אותם הרי הוא כאלו מדבר עם אביה ואע"פ שעל ידי עלמה היא מתקדשת מכני לשון הרי בחך כדאמרינן בהיא דפ"ק דקדושין (ט׳.) הרי בחך מקודשת לי בין ע"י אביה בין ע"י עלמה מקודשת מדעתו אלא שהמפרשים ז"ל כתבו דע"י עלמה מהני נמי לישנא דהרי את ומיהו לישנא דהרי בחך לכולי עלמא מהני אף ע"י עלמה ו] וכ"ש בנדון זה שהיה האב בחותו מעמד סמוך לכלה שאפשר לומר שעם האב הוא מדבר אלא שהעד מפני שראה שנתן הטבעת לכלה חשב בלבו שידבר עמה ואינריך לומר לפי עדות רבי יהודה שלא סזכיר בעדותו שאמר דבריה אלו לכלה רק שאמר בשעת נתינה הרי בחך וכו׳ ולפי לבון עדותו כיון שהאב היה שם ואמר הרי בחך דעקלין וכו׳ נראה שלאב היה אומר כן ואחרי שבתי כתי העדים תרווייהו באבת אים קא מסהדי אע"פ בים קלא הכחשה ביניהם שהכת האחת אומרת שנתן הטבעת לתוך סרבל האב והכת האחרת אומרת ליד הקטנה מ"מ כיון שכלם שוין שהקטנה מקודשת על כרחין מקודשת היא ז] כדאמר רשב"א בפרק זה בורר (ל"א) לא נחלקו ב"ש וב"ה על בתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שים בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבש"א נחלקה עדותן ובה"א יש בכלל מאתים מנה וקיי"ל כר"ש ב"א והכא נמי בכלל דברי בתי הכתות יש שנתקדשה הקטנה וליכא למימר דרשב"א דוקא נקט בשתי כתי עדים כגון מנה ומאתים ומשום דיש בכלל מאתים מנה ולזה אין הכת האומרת מאתים מכחשת המנה הא ליכא למימר דודאי רשב"א לא נקט האי לישנא גריבא אלא משום דבכת אחת דפליגי ב"ש וב"ה [הוי טעמא דב"ה] דמלטרפי משום דיש בכלל מאתים מנה ולא נחלקה עדותן ומש"ה קאמר רשב"א דבשתי כתי עדים מודו ב"ש לב"ה ומיהו אפילו יש הכתבה גמורה ביניהם נמי הכי הוא דבמה שהן שוין יש לדון על פי עדותן דעל כרחין אחת מהני הכתות כשרה היא באין להחזיק הכת האחת במוכחשת אם לא נחזיק הכת האחרת בכשרה ואפילו לרב חסדא דאמר בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו בהדי שהדי שקרי למה לי זהו להחזיק שתי הכתות בספק פסול בתה שתעיד כל כת וכת בפני עלמה דומיא דההיא דפרק חזקת (ל"א :) דזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי שהדי דאבהתיה ואכליה שני חזקה והאי אייתי שהדי דאכלה שני חזקה דאליבא דרב חסדא כ"ע לא פליגי דלא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ארעא בחזקת אבהתיה וכן לרבא אפילו אליבא דרב הונא מכוש טעמא דאמרינן בגמרא דע"כ לא קאמר רב הונא אלא לעדות אחרת אבל לאותה עדות לא מצוש דעדות מוכחשת היא זו כיון שהכת האחת לבדה מעידה שהיא דאבהתיה וגם היא בספק פסול אבל במה שתי הכתות שוין אפילו באותה עדות ע"כ יש לדון בעדותן דממה נפשך הכת האחת כשרה היא וכ"ש לרב הונא דאמר זו באה בפני עלמה ומעידה וקיי"ל נמי כרב נחמן דאפי׳ באותה עדות נמי אמרינן אוקי הרי לבהדי תרי ואוקי גברא בחזקת אבהתא דהאי דאיתכחש באכילתה לא איתכחש וזה מבואר :

בענין הסבלונות אם יש לחוש להן בקדושין אם לאו אע"פ שלפי מש"כ אין צריך לדבר בזה כלל בנדון זה שהרי מקודשת גמורה היא בלעדי הסבלונות מממת הקדושין עלמן עכ"ז להתלמד אני אומר שלפי דעת רש"י ז"ל (בקדושין נ׳: בד"ה תשמין) שאשם סבלונות הוא שמא הם עלמן נתנו בתורת קדושין ואע"פ שלא פירש מהני כגון ששדך דהוי כמדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה ולא פי׳ דקיי"ל (שם ו׳.) כרבי יוסי דאמר דיו דבולאי בלא שידך ליכא למימר שכל הסולה מתנה לפנויה נחוש לקדושין

א] ב"י מ"ש סי׳ ק"ז מתו׳ ת׳ רמ"ת שם שמ"ת : ב] עי׳ בקנוה"ת סי׳ ס"ת סק"ב : ג] ב"י אסי"ע סי׳ מ"ב בד"ה כתב הריב"ש · מש"ת שם שמ"ד : ד] ב"י שם סי׳ ל"ז (ד׳ ס"ה ע"ב) בשד"ם ומ"ש : ה] ד"מ שם אות ס׳ · רמ"ת שם ס"ז : ו] ד"מ ורמ"ת שם ופ"ש בח"מ סקי"ת ובב"ש סק"י : ז] ב"י שם סי׳ מ"ב בד"ה וכתב עוד :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

אבל כשיבך הייסיגן לכם קדושין שלהם כיון דהויא אחרת דכולהו או רובא מקדשי וכדר מסבלי לפי גרסת קלת הספרים ולדבריו ז"ל בגדון זה בשליח הסבלוטה הנעשה מד אומר שאבי החתן נתן לו הסבלוטה ולא החתן אין להם לסבלוטה אלו מיהו הן עלמם קדושין שהרי אפילו אמר הא בפירוש שהוא נותן בהורה קדושי בנו אין חוששין להם דקיי"ל כרבינא דלא חיישינן דלמא שליח שוייה ולא דלמא אדלוי אדלי קמיה כדאיתא בפרק האיש מקדש (מ"ה:) בעובדא דהנהו בחרי דהוו שתי תמרא הוהי ליפי דבבל ואע"פ בהשליח אמר לבלה זה שלח לך החתן אין בכך כלום א] שהרי הוא עלמו מעיד שלא נתנה לו החתן ולא שלחו אבל לדעת הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל שאין חשש הסבלוטות מחמת עלמן אלא שהם רגילים בקדמו להם קדושין אפשר שאף הם לא נתנם החתן בעלמו לשליח הם רגילים שבבר קדמו להם קדושין אלא שבגדון זה מעשה אחר אין לחוש לבבלוטות לכ"ע שאם הסבלוטות קדמו לאלו הקדושין שנעשו בפומבי הנם נראה שאין לחוש לסבלוטות: לא מחמת עלמן ולא מחמת הוראה שקדמו להם קדושין למר כדאית ליה לפי שכיון שחזרו וקדשו הרי גלו שלא נתקדשה קודם לכן ואם הקדושין האלו קדמו לבבלוטות הדבר ברור שאין הסבלוטות כלום שמחמת קדושין הראשונים שלא בדאתן בהדיה במתני' בפ' האיש מקדש (נ'.) · עוד נראה מן העדות הסני שהעיד רבי יהודה שהלה היתה עומדת אחר הקדושין בבית החתן ואני לא אבין מתוך עדותו אם היתה שם בתולה נשואין אם לאו כי אם נשאת אפילו שלא לדעת האב הרי נשואיה נשואין גמורין [אף אם נתשוב הקדושין הראשונים שהיו שלא לדעת] דקיי"ל (מ"ה:) כרב הונא דאמר נתקדשה שלא לדעת ונבעלה שלא לדעת ואבאה כאן דאוכלת בתרומה וכדפרים רבא דהוא בחרא בעמיה הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בהיי האב דהבתא ודאי אם אינה דלא ניחא ליה מלווה הוה לוות דכולי האי לא הוה בתיק ואיכא למימר בהא מדתה רחמ וכ"ם אם נשואיה לדעת האב דודאי הוכיח הופו שנתרלה בקדושין הראשונים אף אם נאמר שהיו מתחלה שלא לדעתו וכל שנודע שנתרלה בהם ודאי מקודשת דע"כ לא פליגי בגמרא (שם) בנתקדשה שלא לדעת אביה אלא בשלא ידעינו אם נתרלה אם לאו אי הוישין שמא נתרלה ובהא קיי"ל כרבינא דאין חוששין אבל אם ידעינו שנתרלה ודאי הוה קדושין וכ"כ הרמ"ה ז"ל דכל שידעינו שנתרלה בשעת שמיעה הוו קדושין אפילו בלא שידך ואפי' לא נתרלה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"כ נתרלה הוכיח הופו על תחלתו והוו קדושין אלא שאם מיחה בפי' אז לא הוו קדושין אפילו נתרלה אחר כך וזהו הדרך הנכון בזה שבהסכימו בו גדולי האחרונים והרא"ם ז"ל שלא כדעת הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל שסוברים דאף אם ידעינו שנתרלה אינה מקודשת ב] ס"ב בגדון זה אף אם נאמר בנתקדשה שלא לדעת ונאמר ג"כ דמאי דשתיק מרתה רתח כדאמרינן בנשואין הייבו לומר דחיישינן דלמא שאי דשתיק מרתה רתח לחוש שלא תאכל בתרומה כיון שלא נתרלה בפי' אבל מ"מ אין זה כלווה ממש אלא אם נתרלה אחר כן נאמר שהוכיח הופו דלא רתח אלא מאי דשתיק משום דמינת ניחא ליה וכן משמע מהריא דנתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת ואביה כאן דמשתמא בשנתקדשה כיון שהיה כאן שמע ושתק ואע"פ בשנשאת אחר כן שלא לדעת כיון שנעשית בה מעשה יתומה בחיי האב אמרינן דשאי דשתיק משום דניחא ליה דאי לא מלווה הוה לוות דכולי האי לא הוה שתיק וכיון דבשתא ניחא ליה הוכיח הופו על תחלתו דמאי דשתיק מתחלה בקדושין לאו משום דרתח ואע"ג דאיכא לדחויי דהשיא דנתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת מיירי כגון שלא שמע הקדושין מתחלה עד שנשאת ואז שמע הקדושין והנשואין יחד מ"מ לא משמע הכי שבכל הזמן שיש מן הבתים בין קדושין לנשואין דהיינו י"ב חדש שנותנים לבתולה לפרנס את עלמה לא שמע והיה כאן דאי הכי הוה להו לפרושי בגמרא בהדיה · ולפי זה בגדון זה אף אם נאמר שהקדושין היו שלא לדעת בין לדעת בין שלא לדעת כיון שלא לווה בפי' לא בקדושין ולא בנשואין הרי נתרלה והוכיח הופו על תחלתו והוה קדושין אבל אם לא נשאת אם לא ידעינו שנתרלה בפי' אין הקדושין קדושין אם נתשיב אותם כקדושין שלא לדעת מפני עדות הכת האחת אלא שעדיין היא בספק מפני הכת האחרת האומרת שאביה קבל קדושין גמורים והו"ל כשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ואיכא פלוגתא ביני רבוותא ז"ל אי קיי"ל תרי ותרי ספיקא דאורייתא ולא מוקמי' אחתא אחזקה או לא כמו שכתבו המפרשים ז"ל בפ' ד' אחין ביבמות (ל"ח·) ובפרק האומר בקדושין (ס"ו·) בעובדא דינאי ולדברי כלם מתמירין בה מדרבנן אף אם אינה בספק גמור ולא קיימא בחסם חלוי · ועוד חזרתי ועיינתי בעדות הבעלי דבר ולאיתי עדות אבי שכלה האומר שהתן נתן לו הטבעת ואמר לו הרי בתך דעקלין מקודשת לי וכו' וכיון שהוא אומר כן אין ספק שהוא נאמן לאסרה כיון שהיא קטנה דרחמנא היתנה מדכתיב את בתי נתתי וכו' כדאיתא בפ' האומר בקידושין (ס"ד·) ואע"פ שאינו נאמן למכות ולעונשין ואין סוקלין על ידו כמסקנא דשתם אבל לאסורא רחמנא היתנה כל זה כתבתי להגדיל תורה ולהאדיר אבל לבר כתבתי למעלה שנראה לי ברור שאף לדברי הכת הנשיה קדושין לדעת הוו ומקודשת:

תפ ארלקוריעא לרבי שם טוב חכם י"א

שאלת שביב מרע שכתב בצוואתו בזה הלשון אני מניח שתהיה אשתי נזונת כל ימי מיגר אלמנותה יתר על כתובתה עד כאן · נסתפק לך אם משמעות לשון זה שתהיה נזונת בין תבעה כתובתה בב"ד בין לא תבעה דלעולם לא תפסיד מזונות או נאמר משום דכ"ע לאו דינא גמירי השביב מרע היה סבור שביד היורשים הוא לפרוע לה כתובתה ושתפסיד מזונותיה ולזה הניח · שתהיה נזונת כל · ימי מיגר אלמנותה ולא יוכלו היורשים לכופה על זה · והאי · דקאמר יתר על כתובתה ר"ל שלא יהיו נכללין המזונות בפרעון כתובתה אבל לעולם אם תבעה כתובתה בב"ד תפסיד המזונות דהא לא קאמר יתר על פרעון כתובתה וכיון דיד בעל השטר על התחתונה יש לנו לדון ולבאר הלשון בענין זה· עוד נסתפק את"ל שלכך נתכוון שתהיה נזונת לעולם אף לאחר תביעת כתובתה מעשה ידיה למי אם הן שלה או של יורשים אחר שלא פירש שלא יזכו היורשים במעשה ידיה ע"כ תורף השאלה:

תשובה נראה שאין האלמנה מפסדת מזונות בתביעת כתובתה בב"ד ולא בשאר הדברים שמפסדת אותן כשאוכלת בתגאי ב"ד ג] ולא מפני שלשון כל · ימי מיגר אלמנותה יהיה · משמעותו כאלו פי' כין תבעה בין לא תבעה אא"כ הכותב להשתו בלשון הזה היה לנו לומר שלא תפסיד בתביעת כתובה שהרי תגאי שבממון הוא ואף כשלא כתב לה כן היה לנו לומר שלא תפסיד שהרי אע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי כדתנן בפ' נערה שנתפתתה (נ"ב:) לא כתב לה את תהא יתבא בביתי וכו' ומתזנא מנכסאי כל יומי מיגר אלמנותיך בביתי מייב שהוא תגאי ב"ד ואמרינן כמי בכתה דוכתי דמזון האשה והבנות אע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי ולא מפני שכיון שכתב לה ולא היה צריך דהא אכלה בתגאי ב"ד נאמר שלכך נתכוון שלא תפסידה בתביעת הכתובה אא"כ הכותב להשתו תגאי זה ג"כ היה לנו לומר כן שהרי לא היה צריך לכתוב דאף אם לא כתב כמי שכתב דמי וכן בכל תגאי ב"ד היה לנו לומר כשכתב שלהוסיף אי זה דבר נתכוון שאם לא כן לא היה לו לכתוב דאע"פ שלא כתב כמי שכתב דמי וכן הכותב לאשתו כתובה במקום שאין כותבין דכומכין על תגאי ב"ד נאמר שלהוסיף לה על תגאי ב"ד נתכוון אלא ודאי אין אומרים כן בתגאי ב"ד שהתקנה היא שיכתבו הכל אלא שעשו חזוק לדבריהם שאף אם לא נכתב היה שיכתב כמי שנכתב והכותב לא הוסיף ושאינו כותב לא גרע ואף בכותב וחוזר וכותב אין אנו אומרים להוספת כתביה אא"כ הוסיף בפי' אבל אם לא הוסיף בפירוש כל שעבודין שון אדרבה אמרינן בעל שני את הא' כדתנן בפ' שכותב (פ"ט:) שתי כתובות וגם אחד אינה גובה אלא כתובה אחת ואמרי' עלה בגמרא איבעיא בהאי גביה אימא תהוי תיובתיה דרב נחמן דאמר רב נחמן שני שטרות היולאין ביום א' בטל שני את הראשון ושניהן ולא אמר עלה אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דקלא לאוספת כתביה ה"ל בדאוסיף לה וכשאוסיף לה אז אין אומרים בטל שני את הראשון אלא אם רצה לגבות מזמן שטר ראשון גובה הסך המועט לבד כמו שכתוב בשטר ראשון והשני בטל ואם רצה לגבות הסך הגדול הכתוב בשני גובה מזמן שני והשטר הראשון בטל ואם לא הוסיף אז בטל שני את הראשון אא"כ ראשון במכר ושני במתנה דאמרינן דליפות כחו כתב ליה משום דינא דבר מצרא או ראשון במתנה ושני במכר דליפות כחו כתב ליה משום אחריות וכדאיתא בפ' נערה שנתפתתה (מ"ד·) אבל הטעם בגדון זה מפני שאמר אני מניח שתהיה אשתי נזונת וכו' ולשון אני מניח בשביל מרע כתב הרא"ש ז"ל בתשובה שהוא לשון מתנה כמו יעול ויזכה יחזיק ויקנה דאמרינן בפ' מי שמת (קמ"ח:) דכלן לשון מתנה וכיון שזכה לה במתנת ש"מ כל יומי מיגר אלמנותה הנה זכתה במתנה זו והרי היא אוכלת מדין מתנה זו כל זמן אלמנותה ואף אם תבעה כתובתה בב"ד או נפרעת מכתובתה לא איבדה מזונותיה שהרי אינה אוכלת בתגאי ב"ד אלא מכח מתנת בעלה וא"א לומר שדעתו היה שתאכל בתגאי ב"ד ולזה הזכיר הלשון בעלמו המוזכר בתגאי ביה דין או קרוב לו דא"כ איך אמר לשון מתנה הרי לא נתן לה כלום אלא ודאי כיון שזכה לה בלשון מתנה הרי היא נזונת מכח המתנה אם תרצה ונפרעת מכתובתה ואינה מפסדת מזונות דמיא למאי דתניא בפרק יש נוחלין (קל"ח·) הכ"מ שאמר תנו מאתים זוז לפלונית אשתי ברצוני לה נוטלתן ונוטלת כתובתה בכתובתה ידה על העליונה דרב נחמן דאמר רב נחמן שני שטרות היולאין ביום א' בטל שני את הראשון ושניהן ולא אמר עלה אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דקלא לאוספת כתביה ה"ל בדאוסיף לה וכשאוסיף לה אז אין אומרים בטל שני את הראשון אלא אם רצה לגבות מזמן שטר ראשון גובה הסך המועט לבד כמו שכתוב בשטר ראשון והשני בטל ואם לא הוסיף אז בטל שני את הראשון אא"כ ראשון במכר ושני במתנה דאמרינן דליפות כחו כתב ליה משום דינא דבר מצרא או ראשון במתנה ושני במכר דליפות כחו כתב ליה משום אחריות וכדאיתא בפ' נערה שנתפתתה (מ"ד·) אבל הטעם בגדון זה מפני שאמר אני מניח שתהיה אשתי נזונת וכו' ולשון אני מניח בשביל מרע כתב הרא"ש ז"ל בתשובה שהוא לשון מתנה כמו יעול ויזכה יחזיק ויקנה דאמרינן בפ' מי שמת (קמ"ח:) דכלן לשון מתנה וכיון שזכה לה במתנת ש"מ כל יומי מיגר אלמנותה הנה זכתה במתנה זו והרי היא אוכלת מדין מתנה זו כל זמן אלמנותה ואף אם תבעה כתובתה בב"ד או נפרעת מכתובתה לא איבדה מזונותיה שהרי אינה אוכלת בתגאי ב"ד אלא מכח מתנת בעלה וא"א לומר שדעתו היה שתאכל בתגאי ב"ד ולזה הזכיר הלשון בעלמו המוזכר בתגאי ביה דין או

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

דהתם הוא כמי שחייב מעות ונותן מעות י"ל כיון שפירש שבמתנה נותן לו הראשונים בכלל לאבל בגדון זה שהוא חייב כבר במזונותיה והמתנה היא המזונות ההם הרי הכל הוא על ענין אחד וי"ל שגם החיוב הראשון נכלל במתנה זו מדלא כתב לה שהוא נותן לה מזונות אלו מוסף על מזונות הראשונים כדאמרי' בפ' נערה (מ"ג:) דשתי כתובות אחת של מאתים ואחת של ס' דלא נביא חמש מאות מדלא כתב לה אוסיפית ליך תלת מאה אמאתן אע"פ שאם היו שטרי חוב גוביה שניהם כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל והסכימו לדעתו כל האחרונים ז"ל הכא נמי איכא למימר הכי דמדלא כתב מוסף על המזונות הראשונים ליה לה מזונות אלא מצד אחד שהראשונים נכללו באלו אלא שכתב לה מתנה ליפות כחה שלא תאכל בתנאי ב"ד כדי שלא תפסידם מחמת חביעת הכתובה כדאמרינן בשני שטרות על שדה אחת ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו הוא דכתב ליה מבוש דינא דבר מלרא · ועוד י"ל דבלשון נותן שהיה מזונות כל הזמן ההוא ואפשר שנכלל בזה החיוב הראשון אלא שבזולת מתנה זו לא היתה מזונות כל הזמן ההוא במותלט רק בתנאי שלא תחבע כתובתה ועתה הוסיף לתת במתנה שתאכל כל הזמן בלי תנאי וסיור ולזה אין לה מזונות משני לדדין אבל ידה על העליונה ואוכלת מכח המתנה אף לאחר חביעת כתובתה ושוב מסייע לאלמנה מה שכתוב גם כן בלשון הנותה יתר על כתובתה שנראה שרצה בזה שאע"פ שנוטלת כתובתה עדיין תהיה מזונות כל ימי מיגר אלמנותה שאם לומר שלא ישימו לה מזונותיה בחשבון כתובתה מה היה צריך לזה וכי עלה על דעת שיאמר לה לאי מזונותיך בכתובתיך ודמי למאי דאמרינן בשלהי פרק נערה (נ"ד:) במיחד שדה לאשתו למזונותיה דאי אמר למזונות ריבא לה מזונות וכתב הרמב"ם ז"ל שאם היה שכרו יותר מן הראוי לה נוטלת הכל ע"כ · וכתב רש"י ז"ל דאי לשעבדו למזונותיה הרי כל נכסיו משועבדים לכך עד כאן · ומה שנסתפק אולי האי גברא לא גמיר דלאו כולי עלמא דינא גמירי וסיה סבור שיוכלו לכופה לקבל פרעון כתובתה ולהפסידה מזונותיה ולזה לוה שתהיה מזונה כל הזמן אם תרצה כל שלא תהיה נפרעת מכתובתה ולא תחבענה בב"ד אין כאן ספק דהא אמרינן בפרק יש נוחלין (קל"ח:) תנו מנה לפלוני בעל חובי בראוי לו נוטלן ונוטל חובו ומקשינן מאוס דאמר בראוי לו נוטלן ונוטל חובו דלמא בראוי לו בחובו קאמר ומשנינן הא מני רבי עקיבא היא דדייק ליישנא יתירא דתנן לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו שמקא ורומא ולריך ליקח לו דרך. דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין לריך ליקח לו דרך ומודה ר' עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאין לריך ליקח לו דרך אלמא כיון דלא לריך וקאמר לטפויי מילתא קא אתי ה"נ לטפויי מילתא קא אתי ואם היה ממש בטענה זו אין אומרין האם כיון דלא לריך וקאמר לטפויי מילתא קא אתי נימא דהאי נכרא לא נמיר והיה סבור שהמוכר את השדה מכר את הבור ואת הדות כדאמרינן בנותן שנותן את כלן ומשום הכי פירש חוץ מאלו ולאו לטפויי מילתא קא אתי משום דרך וכן נמי באומר תנו מנה לפלוני בעל חובי בראוי לו לא נימא שיטול את שניהם אלא ידו על העליונה ויטול אי זה שירצה לפי שזה היה סבור דאי לא קאמר בראוי לו אלא שאמר סתם שלא היה נוטל כי אם חובו כמו שאמרו כן באומר בחובו ומשו"ה אמר בראוי לו שיהי' ידו על העליונה אבל לא שיטול שניהם אלא ודאי האי טענה ליתא וליכא לספוקי בה כלל א] וכ"ש בגדון זה שהוא דבר תמידי ומפורסם לכל שמנהג העולם בתנאי ירושלם כמו שמפורש בתוספתא (כתובות פ"ד ה"ו) שאר כל הארלות כותבין כתנאי ירושלם וכן בירושלמי (כתובות פ"ד הי"ד) רבי אבהו אמר קסרין כיהודה ושאר ארלות כירושלם · ומה שאמרו משום דיד בעל השטר על התחתונה גם זה אינו דלא אמרינן הכי אלא בגשון מסופק שאפשר לדונו לגד זה או לגד זה ואין מתברר מתוך השטר למה נתכוון ואפשר זה כמו זה ובכל ענין השטר נשאר בחזקו כי הכיא דמסכת מנחות (ק"ח:) בית בנתי אני מוכר לך מרלאהו גרוע נפל עבד בעבדי אני מוכר לך מרלאהו קטן מת מרלאהו מת וכגון הכיא דפרק בית כור (ק"ז:) אלי שדה אני מוכר לך דאמרינן עלה בגמרא לוקח טוטל בחוב וכגון הכיא דפרק גט פשוט (קע"ג:) אמר רבא שטר לך בידי פרוע הגדול פרוע הקטן אינו פרוע ובכל הני אמרינן עליהו בדוכתיהו דטענת משום דיד בעל השטר על התחתונה ובכגון הכיא דתנן התם בפרק גט פשוט (קס"ה:) כתב לו זוזין מאה דאיכון סלעים עשרין אין לו אלא עשרין זוזין ק' דאיכון סלעין אלתין אין לו אלא מנה וכגון נמי הכיא דתניא בברייתא בפרקא בתרא דכתובות (ק"ו:) כתוב בו כסף סתם מה שירצה לוה מגבהו ונוכא נמי דטוחיסו בתלמודא ובכלן השטר עדיין בחזוקו לאותו דבר קטן אבל לבטל השטר מעקרו כמו בגדון זה שאם היה כמו שאומרים שהיתה המתנה בטלה אין אומרים בזה יד בעל השטר על התחתונה וראיה לדבר דתניא בפ' גט פשוט (קע"א:) שטר שזמנו בשנת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר ואין אומרים מוקדם הוא ופסול לפי שלעולם מעמידין השטר בחזקתו כשר ואין פוסלין אותו בגדון זה ג"כ מעמידין המתנה בחזקתה ואין מבטלין אותה ואמרי' נמי בפ"ק דע"ז (י"·) הכיא שטרא דהוה כתיב בה שית שנין יתירתא סבור רבנן קמי דרב אבי למימר הא שטרא מאוחר הוא ועד דמטי זמניה לא טריף

אמר להו רב אבי הא ספרא דזקנא כתביה ובית שנין דמלכו בעולם דאגן לא חשבינן אינו תביב להו הנה שבדי שלא נגרע כח השטר לומר שהוא מאוחר אבו תולין שהסופר מנה שלא כדרך שאר הסופרים כ"ם בגדון זה שהיו מבטלין השטר לגמרי ב] וכי תימא התם הוא לפי שאין דרך העולם לגרע שעבוד שטרם באחור זמנו של שטר ה"ל שאין דרך אדם וכ"ם שביב מרע להוליא דבריו לבטלה ואומר שנותן והוא אינו נותן כלום ולעולם אין מפרשים לשון השטר גמה שאין רגילות לעשו' כדאמרי' בפ' גט פשוט (קסו:) הכוא שטרא דהוה כתיב בה שית מאה וזוזא שלחה רב שרביא קמיה דאביי שית מאה אסתירי וזוזא אי ו' מאה זוזי וזוזא אי שית מאה פריטי וזוזא. א"ל דל פריטי מהכא פריטי בשטרא · לא כתבי אינשי אסוכי מסכי אי ומשוו להו זוזי וכו' הנה מבואר שאע"פ שהלשון הוא בהתם אין אומרים יד בעל השטר על התחתונה בגמה שאין דרך לעשות כן כ"ם בגדון זה לפרש לשון השטר בפירוש זר ונבטל השטר בכללו שאין לעשות כן בשום פנים ולכן הדין עם האלמנה ואוכלת מכח מתנת בעלה ואף לאחר חביעת כתובתה בב"ד ג] :

ולענין הספק השני אם מעשה ידיה ליתומים כיון שמזונות מנכסיהם נראה ג"כ שהדין עם האלמנה דכיון שאוכלת מכח מתנת בעלה ולא בתקנת חכמים הנה אין מעשה ידיה ליתומים שהרי מעשה ידיה משום מזונות ומזונות עיקר ומעשה ידיה משום איבה כדאיתא בפרק אע"פ (נ"ח:) דמשום האי טעמא אמר רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני מזונת ואיני עושה וקיי"ל כוותיה כדאפסיק הלכתא בסדיא בפ' שני דייני גזרות (ק"ז:) וכיון דמזוני עיקר כל שנסתלקה תקנת מזונות נסתלקה תקנת מעשה ידיה ואם בשביל מתנת בעלה אינה חייבת להן במעשה ידיה שהרי אפילו לבעלה לא היתה חייבת בענין זה הגע עלמך האיש שהתנה עם אשתו שלא יתחייב במזונותיה וכן היא לא תתחייב לו במעשה ידיה אם אחר כן רצה הוא לתת לה במתנה ונתחייב לה הוא במזונותיה הראמר שנתחייב היא ג"כ לו במעשה ידיה הא ודאי לא שהרי אינה אוכלת בתקנת חכמים אלא מן הדין מכח המתנה ובהא ליכא למימר מעשה ידיה שלו משום איבה דליחיה להאי טעמא אלא כשאוכלת מן התקנה ולא מן הדין ד] אבל כשאוכלת מן הדין שרצה ליתן לה במתנה ליכא למימר בה משום איבה וליכא תקנה בהא מלתא כלל אלא הרי היא בזה כאשה אחרת דעלמא וכמו הפוסק עם אשתו לזון אם בתה חמש שנים שאין מעשי ידי הבת שלו כדאמרינן התם במתני' בפרק הנושא (ק"א:) נשאת יתר עליו הבעל שהוא חייב במזונותיה והם נותנין לה דמי מזונות ובודאי כיון שנשאת והבעל חייב במזונותיה מעשה ידיה לבעל ואע"פ כ הם מעלין לה מזונות · וכן מפורש בתוספתא (כתובות פ"י ה"ג) כתב לזון בן אשתו ובת אשתו לא יאמר להן אמו ומשו מלאכה ואני זן אתכם אלא הם יושבין והוא מעלה להן מזונות ה] בגדון זה ג"כ כיון שאוכלת מכח המתנה ולא בתנאי ב"ד מעשה ידיה שלה זהו מה שנ"ל בזה ואתה תבחר ולא אני ושבח וראית בין טעם בריא ובין טעם רזה כי אים חכם אתה עדיף מגביא וחוזה עוקר הרים ועוקן זה בזה על יושר לבך אמריך ודבריך במשפט תכלכל ואם יש במה שכתבתי סברא אולי נעתה מדרך השכל בחרולות שבלך תדוקנים ותדושנה אדום ואת אשר תבחר בו הוא הקדוש · נאום דורש שלומך וטובתך לעולם אם תדרשנו ימצא לך שתר פנים לא יעיש

והין כל דבר נעלם נאמן אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תפא מונסון. לרבי יהודה אלשיך י"א

שאלת הגביר י"א. יצחק נתחייב לבנו וזה טופס שטר חובו יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו רבקה ובעלה יצחק היו עלינו עדים וקנו ממנו קנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות ותנו לבננו יעקב ולמשורכתו שתלקח לו לאשה היום הזה שמה רחל בת אברהם להיות בידם וביד באי כחם לראיה ולזכות מחמת שאנו מודים הוראה גמורה שנטלנו וקבלנו מידם מאה מנה והרי הם עלינו ועל כל אחד ואחד משנינו בחוב גמור ובהלואה גמורה ובנאמנות שלמה וקבלנו עלינו יחד ועל כל אחד ואחד ממנו בפני עצמו לפרעם להם מהיום והלאה לכשיתבעום ממנו בהסכמה אחת הם ובאי כחם בלי שום ערעור וסרוב שבעולם ובלי תביעת נפח שטר חוב זה ובלי תביעת זמן אחר על פרעון הממון הנזכר ואפילו זמן ב"ר ובלי השמטה בשביעית וכך אנו מודים ליעקב ולרחל הנזכר שכל ממון זה הונח בידינו וקבלנוהו מידם לאחריות ממון שטרי כתובה ותוספת ונדוניא ומתנה לחוד שיכתוב היום הזה יעקב הנזכר למשורכתו הנזכרת בעת קחתו אותה לו לאשה וכל זמן ששטר חוב זה יצא מתחת יד יעקב ורחל הנזכרת או מתחת ידי באי כחם ברלא קרוע וכו' הנה עתה נפטר יעקב בעל חוב הנזכר ובאה רחל אלסנותו ושטרי כתובה ותוספת וכולי בידה ותבעה מחמיה לפרוע לה המאה מנה הנז' ויצחק חמיה טען דאדעתא דהכי כתב חוב זה שלא תגבהו ולא תתבעהו כלתו לעולם שלא מדעת בנו ולזה כתב בשטר לכשיתבעום שניהם יחד בהסכמה אחת כי סמך בבנו כפי מה שהיו דברים ביניהם ולזה נתכוון בלשון השטר ואין לנו רק מה שנתפרש בו ונכתב בפירוש ויד בעל השטר על התחתונה כי אין מוציאין ממנו רק בראיה ברורה וכיון שבנו אינו תובעו ואינו מסכים למעשיה בתביעת החוב לאו דינא הוא שתגבה כלום ממנו והאלמנה השיבתו דהא מעשים בכל יום שמתחייב אדם לשנים ותולה גביית חובו בהסכמת שניהם כל שיקבל הממון משניהם וכהא דאמרן ולזה נתכוונו בחיוב זה שכל זמן שיבא א' משניהם לגבות שלא יהא רשאי לעשות כן ויפוי כחה הוא זה לה שבעלה לא יהא רשאי לגבותו שלא מדעתה דא"כ לדעתו של חמיה כיון שמת איזה מלוה בעלמא נפטר לוה מחובו ואין זה בגדון שלפנינו ויצחק השיב דלא דמיא מלתא להא וגדולה

א] עי' בקבלת יעקב (תלגזי) במדת חכמים לוח ג' ומי' בשו"ת פרח מטה"ח ח"ח סי"ב : ב] עי' לעיל (סי' שמ"ט ומי"ג) וס"ב : ג] עי' בקי"ו (תלגזי) בשמ"ל לשון בנין מ"ג לוח כ' סי' מקרין מ"ם לתקנות מסי' קפ"ח : ד] כ"י חס"ש פס"ש שו"ע שש סי"ח ומ"ש בח"מ סק"ל ובכ"מ סק"ד : ה] כ"י שם סי' קי"ד בד"ה ומסה · שו"ע שם סע"ב :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מזו דמה שכתב שמאה מנה אלו הונחו בידם לאחריות וכו' כיון דחוב זה קדם בזמן למה שכתב הבן לאשתו שטרי כתובה וכו' הרי זה כאדם המקנה לחברו דבר שאינו ולא בא לעולם והוא כאומר לאשתו נכסי לבני שתלדי מכני דודאי לא קנו ואיהו יצחק תולה הקנאתו בדבר שלא הגיע עדיין בשעת חיובו לא מהני ובטל הוא· ועוד דבשטר זה תחלתו מלוה וסופו פקדון דמלת הונחו מורה על פקדון ולא ראי זה כראי זה ורחל טוענת דלא דמי מילתא לאומר לאשתו וכו' דאין זה אלא במה שאדם נותן ומקנה משלו אבל במה שאדם מודה שקבל ונתחייב לפרעו כל חיובין שהוא עושה קיימין· ועל מה שאמר דשתי משמעיות דשטר שתחלתו מלוה וסופו פקדון הדיין יראה וידון דלשון הונחו אינו מורה על פקדון ואף שאינו נמצא וכך אנו מודים וכו' הונחו וכו' לא גרע כתו של שטר משום דדי לה במה שהודה שקבל המאה מנה ורואין מיסרא בתראה כאלו אינה ויתקיים השטר בשאר ובמה שכתוב לעיל בו וגובין בו ומציאין ב"ד מחסיו ונותנין לה ע"כ דברי הבעלי דינין :

עוד כתבת בעלה האחר שיעקב בא בטענה אחרת שהוא הוציא הוצאות הנשואין ומלבושי התתונה ופרנסתם של שניהם על שולחנו וכל זה עולה יותר מהאלף דינרים ורבקה טוענת שכל מה שהוציא וזן הוציא לכבוד בנו ותבא עליו ברכה ואין לו ליפרע מהחוב הנו' גדולה מזו דכל שאינו ראובן קיים פוענין לה דאינו נאמן יעקב לומר משלי הוצאתי צרכי הנשואין וכל הכתוב לעיל דחוששין שמא משלו הוצי' הבל ואיהו יעקב שבא להוציא מחבירו עליו להביא ראיה ויעקב מען דאינו צריך להביא ראיה דכל שמסכו בנו וכלתו על שולחנו ובביתו שנים רבות אין ראיה גדולה מזו ואיהו נאמן במה שטען שלא הוציא בנו בחייו הוצאות וכו' דכל שלא גלה דעתו שנתן להם במתנה כל מה שהוציא ופרנס אדעתא דהבי הוציא מה שהוציא שלומן יגבה מהם אם מהאלף דינרין אם מזולתו ההוצאות וכו' שהוא לא נתבון לזונם בתנם ולהוציא כל מה שהוציא בכדי ועל זה רבו הטענות ביניהם ע"כ השאלה :

תשובה נראה שהדין עם האלמנה וטענות יעקב חמיה אין בהם ממש תחלה מה שסומך טענתו על מה שאמרו ז"ל יד בעל השטר על התחתונה אין כאן סמך של כלום דלא אמרינן הכי אלא בלשון מסופק שאין מתברר מתוך השטר למה נכתבון כי הסיא דאמרינן במסכת מנחות (ק"ח:) בית בבתי אני מוכר מראהו גרוע נפל מראהו נפל עבד בעבדי אני מוכר לך מראהו קטן מת מראהו מת ואמרי' טעמא דתם משום דיד בעל השטר על התחתונה וכגון הסיא דתנן בבבא בתרא נפ' בית כור (ק"ז:) אני שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ונועל אני שדהו ואמרינן עלה בגמרא אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לוקח טעל בתום וכגון הסיא דאמרינן בפרק גע פשוט (קע"ג·) אמר רבא שטר לך בידי פרוע כגדול פרוע והקטן אינו פרוע ואמרינן עמא דתם משום דיד בעל השטר על התחתונה וכגון הסיא דתנן בתם בפרק גע פשוט (קס"ה :) כתב לו זוזין מאה דאיגון סלעים עשרים אין לו אלא עשרין זוזין מאה דאיגון סלעין תלתין אין לו אלא מנה דכיון שאמרו דאיגון הכא נראה שהכל אחד אלא שטעו בחשבון וכיון שלא עדע לנו אם טעו בחשבון הזוזין או בחשבון הסלעין יד בעל השטר על התחתונה וכגון הסיא נמי דתניא בברייתא בפרקא בתרא דכתובות (ק"י :) כתוב בו כסף תתם מה שירצה לה מנכסו ובוכה נמי דכתוביה בחלמודא והנעשה הוא בכלם לפי שהספק שקול וקרוב לצד האחד כמו לצד האחר ואין מתברר כלל מתוך השטר אבל בנדון זה שמכיר בשטר שהוא עודה שכל המנון הונח בידו וקבלו מידם לאחריות הכתובה ותוספת ומדוניא הדבר ברור שלא נתכוונו במה שכתוב בשטר לכביתבשוס יחד בהסכמה אחת אלא לומר שלא יתן לבעל חלי כתוב בלא רצונה וגם לא יתן לה חלי כתוב שלא ברצון בעלה אע"פ שהשטר בשם שניהם והיה מן הדין שיגבה כל אחד חלקו בלא רשות חברו ואפי' חלק חברו היה נוגה אם חברו הוא בעיר דשליחותה קא עביד כדאיתא בפרק מי שהיה נשוי (ל"ד·) וכן לומר שאם יסכימו שניהם בתביעת הכתוב שיהיה הרשות בידם אם בלא עם גבייה הכתובה אבל כל שתבא היא לגבות כתובתה הדבר ברור שיכולה לגבות מן הכתוב שאם לא כן אין אחריות לכתובה כלל שהרי אחר מיתת בעלה אינו שיהיה ואם יגרשנה לא ירצה להסכים וא"כ נפל האחריות בבירה ובכגון זה אין אומרים יד בעל השטר על התחתונה כיון דלא אורחא דאינשי למשדי זוזיהו בכדי אדרבה מעמידין השטר על חזקתו ואין מגרעין זכותו ורחיה לדבר דתניא בברייתא בפרק גע פשוט (קע"ח·) שטר שמתו בשנת לו בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר ואין אומרים מוקדם הוא ופסול אלא הולין שמאוחר הוא וכשר ואע"פ שיש לדחות בזו דשאני התם שהיו פוסלין השטר לגמרי עדיין יש ראיה מדאמרי' בפרק קמא דע"ז (י' ·) הסיא שטרא דהוה כתיב בה שית שנין יתירתא הבור רבנן קמיה דרב אמי למימר הא שטרא מאוחר הוא ומד דמתי זמניה לא מריך אמר להו רב אמי הא ספרא דוקנא כתביה ושית שנין דמלכו בטילם דאגן לא מצבינן איהו תביב להו הכא בכאן אלא עברא כח השטר לומר שהוא מאוחר לפי שאין דרך הלוים לעבד שטרם באמור זמנו של שטר אלו הולין שהסופר מנה אלא כדרך שאר הסופרים ורחיה עוד מדאמרינן בפרק גע פשוט (קס"ה:) הסוא שטרא דהוה כתיב בה שית מאה ותחא שלחה לך שריבית קמיה דאחיי שית מאה איסתירי ותחא לו שית מאה פריעי ותחא לא"ל דל פריעי מסכת דפריעי בשטרא לא כתבי אינשי אסוכי מסכי להו ומשוו להו זוזי וכו' הכא מבואר שאין אומרים יד בעל השטר על התחתונה במה שאין דרך לעשות כן ואפי' שלשון השטר הוא בסתם ח] כ"ש בנדון זה שמתבאר מתוך השטר שהיו הטעות בידו לאחריות הכתובה שיש לנו לקיים לשון זה לזכות האשה ולפרש הלשון הראשון בדרך מסכמת לזה ולא יהיה סתירה בשתי הלשונות ואפי' אם היו שתי הלשונות הכתובים בשטר סותרים זה את זה הדין בזה לומר הכל הולך אחר התחתון ולא לומר דיד בעל השטר על התחתונה כדתנן בפרק גע פשוט (קס"ה:) היה מלוה מנה הכל הולך אחר התחתון דאמרינן: מהדר הוא דקא הדרי בהו וכ"ש בנדון זה שאפשר לקיים את שתיהם שם לנו לפרש כן דה"ל אמרינן בגמרא התם (קס"ו:) בבעיא דבעי רב פפא קפל מלמעלה וקפל מלמטה מאי מי חיישינן לזבוב או לא ותע"ג דפשיטא ליה. בקפל מלמעלה וקפל מלמטה שהולכין אחר התחתון מיבעיא ליה בקפל מלמעלה וקפל מלמטה אם נקיים את שתיהן ונאמר שקפל הי' כתו' בשניהם אלא שעל ידי זבוב נמחק התחתון לפי שיש לנו להסכים ב' הלשונות אפילו באפשר רחוק כגון תשמא דזבוב כ"ש בנדון זה שהלשון בעלמו נראה שמה שכתוב למעלה היה לזכות בעל השטר לומר שחכף שיהבשוס שניהם בהסכמה אחת יתחייבו לפרעם אפילו בלא עת גביית כתובה אבל כל שתבא האשה לגבות כתובתה בין בחיי הבעל על ידי גט בין לאחר מותו גובה כתובתה מן החוב הסוא אף בלא הסכמת הבעל ג] וגדולה מזו אני אומר שאף לפי הלשון הראשון הכתוב בשטר האשה גובה כתובתה מן החוב הסוא בין בחייו בין במותו ואפילו בלא הסכמתו ואפילו בעומד ועוה שאינו רוצה שהרי כיון שהאשה גובה בעד כתובתה זכות הבעל בחוב הסוא הרי תביעת האשה בתביעת הבעל עצמך מי שמתחייב לחברו מנה לפרעו כל זמן שיתבעהו היעלה על דעת לומר שאין כתובה ובעל חוב של מלוה גובין מחוב זה אלא מרצונו וכן אם מת זכה בו הלוה ואין יורש המלוה קם תחתיו לתובעו הא ודאי לא אם כן בנדון זה מפני שהחוב גם בשם האשה לא יגרע זכותה משאם היה בשם בעלה לבד וזה ברור וכל שכן שהכתוב בלשון השטר הש ובאי כתם ח"כ הרי האשה באה עתה מכח בעלה מפני שעבוד כתובתה שמוליאין מזה ומתנין לזה מדרבי נתן ואם כן טענת ילחק הראשונה בעלה מעקרה :

הטענה השנית שנסמך עליה מפני שהחוב הזה נזמן לכתובת הבן לאשתו והוה ליה כאדם המקנה לחבירו דבר שאינו ואינו בא לעולם וכיון שתולה הקנאתו בדבר שלא הגיע עדיין הוא גם זו הטענה אין בה ממש חדא שאפילו בהקנאה ממש דקיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא לדבר שאינו בעולם אעפ"כ אדם יכול להקנות ולהתנות בהקנאה הסיא בדבר שלא בא לעולם כדמשמע מסוגיא דפרק מי שמת (קמ"ח:) דאפי' למ"ד המזכה לעובר לא קנה כאומר המבשרני אם תלד אשתי זכר יפול מנה [קנה] דהכי מקשינן התם לר"ה דאמר מתניתא ליכי יודע מי שנאה ולוקמה במבשרני ועוד דאע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אדם משעבד דבר שלא בא לעולם דהא קיי"ל דאקנה משתעבד כדאיתא בפרק מי שמת (קג"ו·) וכ"ש שיכול לשעבד ולהתנות בדבר שלא בא לעולם ג] ועוד שבנדון זה אין אנו צריכין לשעבודו שכיון שהודה שקבל המעות מעלמו משועבד הוא וכיון שלא נפרעו חייב הוא לפרע' לבעלי השטר או לבאי כחם או לנושים בהם והדבר בזה מובר :

והטענה השלישית שאמר דשתי משמעיות בלשון תחלתו מלוה וסופו פקדון דמלת הונחו מורה על פקדון ואולי אומר כן כדי שיוכל לפטור נאמנו דאם אין זאת כוונתו מה לי מלוה מה לי פקדון דמ"מ הרי קבל המעות וחייב אותם גם בזה אין ממש בטענתו שהרי בפירוש מחיר בשטר שהם חוב גמור והלוהה גמורה וזה בהרבה מקומות בשטר ולשון הונחו אינו מורה על פקדון לבד אלא שאמרו זה לפי שהחוב הוא בידם שניהם לאחריות הכתובה וקודם לכן אין רשאין לפרעו אלא מדעת הבעל והאשה לזה כתוב בשטר הונח בידו כלשון יהא מונח עד שיבא אליהו ולא היה ראוי להשיב על טענתו זאת לתולמה :

הטענה הרביעית שנסמך עליה מפני שהוליא הולאות המלבושים והולאות החתונה ופרנסתם של שניהם על שולחנו וזה עולה יותר מסך החוב גם בזה לא לדק בדברו דהא קיימא לן (בכתובות ק"ע·) כתן במי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו דהניח מעותיו על קרן הלבי מקום דעל דעת הבעל הוא עשה והוה ליה כפורע חובו של חברו ואם כן אינו נפרע לא מן האשה ולא מן הבעל ד] ואף שפ"י שדעת הרשב"א ז"ל דהסיא דוקא באומר לה בפירוש הריני מעלה לך מזונות ממתת מה שחייב לך בעלך וכענין פורע חובו של חברו שדמו אותה לו בדברים ובכתובות אבל על הסתם לא הניח מעותיו על קרן הלבי הייבו לומר שמתחלם מן הבעל דומה ליורד לתוך שדה של חברו ונטעה אלא ברשות אבל להתחלם מן האשה דבר פשוט הוא שאינה חייבת לו כלום אלא אם כן לוחה ממנו בפירוש וכן כתב הרשב"א ז"ל עצמו שכן כתב בתשובה אף במי שהיה חייב מעות לאשה ודן שלא תקבל לו מתנה חובה מה שהוליא לה למזונותיה · בנדון זה גם כן אף אם נאמר שהבעל חייב לפרוע לו אלו הוצאות הרי אינו מוכרח לו כלום מתוך שהיה עומד ומעות לאחריות כתובתה שהרי אף אם פרע הבעל בפירוש לבעל לבדו לא עשה כלום לפי מה שנתחייב בשטר· ועוד שכיון שמת הבעל מוציא שמא הוליא הוא הכל ומעל יעקב להביא ראיה ועוד שכיון שיש נאמנות בשטר הדבר ברור שאינו נאמן לומר שפרעו ואפילו יביא עדים על הפרעון כדאיתא בשבועות סוף דבר ראוה אני שעמעה הלמה דין ומשפט יאמרו ומעמת יעקב אמיה אין לסמך על מה שיסמוכו · יצחק בר רבי ששת זלה"ה :

ולפרש הלשון הראשון בדרך מסכמת לזה ולא יהיה סתירה בשתי הלשונות ואפי' אם היו שתי הלשונות הכתובים בשטר סותרים זה את זה הדין בזה לומר הכל הולך אחר התחתון ולא לומר דיד בעל השטר על התחתונה כדתנן בפרק גע פשוט (קס"ה:) היה מלוה מנה הכל הולך אחר התחתון דאמרינן: מהדר הוא דקא הדרי בהו וכ"ש בנדון זה שאפשר לקיים את שתיהם שם לנו לפרש כן דה"ל אמרינן בגמרא התם (קס"ו:) בבעיא דבעי רב פפא קפל מלמעלה וקפל מלמטה מאי מי חיישינן לזבוב או לא ותע"ג דפשיטא ליה. בקפל מלמעלה וקפל מלמטה שהולכין אחר התחתון מיבעיא ליה בקפל מלמעלה וקפל מלמטה אם נקיים את שתיהן ונאמר שקפל הי' כתו' בשניהם אלא שעל ידי זבוב נמחק התחתון לפי שיש לנו להסכים ב' הלשונות אפילו באפשר רחוק כגון תשמא דזבוב כ"ש בנדון זה שהלשון בעלמו נראה שמה שכתוב למעלה היה לזכות בעל השטר לומר שחכף שיהבשוס שניהם בהסכמה אחת יתחייבו לפרעם אפילו בלא עת גביית הכתובה אבל כל שתבא היא לגבות כתובתה הדבר ברור שיכולה לגבות מן הכתוב שאם לא כן אין אחריות לכתובה כלל שהרי אחר מיתת בעלה אינו שיהיה ואם יגרשנה לא ירצה להסכים וא"כ נפל האחריות בבירה ובכגון זה אין אומרים יד בעל השטר על התחתונה כיון דלא אורחא דאינשי למשדי זוזיהו בכדי אדרבה מעמידין השטר על חזקתו ואין מגרעין זכותו ורחיה לדבר דתניא בברייתא בפרק גע פשוט (קע"ח·) שטר שנמתו בשנת לו בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר ואין אומרים מוקדם הוא ופסול אלא הולין שמאוחר הוא וכשר ואע"פ שיש לדחות בזו דשאני התם שהיו פוסלין השטר לגמרי עדיין יש ראיה מדאמרי' בפרק קמא דע"ז (י' ·) הסיא שטרא דהוה כתיב בה שית שנין יתירתא הבור רבנן קמיה דרב אמי למימר הא שטרא מאוחר הוא ומד דמתי זמניה לא מריך אמר להו רב אמי הא ספרא דוקנא כתביה ושית שנין דמלכו בטילם דאגן לא מצבינן איהו תביב להו הכא בכאן אלא עברא כח השטר לומר שהוא מאוחר לפי שאין דרך הלוים לעבד שטרם באמור זמנו של שטר אלו הולין שהסופר מנה אלא כדרך שאר הסופרים ורחיה עוד מדאמרינן בפרק גע פשוט (קס"ה:) הסוא שטרא דהוה כתיב בה שית מאה ותחא שלחה לך שריבית קמיה דאחיי שית מאה איסתירי ותחא לו שית מאה פריעי ותחא לא"ל דל פריעי מסכת דפריעי בשטרא לא כתבי אינשי אסוכי מסכי להו ומשוו להו זוזי וכו' הכא מבואר שאין אומרים יד בעל השטר על התחתונה במה שאין דרך לעשות כן ואפי' שלשון השטר הוא בסתם ח] כ"ש בנדון זה שמתבאר מתוך השטר שהיו המעות בידו לאחריות הכתובה שיש לנו לקיים לשון זה לזכות האשה

ח] עי' לעיל (סי' מ"ם) הע"ג : ג] ר"מ ח"מ סי' ע"ז אות ח' · רמ"א שם סע"ד ע"ז ואפי' בטמ"ע שם - ד"מ ורמ"א אס"מ סי' קי"ב סי"ז ופ"מ : נמ"מ סקכ"ב : ד] רע"א ח"מ סי' כ"ט :
ז] עי' רע"א ח"מ סי' רע"ז סי"ז ונפ"מ שם סקכ"ג :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לדון זכרי אלגרנטי י"א

תפב **שאלה** לאה נחליצה מן הארוסין מלוי יבמה ואחר שנעשית החליצה הנזכר כדין וכהלכה הלכה ונתקדשה ליהושע וקודם החליצה לוי הנז' בטל כל מודעי ומודעי דמודעי ופסל על עצמו כל עדים שיעידו שמסר שום מודעא על החליצה הנזכרת ועתה אחר שנתקדשה לאה מיהושע הנזכר לוי הנזכר הראה שטר מודעא שמסר על החליצה הנזכרת אם השני הזר שהוא יהושע הנזכר אם יכול לקיימה אם יש לו להוציאה ואם יכול לקיימה אם יכול להכניסה לחופה בשבע ברכות ע"כ לשון השואל:

תשובה מוסכם הוא מן הראשונים והאחרונים ז"ל שהחליצה שוה לגט בדיני מסירת מודעא לו בטול וכתו שנראה מסוגיא שבפרק מלות חליצה (ק"ו) דאמרינן א] התם חליצה מועלת כשרה גם מועלה פסול חליצה מעושית כשרה גם מעושה פסול ואקשינן ס"ד אי דאמר רולה אני אפילו חליצה נמי אי דלא אמר רולה אני אפילו גט נמי ומתרלינן אלא ס"ק חליצה מועלת לעולם כשרה גם מועלה לעולם פסול חליצה מעושת וגם מעושה זמנין כשר וזמנין פסול הא דאמר רולה אני הא דלא אמר רולה אני ומייתינן עלה מתני' דערכין וכן אחה אומר בגטי נשים כופין אותו עד שיאמר רולה אני ועלה דהא מתניתין בערכין פרק האומר משקלי עלי (כ"ח:) אמר רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא וכן נמי אמרינן התם ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר רולה אני עד דמבטל למודעיה אם כן נראה שהחליצה שוה לגט בדין העישוי ומסירת מודעא ובטולה וכמו שבגט מסירת מודעא מבטלת הגט אף בחליצה כן וכמו שבגט בטול המודעא מבטלת המודעא ומקיימת הגט כדאמרינן מאי עד שיאמר רולה אני עד דמבטל למודעיה כן בחליצה · ובגדון זה אם לא ידע שהיה כאן אונס אלא מחוך דבריו ומסירת מודעתו אע"פ שאם לא בטל המודעא[בשעת החליצה מודעתו מודעא]כדאמרי' בפ' חזקת(מ':)מודעא דמאי אי דגיטא ומתנתא גלוי מילתא בעלמא הוא כלומר אע"פ שלא ידענו שהוא אנוס כיון שהוא אומ' שהוא אנוס יש לנו להאמינו דאם איט אנוס למה לו ליתנו ולמסור מודעא על נתינתו דבשלמא במכר אפשר שאינו אנוס ומפני שהוא צריך למעות מוכר ומוסר מודעא כדי שיבטל המכר כשיסיה לו מעות ולכן צריך שנדע שהוא אנוס אבל בגט ומתנה שאיט מקבל מעות כל שמוסר מודעא ואומר שהוא אנוס יש לנו להאמינו וכן בחליצה שדיניהן בזה שוין מכל מקום כשבטל המודעא בשעת החליצה נתבטל מודעתו ונתקיימ' החליצה כמו שהסכימו כל הראשונים ז"ל שבטול מודעא מועיל לבטל המודעא מסירה דערכין אלא שאם מסר מודעא על החליצה ועוד מסר מודעא על בטול המודעא אז צריך שיבטל בפירוש בשעת החליצה גם המודעא הראשונה שמסר על בטול המודעא או שיאמר בלשון כולל שהוא מבטל כל דברים שמורמין כשיתקיימו אותן דברים לבטל החליצה וכל שאומר כן במאמר כולל כל מה שקדם אף אם אמר קודם לכן הריני מוסר מודעא לכל מה שאומר ואף אם אומר דבר כולל מ"מ דברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר ואמר נגד החליצה ונמצאת החליצה קיימת לעולם אנו הולכין אחר דברו האחרון וכן כתב הרמב"ם ז"ל גבי גט (פ"י מהלכות גרושין) והוא אמת וכן אבל הרשב"א ז"ל נסתפק והיה חוכך להחמיר אם מסר מודעא גם על בטול כזה שלא יועיל הבטול ולהוליא מידי כל ספק תקן שיבטל כל מודעא ויפסול ג"כ כל עד שיעיד שמסר מודעא בפניו וא"ת מה יועיל לגבי אסור אם יעידו מ"מ כל שהוא פוסל עדיו אף הוא מבטל המודעא לגמרי אלו דבריו ז"ל · ובגדון זה ג"כ כבר פסל עדים שיעידו על מסירת המודעא וא"כ המודעא בעלה אם לא היתה בלשון כולל ואף אם הבטול לא היה בלשון כולל ואם המודעא היתה בלשון כולל והבטול היה ג"כ בלשון כולל המודעא ג"כ בטלה והחליצה קיימת וכשרה וכ"ש שפסל עדים שאין כאן בית מיחוש לדברי הכל · אמנם אם המודעא היתה בלשון כולל שמוסר מודעא על כל בטול והבטול איט במאמר כולל שיכנס בכללו בטול כל מה שאמר קודם לא המודעא קיימת והבטול איט מועיל וממשך מזה שהחליצה פסולה ולפי שלא בא בשאלה לשון המודעא ולשון הבטול ע"כ הארכתי אמנם יהיו דברי אלה במי שלא ידענו שהוא אנוס אבל אם ידענו שהוא אנוס חליצתו פסולה וזהו שאמרו חליצה מעושית פסולה ואע"פ שבטל המודעא והמודעא כאלו איט כיון שבטלה מ"מ האונס במקומו עומד ופוסל החליצה ובגדון זה לא בא בשאלה אם היה אנוס אם לאו ואיזה אונס ואם ע"י ישראל ואם ע"י כותים ואם כדין ואם שלא כדין ולכן לא אכנס ראשי בזה ולכשאשאל על דברים אלה בבאור אתחכם להם:

ומה שבא בשאלה אם המקדש יכול לקיימה או אם יש לו להוציאה ואם יכול לקיימה אם יכול להכניסה לחופה בשבע ברכות אם בטול המודעא הוא בענין שמועיל כמו מה שכתבתי לתעלה והחליצה כשרה הדבר ברור שמותר לקיימה ולהכניסה לחופה כדת משה וישראל ואם הוא בענין שאינו מועיל והמודעא קיימת והחליצה פסולה אז אסורה לזר אם לא שיחלוץ היבם חליצה שניה וגם זה השני שקדשה אסור לנוסה עד שיחלוץ היבם שניה אבל אחר שחלץ לה שניה מותרת לזה שקדשה לקיימה ולכנסה ואע"ג דאמרי' ביבמות פ' האשה רבה (נ"ב:) גבי יבמה שנתקדשה לזר דאפילו רב ושמואל דרב סבר אין קדושין תופסין ביבמה ושמואל אמר בשניותו גריכה גם משום דמסקינא ליה ופסק אמיתר הלכתא כשמואל ואמר רב אשי הכא השתא דאמר אמיתר הלכתא כוותיה דשמואל אם היה יבמה כהן תולין לה זמריא ליה כלומר למקדש ואקשינן איתגורי איתגורי א"כ מליגו מוטא כשכר אלא אם היה יבמה ישראל נותן לה גט והותרה לו כלומר נותן לה גט המקדש והותרה ליבם ומשמע לכאורה דלמקדש אסורה אע"פ שחלץ לה היבם מדעת משום קנסא כדי שלא יהא חוטא כשכר הסיא כבר תרגמה ר"ת ז"ל דלאו למימרא דלמקדש אסורה דהא אפי' באשה שהלך בעלה למדינת הים ואמר לה מת בעלך ונתקדשה תנן התם שמותרת לחזור לו ולא שאמרו עליה להגריכה גט מב' כמו שהחמירו בנשואה משום דבקדושין לא עבד אסורא וכי היכי דמותרת לחזור לראשון בלא גט הוא הדין שמותרת למקדש אחר מיתת הבעל או אם גרשה דלא אסרוה לשני אלא היכא דאסרוה גם לראשון וכ"ש ביבמה הים לו לומר דלא מיתסרא למקדש דאין להחמיר בה יותר מבאשה אים וכי מקשי בגמ' איתגורי איתגר לאו לאסרה על המקדש אלא דמשמע ליה לתלמודא דמאי דאמר אם היה יבמה כהן תולין לה דבעל כרחו קאמר שכופין אותו לחלוץ דאי לאשמעינן שמותרת למקדש מאי קמשמע לן רב אשי פשיטא דלא חמיר מאשה שהלך בעלה למדינת הים (מ"מ) [משו"ה] פריך עלה איתגורי איתגר דא"כ מליגו חוטא כשכר משום דקדש באסור יחלוץ לה יבם בעל כרחו וכי מתרלינן אם היה יבמה ישראל נותן לה גט והותרה לו ר"ל ג"כ שאם ירלה היבם ליבם כופין המקדש לגרש כדי שלא יהא חוטא כשכר אבל לעולם אם היבם מדעתו רולה לחלוץ מותרת למקדש · ואף לדעת הגאונים ז"ל שסוברין דלמקדש לעולם אסורה כדי שלא יהא חוטא כשכר אפילו אלו נתן לה היבם מדעת הכא בגדון זה מותרת שכרי אף הם לא אמרו אלא בנתקדשה במזיד דהתם שייך קנסא דאי לא תקשי להו היכי מחמרינן ביבמה טפי מאשה שהלך בעלה למדינת הים [אלא] ודאי לא אמרו אלא בנתקדשה במזיד ושלא ברשות ובאשה שהלך בעלה למדינת הים מותרת למקדש ולא קנסינן ליה משום דנתקדשה ברשות כדקתני ואמרו לה מת בעלך וכ"כ הרמב"ן והרשב"א והרא"ש וכל האחרונים ז"ל וכ"ש בגדון זה דלא שייך למקנסיה שכרי כאלה בפני בית דין כאונן בבטול מודעא ובפסול עדים ולא הוה ליה למקדש לאסוקי אדעתיה שיש עוד ליבם אלין ושמסר מודעא על הבטול כדי לפסול החליצה וכ"ש שהמוסר מודעא על הגט או על החליצה שעובר על דברי חכמים כדאמרי' בפרקא קמא דקדושין (י"ב:) דרב הוא מעיד אמאן דהוה מסר מודעא אגיטא אם כן לא הוה ליה לאחזוקי איסורי ברשיעי · ועוד דהתם ביבמה שנתקדשה איכא למקנסיה מפני שאסרה על היבם בקדושיו שאם כשן הוא אסורה לו לעולם ואם ישראל הוא אסרה עליו [עד] שיתן גט דלשמואל קיימי' דאמר בעניותו גריכה גם אבל בגדון זה לא אסרה על היבם כלל בקדושיו דאדי אסורה היתה לו כבר מפני שחלץ לה ואע"פ שהיא חליצה פסולה מכל מקום פסלתה עליו כדאמר (רב נחמן אמר) שמואל בפ' כל הגט (כ"ד:) כל מקום שאנו חכמים גט פסול ופוסל חליצה פסולה ופוסלת ופרש"י ז"ל פסולה להתירה לשוק אבל פוסל מן האחין שלא תתיבם הם עוד דקנו עלה בלא יבמם דכיון שלא בנה שוב לא יבנה עד כאן לשונו ואע"ג דבגט לא קיימא לן כשמואל דאמורא טובא פליגי עליה הגאון והו"ל איסו יחיד לגביהו בחליצה משמע דסלכתא כוותיה ואף אם נאמר דהלכתא כרבי אלעזר דפליג עליה הא לא פליג עליה אלא בקטן ואנפליה ובטולהו אידך מודה לשמואל ואע"ג דנקט נמי במלתיה שמאל ולילה פסולין ופוסלין לאו דוקא הכי ולדוגמא נקטינהו דהא בהגהו כשמואל ס"ל אבל בקטן ואנפליה דפליג עליה דשמואל ודאי בדוקא נקט דאי הוו אחריני הוה ליה למנקט להו בהדיהו וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בטולן חליצה פסולה ופוסלת ובקטן ואנפליה כתב שאינה חליצה כלל נראה שפסק כר"א ובקטן ואנפליה דוקא פליג ובגדון זה ודאי אפי' נאמר שהמודעא קיימת מ"מ אין החליצה בטלה לגמרי אלא שהיא פסולה דומיא דחליצה מעושית דקתני עלה התם בפרק מלות חליצה שהיא פסולה וא"כ פסלה על האחין ועוד דבר הלמד מעניינו הוא דחליצה מעושית כוי דומיא דחליצה מוטעית כגון שאומרים לו חלוץ לה ובכך אחה כוונסה דאמרינן התם (ק"ו ·) דפסולה כדאמר רבי יוחנן לרים לקים אני שונה בין שנחבוין הוא ולא נחבוה היא בין נחבוה היא ולא נחבוין הוא חליצה פסולה ולא אמרה וכו' וחליצה מוטעית בכי האי גונא אע"ג דפסולה פסלה מן האחין כדאמרינן התם בהשיא דאחאי לקמיה דרבי חייא בר אבא וכו' אמר ליה חלוץ לה ובכך אחה כונסה לבתר דחלץ לה אמר ליה השתא אפסילא מיבך זיל חלוץ לה חליצה מעליתא כי היכי דתשתרי לעלמא הכא כאן מבואר דחליצה מוטעית כגון חלוץ לה ובכך אחה כונסה דקתני עלה דפסולה מ"מ פסלה עליו ודאותה נמי אית לן למימר בחליצה מעושית דפסולה ופסלה עליו ואם יחלוק חולק ויאמר זהו בחליצה מעושית שאין שם מודעא אבל המוסר מודעא על החליצה ואומר שכל חליצה שיחלוץ תהיה בטלה לגמרי הכא אם המודעא קיימת החליצה בטלה לגמרי דומיא דגט שכתב הרמב"ם ז"ל (פ' שני מהלכות גרושין) וזה לשונו וכן מי שאמר לשנים גט שאני כותב לאשתי בטל הוא וכתב אח"כ גט ונתנו לה בפני שנים אחרים הרי זה גט בטל וזו היא מסירת מודעא על הגט עד כאן וכתב הוא ז"ל פי' שכל מקום שהוא כתב בחבורו גט בטל הוא בטל לגמרי ואם היה בטלה כאן לא נאסרה עליו משום גרושה דאפי' ריח הגט אין בו וא"כ המוסר מודעא על החליצה נאמר שהחליצה בטלה לגמרי ולא פסלה עליו · כשיב

ט

א] עי' פ"ם הגרי"פ שם ניל' הגאונות אמר דגא ולא ח"ל:

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לו כגה הרמב"ם ז"ל מנמו כתב (פ' רביעי מהלכות יבום וחליצה) שהמומר מודעת על החליצה חליצתה פסולה ומחליצה מעשים על ידי ישראל שלא כדין לא על ידי כותים שלאסורו מעלמן כדין פסולה וע"י כותים שלא כדין אינה חליצה וכתב שם בסמוך לזה זה לשונו כל מקום שאמרנו אינה חליצה לא שלא עשה כלום לא אינה כלום כדי שלא כחלו לא נחלצה לו ולא נאסרו עליו קרובותיה ולא נפסלה מן הכהונה ומותרת להתיבם וכל מקום שאמרנו חליצה פסולה נאסרים עליו קרובותיה ונפסלה מן הכהונה ונאסר' על האחין ואינה מתיבמ' ואינה מותרת להנשא לאר עד שתחלון חליצה כשרה עד כאן הגה שסרב ז"ל אינו מצוה דין החליצה לדין הגע בזה שלא ע"פ שהמומר מודעת על הגע ורוצה שיבטל הרי הוא בטל ואינו כלום אין כן בחליצה אלא חליצה פסולה היא ומועלת לפוסלה מן האחין ולאוסרו בקרובותי' ולפוסלה מן הכהונה ונראה לי שטעם החלוק שים בין גע לחליצה בזה לדעתו הוא זה דבגע שיכול לבטלו אחר שנכתב ולומר גע זה בטל כי גע דעתו ז"ל שבשגע ביד הבעל יכול לבטלו ואינו מגרש בו לעולם והכהוא ביד הבעלה אם מבטלו בפירוש מלהיות גע ג"כ אינו מגרש בו לעולם וגרים כגרסת ר"ח ז"ל בהחיבת דבריה פרק הבולה (ל"ב :) מהי דבטליה מתורת חליה מתורת גע לא בטליה וסבירא ליה לרב ז"ל דהוא הדין נמי קודם שנכתב הגע שיכול לבטלו אפי' בלא אומר והא דאמרינן בפרק חזקת (מ' :) מודעת דמאי אי דגיעה ומתנתא גלוי מילתא בטלתא הוא דמשמע דבמינן במודעת דגיעה שיהא אינה אלא דלא בטיל בידעינן ביה בתוכיה דגלוי מילתא בטלתא הוא ומסמינן ליה דאגים הא אם ידעינו בברור שאינו אומר לו שהוא מודה כן אלא שרוצה לבטל הגע קודם כתיבתו אין זו מודעת איכא לתרוצי דלשולם איתא לך שאם אמר קודם כתיבה שהוא רוצה לבטל הגע שהגע בטל והתם מיירי בשאינו אומר שהגע יהיה בטל אלא שאומר ומוסר דבריו לעדים שהוא אומר ובכא הוא דאמרינן דמסמינן ליה שהוא אומר דגלוי מילתא בטלתא הוא וגריכין אנו בזה לנאמנותו שהרי כיון שלא בטל הגע בפירוש אינו מבוטל ואע"פ שגרשה מדבריו שדעתו שיבטל הא קיימא לן דגלוי דעתא בגיעה לאו מילתא היא ולכן פסלותו הוא מפני שאנו מאמינין לאותו שהוא אומר ובזה הגע פסול ופוסל כמו בגע מעשה ואם ידעינו בברור שהוא מסקר ואינו אומר הגע כגר אבל אם בטלו בפירוש אע"פ שאינו אומר הרי הגע בטל ואם מגרש בו אפי' ריש הגע אין בו אף בלומר זה קודם כתיבה כמו במבטל הגע אחר שנכתב והרי הוא כאלו אמר הריני מבטל הגע מעכשיו ולאחר שיכתב אלא שאם בטלו אחר שנכתב אין לו תקנה כלל לגרש בו לעולם מכיון שנתבטל ואם בטלו קודם שנכתב יש לו תקנה בבטול המודעת שהיא קודם כתיבה אבל בחליצה אינו יכול לבטלה קודם חליצה בלא אומר שהרי כשאומר אני רוצה שכל חליצה שאחלון תהיה בטלה בלא אומר [אינו] אומר לו שהוא מודה בזה אין בדבריו כלום דהא אחי מעשה שהחליצה ומבטל דבריו הראשונים ואם נאמרה שדעתו לומר שהוא מבטלה מעתה לאחר שתחלון הרי לאחר חליצה אינו יכול לבטלה שכבר הותרה לשוק אבל מודעת החליצה שאחלון ואנו מאמינין לאותו בזה מקום דגלוי מילתא הוא דומיא דגע ומתנה אי אף אם לא יאמר שהוא אומר אלא שהוא מבטל' סתם נאמר שאומר כן מפני שהוא אומר על החליצה שאם לא כן מה לו לחלון ושיעורך לבטל קודם לא יחלון ולא יבטל וכיון שאין מודעת החליצה אלא מחמת אומר אין החליצה בטלה מחמתה אלא הרי חליצה פסולה ופוסלת כמו בחליצה מעשית ח] ואפשר לחלק עוד בין גע לחליצה שבגע בשהוא מבטל קודם כתיבה הוא מבטל שליחות הסופר והעדים אי שאינו כותבו לשמה ולתורת גרושין ולכן הוא בטל לעולם וכן בשמבטל אחר כתיבה הוא מבטל גע זה מלתתו לעולם בתורת גרושין ולכן הגע בטל שאם לא נכתב לשמה אי אינו בתורת גרושין אינו גע כלל אבל בחליצה החליצה עצמה אינו יכול לבטל שהיה כחלו לא נעשתה אלא שהוא אומר שלא יתכוין לשם חליצה ולהתירה לעוק אם כן לו יהי כדבריו אינה חליצה בטלה אלא חליצה פסולה ופוסלת כדאמרינן התם גבי חלון לה ובכך אתה כונסה שאינו יכול לבטל דהיא חליצה פסולה ופוסלת מן האחין כמו שכתבתי למעלה · ומ"מ אפי' בגע יש חולקין על הרמב"ם ז"ל שאין יכול לבטל הגע קודם שנכתב אלא אם כן הוא אומר כמו שמפורש לרמב"ן ז"ל בפ' חזקת בחדושיו ויש סוברין דאף לאחר כתיבת הגע אינו יכול לבטלו שלא יגרש בו לעולם שכיון שנכתב בהכשר מעתה אין דבורו מועיל לבטלו וגרסינן בפ' הבולה מתורת שליח ניעוא גופה מי בטיל כלומר שאינו מבוטל אף אם בטלו בפי' וזה דעת רש"י ז"ל וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל אלא שכתבו שיש לומר בדבר ולדבריהם מבואר הוא שאין מודעת החליצה מחמת בטול אלא מחמת אומר שאנו מאמינין לאותו שהוא אומר ומ"כ הוא פסולה ופוסלת אלא אם כן ידעינו בברור שהוא אומר על ידי כותים ואלא כדין אם אינו חליצה כלל אבל כל שאנו ידעינו כן אין להאמינו בזה דלהא לא סגי שהוא מעמא דאמרה בגמרא גלוי מילתא בטלתא הוא שהרי אפשר שהוא מוסר מודעתו מפני שהוא אומר כדין או ע"י ישראל ומעתה נתבאר דבגדון זה אף אם המודעת קיימת והחליצה פסולה מ"מ פסלה עליו בחליצתו וכיון שכן אינו מן הדין לקנות המקדש לאחרים עליו כל שאנו לה סיבה חליצה אינה ועוד שכיון שנפסלה על הסיבה בחליצתו הדין נותן לכופו לחלוצה חליצה אינה להחידה לעוק ב] כי כן כתבו האחרונים ז"ל בהסיבה דחליצה

מעמעית שכל שנפסלה לו הדין לאותו לחלון לה שלא תהא עגונה (וכדאמרינן) [כדתנן] ביבמות שהרי הראה מיבמה בחיי בעלה שהדין לאותו לחלון וכן בשסיה גימה יולא מתחת ידה כדאיתא בפרק כ"ם (קי"ח :) ואם כן אין ליבם על המקדש הרעותות כדי שנקנה לאותו ולכן הדבר ברור שאף אם המודעת קיימת אסיה מוחרת למקדש לכתחלה להנשיה לאחיה כדת מסה וישראל אמנם אחר שיחלון לה הדין חליצה אינה לעלה אי בכפיה על ידי בית דין עד שיאמר רוצה אני ויבטל כל מודעי בכלל כדין והכלמה אבל בלא חליצה אסור לו לנשיה אסרי אסורה היא עליו עד שיחלון לה חליצה אינה :

מנחת לרבי חיים אבן מבוך יא

תפג **שאלה** ראובן כתב אלף זוז בסתנה לחוד לאשתו ושעבר כל נכסיו לה בסתם לא באפותיקי כלום והיא נתנה מתנתה לחוד ללוי ואח"כ מתו גם שניהם האשה ולוי ואח"כ מסר הבעל חצי שדהו שהיה לו בשתוף עם שמעון בלא חלוקה לשמעון שותף זה והחזיק שמעון בכל שדהו בחציו שכבר היה שלו ובחציו מצד מקנת כספו ומת הבעל אחר זה ואפטרופא של בן לוי בא לשרוף חצי שדה מחלוקת שהוא שמעון והלוקח טען שהוא שותף בשדה זו ואין בעל המצר גדול מסנו אך טוב בעיניו שיהא נשום מחצית הקרקע ע"פ אנשים בקיאים בשומא ומה ששוה על פיהם יתן לאפטרופא זה והאפטרופא נתן עיניו בקרקע זה והמרו ואמר רשמין לו ואח"כ מסריזין עליו והוא יקחנו ביותר מה ששוה ומכדי דמיו בשעור תובו והלוקח טוען דלאו דינא הוא מאי דקאמר האפטרופא לפי שבשדה זה אין בה דין חלוקה כדי לזה וכדי לזה והואיל ויש לו המחצית בו ומצדן הוא ולוקח הוא מצד אחר מצי לסלוקי לבעל חוב בזוזי כל דאית ליה זוזי ללוקח כפי מה שנשום ע"פ ב"ד דאין נוף הקרקע קנוי לבע"ח רק משועבד הוא לו ולפיכך הנו מומן לתת לו שוה חצי שדה שהוא מודף דאם לא כן מה כח לוקח יפה וראיית הלוקח מהיא דפרק מי שהיה נשוי (נ"ח :) בההוא גברא וכו' ובההוא דשכיב ושבק קטינא דארעא דכל דאמר לבע"ח הילך חמשין זוזי ודי קטינא סלוקי סלקוה והרב אלפסי בן פסק והרמב"ם ז"ל ג"כ אין מסריזין אחר השומא כדברי האפטרופא לפי שתלוי הדבר במקום שמסריזין ובמקומו לא נהיני להסריז משום דבקיאי בשומא הם ופוק חזי במה הגבאות ב"ד איכא בעירו ולא נהגו להסריז רק לשום דוראי אפטרופא זה נוהג סנהג רמאות ברוך זה להעלות בשדה חצי השדה מאד יען יש לו תביעת אלף זוז על חצי השדה כי לא נמצאו ולא הניח הבעל נכסים אחרים ליפרע מהן ולפיכך רוצה לתת האלף זוז כלם בחצי השדה כדי שישיגנו הגדולה מכל זה טען הלוקח כנגד האפטרופא דלא דינא הוא להנבות מן הקרקע בפרעון מתנה לחוד מטה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה שאלה דאם נותן לאשתו אלף זוז משלו אגב ארבע אמות קרקע דלשון משלי משמע מנכסי ולפיכך אם עדין יש תחת ידו מאותן מטלטלין שהיה לו באותה שעה יש לה לגבות מהן שוה אלף זוז אבל לא מן הקרקעות לפי שהקנה אותה לה אגב קרקע ואין קרקע נקנה באגב ואם הבעל טוען שכבר קבלה אותן נאמן משום שכך כתוב בשטר המתנה תלך ותחזיק בכל הזהובים משלי ע"כ תורף לשון הרשב"א · ועוד טען הלוקח דאשה זו שנתנה מתנתה לחוד מוכחא מלתא לכל בני עירה שתפסה מטלטלי בעלה בעוד שלא היה בעלה מצוי בעירו והלכה לה שלא מדעתו וכל שלא נשבעה בחייה שלא תפסה מנכסי בעלה אין לו לסקבל מתנתה כלום משום דלא כתב לה נאמנות בשטר מתנתה לחוד והו מה שבא בדברי הבעלי דינין :

תשובה נראה שבחלת המתנה לחוד יש בה חנאי שאינו נוהג בשאר מתנה לחוד והוא שהתנה עמה בעלה בפירוש בשעה שכתב לה המתנה שאף אם המות היה בחייו שלא ירשנה דאם לא כן בשמתה בעלה יורש הכל ואעפ"י שבחייה אינו אוכל פירות דקיי"ל (בב"ב ל"ח :) הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות מ"מ עדיין יש לו דין ירושה על המתנה הבאה ואף אם קדמה ומכרה ונתנה המתנה הבאה לאחר בשמתה בעלה מליא מיד סלקוהו וכן כתב רב אחי וכל הגאונים ז"ל וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל ולזה על כל פנים המתנה זו לריך התנאי הנז' אבל פי הענינים ובאותן חנאים הצריכין בסלוק הבעל מירושת אשתו המוזכר במסכת כתובות פרק הכותב (פ"נ :) ומבואר שם למפרשים ז"ל ואחרי הניחנו שבמתנה זו הוה חנאי מספיק שבעבורו אין הבעל יורשה ומתנתה לוי קיימת נראה שטעמת האפטרופא לומר שהוא יעלה בדמים הקרקע הוא מד כדי תובו טוענה היא ואעפ"י שלא נהגו להסריז זהו שמתין לבעל חוב הקרקע ונטלה בשומת בית דין ואין צריך להסריז כיון שלא נהגו כן מפני הטעם שנתנו הגמרא (שם ק' :) משום דקרו בני אהלי נכסי דאסרתא ולזה אין בית דין צריכין להסריז כיון שאין דרך בני העיר לקנות נכסים הנמכרין בנוביינת ב"ד שחושבין זה לגנאי לשם ולא מפני הטעם שכתבת משום דבקיאי בשומת שהרי נדחה הטעם הזה בגמרא ואין חוששין לו שהרי לפעמים יקנה אדם קרקע ביותר מכדי דמיו וכבר אמרו מפני זה (בב"מ ל"ו) אין אונאה לקרקעות ומ"מ אף במקום שאין מסריזין אם יש מי שיתן בדמיה יותר הדבר ברור שאין בית דין מפסידין לעזה אלא מוכרין לזה שמעלה בה ג] וכ"ש בכאן לבעל חוב זה שרוצה הלוקח לסלקו בחוזי שיטול לומר לו אי אתן לי שטר כל חוב אי לא אקח הקרקע בכדי כל חוב ומה שאינו בפרק מי שהיה נשוי (נ"ח :) אם אמרו יחומים הרי אנו מעלין על נכסי אביו דיגר אין שומעין לאם הרי אמרו בגמרא דאתם הייו עשתה דאתם מעלה לו מעלין על מנהג דאיה לאו פסידא ליתמי שבהעלאה ז יפסידו בני בתוכת הקנאה אבל היכא דלית לאו פסידא ואלו מעלין בדמיה והכא ליה ליה פסידא לאקה במה שזה נתן בקרקע יותר מכדי דמיו לסמרע מתנתו הרי בין ק' ובין ק'

ריך

ח] ב"י אה"ע סס"י קס"ם · קו"ע שם סעי' ל"ג וס"ם בב"ם סקל"ם : ב] ב"י שם רס"י קל"ם בבד"ם : ג] ב"י מ"ם סי' קי"ד סמב"י מ' :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

צריך שלא ליתן לבעל חוב דמי הקרקע ואם מפני שעתה ישאר לו הקרקע בדמיו וזה יסלקנו מן הקרקע אין זה נקרא פסידא שבשביל פסידא כזו לא יוכל זה להעלות בדמים הקרקע המגיעה לו בכדי כל חובו וכ"ש שיש פסידא לבעל חוב שיפסיד שאר חובו והרמ"ה מדקיי"ל (בב"ב י"ג:) דאית דינא דגוד לו לגוד בשדה שאין בה דין חלוקה והסכימו האחרונים ז"ל שמעלין בדמים יותר על שומת ב"ד כדאנינא (שם:) כל שאלו יחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו מעלין לאוהו בדמים ואע"פ שיש פסידא לאחר שזה מכריחו בעלוי זה לו שיתן לו מחלקו יותר מכדי דמיו לו שיקבל מחלקו בסך הזה ויסתלק מ] והיכא דאיכא פסידא אין הדין לעלות בדמים אלא שאין זה נקרא פסידא להסתלק מן הקרקע כיון שזה אומר לו לו תן לי לו קח ממני וגם בגדון זה הרי זה אומר לו לו תן לי כשעור חובי במעות לו לקח הקרקע בחובי ואם מפני שזה יכול לעלות בכדי חובו מבלי הפסד שהרי אין חובו שוה אלא בכדי הקרקע שאין נכסים אלוה אין בכך כלום דהא קיי"ל דאפי' בעני והעשיר אית דינא דגוד לו לגוד כל שהעשיר חובב לעני ואומר לו גוד לו לגוד וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות ויכול העשיר להעלות בדמים הרבה ואין העני יכול לעשות כן מ"מ כיון שהוא אומר לו לו מכור לי לו קח ממני דינא קאמר ליה כ"ש בגדון זה שמתעבד הקרקע לכל חובו אל זה שאעפ"י שהלוקח יכול לסלקו בזוזי בדמוכת מהסיא דקטינא זה יכול לומר לו תן לי כל חובי לו לקחגה אני בדמי כל חובי וכן כתוב בפי' בספר חסן משפט (סי' קי"ד סעי' י"ז) וז"ל ואם יאמר המלוה לקבל הקרקע בכל חובי בלא שומת ב"ד והלוקח אמר לא כי אלא שומו אותה ב"ד ואני אתן כפי מה שיקומו אותה ב"ד אין שומעין ללוקח עכ"ל ובפ"ק דבבא בתרא (י"ב:) בההוא דזבן ארעא אמלרא דבי נסיא כי קא פליגי אמר להו הבו לי אמלרא ואמר רבא כגון זה כופין על מדת סדום מחקיף לה רב יוסף אמרי מעליון ליה כגוכסי דבר מריון והלכתא כרב יוסף ופי' הרא"ש ז"ל שאף בהחלקים בוים יכולין לעלות בדמים החלק הסמוך לחברו ואין זה נקרא מדת סדום בלא לתת לו חלקו למלר שהרי כיון שהחלקים בוין שמאחר בזה מעלה אותו חלק בדמים אלמא קפידא הוי ועוד שזה יאחר לו אני רוצה במלר יותר שלך לפי שאחר כן תקנה אותה ממני ביותר לפי הבית סמוכה לשדותיך ומלבון מעליון ליה כגוכסי דבר מריון הרי הם יכולין לעלות בדמים הרבה ואפי' ר' בדמים וכן כתוב הרמב"ן ז"ל ולזה הדין עם האפטרופא בטענה זו ומ"מ אם האפטרופא לוקח הקרקע לעצמו ולא לצורך היתומים בזה כיון שהלוקח היה בותף בקרקע זו הרי הוא כבן המלר ועדיף מינה ויכול לעכבה בדינא דבר מלרא בכדי מה שיתן האפטרופא ליתומים בדמיו וכן אם לקחו לצורך היתומים והיתומים הם גדולים דאית בהו דינא דבר מלרא דמאי דאמרינן בב"מ פ' המקבל (ק"ח:) ליתמי ליה בה מבוה דינא דבמל"ר דוקא ליתומים קטנים ומשום דלאו בני ועבית הישר והטוב ניהו אבל גדולים הרי הן ככל אדם וכבר כתב הרמב"ם ז"ל דאף במי שבורף בחובו בבוותת ב"ד איתא דינא דבר מלרא ובענין זה נראה שהלוקח יכול לסלקם בדינא דבר מלרא בכדי מה שישומו ב"ד שהי' שוה החוב ואע"ג דקיי"ל (שם:) דשויה ק' וזבן במאתים דלריך ליתן לו מאתים דאין אומאה לקרקעות זהו אם קנאה במעות בעין אבל אלו שקנאוה בדמי חובם הרי הוא כמי שהחליף קרקע במטלטלין שב' הרמב"ם ז"ל בשמין המטלטלין ונותן לו בן המלר דמיהן ומסלקו ג] אמנם אם הם יתומים קטנים דליתא בהו דינא דבר מלרא והאפטרו' קנה הקרקע לגרכה אין יכול לסלקם משום דינא דבר מלרא אלא יאחר הקרקע ליתומי' בשתוף עם הלוקח אשר היה מתחילה עם ראובן והלוקח ואם אין בם דין מלוקה אית דינא דגוד לו לגוד ויכולין לכוף זה את זה למכור חלקו לחברו בשומת ב"ד ומעלין זה את זה בדמים:

ומה שטען עוד שאין דין מתנה להוד לגבות מן הקרקע מתשובת הרשב"א ז"ל אינה ענין לגדון זה כי תשובת הרשב"א ז"ל היא במי שלא שעבד נכסיו רק שנתן אלף זוז בנכסיו לאגב הקרקע וזה אין לו לגבות אותם כי אם מן המטלטלין אם יספיקו לאלף דינרין אבל הקרקע שאינו נקנה באגב לא היה בכלל אבל זה שנתן האלף זוז באגב ועוד שעבד לו כל נכסיו בקנין לגבות מהן מקרקעי ואגבן מטלטלי הרי הכל בכלל והרי הוא כבע"ח דעלמא אמנם לשונו של שטר יוליה עליו בזה. גם מה שטען דמוכחא מילתא שהפסה מטלטלין בחיי בעלה והיתה חייבת להשבע וכל שלא נשבעה בחייה שלא תפסה אין למקבל מתנתה כלום גם זה אינו כלום מכמה טעמים חדא שנראה שקודם זה נתנה היא המתנה ומ"כ הנה זכה זה במתנה קודם חיוב שבועתה וכענין זה אין אומרים כבר נחייב מלוה שבועה לבני לוה ואין אדם מורים שבועה לבניו וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפ' המקבל (מ"מ:) ועוד שהאשה מתה בחיי בעלה וקודם שמכר בעלה הקרקע ומ"כ מעולם לא נתחייב' זו שבועה בחיי' שנאמר כשמתה אין אדם מורים שבועה לבניו שהרי בחייה לא נתחייבה שום שבוע' ואע"פ שאנו חושדים אותה שתפסה הנה כיון שהיה הבעל חי לא נתחייבה שבועה אא"כ יטענו לה הבעל בברי [איתחבא לי]. וגם שבועה זו אינה אלא שבועת היסת ואין אומרים אין אדם מורים שבועה לבניו כי אם בשבועת התורה או בשבועה בעין תורה דהיינו שבועת המשנה כגון שבא ליפרע מנכסי יתומים והפוגם את שטרו ועד אחד מעידה שהיא פרועה ג] ואף באלה יש חולקין דלא אמרו אלא בבא ליפרע מנכסי יתומים והכו דלא לוסיף עלה וכן לדברי הכל אפילו יורשין גובין מן הלקוחות אע"פ שבא ליפרע מן הלקוחות לא יפרע אלא בשבועה אין אומרים בשמת מלוה כבר נתחייב שבועה ללקוחות ואין אדם מורים שבועה לבניו שהרי אפשר שיגבה מבני חורין או יפרענו הלוה כיון שהוא חי ולא יגבה מן הלקוחו' וא"כ אין לקרותו מחויי' שבועה ואע"פ שבגדון זה ג"כ הלוה שהוא הבעל מת והלקוחות חוזרין על יורשין וה"ל כבא ליפרע מן היורשין כדאמרינן גבי ערב בפ' כל המשבעין (מ"מ:) משום דערבא בתר יתמי אזיל זהו אם היו הנכסים ליורשים שאז י"ל כן לפי שיחזרו ויגרפו מן היורשין אבל בגדון זה שלא נשארו נכסים אחרים מן הבעל הא לא אזלי בתרייהו ואע"פ שבערב יש מי שאומר דאף אם נשארו נכסים מן המלוה דלא אזיל בתרייהו הוי נמי דינא הכי שכיון שנמל חסד לאביהם היורשין יפרעוהו משלהם והוי כבא ליפרע מן היורשין הנה אף מי שסובר כן מודה דבלקוחות ליכא למימר הכי שהרי עביד איניש דזבין ארעא ליומיה ולא עשה חסד לאביהם ואם כן היורשין לא יפרעוהו משלהם כיון שלא הניח להם אביהם נכסים ואין מלוה עליהם ולזה גובין יורשין מן הלקוחות ולא קריכן בהו כבר נתחייב שבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו וא"כ עלה הדין שאם יש תגאי בשטר המתנה לתוך שלא יירשנה בעלה שהדין עם האפטרופא ואין הלוקח יכול לסלקו בזוזי אלא א"כ יתן לו כל דמי חובו וגם לא בדינא דבר מלרא אם היתומים הם קטנים אלא באם אין כם דין חלוקה אית דינא דגוד לגוד ושומו אותה ב"ד ואחר השומא יעלו זה את זה בדמים זהו מה שנראה לי בזה והתמתי שמי יצחק ב"ר ששת זלה"ה:

אושקה לרבי יצחק אליטנסי י"א

תפד **שאלה** ראובן שלוה משמעון ונתחייב לו בקנין בכל תוקף בתפישת הנוף ועוד שעבד עצמו ליתן מטלטלין בני חורין לחק אלפאר"דא וחק זה הוא נהוג במלכות ארגון שאם אין לו מטלטלין בני חורין שהוא נתפש בגופו ועתה שמעון המלוה תבע חובו מראובן הלוה ונמצא שאין לו בקש שיהיה הלוה נתפש בגופו כפי החיוב שנתחייב לו והלוה טוען שאינו מן הדין שיהיה נתפש בגופו כי לא מצינו זה בדין תורה שיהיה אדם מישראל נתפש בגופו על שום שעבוד ושאלת הדין עם מי:

תשובה הדין עם ראובן הלוה שאין אדם יכול לשעבד עצמו ולהתנות להיות נתפש בגופו כדאמרינן בפ"ק דקדושין (י"ט:) גבי המקדש את האשה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים הא בדבר שבגוף אין תנאו קיים ופי' המפרשים ז"ל דבר שבממון שאר כסות דבר שבגוף עונה לפי שמלטערת בגופה במניעת העונה ובכאן נמי להיות נתפש בגופו איכא לערא דגופא ואינו יכול להתנות בו ועוד דאפילו בממון המתחייב מחמת לער הגוף שקיל ועני בגמרא בבבא קמא בסוף פ' המובל (ל"ג:) אם אדם מוחל על לערו אז לא ואע"ג דמבקינן התם דכל שאמר לו בפירוש ע"מ לפטור אז בלאו כמתחיים שהוא כמן פטור וכדתניא סבני פלעני ע"מ לפטור יש לאו שהוא כמן יש מן שהוא בלאו מ"מ זה אינו אלא לענין פטור הממון ואינו בשהכהו ופלעהו אבל שיוכל להכותו ולפלעו לכתחלה ולעבור בלאו על מכה חברו דאזהרתיה מקרא דאדבעים יכנו ולא יוסיף מפני הרבות שנתן לו זה הא ודאי לא אפשר ותדע שהרי אף בראשי אברים איכא מרבוותא ז"ל דאמרי דכל שאמר כן בפי' בגיחותא ע"מ לפטור פטור ומתניתין דתנן האומר שמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי ע"מ לפטור חייב מוקמי לה בכן כמתחיים שהוא בלאו ובודאי שאין זה אלא לענין פטור הממון ואינו בשחבל בו אבל לא עלה על הדעת שבשביל תנאי זה יוכל לקטע את ידו ולשמא את עינו לכתחלה כי קרוב הוא שימיתנו בזה כמו שהעידה חורה שהברזל ממית בכל שהו וכן אמרו ז"ל (ע"ג כ"ח:) שוריינו דעינא בלבא חלו ומעטעם זה אמרו עין תחת עין ממון משום דעין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין אלא ודאי בין בראשי אברים בין בלעדו לא אמרו שאדם מוחל עליהם אלא לענין הממון המתחייב עליהן החובל אבל שיוכל אדם להתנות שילערוהו בגופו ומפני זה יכפוהו ב"ד בלער הבוה זה אינו. ועוד דאפילו פוטל קיי"ל (בב"ק קע"ז:) שיכול לחזור בו אפי' בחלי היום משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים ומיון לו מה שעשה ואע"פ שנשכר לכל היום לפי שאין תנאי מועיל לעבוד בגופו על כרחו אע"פ שהוא מלאכת אומנתו הרגיל בה אין ל"ל שלא יועיל תנאי שיהיה במסגר אסור ובבית כלא יושבי חשך ואפי' בגוביינא שעשין ב"ד בנכסיו חניא בברייי' בב"מ פ' המקבל (קי"ג:) וכדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבעל חוב וכוא שנותנין לו מזון שלשים יום וכסות י"ב חדש ומטה ומלע וסנדליו ותפליו ואם הוא אומן נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין אע"פ שבעבד כל נכסיו והסכימו הגאונים ז"ל שהלכה היא וכן כלים שעושין בהן אוכל נפש אמרה תורה לא יחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל ואיך ימשכנו בגופו שלריך לבקש פרנסתו בשוקים וברחובות. ומה שטען שמטון המלוה בזה דדינא דמלכותא דינא אינו ענין לזה כלל שאין דינא דמלכותא ואף לא דינא דמלכא שיהיה אדם נתפש בגוף הלוה אלא בהלפרד"א לבד הוא המנהג והדין ואם זה התנה להתחייב בהלוותו כפי הנהוג הדין תורתינו אין תנאי זה מועיל והרא"ש מטולטול"ה ז"ל כתב כן בתשובת שאלה אפילו התנה על עצמו שיתפוס המלוה את גופו וכתב לו זה בשטר אינו מועיל ואינו יכול לאסרו ולא להשתעבד בו ע"כ. ובאמת כי בעינינו

ג] נ"י ח"מ סי' קע"ח סטע"י ה' רמ"א שם ס"ו: נ] ב"י שם סי' קע"ה מהו' נ' • רמ"א שם ס"ע • ופ"ם בש"ך שם ס"ק: נ] מי' ש"ך ח"מ סי' ק"ח סקע"ז:

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

אלא מוסגין הדיינין לחפוש הלוה בגופו כשנתחייב כן והוא מלד תקנת הקהל ועוד תקנו הקהל שלא בלא חיוב יתפס כל אדם על הביעה שיתבשרו לו יתן ערבים על החביעה הנקראת קיום ב"ד ואני רציתי למחות בידם על התקנה הזאת באשר היא שלא כדין תורתינו ואמרו לי כי זו תקנת השוק מפני הרמאין ושלא לנשל דלת בפני לווין והנתחיים על מנהגם ומכל מקום אפשר לומר שאם הלוה מוחזק שיש לו מעלטלין ומבריחן אפשר לבית דין לכופו ולאסרו גם להכותו בגופו ואם לא נתחייב בזה בפי' דהיינו דאמרינן בכתובות בפ' הכותב (פ"ו) אמר ליה רב הסדא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אמר לא ניחא לי למעבד הא מצוה מאי אמר ליה תניא במה דברים אמורים במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתלא נפשו ואע"ג דלא קיי"ל כרב פפא אלא כרב הונא בריה דרב יהושע דפליג עליה בפרק גט פשוט (קנ"ד.) ולית ליה פריעת בעל חוב מצוה היינו דלית ליה כרב פפא דס"ל שעבודא לאו דאורייתא ופריעת בעל חוב מצוה בלהוד אלא סבר רב הונא בריה דרב יהושע שעבודא דאורייתא וב"ד יורדין לנכסיו מדינא מ] ופריעת בעל חוב לאו מצוה בלחוד היא אבל לכ"ע בפריעת בעל חוב מצוה איכא ואי אמר לא בעינא למעבד מצוה וא"א לב"ד לירד לנכסיו בודאי מכין אותו עד שתלא נפשו וזהו שהרב אלפסי ז"ל הביאה להא דרב פפא בפרק הכותב אע"פ שפסק כרב הונא בריה דרב יהושע בפ' גט פשוט וכיון שאפשר לב"ד להכותו כדי שיקיים מצוה. זו גם כן אפשר להם לאסרו כדאמרי' בפרק ואלו מגלחין (ע"ו:) מנא לן דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב כן למות כן לשרוסי כן לענוש נכסין ולאסורין אבל אם הלוה עני ואין לו מה לשלם שהבר ברור שלאסור לתפסו בגופו ולענותו נפשו ואף אם נתחייב בזה בשטר והיה התנאי מועיל מן הדין שהרי אפילו לעבור לפניו כדי לביישו אסור כדאמרינן בפרק איזהו נשך (ע"כ:) מיון לגוסה בהברו מנה ויודע בו שאין לו שאסור לעבור לפניו תלמוד לומר לא תהיה לו כנושה ואיך יכיו ב"ד מזקקין לסייעו בדבר האסור וכ"ש שאין התנאי מועיל בגיולא בזה כמו שכתבתי למעלה ואיני רואה שום לד אחר שיסיה מן הדין לתפסו בגופו כיון שאין לו מה לשלם אלא אם כן נשבע לשים עלמו בביה הסיר ושלא לצאת משם עד יפרע חובו וזהו כעין הוסטגי"ש שבעגין זה הופסין אותו בגופו כמו. שנשבע כדי שיקיים שבועתו ג] :

תפה **עוד** שאלת לפרש מה שנמצא כתוב לרש"ל (בפ"י מהלכות תפלה וברכת כהנים) י' ימים שמר"ה ועד יה"כ טעה וחתם בברכת שלישית האל הקדוש חוזר לראש טעה וחתם בשתים עשרה מלך אוהב צדקה ומשפט חוזר לתחלת הברכה והוחתם בה המלך המשפט עכ"ל והוקשה לך כי חתימה זו בברכת אחת עשרה היא ולא י"ב :

תשובה נראה כי זה הוא כמנהג שיולא והרב ז"ל טעה בהשבונו שהרי בכל ספריו נמצא כן גם בפ' שני כתב כן ובעשרת ימים שבין ר"ה ליה"כ חותם בברכה שלישית המלך הקדוש ובשתים עשרה המלך המשפט ואם היינו דוחקים כי מפני שהיום הראשון מעשרת ימים אלו הוא תענית צבור מנהג הרב ז"ל עמנו בחשבון זה לפי שסליח לצור לומרה ברכה לעצמה בין גואל לרופא הנה יקשה לזה איך מנה שם בפרק שני בשמוך לזה ברכה הודאה בשמנה עשרה שכתב שמוסיפין וכתוב לחיים בברכת שמנה עשרה עם שיהיה זה דוחק גדול שאינו דרך הרב ז"ל שימנה הברכה שהיא בכלל החשבון ואינה ברכה לעצמה רק לשליח לצור וליום אחד מן העשרה ימים בלבד ולכן בודאי נראה שהיה כמנהג שילאה מלפניו :

תפו **עוד** שאלת כי נהגת להתחכל בד' ציצית בשעת קריאת שמע כשאתה מגיע לוראיתם אותו ספני שראית כן לרב רבי יונה ז"ל בס' היראה וכן בספר עמודי גולה מונה מצוה לעצמה להתחכל בציצית ואמרת כי יש לוענים עליך בזה ונסמכים מהה שמצאו תשוב' נטרונאי ז"ל שמלמדין למי שעושה כן שלא יעשה שא"כ כשמגיע לוקשרתם נאמר שיאחז תפליו וכשמגיע לוכתבתם נאמר שיהא צריך לבא לביתו ויניח ידו על מקום מזוזה :

תשובה מה היות שאין נראה שתמנה הראיה מצוה לעצמה כמו שכתו' בספר עמודי גולה כי אין זה נתינת טעם למצוה זו כמו שאמרו ז"ל (במנחות מ"ג:) וראיתם אותו ראיה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשיה ונעשה המצוה אין ראוי שתמנה מצוה לעצמה. ושאר מוני המצות לא מנוה מצוה לעצמה אבל כיון שהראיה היא תכלית ראשון למצוה זו כדי שיבא לתכלית האחרון שהיא קיום המצו' טוב וראוי להסתכל בציצית בשעת שעמיפה כשמברך עליה וכן אני נוהג ואתה שנהגת להסתכל בה בשעת קריאת שמע בשאתה מגיע לוראיתם אותו אל תניח מנהגך כי מנהג יפה הוא וחכמי מצוה הוא וכך היה נוהג מורי החסיד הרב רבי פרץ הכהן ז"ל ומה שהקשו שאם כן יעשה כן בתפלין יעשה ויעשה שהרי חייב אדם למשמש בתפליו בכל שעה כדי שיהא זריז בהם כדאמרי' בפ"ק דשבת (י"ב:) חייב אדם למשמש בתפליו בכל שעה קל וחומר מה לין שאין בו אלא אחרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפלין שיש בהן כמה אחרות על אחת כמה וכמה ואם כשמגיע לוקשרתם ממשמש בהם כל שכן שהוא מנהג יפה והרב רבי יונה ז"ל בספר היראה כן כתב גם בתפלין ומה שהקשו יעשה כן במזוזה איני עניין שאם אמרו לבוא ומזומן לפניו לא אמרו במה שהוא קבוע בהיכל ואינו לפניו · ועוד שבציצית

מזכיר הכתוב הראיה כדי שיבא לידי זכירה ובתפלין גם כן שמשמש בהן מצוה כדי שיבא זכיר בהן ואם עושה: כן כשמזכיר וקשרתם מצוה חבובי מצוה כל הכן שמפלה לעשות אבל במזוזה אינו כן ולכן אמרו' במנסגך אל תרף והלוענים עליך בזה לא יפה הם עושים ג] :

תפז **עוד** שאלת במה שאמרו ז"ל (בילה ו'·) יום טוב שני לנבי מת בחול שויוה רבנן ואמרו הספרשים ז"ל שמותר להוליכו לקוברו אפי' כמה מילין רחוק ויש מהן שמתיר אפי' לחזור לביתם שלא תהא מבשילין לעתיד לבא ונסתפק לך אם מת לראובן מת בתוך ביתו וצריך לקברו חוץ לתחום אם מותר לשמעון ללוותו אם נאמר כיון שאין זה צורך קבורת המת רק לכבוד ראובן שלא ילך לבדו עם הבותים שמוליכין את המת לא יחלל י"ט שני . וכן נסתפק לך בי"ט ראשון שחל להיות בערב שבת ולא אפשר בעממין כגון שאין במקומו בית הקברות ולהמתין עד יום ראשון לא ירצו גויי מקומו להוליכו יען הוא יום אידם ולהמתין עד יום שני הרי המת מסריח בנתים והוא מתבזה בין החיים והם מתבזין ממנו אם יש תקנה בדבר וכדת מה לעשות :

תשובה לכבוד ראובן לבד הדבר ברור שאין מותר לשמעון לחלל י"ט שני דלגבי מת שויוה רבנן כחול ולא לגבי חי אבל בכאן לא כבוד ראובן לבד הוא אלא כבוד המת המלוה אותו וכל דבר שהוא כבוד המת עושין לו בי"ט בדרך שעושים בחול ואע"פ שאינו הכרחי בקבורתו הכרחי אמרו ז"ל י"ט שני לנבי מת בחול שויוה רבנן אפי' לאינו ליה גלימא ולאינו ליה אסא ד] והדבר ידוע שאין מלאכות אלו מעכבות בקבורה שהיה אפשר לקברו בתכריכיו בלא תפירה ואפשר לו ג"כ בלא הדס ובלא חופה של אתנים ואפילו הכי מותר שכל דבר שהוא כבודו ומנהג בעלמא הותר בו בחול וכתוב בהלכות גדולות ומותר ללוות את המת בי"ט ראשון בתוך התחום נראה מדבריו הא בי"ט שני אפילו חוץ לתחום וכן כתב הרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל :

ומה שנסתפק לך בי"ט ראשון הסמוך לשבת ואינו מוצא עממין בו ביום או שהוא רחוק מבית הקברות מה יעשה :

תשובה הדבר ברור שלעולם א"א לעשות בי"ט ראשון ע"י ישראל אפילו בי"ט הסמוך לשבת כדאמרינן במס' שבת פ' ר' אליעזר דחולין (קל"ט·) עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ואתו לקמיה דר' יוחנן ואמר להו יתעסקו בו עממין הנה כאן מבואר שאפי' בי"ט הסמוך לשבת מלפניו שאם לא יקברוהו בו ביום יסרח עד מחלת השבת לא הסיר רבי יוחנן בי"ט ראשון אלא ע"י עממין הוה בעות דאמירה לכותי ולא מלאכה ע"י ישראל וכן בפ"ק דר"ה (כ'·) אמרינן איכא ביניהו יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה למ"ד משום מתיא אפשר בעממים הנה כאן מבואר דאף בי"ט מלפני השבת דוקא בעממין ובשבת עלמו ובי"כ אפי' בעממין לא ומשום הכי מעברינן להלול ה] · ומה באמרת מה יעשה אם יסריח המת על עלמך דוד מלך ישראל מוטל בחמה בשבת לא הסירו לטלטלו רק ע"י כבר או תיוק כדאיתא בפ' במה מדליקין (ל'·) וכן נמי בפ' בירה (מ"ג:) מסיק תלמודא דמת המוטל בחמה ואיכא כבר או תיוק אסור לטלטלו [אפי'] מן הלד ובדוחק הסירו לטלטלו כדי להצילו מפני הדליקה מטעם מחוך שאדם בהול על מתו אי לא פרית ליה אתי לכבויי ואף בזה דעת הרב אלפסי ז"ל שלא הותר אלא ע"י טלטול מן הלד לא בטלטול גמור · ולכן בי"ט שלפני השבת אין תקנה אחרת רק שיקברנו בו ביום ע"י עממין בביתו ויפנהו משם לאחר השבת ויקברנו עם אבותיו או שיעשה לו בי"ט על ידי [עממין] אחרון ויסימנו בו ויהמרנו בחמר ובזפת כדי שלא יסא ריחו נודף ולמ"ש יקברנו ו] ואיש ושלוש על ישראל :

תפח **עוד** שאלת לבאר מה שכתב הר"ם ז"ל (בהלכות סלוה ולוה פ"ג) אלמנה בין שהיא עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה ולא ע"פ ב"ד שנאמר ולא תחבול בגד אלמנה ואם חבל מחזירין ממנו בע"כ ואם תודה לו תשלם ואם תכפור תשבע אבד או נשרף קודם שיחזיר לוקה עכ"ל ושאלת אם תודה היאך תשלם אם אין ממשכנין אותה ע"פ ב"ד :

תשובה מה שכתב הר"ם ז"ל בין שהיא עניה בין שהיא עשירה משום בב"מ פרק המקבל (קע"ו·) ור"ש פליג שהם בגמרא ואמר עניה אין ממשכנין אותה עשירה ממשכנין אותה אם אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה דר"ש דרים עמיה דקרא שאסור בהבלה בחלמנה אינו אלא בעניה ומפני הכבוד מפני שהוא משיאה שם רע בשכנותיה בהיותו תמיד נכנס אצלה בחזרה ולזה בעשירה שאין הכבוד צריך לה מותר למשכנה שהרי לא יהיה חייב בחזרה ולא קיי"ל כר"ש אלא כשהם מתני' · אבל מה שכתב הרב ז"ל לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואה מותר וכבר הסיג עליו הראב"ד ז"ל · ומה שכתב ואם אבל מחזירין אותו בעל כרחו נראה לי דאתי' כרבא דאמר בפ"ק דתמורה (ד'·) דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני אלא שבלתו דלא חבה אל ביתו לעבוט מבחוץ אי עבד מהני שאינו צריך להחזיר לו אלא כשוח יום ביום וכשות לילה בלילה משום דגלי ביה קרא

ה] עי' ש"ך ח"מ סי' ל"ט סק"ב בד"ה אך : ו] כ"י חיים סי' ל"ז סל"ח · רמ"א שם שני' ע"ו : ז] כ"י או"ח סי' כ"ד בסדרים כתב · שו"ע שם ס"ג ד' ושם סי' תל"ח ס"ה : ח] כ"י או"ח סי' תקכ"ו בד"ה וכתב הריב"ש · שו"ע שם ס"ו : ט] כ"י שם בסדרים כתב הרין · שו"ע שם ס"ג : י] כ"י שם בד"ה וכתב שוד · מג"א שם סק"ל :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

הסב תסיב את הענבים כבר הסמים מעיקרא לא כדאיתא כתם בתמורה פ"ק (ו'·) ומה שכתב הרב ז"ל ואם כולת: תשלם ואם תכפור תשבע לא בא לומר שלא יוכל לטעון על המשכון עד כדי דמיו במנו דלקוח הוא בידי אם משכן אותו שלא בעדים שהרי בחיים דומיא דאלמנה דהייטו בחבל כלים שעושין בהן אוכל נפש יכול לטעון עד כדי דמיכן אי ליכא עדים על החבלה דהכי אמרי' בגמרא התם (קט"ז ·) בהדיא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה ואמר ליה אביי זיל אהדריה דהוה ליה דברים שעושין בהן אוכל נפש ותא קום בדינא עליה אמר רבא לא צריך למיקם בדינא עליה יכול הוא לטעון עד כדי דמיו וקיי"ל כרבא ואפילו אביי לא פליג עליה אלא משום דס"ל דהכינא דאשכבתא כוי מדברים העשויין להשחיל ולהשכיר ואינו נאמן לומר לקוח הוא בידו וליכא מגו אבל בשאר דברים מודה · אבל דעת הרמב"ם ז"ל בזה לומר אע"פ שאין ממשכנין אותה אם היא מודה שחייבת תשלם כלומר ב"ד כופין אותה לפרוע ומגבין למלוה מנכסיה שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן בהורה משכון לבד להגבות למלוה את חובו מגבין וכן כתבו האחרונים ז"ל וכן אם הכפור חייבת היא לישבע אע"פ שכיא אלמנה כדרך שאר האנשים· ומה"כ אבד או נשרף קודם שיחזיר לוקה הוא שדעתו ז"ל שלאו זה נתק לעשה ויש לו תקנה בחזרה וכל זמן שהמשכון הוא בעין אפשר להחזירו אינו לוקה ואם נשרף או נאבד שאי אפשר בחזרה אז הוא לוקה כמו שמוזכר ענין זה בשם' מכות (ע"ז ·) בלאו הנתק לעשה אבל הראב"ד ז"ל הסיג עליו בזה לומר שאפי' נאבד או נשרף אינו לוקה שכיון שהוא חייב באונסי המשכון א"כ כשנאבד או נשרף חייב הוא בתשלומיו וא"כ אי אפשר שיתחייב מלקות באין אדם לוקה ומשלם ובשם' מכות פ' הן הלוקין מוכיח בבאור כדברי הראב"ד ז"ל א] ובלומך יגדל כנפשך וכנפש נאמן

אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה:

תפט אושקה: לרבי ברוך בן אלתנאסי י"א

שאלת אפטרופוס שלא באו עדין לידי מנכסי היתומים כלום אלא שהתחיל להתראות בעדם בבו אפטרופוס בפני בית דין כמה פעמים וטען בעדם והפך בזכותם ונם הודה בנוביינא שעשתה האלמנה אם היתומים בנכסיהם ועתה רוצה לחזור בו מלהיות עוד אפטרופוס בנכסיהם וטוען שכיון שלא החזיק בנכסיהם יכול לחזור בו כדתניא בתוספתא (ב"ב פ"ח ה"ג) אפטרופין עד שלא החזיקו בנכסי יתומין יכולים לחזור בהן משהחזיקו אין יכולין לחזור בהן ע"כ · ומה שטען בעדם גם שהודה בנוביינא אין זה נקרא חזקה בנכסים וקרובי היתומים טוענין דהוי כמו שהחזיק בנכסים ואינו יכול לחזור בו ושאלת הדין עם מי:

תשובה נראה כהדין עם הקרובים ואינו יכול לחזור בו דאיכרא ודאי דמתחלה אין בית דין יכולין לכוף שום אדם להיות אפטרופא בנכסי יתומים ואע"ג דמלוה קא עביד אין בית דין כופין עליה מדאמרינן במסכת נדרים פרק הנזקין (כ"ב :) גבי שבועת האפטרופין אי רמית עליה שבועה אחי לאמטוי נראה שיכול הוא להמנע מלהיות אפטרופא אמנם אחרי שהתחיל במלוה וטען בעדם אומרין לו מרוק · וחזו שפי' רש"י ז"ל שם אחי לאמטוי מתחלה מלקבל עליו נראה מדבריו שאם קבל עליו אינו יכול לחזור בו ומ"מ נראה מן התוספתא שלא נקבלה לבד בהודאת פיו בפני ב"ד מבלי שיתחיל להתנהג באפטרופסות יתחייב כזה דמדתניא בתוספתא יכולין לחזור בהן ואין יכולין לחזור בהן ולא תניא כופין אותן ואין כופין אותן משמע שכבר הודו לקבל האפטרופסות ועתה חוזרין בהן ואעפ"כ יכולין הן כל שלא יחזיקו בנכסים אמנם נראה שאם התחילו להתנהג כמנויים כמו אפטרופין שאין יכולין לחזור בהן דומיא דפועלין שאם חוזרין בהן מפסתחילו במלאכה ידן על התחתונה כדאיתא בב"מ פ' השואל (ע"ה:) ומאי דקתני בתוספתא החזיקו בנכסים לאמטוינן רבותא דקבלה הנכסים הוי התחלה ואע"פ שלא התחילו להתעסק באפטרופסות יותר מזה וא"כ מי שנתרצה בפני ב"ד כמה פעמים כמו אפטרופא וטען בעדם הוי התחלה ונתחייב מעתה לגמור ג] ואף אם נאמר דבעינן חזקה בנכסים ממש כפשט לשון התוספתא הנה בזה האפטרופא שהודה בנוביינא האלמנה אין לך החזיק בנכסים גדול מזה שהרי הוא כאלו קיים במכירת נכסיהם ומה שהחזיקה האלמנה בנכסים מכח הודאתו הוי כמו אם החזיק הוא בהם והגע עצמך אפטרופא שלא החזיק עדין בנכסי יתומים ומכר מקרקעותיהם והחזיק בהם הקונה מכחו הנאמר שכיון שהוא עצמו לא החזיק בהם שיהיה יכול לחזור בו הא ודאי ליתא אלא עדיף מהחזיק בנכסים והא נמי דכותה היא כיון שהודה בנביית האלמנה ולכן נראה לי שאין האפטרופא יכול לחזור בו · נאם דורש שלומך נאמן אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה:

תצ שאלני השר הנכבד דון מיקר דיגודיאה

ריב היה בין שני יהודים ונגשו אל המשפט ותבע האחד כנגד חברו על שחבר בו והכהו והנתבע כפר בתביעתו ולאמת טענתו אמר הנתבע לפני השופט יש לי עדים פלוני ופלוני יהודים ופלוני ופלוני ישמעאלים שהיו שם בשעת ריבנו וראו שלא עשיתי לו שלא כהוגן ולכן בבקשה מכך קבל עדותם אמר לו השופט אל הנתבע הזה האתה רוצה שאשאל עדיך אלה ואגמור הדין על פי עדותם השיב הנתבע הן ואח"כ נשאלו העדים לבקשת הנתבע הנזכר והעידו כנגדו ועתה אחר שידע הנתבע וראה שהעדים העידו כנגדו חזר בו וטוען שאין עדותם של אלו מועיל כי היהודים שהעידו כנגדו הם אויביו ומפני איבה העידו והישמעאלים ג"כ אינן כשרים להעיד בדין תורת משה לפי שאינם בני ברית ושאלני השר הנזכר אם יש מקום בטענת הנתבע הנזכר בדין תורתינו אחרי שנתקבלו העדים לבקשתו והודה בפני השופט שיגמר הדין על פי עדותם:

תשובה נראה בעיני שאין טענות אלו של הנתבע כלום ויכול השופט לדון ע"פ עדות העדים · תחלה כי עדות העדים היהודים אינו נפסל בטענת איבה לפי שלא נחשדו ישראל על כך להעיד עדות שקר מתוך איבה כמו שמבואר במס' סנהדרין פרק זה בורר (כ"ז:) שאין כתובה והשונא פסולין להעיד כי אם לדין לבד ועיד שהרי נתקבל עדותם לבקשתו וקבל עליו בפני השופט שיתחייב אז יפטר ע"פ עדותם וא"כ אינו יכול לחזור בו כמו שביארנו במסכת סנהדרין פרק זה בורר (כ"נ·) נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו ואפשרה שלכה בגמ'שם כחכמים ופירשו המפרשים ז"ל דהך מתניתין בין לעדות בין לדין קאמר ג] ואע"פ שאמרו בגמ' דלאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם גמ"ד דברי הכל יכול לחזור בו כיון שלא קנו מידו כבר הסכימו הרבה מן האחרונים ז"ל אשר ראוי לסמוך עליהם דלגבי עדות הוי גמר דין כל שנתקבל עדותן בב"ד כמו שאם קבל פסול לדין הוי גמר דין אים פלוני אתה זכאי אים פלוני אתה חייב וכן כשהאמין הבעל דבר עלמו בשבועה הוי גמר דין כשנשבע כמו שאמרו בפרק ים נוחלין (קל"ח·) דלוקך השבע ומול אינו יכול לחזור בו וכל שכן שבשבועה אפי' קודם שנשבע אינו יכול לחזור בו שמיד שאמר לו בפני ב"ד דלוקך השבע ומול וקבל עליו זה לישבע הוי כגמר דין שיטול זה בשבועה כמו שהסכימו גדולי האחרונים הרמב"ן והרשב"א ז"ל ונרשינן נשבע ואינו יכול לחזור בו שלא כדברי הרמב"ם ז"ל· ומזה הטעם הבני דאחרי לדון גם על פי עדות היומעאלים כיון שקבלם עליו נתקבל עדותן בב"ד ואם יאמר אומר עדות היומעאלים גרע מעדות קרובים ורועי בקר לפי שעדות קרובים כבר לעלמא וכן רועי בקר אין פסולים אלא מדרבנן אבל אלו שאינן בני ברית המאמינים עליו אין בדבריו כלום וגוזמא בעלמא קאמר· הא ליתא שאין גוזמא גדולה ממי שכופר לגמרי ומאמין הבעל דבר עלמו כגון שהיה דלוקך השבע ומול וכן מה שאמרו בתוספתא (סנהדרין פ"ס סה"א) היה חייב להביאו שבועה אפילו נשבע בחיי שקרן אינו יכול לחזור בו ואין לך גוזמא גדולה מזו ואע"פ כן כיון שקבל עליו בפני ב"ד אינו יכול לחזור בו בנדון זה גם כן שקבל עליו עדות היומעאלים בפני השופט ונתקבלה עדותן לבקשתו אינו יכול לחזור בו אלא שהותה לבקשת הבר הנכבד הנזכר ובמלותו יצחק ב"ר ששת זלה"ה:

שיאה: לרבי חיים הלוי י"א

תצא **שאלת** ראובן נשתעבד לשמעון בקנין גמור באדר שנת חמשת אלפים ומאה ושלש לפרוע לו סך ידוע להדש

כסלו הבא ראשון ושעבד לו קרקעות בסתם והאמינו בזה הלשון נאמן יהא המלוה דיורשיו אחריו עלי ועל יורשי אחרי כשני עדים כשרים ואין כתוב שם שלא ישמיטנו בשביעית ועתה שנת חמשת אלפים קמ"ב בא יורש המלוה שמת לוה בחיי מלוה ונתפק לנו אם זה השטר בטל מחמת השמטה או אמרינן משום שעבוד קרקעות שנכתב שם בסתם הרי הוא כנגוש· ועוד נתפק בו משום שמת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו והרי השטר בטל ואין גובין בו ואין קורעין אותו או דלמא כבר האמינו לו ליורשיו אפי' לא האמינו בפרט בין שמת לוה בחיי מלוה וכו':

תשובה אין השטר בטל מחמת השמטה ולא מן הטעם שנתפק לך משום שעבוד קרקעות הנכתב בו בסתם דהא קיי"ל כרב ושמואל דאמרי דבין יש בו אחריות נכסים בין אין בו אחריות נכסים ואף רבי יוחנן דס"ל דיש בו אחריות נכסים אינו משמע הדר בו ואמר בפבול שאנו מדמין נעשה מעשה ואוקי ברייתא דקתני דבטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמע כב"ם דאמרי שטר שעתיד לגבות כגבוי דמי כדאיתא בגיטין פ' השולח (ל"ז ·) ואפי' בשמכתא דאחרא דמסלקי קיי"ל דשביעית משמטתה כדאיתא בב"מ פ' איזהו נשך (פ"ז:) אבל הטעם בכאן שאין השטר בטל מחמת השמטה הוא משום דטעינן להו ליתמי כל מה דמלי טעין אבוהון ואי הוה אבוהון קיים הוה טעין פרוזבל היה לי ואבד והיה נאמן משום דלא שביק איניש היתרא ואכל איסורא כרב דס"ל הכי בפ' השולח (ל"ז ·) ואיהו גופיה הוה פתח ליה דלמא פרוזבל היה לך ואבד וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכל הפוסקים אע"פ שהרב אלפסי ז"ל לא הביאה בהלכות וכבר כתב הרשב"א ז"ל אף בזמן הזה כותבין פרוזבל דלא בעינן בי דינא כבי דינא דסורא ונהרדעא והוכיח זה בראיות ואפי' למאן דבעי בי דינ' דאליס לאו כב"ד דסורא ונהרדע' אלא בי דינא רבה באתריה ויפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה כ"ה:) ובי דינא באתריה כרב אמי ורב אסי · באתרייהו וכן דעת ר"ת ז"ל וכן נראה

ה] עי' נערוך נער שם בד"ה כיון מ"ם ליתא קושית הה"מ [שהיא נ"כ קושית הריב"ש] על הרמב"ם הריב"ש כתב „שלא אמרה תורה אלא שלא נמשכן בתורת משכון וכו' אבל להגבות למלוה לא הוכו מגבין וכו'" אזיל דברי הע"ל המבואר לפעיין שם ובשיר כתב הריב"ש דבגמ' שם מוכח בהיאור כשראב"ד : ג] ב"י ודל"מ ח"מ סי' ל"ל אות י"ג · רמ"א שם סל"ג ועי' לעיל סי' מפ"ת : ג] שו"ע ח"מ סי' כ"ב ס"ה · ובש"ם בסמ"ע סק"ה :

מדברי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב כתם דיני פרוזבול כמ"ש כל זה נתרוכה לרשב"א ז"ל ח] ואפי' אח"ל דאמ"ג דכותבין פרוזבול מכל מקום לא נהיגי למכתביה וכיון דלן לא טעינן ליתמי במלתא דלא שכיח מכל מקום מסתיגן לכו דלמא אתנה בשעת הלואה ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית ג] ויש נאמן בשנו דאי בעי אמר פרוזבל היה לי וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל. ועוד כותב הרמב"ן ז"ל דאפי' למאן דס"ל אין כותבין פרוזבל נאמן לומר ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית הלויתי שטענה זו בעלמה היא כדי להאמין בה דכיון דאיכא תקנתא לא שביק איתרא ואכיל איסורא והשתא בפרוזבל נאמן דאיכא למיחש דלמא לא אזדקיקו ליה בי דינא בהך טענה לא כ"ם. וכבר כתב ר"ת ז"ל דהך טענה דלא שביק איתרא ואכיל איסורא טענה אלימתא היא ונאמן בה בלא שבועה וכן הכריעו האחרונים ז"ל וכיון שהאב היה נאמן בטענה זו ודאי טעינן להו ליתמי הכי. גם מתחת הספק השני שנסתפק לך אין הסטר בטל וגוברין בו שכיון שהאמינו הלוה למלוה אפי' מן היורשין בפי' נאמנות זה מועיל ולא היה לריך ליישב כדברי הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל והרב בעל העטור והרמב"ן ז"ל שנאמנות בפי' מועיל אפי' מן היורשין דתנאי' בממון הוא ואפי' לדברי האומרים שאין שום נאמנות מועיל לגבי יורשין היינו שאם לא מת המלוה היה לריך ליישב אבל בשמת לא אמרי' כבר נתחייב שבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו דכיון דמדינא נאמנות היה מועיל אפי' מן היורשין דתנאי' בממון הוא אלא דס"ל דרבנן אלמוה לתקנתי' שלא לעקרה בתנאי לא מחמירין בה ולא מוסיפין בה למימר אין אדם מורים שבועה לבניו כדאמרינן עלה התם בפ' כל הנשבעין (מ"ח:) הבו דלא לוסיף עלה. ועוד דהא לא אפסיקא הלכתא כרב ושמואל עבד והלכך הכא אים בו נאמנות בפי' אפי' לגבי יורשין עבדינן לכתחלה כרבי אלעזר ולא מקילינן ביה תרי קולי וכ"כ הרב בעל המאור ז"ל שמע בשם חכמי גרבונא וכתב שהוא פסק נאה והגון ומבוכח וראוי לסמוך עליו ג] אמנם לריך לעיין בלשון הנאמנות הכתוב בשטר אם כתוב בו בפי' נאמן לומר לא נפרעתי ואם כתוב בו שתם ובלשון קצר כמו שבא בשאלה אם הוא נקבר בלשון השטר עם ענייני הפרעון שאם לא כן יש לספק שמא לא האמינו אלא בעמין השטר עצמו כגון שלא נתן לו עדין המעות או שהיה אחר או שהיה נוטין כן. שאר האמתלאות שכתבת אינו רואה בהן עקר לבטל כח השטר אלא שראוי לדיין להתמיד הדין ולחקרו יפה יפה כדי שיתברר לו אמתת הדברי ולאמת יוליא משפט נאם דורש שלומך נאם אהבתך יצחק נ"ר ששת אלה"ם:

לרבבד דון יוסף קטורזי ייא

תצב שאלת אלמנה שלא נשבעה ובתה אם יורשיה נוטין בתובתה אם לאו:

תשובה אין יורשיה נוטין מאחר שמתה ולא נשבעה שכיון שאין האלמנה נוטה בתובתה מן היורשין אלא בשבועה כדתנן בשבועות בפ' כל הנשבעין (מ"ב.) ובכתובות פ' הכותב (פ"ז) ומנכסי יתומים שאמרו לא תפרע אלא בשבועה ובגטין פרק הנזקין (כ.) מסקינן דיתומים שאמרו גדולים ואין לריך לומר קטנים דין לשבועה דין לזכורים אם כבר נתחייבה שבועה ליורשי בעלה וכשמתה אינה מורישה השבועה לבניה דהוה ליה כמת בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה דאין אדם מורים שבועה לבניו ואין יורשיו נוטין הטוב מיורשי לוה לרב ושמואל דאית לכו הכי בפ' כל הנשבעין (מ"ח:) ואמרינן התם דכיון דלא אפסיקא הלכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר דפליג עליהו דלא מגבינן בהך שטרא דדלמא הלכתא כרב ושמואל ולא קרעינן ליה דדיינא דעבד כרבי אלעזר עבד והתם משמע דבדין זה הכתובה והטוב שוין דהתם מוקמינן מתניתין דקתני מתה יורשיה מזכירין כתובתה עד כ"ה שנים אליבא דרב ושמואל בשנשבעה ומתה משמע הא לא נשבעה ומתה אין יורשיה נוטין כתובתה וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בהלכות כתובות בפ' הטוען ובן הרמב"ם ז"ל (פ' י"ו מהלכות אישות) וז"ל מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשיה מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע פ"כ לבנו ומיהו אין קורעין הכתובה אע"ג שאין מגבין אותה כמו שכתבתי אמנם אם יש בכתובה נאמנות בין ממנו בין מיורשיו בענין זה יורשיה נוטין כתובתה אע"פ שלא נשבעה שהרי לא היתה לריכה לשבועה כיון שהאמינה אפי' מן היורשים כדברי הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל שנאמנות בפי' אפי' ליורשי' מהני דתנאי' בממון הוא ואפי' לדברי האומרים דאין שום נאמנות מועיל לגבי יורשין היינו שאם לא מתה לא תגבה בלא שבועה אבל כמתה לא אמרי' כבר נתחייבה שבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו דכיון דמדינא נאמנות היה מועיל אפי' לגבי יורשין דתנאי' שבממון הוא אלא דס"ל דרבנן אלמוה לתקנתיהו שלא לעקרה בתנאי לא מחמרינן בה ולא מוספינן בה למימר אין אדם מורים שבועה לבניו כדאמרינן עלה התם הבו דלא לוסיף עלה. ועוד דהא לא אפסיקא הלכתא כרב ושמואל אלא דייני דעבד כרבי אלעזר עבד דעבד כרב ושמואל עבד והלכך לא מקילינן בה תרי קולי ויורשיה נוטין כתובתה וכ"כ הרב בעל המאור ז"ל שמע בשם חכמי גרבונא הגדולים ז"ל וכתב שהוא פסק נאה והגון ומבוכח וראוי לסמוך עליו ד]:

תצג עוד שאלת ראובן הוציא שטר חוב על שמעון ושמעון הוציא שטר מהילה כללית מראובן עשויה בערכאות של כותים אם מועילה אחרי שאינה בטופן שלנו לבטל כח החוב הנעשה בטופן שלנו:

תשובה כל שמר הטעוי בערכאות של כותים כשר דדינא דמלכותא דינא כדתנן בפרקא קמא דגטין (י:) כל השטרות הטולין בערכאות של כותים אפ"פ שחותמיהן כותים כשרים חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים ואמרינן עלה בגמרא קא פסיק ותני לא שנא מכר ולא שנא מתנה בשלמא מכר מכי יסיב זוזי קמייהו הוא דקנה ושטרא ראיה בעלמא הוא ואי לא דיסיב קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו וכתבי ליה שטרא אלא מתנה במאי קני לה בהאי שטרא אלא שטרא חספא בעלמא הוא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא ואינשים אינא חי חוץ מגטי נשים וכתבו הרמב"ן והרשב"א וכל האחרונים ז"ל דהאי חירוצא בחדא לא פליג אדשמואל דודאי הלכתא כוותיה דשמואל דדינא דמלכותא דינא בכל כיולא בזה אלא כבי פי' ואינשים אינא חי אפילו באחדא דליכא סורמגותא דמלכא אערכאות אלא שהן ערכאות הטומדות מאיליה אפ"ה קאני מתניתין דכשרים וחני חוץ מגטי נשים כגון שטרי מתנה וכיולא בה אבל סיכה דאיכא הורמנא דמלכא כגון הטוטרי"ן של מלכות שלנו בין בשטרי מכר דשטרא ראיה בעלמא בין בשטרי מתנה שהשטר עושה הקנין כשרים דדינא דמלכותא דינא וכ"ש שטרי מחילה דהוו כשטרי מכר ואפי' בלא דינא דמלכותא דינא כשרים שטרי מחילה אינה צריכה קנין ולא שטר כדאמרינן בפ"ק דקדושין (ע"ז) גבי עבד עברי דאי אין גופו קנוי לא צריך שטר שחרור אלא ליתא ליה באפי תרי זיל אע"פ שיש לו עליו שעבוד דמים למעשה ידיו. וכתבו המפרשים ז"ל דאפילו תרי נמי לא צריך אלא אפילו ביום לבין עצמו דלא איברו שהדי אלא לבקרי אלא דנקט תרי כדי שלא יכפור אחר כן במחילה וכיון שאין מחילה צריכה קנין אלא השעבוד נמחל בדבור לבד ושטרא ראיה בעלמא א"כ שטרי מחילות שרי הן כשטרי מכר דלכ"ע מסתי דאי לאו דחזו דיהב זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו והמשות קונות ושטרא ראיה בעלמא בשטרי מחילה נמי אי לאו דחזו דמחל קמייהו לא מרעי נפשייהו ובדבור המלוה סתום נמחל ושטרא ראיה בעלמא. ומפ"כ הרמב"ם ז"ל (פרק כ"ז מהלכות מלוה ולוה) דשטרי הודאות ומתנות ופשרות ומחילות הטולין בערכאות של כותים פטולין והרי הן כתרם דבריו מן המתמיהין שטרי אפילו לפי שעתו שכובר דתנולא בתרא בפ"ק דגטין פליג אתנולא קמא דשמואל ולא אסרינן בהא דינא דמלכותא דינא וס"ל לרב ז"ל דהלכתא כליסנא בתרא ומ"ה אין כשרין אלא שטרי מכר לבד ודומיהן משום דחזי הוא דקני ושטרא ראיה בעלמא ואינשי לא מרעי נפשייהו אבל שאר שטרות שהם לקנין שרי הם כתרם מ"מ בשטרי מחילות היה לו לרב ז"ל להכשיר שרי הם כשטרי מכר בזה שבדבור נמחל השעבוד ושטרא ראיה בעלמא כמו שכתבתי למעלה וגם הרב ז"ל עלמו כתב (פ"ה מהלכות מכירה) שאין המחילה צריכה קנין ובעלמא מה שכתב בשטרי הודאות אפשר לפרש שדעתו ז"ל היה להודאות על הלוואות שיש בהן שעבוד ונכסים והשטר עושה השעבוד. וה"ל כשטרי מתנה דפשיטי לפי שעתו אבל בהודאת פרעון כיון דהודה בפני עדי ושטרכי נאמן דלא מרע נפשיה בזה די. אמנם מה שכתב במחילות אין להולמו כלל אפילו לפי שעתו אף כי שעתו אינה נכונה והגון כדברי האחרונים ז"ל שהכשירו כל שטרות הטולין בערכאות של כותים הטרות שלנו וכבר נהגו לסמוך על זה ואף אם יש מקום שנהגו לדון ע"פ ספרי הרמב"ם ז"ל מכח הסכמה כמו שיש בקצת מקומות עדיין יש להכשיר שטרי מחילות או הודאות של פרעון הטעון בטוטרי"ן של כותים שהרי רגילין להעיד שני יהודים בשטרי היהודים והרמב"ם ז"ל לא פסל אלא בשאין שם עדים יהודים אבל כל שיש עדים יהודים הרי מחל או הודה שנפרע בפני העדים ההם וזה נתקיימה המחילה או ההודאה אף לדעת הרב ז"ל והערכי נאמן שהיו פלוני ופלוני עדים בהודאת פלוני לפלוני דהא לא מרע נפשיה. וכי תימא עדיין אין הערכי מעיד שאמר לעדים אחים עדי א"כ אין כאן הודאה הא ליתא אחדא דלא בעינן אחים עדי בהודאה שמתחייב בה. ובכגון זה נתלא בחלמוד אבל בהודאה פרעון לא בעינן אחים עדי שאין אדם עשוי לפגום שטרו ולהודות שנפרע ממנו מחמת השטאה וכ"כ הרב רבי יומה ז"ל ועטמא דמסתבר הוא. ועוד שדרך הערכי לומר לעדים היו עדים בהודאה זו ולקרות לפניהם השטר והבעל דבר מקיים ביד הערכי בפניהם והערכי כותב שמותם בגוט"ח ובשטר גם לפעמים כותב בפירוש שהוזמנו להעיד ואין לך אחים עדי גדול מזה דהא אמרינן בפרק זה בורר (כ"ע:) דאחים עדי לא שנא כי אמר לוה לא שנא כי אמר מלוה ושתיק לוה ועוד שהרמב"ם ז"ל עלמו כתב (פ"ז מהלכות מועה וגטין) שכל האומר בדרך הודאה לא בדרך שיחה הרי הוא כאומר אחים עדי ובגדון זה הרי אמר לעדים כשרים בדרך הודאה כפי דברי הערכי הנאמן בזה ומעתה בשטרות אלו שיש בהם עדים ישראל אף אם לא תמצו בה העדים הרי הם כשרים אף אם יש הסכמה לדון על פי הרמב"ם ז"ל לפי שהר"ם עלמו יודה בזה ואין לריך לומר אם אין שם הסכמה שאין לריך לכל זה שבבר הסכימו האחרונים ז"ל להכשיר כל שטרי ממון הטולים בערכאות של כותים ועליהם אנו סומכין כמו שכתבתי למעלה זהו מה שנ"ל בזה ה] ואתמהי שמי יצחק בר רבי ששת אלה"ם:

ה] כ"ו ת"מ סי' ס"ז סעי' כ"ח ועי' בשו"ע ורמ"א שם סעי' י"ח. ו] שו"ע שם סכ"ט. ז] עי' נכ"י שם סי' ק"מ סעי' כ"ב. ח] שו"ע שם סעי' י"ג ועי' נכ"ך שם סי' ע"ח סקנ"ח ועי' בשו"ת סרה מס"ת ה"ב פ"ב ועי' לעיל (סי' קס"ט). ט] כ"ו אה"ע רס"י נ"ז ועי' לעיל (סי' מנ"ח). י] ד"מ מ"מ סי' ט"ח אות ד'. יא] רמ"א שם בסע"י ח' ועי' לעיל (סי' כ"ג - תע"ח) וש"נ.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

תצד אושקה · לרבי יוסף הכהן י"א דיין הסלוקין ·

גביר י"א . ראיתי הפרושי"ש שבין הכתות והטענות הכתובות בו שהמלו' בא ליפרע מיורשי הלוה בשטר שיש בו נאמנו' למלוה בין מן חלוה בין מבאי כחו ויורשי הלוה טוענין שישבע המלוה שלא נפרע כלום מן החוב בתקנת חכמים שתקנו הבא ליפרע מנכסי יתומים שלא יפרע אלא בשבועה והמלוה משיב שכיון שיש נאמנות בשטר בין מן הלוה בין מבאי כחו אין לו לישבע שהרי היורשין בכלל באי כחו הם · והיורשין טוענין שאף אם נאמר שנאמנות מועיל ליורשים כשהתנה כן מ"מ בשטר זה אין בו נאמנות מן היורשים שאין יורשים נכללין בלשון באי כחו ודיין דן ופסק שהמלוה פטור מן השבועה דבכלל באי כחו נכנסים היורשין [והיורשין] נסתלקו מפסק דינו לפניך ושאלת להודיעך דעתי בזה :

וזאת השובתי · בענין נאמנות אם מועיל מן היורשים ומן הלקוחות יש מחלוקת בין הגאונים ז"ל דיש מהם אומרים דאין מועיל לא מן היורשים ולא מן הלקוחות אע"פ בהתנה כן בפירוש שאין כח בידו להתנות לענקור תקנת חכמים שתקנו שבא ליפרע מנכסי יתומים ומן המשועבדים לא יפרע אלא בשבועה ומדאפסיקא הלכתא בפרק הכותב במסכת כתובות (פ"ז) כהבא שאול בן אימא מריש דאמר בין דלא נדר בין נקי נדר בין דלא שבועה בין נקי שבועה בין מנכסאי בין מנכסיא אלין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה בדברי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה כלומר ואין כח בידו לענקור תקנה זו וכ"ה לבא ליפרע מן הלקוחות בגם זה תקנת חכמים · ויש מהם מי שאומר דנאמנות מועיל ליורשים אם התנה כן בפירוש ואבא שאול בכי קאמר אע"פ שכל הלשונות משמעים מן הסתם אפילו היורשים מ"מ כיון שאמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה יש לנו לומר שלא היתה כוונתו כנגד תקנת חכמים כיון שלא פירש בבאור אבל כל שפי' כן בפי' מן היורשים מועיל דכל תנאי שבממון תנאו קיים אבל מן הלקוחות אפילו פירש אין מועיל תנאו להפסיד לאחרים זאת היא סברת הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל (פרק ט"ו מהלכות מלוה ולוה) וכן דעת הרב בעל העטור והרמב"ן ז"ל · והראב"ד ז"ל הוסיף לומר שאף לגבי לקוחות מועיל תנאי כל שהתנה כן בפירוש וגם קלת מן האחרונים הוכרים כן ח] ומ"מ רוב הפוסקים מסכימים דלגבי יורשין מועיל נאמנות כל שהתנה כן בפירוש וגם הרבה מבעלי סברת הראשונה מודים דבקנין מהני אפילו לגבי יורשין ואבא שאול לא קאי אלא אמתני' ומתני' בכותב לה ועודה ארוסה ומאי כותב אומר דומיא דרישא דהכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך · אבל מה שראוי לעיין בגדון זה הוא אם במשמעות בלי כתו הם יורשים או לקוחות ומקבלי מתנה לבד שהרי במשנה בפרק הכותב (פ"ו:) הזכירו יורשים והבאים ברשותה ויורשיו והבאים ברשותו ותניא בתוספתא אלו הן הבאים ברשותה כל המכרה להן או שנתנה להן במתנה וא"כ כמו שהבאים ברשותה שהיא הבעלת חוב ר"ל שמכרה להם כתובתה או שנתנתה להם הן הבאים ברשותו הם' לגבי בעל שטר הלוה ר"ל לקוחות או מקבלי מתנה ולזה נראה ממשנה זו שהיורשים והלקוחות כל אחד שמו עליו ואין היורשין נכנסין בכלל הבאים ברשותו וכמו כן בכלל הבאים מכתו · אבל אינו כן דבאים ברשותו לתוך ובאים מכתו לתוך דבאים ברשותו משמע באים בהרשאתו כלומר מכח הקנאתו ג] אבל באים מכתו כולל בין מכח ירושה בין מכח הקנאה מהסיא דפרק יש נוחלין (קמ"ו:) שהביא הדיין בפסק דינו ומה בת בנו הבאה מכח כתו תירשנו אתו הבאה מכתו לא כל שכן וכן בסוף פרק מי שמת (קנ"ט·) ולימא להו מכח אבוהא דאב קאתינא ובכמה מקומות וכ"כ הרמ"ה ז"ל · גם יש מי שאומר דאף בכלל הבאים ברשותה הם יורשים אלא שבכלל יורשים אינם לקוחות ומקבלי מתנה ולהכי תנא תרוויהו במתניתין וכשאומרים שניהם הוא שבארו בתוספתא דהבאים ברשותה מוסיף על יורשים לקוחות ומקבלי מתנה · וכי תימא והלא אף אם לשון בת מכתו כולל היורשים מ"מ כיון שאין מזכיר יורשים בפירוש אינ לן למימר שאינם בכלל שלא היתה כוונתו לבא כנגד תקנת חכמים כדאמר אבא שאול דבין מנכסי בין מנכסיא אילן אין היורשין משביעין אותה מן הדין שהכל בכלל אבל מאחר שאמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה יש לנו לומר שלא היה דעתו כנגד התקנה מאחר שלא פירש וכמו שפרשתי למעלה לפי סברת הרב אלפסי ז"ל הא ליתא דלשון הבא מכתו עדיף מנכסאי ומנכסיא אלין דהתם ליכא הוו כסתם אבל הכא הוא כאלו פירש את כלן ועוד דבנכסי ובנכסיא אלין כדי שלא יבא כנגד התקנה אנו מבארים שלא היתה כוונתו אלא לעצמו ולא ביורשים ולא בלקוחות אבל בכאן שאמר ממנו ומבאי כחו הרי אנו רואים שהוא עוקר תקנת חכמים מלקוחות וא"כ לא נדחוק לומר שלא היתה כוונתו ביורשים לעקור תקנת חכמים ביורשים כיון שבלשון הולך גם היורשים והוא בא לעקור תקנת חכמים ואינו חושש לה · ועוד שלדברי הרב אלפסי ז"ל והאחרים ז"ל שסוברים שאין נאמנות מועיל לגבי לקוחות אלא לגבי יורשים אין לנו לומר שכונתו היתה ללקוחות לבד שאין חנאו מועיל בהן אדרבה יש לנו לומר שכונתו היתה גם לגבי יורשין כיון שבלשון הולך אותו שאין אדם משליא דבריו לבמלה ועוד שכבר הגו הסופרים בשטרות לכלול יורשים ואחר באי כחו שכותבין להיות לו ולבאי כחו ולרשות ולזכות ואין כותבין לו וליורשיו ולבאי כחו ולזה הנאמנות הכתוב בשטר זה מועיל אף לגבי יורשין וכ"כ בספר חסן משפט (סי' ע"ח סעי' כ"ט) שאין נאמנות מועיל לגבי יורשין אע"פ שפטרו ממנו ומיורשיו וה"ה כמי אם כתב תהא נאמן עלי ועל באי כחי יורשיו בכלל ופטור גם מהיורשים וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בתשובה ע"כ ואין ל"ל בשטר זה שכתוב בו שכל לשון מכופף לו משובח לו מוטעה לו מסר לו יתר יהיה מתבאר ומדון ומתוקן לתועלת המלוה ולכן מה שפסק ודן הדיין דן כדין · אמנם לתועלת היתומים ולתקנתן ראוי להחרים אתם בנית הכנסת על מי שיגזול היתומים לו יפרע מהם שני פעמים וכיולא בזה שכבר כתבו הגאונים ז"ל בתשובתם שאין שום נאמנות מועיל שלא להחרים הרם אתם ואפי' פירש כן בפי' ואין לזה שיאמר כולאחי מן הכלל שאומרים לו לא תאמינך שהגזול אותו ואם יש בידך משלו אחזיר לו ואם אין בידך אין החרם חל עליך כלום נאום דורש שלומך נאמן להבאתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

מונסון · לרבי יהודה בן אלשיך י"א

תצה **שאלת** ממני להודיעך מה תעשה בנכסי היתום יורשי נכסי ה"ר . י"ט רמוך ז"ל אשר נשאר קטן ונתמנית ב"ד לבקש ולמנות לו אפטרופא ובקשת ולא מצאת אדם חשוב שיהיה אמוד והגון לעזר ולהועיל ליתומים בראוי וכל קרובי הקטן מצד אביו מבקשים שתהיה האלמנה אם היתום אפטרופיא על נכסיו באשר היא יודעת בטיב משא ומתן בנכסי הבית ויהיה בנה חביב עליה מכל אדם גם כי היא נשבעה אשר לא תנשא בקנס גדול ובפרט שתאבד כתובתה ומתנתה לחוד ונסתפקת למנותה לפי שאמרו רז"ל (גיטין נ"כ·) שאין ב"ד ממנין נשים לאפטרופסין או אם נאמר כיון שהוא תועלת ליתומים להיות היא אפטרופסית מזולתה ונם משום דינא דמלכותא שהוא חק ודין בדיני הישמעאלים להיות האם קודמת באפטרופסות שספני זה יהיה אפשר למנותה :

תשובה מלבד שנסתפקת במנוי האלמנה באפטרופסות מטעם שאין ממנין נכים ים לספק עוד מטעם אחר לפי שהוא קרוב ואין מורידין קרוב לנכסי קטן כדאיתא בפרק המפקיד בב"מ (ל"ט:) שמא בתוך הזמן יתחכם קול הורדת ב"ד ויאמר שהוא ירש הנכסים מחמת קורבה והבומעים יאמינו לו ואין מי יעיר הקטן להבוא זכותו ומסקינן התם דלא שנא אחי דאבא ולא שנא אחי דאימא אין מורידין דאע"ג דאינו אחיו אלא מן האם ואינו ראוי לירש בנכסים עדיין יעטון שהנכסים היו מאמו מנכסי מלוג ומה שהחזיק אבי הקטן היה אכילת פירות שהיה לו בנכסי אבותו ואח"כ בא נכסים לאלקו מצד ירושת אמו ואם כן כ"ש שיש לומר כן באם הקטן עלמה שתוכל לטעון בתוך הזמן שישתכח קול האפטרופסות ותאמר שהנכסים היו שלה מנכסי מלוג והבעלים יאמינו לה והקטן לא יתעורר מעצמו להבוא מה שלא ידע ומפני שני טעמים אלו ר"ל שאין ממנין נכים ובאין מורידין קרוב לנכסי קטן היה נראה לבאורה שאין למנות אם היתום הקטן באפטרופסות · והטעם שאמרת משום דינא דמלכותא שבדין הישמעאלים להיות האם קודמת באפטרופסות נראה שאינו מספיק לזה ממש"כ הרשב"א ז"ל בתשובה שלא על דיני הישמעאלים אמרו דינא דמלכותא דינא שאין המלך מקפיד על דינין ידועין שדיין אחד בא ומפרש דינין לפי דעתו ושכנו ואחר בא ומספר דבריו ואין למלך הקפדה בזה כלל אא"כ הם נמוסין ידועים עמויים מצד המלכות ומלוה שלא ידונו אלא כך באותה שאמרו (בב"ב כ"ד:) ומלכא אמר לא ניכול אינים ארפא אלא בטורא הא בענין אחר לא ולפיכך אע"פ שבדיניהם אפילו המלוה את חברו בטל פה צריך לפורעו בעדים זה מדיניהם הוא ולא מצד המלכות ודינא דמלכותא אבל דיני אומתו לאו דינא לגו אא"כ הוא ענין נהגו בו אפילו ישראל שבאותו מקום כדיני החגרים ופנקסי הסוגים וכענין שאמרו (בב"מ ע"ד·) בסימומתא בין לקבולי עליה מי שפרע בין למקנא ממש ע"כ לשון תשובת הרשב"א ז"ל · ומעתה בגדון זה אין לדון אחר דיני הישמעאלים מטעם זה אבל יש טעמים אחרים מספיקים למנות האשה באפטרופסות זה הקטן וזה שלא נאמר אין מורידין קרוב לנכסי קטן אלא בקרקעות דאיכא חששא בקרוב עפי מבדאוק אבל במטלטלי דקרוב ורחוק שוין הן ואין באחד יותר חשש מן האחר קרוב עדיף וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות משמיה דרב למה גאון ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ' עשירי מהלכות נחלות) · ואפילו בקרקעות בגדון זה מטעם הקורבה אין למנעה מן האפטרופסות ממה שכתב הראב"ד ז"ל וכן הסכימו מגדולי האחרונים ז"ל שלא אמרו אין מורידין קרוב לנכסי קטן אלא בשאין הקרוב והקטן סמוכין על שלחן אחד דאיכא למיחש כיון שזה לעצמו וזה לעצמו יחשבו הרואים שבבר חלקו ואם אנו מורידין הגדול לחלקו של קטן יחשבו שכל זה הגיע להלקו של גדול אבל בשכלם סמוכין על שלחן אחד מורידין הקרוב הגדול על הכל שהדבר ידוע שלא חלקו והכל משותף ביניהם עדיין והשיגדיל הקטן הכל ילמדוהו שיתבע חלקו כדתנן בפרק מי שמת (קמ"ג:) הניח בנים גדולים וקטנים הבנים גדולים את הנכסים הבנים לאמצע ואפילו ברשות ב"ד יכולין לעשות כן כדקאמר סיפא ואם אמרו גדולים ראו מה הניח לנו אבא הרי אנו עושין ואוכלין הבנים לעצמן ומתין להם כאלו והתם הוא לפי שכלם היו מתפרנסין מהפיסת הבית והא דאמרינן בפרק המפקיד (ל"ט:) גבי שובדא דהכיא הבתא היכי נעביד טוקמיהו לנכסי בידא דאחתא דילמא הביבא

ח] נ"י מ"ש ס' ע"א ס"ל וע"ש בס"ד סקמ"ב : ג] מי' ש"ך סס ס"ק ל"ח מ' :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בכחה. ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. כתב, לא היה הקטן עומד עם בחחתה ה] • ה"כ בנדון זה שהקטן והאם סמוכין על שלחן אחד ואוכלין תחפיבה כבית ולא נתפרסה מכתובתה שיהיו לה נכסים מיוחדים שבטולם יטעו לומר שסגיטו כל הנכסים לחלקה אין לתת שיתכח קול בחפטרופסות ולעולם ילמדו את הקטן כשיגדיל לחבוע נכסיו ולזה אין מונעין אותה אפי' מן הקרקעות מטעם הקורבה • אבל במה שנסתפקת לפי שאין ב"ד ממנין נכים בחמת בזה ראוי להסתפק • אמנם בנדון זה כיון שהקטן עמוך אצל אמו הנה אמו מצאה נעשית אפטרופא על נכסיו בראנו דיתומים שסמכו אצל בעל הבית מאליו נעשה אפטרופא על נכסיהם והרי הוא כאלו מנה אותו אביהן אפטרופוס עליהן, כדאמרן במסכת נעין פרק הנזקין (נ"ב) יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שמינה להן אפטרופוס וכו' ואפי' כמכו אצל אשה הרי היא להם כאפטרופא אע"פ שאין ב"ד ממנין נשים כדאמרינן התם הנהו יתמי דהוו סמיכי גבה דהסיא סבתא הויא להו תורתא שקלתא זבנה ניהליה אתו קרובים לקמיה דרב נחמן אמרו ליה מאי עבידתה דמזבנת אמר להו יתומים שסמכו אצל בעל הבית תן • הנה מבואר כאן דאפילו אשה שסמכו יתומים אצלה נעשית כאפטרופא על נכסיהם כמו אם מינה אותה אבי יתומים דאמרינן התם נבי נשים ואם מינהו אבי יתומים הרשות בידו ובנדון זה כיון שכבר נעשית אפטרופא מן הדין מפני סמיכת הקטן אצלה נראה שיכולין ב"ד לקיימה באפטרופסות כדי שיקבלו אותה הכל באפטרופא ולא יפקפקו במה שהיא נושאת ונותנת בעד הקטן דלאו כולי עלמא דיני גמירי וכן שתוכל ליטא וליתן עם היתמאלים שלא יקבלו אותה באפטרופסות אם לא בהורדת ב"ד • ומ"מ רואה אני דברי הרב רבינו מאיר הלוי ז"ל שכתב שאין דין יתומים שסמכו אצל בעל הבית אלא ביתומים שבגיטו לעונת הפטורות ובמעלטלין לבד הוא שנעשה אפטרופוס מפני סמיכתן אצלו אפי' בנס הם כיון שבגיטו לפרק זה מקחן מקח וממכרן ממכר במעלטלין אבל בקרקעות שיתומים עלמן אין מקחן וממכרן בהן כלום אין אדם נעשה אפטרופוס עליהם מפני סמיכתן אצלו ובאמת אע"פ שיש מי שלא חלק בזה דברים אלו נכונים הם בעצמם ורואה אני אותם ג] ולכן בנדון זה כ"ל בטוב להוריד לקרקעות אבים לו אדם נאמן שיתחדל בהן והאלמנה ימנו אותה ב"ד אפטרופסית על המעלטלין ברצון הקטן עצמו אם הגיע לעונת הפטורות אחר שרואין הב"ד שיש תועלת לקטן בה מבזולתה וזמן זה מבואר בגמרא בפרק הנזקין (נ"ע) דאמרינן התם ועד כמה מתוי רב יהודה ורב יצחק בריה בר שיתא בר שבע ורב בסנא אמר בר שבע בר תמני במתניתא תנא בר עשר ולא פליגי כל חד וחד לפום חורפיה כלומר שיש קטן שכולא חריף בטיב מבא ומתן מבן שש ומעלה ויש אחר שאינו חריף עד שיהיה יותר גדול מזמן זה ולזה צריך שיעברו עליו שש שנים ועדיין בודקין אותו בחריפותו עד שיהא בן עשר ומבן עשר ולמעלה אין צריך בדיקה דמסתמא חריף הוא • וגם ראוי לב"ד לתבוב עמה ולכתוב בפרע השבון המעלטלין שנותנין בידה דאע"ג דקיי"ל (שם נ"ב) בהשב"ג דאין צריך לתשב עמהן באחרונה כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בשם נאון ז"ל בבר כתב הרשב"א ז"ל בשם בעל העטור דדוקא באחרונה אין מחשבין עמהן אבל בתחלה צריכין בית דין לתשב עמהם ולכתוב חשבון המעלטלין והקרקעות וכל דבר שיתנו בידה וכ"כ הראב"ד ז"ל דכותבין שני שטרות אחד לאפטרופוס ואחד לקרובים אות באות והוא הנקרא שטר שמות וגוסח שטר זה כתוב בעטור בדיני האפטרופוס• וכן אם ראו בית דין להתמיר עוד עליה שתתחייב לתת השבון בפרע תמיד ביד הקרובים אותם שיראה בעיניהם שיהיו לתועלת הקטן וכן להשביעה מהם אע"פ שאין מן הדין להשביעה עד החשבון או בשאר חזוקין וקיומין שיראה בעיני הב"ד שיהיו לתועלת הקטן הגם מה טוב דבכתה ליכא למיחש דילמא מיתנע ולא עביד כיון שהיא אמו ודעתה קרובה אצל בנה וגם שהיא חפצה בדבר ג] זהו מה שנ"ל בנדון זה ואתמתי שמי נאמנך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תצו עוד רמונסון • לרבי יהודה אלשיך יא

תשובה הפלא ופלא נפלאתי על התנאים הללו שהרי אין מזכר בהם שום קיום מבנודה אחת לגיוסף ב"ר דוד קאזז. אחר לה הזכות בנכסי אביה אם מלד הזכיה שזכה לה בנכסיו בעת נשואיה אם מלד זכותה בעותתו וגם אין מזכר בתנאין שהיה לגיוסף הנזכר הראשה מבנודה אחתו הנזכרת וא"כ הפשרה שעשה הוא בזה אינה כלום דאמרינן במסכת נעין שלהי פרק השולח (ל"ח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו לריך הראשה אלא אם כן היה שם פירות דמנו דמשתעי דינא אפירא משתעי דינא דנופא ובכאן לא היו עדין פירות כי לא היה גפן מעולה ואף היו שם פירות לא היה יכול רק לתבוע בדין זכות אשתו עם זכות שלו אבל לא לעשות פשרה וכ"ם לקנות מעכשיו ולתת לבעל הבית הוא בנדונית מזכות אשתו וא"כ כל מה שנמשך מזה ר"ל הסיוב שעשו לוינודה מן הסך הזה אינו כלום מכיון שנתחייבו בעד הפשרה והפשרה אינה אלא שהיו הבורין שהיה יכולת בידו לעשות פשרה אם כן הוה ליה קנין בטשות וקנין בטשות חוזר כדאיתא בסוף פרקא קמא דגטין (י"ד.) בטובדא דהנהו גינאי דטבוד תשבנא בסדי הדדי• ותמה אני על הסופר הזה שאומרין עליו שהוא מהיר וזהיר במלאכתו איך הבל קיום כזה ממני באין יכולת בידו לפי מה שנראה מן התנאין ואולי לגיוסף הנזכר נתחייב ושעבד נכסיו שהפשרה הבית האצלה

בה אשתו וא"כ הם התנאין בין שרה ודוד הבחור ובין לגיוסף הנז' וכל אחד מתחייב להבנו בחריות להיות פשרה זו קיימת ואולי זה רצה לומר במה שכתוב בתנאין וזה לשונו וכמדומה לתנאי זה הנזכר בדבר זה לגיוסף הנזכר וכו' עד כאן ואין אנו נבינים להבין רמיזותיו של הסופר הזה שכתב לעצמו ראשי דברים לזכרון ולכן הכל חלוי בעדות העדים שהרי אפילו חתמו שטר יכולין הם להעיד ולברר ענין השטר אם יש ספק בו ולומר על זה התמנו ועל זה לא חתמנו וכ"ם בזכרון דברים שכותבין העדים לעצמם ראשי פרקים ובשעת עדות אז תתימה על השטר צריך שיזכור העדות מתוך הכתב הזה אם מעצמו אם שיזכירנה לו אחר ומזכר וכמו שמבואר בכתובות פרק האשה שנתארמלה (כ'.) וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהלכות עדות) שבזה הכל חלוי בעדותן וכמה שיתחתו בשטר ואף אם אמרו כנגד התנאין הכתובין אצלם בכתיבת ידם ואומרים מוטעין היינו נאמנין שהרי אין לאותה כתיבה תורת שטר כלל ד] ומ"מ אף אם היתה הפשרה בדרך זה עדין הסקנאה שמקנה לגיוסף לבחור בעד הנדונית אין לה ממשות כלל שהרי מזכיר בה בפירוש שמקנה ונותן לו מה שיש לאשתו ליטול מן הפשרה ואין זה בידו אצלו ה"כ היתה לו הרשאה מאשתו ה] כמו שכתבתי• לא ידעתי בלכת אנקרביד"ה י"ל על זה לא הסבתי על ידו נאות נאמן אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תצז למוקדמי ולנסיאה יצו

גבורי כח עושי דבר יי בארץ הגבורים המכדים לשמוע בקול דברו העולים בפרצות לגדור גדר בכרם יי צבאות בית ישראל נמע שעשועיו סוגה בשושנים לקבלו מלכן לעבדו ולשמרו אלף מרעיתו בזרועם יקבצו עלות לנהל ובמיקם ישאו כרועה עדרו הנשברת לחבש לשום מחול לתת רפואות לאסוף הצולעה והנדחה ואשר הרעו הרבו לשעות בתת כחף סורות והכבד לבם כי היתה הרוחה יגירום על ידי חרב פיפיות בידם לו במקל שוקד נמוי על לשמיהם וברצועה על גבם ומדת דינם כנגדם מחוחה יגערו מית קצה להקה לבירים ועדה אם בהמה אם איש עובר חורות חולף חק מייל בלא בר ויסבר להשגאה. זמנין ודת כלשר עשה כן יעשה לו משפט חדש ואולפן חדש כמשפט לאוהבי אמת לשבר מחלצות טול ואוהב חתם עושק דלים נפשם עליהם תאבל משניו יגליבו מרף מיל בלע ויקיאמו בחלי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נגל ידם נעויה לחפוש בחרב מקם ברית ותורה נוקמת הסודרת אימה בקרב אים. ולב עמוק ואת העוברים חוחתת לשמור את דרך עץ החיים היא מהשכת מתהלכת כעין נחשה קלל נוגעת עצם מפגיעים אודמה גבורים. אזרו חיל נבה להם וירלאה להם לדעתם מאום ברע בטוב בחור מהם פנה מהם. יחד להלמות מעלים ומורדי אור להכות נוגרים לאחור ועמהם מקור. מיס חיים באורו ירחו אור ומה להם לדרך מגרים לשחות מי שימור ומי שחי חסר לב ימאם בדינם ובמוסרם יבעם יגבה לבו עד להשחית למרות עיני כבודם ובהם יעמ ואף אם יקר מחכמה מכבוד הנה זה לו סכלות לא ממע התה הגבורים אשר כח בהם הן למות הן לשרוטי לסרק בשר אביריס במקולין והמוחסים במשפט נדק היונת מאתם בדבר יי מאשו ימלאו כמו מים עונותם על עצמותם ומשוגתם אחס אלין להם קורת בחזי הוי אומר לאב מה תוליד ולאשה מה תחילין מי מכם ויבין את זאת נבון וידענה יקבל דינם מאהבה ואם לא יסר בעיניו ימתיק בפיו רעה תחת לשונו יכחידנה ואם יקללו המס הוא יבנך וכרך ולא יסיבנה יפמע לאחור דברי חכמים וחידותם המלחדים להוציל דרך אמת ונכוחה דבי דינא שקלי גלימי' ליזל וליזמר בחורחא וכאשר יאמר מהל הקדמוני זה קדמונו של עולם ונס כל העם הזה על מקומו יבא בשלום אין סרן ואין יוצאת ואין צוחה ואם חומת אחד עושה רע תחת אשר אינגו ירא מלפני האלהים שופטים בארץ יקל ראשו כעבדם ועלה בידו חוח אם יודע יטוב ונחם. יחחרט לשעבר ידכה ישות יחרלה לפניהם יביא כפרה על שמעם בכבודם רוח נשברה ולב נשבר. ולדכה לא בחיל ולא בכח בנאה ונאון דרך רע ופי מהפוכות ישנא. ויגעיל ירלאה ורעד יבא בו ילבש חרדה כשריון יעטה בשת כתעיל אולי יוכל כפרה אולי יועיל יבמת כי יגיע ירחן המחילה אל פיהם וכי יפסך עליהם רוח חן ותחנונים יהיה שלחן ושלו פתות יסחמו יד ימינם לקבל שביים בכל לב המוהל לא יהיה מאזרי בגרף לא יסגר אל הרוקף והעלב אל יהי עולב על זאת אתפלל אהמה כיונה לאפלף. כסוס עגור פן תפרח הזדון ואים ריב יגרה מדון ואלח לפני מלך ואדון מבוערת הן גור אגור שער המריבה הפוגה נפוגה. לא יפתח כי שלום ופקם מאת יי אלהי ישראל בא בו והיה שבור יישבור יי פתחים דלתות מחוטה וברייתי ברזל לבא ליעמא במלאכיו ישים תהלה ולא יאמין בקדושיו ולבא לטהר יסייעוהו מן הנמים יתמכוהו ויסמכוהו דור דור ופרנסיו דור דור ודורשיו ואתם הרי ישראל מגפיכם תתנו ופרייכם תשלו כעין שחול על פלגי מים לא יטול עלהו ולא יחוש פריו יבבר. לחדשיו כרטונכם ורצון התפן לתלא מנותכם בנפש ומאד רואה אם אשר עשיהם והאה טוב מאד נכון ומזומן קל כנגי להשיב מפני הירלאה והכבוד ימהר ימישה מעשהו לשמן שרשו ולא יעמוד נאמן אהבתכם :

ראיתי הקודמים הכתוב בו הרעומת רבי יהושע אשבילי על המוקדמין יצ"ו על שהכליזו לאשור הפרה שמחם ר' יהושע הנזכר בליל יו"ם שני של רחש הנה ובדקה והכמירה מבלי שרשו המוקדמין שום ערעות בפרה הנזכרת ורחיתי העדויות הכתובים בקונטרס הנז'. מן העדים שהיו שם בשעה שחטא ובדק ר' יהושע הפרה הנזכרת וגם רחיתי פענות המוקדמין יצ"ו כמו שסדורות בקונדלס ולפי שאמרו בירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ח) אמר רבי שמון לריך הדיין לשנות פענותיהם שנאתר ויאמר המלך זאת אומרת וכו' ואם במלך שלמה כך כ"ם וכ"ם בחים כמוני שהשנילה והשעות מצוייה בו ולזה אשנה המעשה איך הוא והמענות והעדויות בקולר ובכללות שרש אמונה דעי בו ואחר כן אשיב בע"ה כאשר יורוני מן השמים :

מעשה היה בליל שני של ראש השנה ששחט רבי יהושע אשבילי פרה אחת במקולין כמו שדרכו לפעמים לשחוט במקולין לפי שקנה שיש"א של הבשר מן הקהל ועם היות שיש בקהל שנים אנשים וקנים וירועים מומחים ומחזקים ובקיאין בדיני שחיטה ובדיקה והם הממונים מצד הקהל לשחוט ולבדוק במקולין ועליהם סומכין הקהל והמוקדמים התרו להבי יהושע שלא יבדוק שום בהמה הנשחטת לאכילת יחידי הקהל בעוד שיהיה חק השיש"א שלו שלא יעבוד הסכמת השלשים או רובם לבדוק ולהפקיע שם הבודקים בבשר הנמכר לרבים עם כל זה רבי יהושע הנז' בהיותו זריז ומשתדל בחק השיש"א אשר קנה הוא מתחזק ונתפז תמיד לשחוט הוא בעצמו מבלי שיסתין לבודקים הממונים ולא ישית לב להסכמת השלשים ולהתראת המוקדמין וגם עתה שחט הפרה הנזכרת והבותי הקצב

ה] כ"י ה"מ כי' ר"ל מהו' כ' : ו] כ"י שם שמי' ל"ה ושי' לעיל (כי' קכ"ח) : ז] כ"י שם מתו' כ' • רמ"ל שם שמי' כ"ד : ד] כ"י שם סי' מ"ו ספש"ו ל"ד בד"ה כתב הריב"ש • ה] עי' כ"י אה"ע סי' פ"ה בד"ה כתב הכיבו חפרים :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

פתח הפרה כדי שיבדוק אותה ר' יהושע הגז' ולפי דברי רוב העדים הפרה לא היתה פתוחה כתקנה בענין שיוכל רבי יהושע לבודקה כראוי כי היתה פתוחה כנגד הלב ור' יהושע שם ירו במעי הפרה לבודקה והיה שוהה בבדיקתה אמרו לו העומדים שם למה אתה שוהה כל כך השיב להם כי יש בה רע הרבה או אינה פתוחה כתקנה ואחרי שהוציא ידו מן הפרה אמר או אינה פתוחה או היא טרפה · ויש מן העדים אוסרים שרבי יהושע אמר במוחלט שהיא טרפה אבל רובם מסכימים שהתנה על שני דברים ואמר או אינה פתוחה כתקנה או היא טרפה ואבנם כלם אוסרים שנראה להם שכונתו היתה לאסרה ועקר רגליו לצאת מן המקולין על דעת שהיה טרפה ואז עמד נער אחד מן הקצבים ולקח נר אחד לראות מה היה טרפותה וראה שלא היתה הפרה פתוחה במקום הראוי והיפה לבדיקה כי היתה פתוחה כנגד הלב והראה כן לאנשים שהיו שם ואז קרא הנער ההוא לר' יהושע הגזר בקול גדול ואמר לו כיצד בדקת הפרה הזאת והיא אינה פתוחה ואז הוציא הנער את מביטו ולפני ר' יהושע פתח את הפרה במקום היפה לבדיקה ור' יהושע חזר והכנים ידו ובדק הפרה ואמר כשרה היא ועוד צוה להוציא הריאה ובדקה למראית העין בפני העומדים שם וראה שאין בה סירכא והכשירה והו העולה מערוזות העדים ולא אחוש למה שאומר אחד מהם גם אני ראיתי שהיא טרפה שהוא בוראי רצה לומר שהבין כן מפני שהייתו של הבודק לא שהוא ראה טרפותה ואיך ועדין היתה יד הבודק בקרבה · ולמחר רבים מיחידי הקהל קנו מהפרה ההיא לצורך סעודת יו"ט ורבים מהקהל נתנו קול בבית הכנסת על זה איך נאסרה הפרה לרבים בחזקת כשרות אחר שנאסרה וסרוע אין איש שם לב לתלול כזה והמוקדמים יצ"ו בהיותם חרדים אל דבר השם ולכבודו וחסים לכבוד הקהל קראו לבודקי הקהל ואמרו להם מה מיבה של פרה זו ומה קול התרדה במחנה העברים והם ענו כי הם לא שחטו הפרה ההיא ולא בדקוה שלא נקראו לזה כי רבי יהושע שחטה ובדקה והמוקדמין שלחו בעד ר' יהושע הגז' ואמרו לו מדוע אתה עובר את הסכמת השלשים או רובם לשחוט ולבדוק בשר הנמכר לרבים ולהפקיע שם הבודקים והוא ענה להם עזות ובאבירות לב השיב להם ומנין לכם למנוע למי שלוקח שיש"א שלא יוכל לבדוק והם השיבו לו לא מובה השמועה לתת מקום חשד לעצמך ומשא כבד אל הקהל ראה מה נולד על זה החשד שאומרים כי פרה שנאסרה על ידך הורה והותרה מפיך ונפיק מינה תורבא ורבה · והוא אחר שהרבה דברים והטיה כנגדם בגבה אפו נשא את רגלו ובעם בעקבו בפני המוקדמין ורבים מהקהל בבית הכנסת ואמר למוקדמין כל מה שהסדרו ותקנו לעשות אני אחדתו ברגלי ואשר הבנו אני אמתור ויצא מלפניהם באף ובחמה והמוקדמין לכבוד יו"ט של ראש השנה מי קדוש היום לאלהינו שלא לזלזל בכבודו ובקדושתו לא רצו לדון בו דיני קנסות לקונסו באותה שעה על שהעיז פניו והקל בכבודם ובמוראם ברבים עד ראותם אם ישוב מדעתו ויתחרם מאשמתו · אבנם להרים מכשול ולהסיר תקלת אסור הפרה אחרי נטילת רשות מן הגזבר העבירו קול שלא יהא רשאי שום יחיד מלוקחי בשר הפרה לאכול מסנה · ובהרת יו"ט צוו לר' יהושע הגז' בקנס ידוע שיחזיר ללוקחי בשר הפרה מעותיהם ומשכונותיהם ור' יהושע הגז' מיראת הקנס החזיר המעות והמשכונות לכל אחד ואחד · אחר כן יום ג' לחדש מרחשון הקרוב בא ר' יהושע הגזבר לפני המוקדמין והראה לפניהם כתב אחד שתורף נוסחו הוא שהוא מסתלק מדינם למה אסרו הפרה שהוא שחט והבריזו עליה שהיא טרפה והוציאו דבה עליו על לא חטא בפיו ושיודיעוהו אם הובאה הריאה לפניהם ואם מצאו בה שום טרפות מסיני הטרפיות שבהמה בחייה בחזקת הכשר עוכדת ועוד כי באותו מעמד שאסרו הפרה והבריזו עליה הודיעו לפניהם שהבותים מסרו ג' כבשים טרפות עם הבשר [הכשר] ליחידים והמוקדמין לא הבריזו על האסור ואסרו [המותר] ועתה הוא מודיע להם התנצלותו כענין הפרה כי הפרה היתה מן הקצב פרנס"שק נרא"ל והוא שחטה אליו כמו שהוא רגיל לשחוט מבמה שנים וכל הרגילין אצל שחיטה מומחין הן והבותי פתח אותה כנגד הלב ונשארו הטרפשות שלמות ובשם ר' יהושע הגז' ידו דרך החלון פגע הטרפשות ולא היה חושב שלא היתה פתוחה והוציא ידו ואז אמר לקצבים או הפרה אינה פתוחה כראוי או היא טרפה ותכף הקצב הביא נר יפה וראה שלא היתה פתוחה דרך הטרפשות ואמר לרבי יהושע הגזבר מה בדקת והטרפשו' סתומות ואז פתחו הטרפשות בפניו ובפני האחרים שהיו שם ובדק אותה כראוי בשמנה עשר טרפיות הנמצאים בריאה לעין פעם שנית ונמצא כשרה וכל זה מפורסם לעדיב כשרים והוא מבקש מהם שישלחו בעד העדים ויקבלו עדותם ואל יאחרו אותו ויראו מחוך עדותם כי לא נמצא בו שמץ פסול כי לא נסה באלה ועוד כי העוד של אותו יום שני של ר"ה היה מבור להבותי פרנש"שק נרא"ל בסך ששים דינרים והפרה והכבשים הכל היה שלו ואין אדם חוטא ולא לו אלא מפני שר' יהושע הגז' לא השיב מענה רך למוקדמין קנסו אותו ועוד שצוו לו בקנסים גדולים ע"י שלוחם להשיב המעות והמשכונות ליחידים והוא אמר לשלוחם שהפרה והעוד של היום ההוא הוא של הבותי וברשותו היו המעות והמשכונות ועם כל זה מאימת הקנסות ששמו עליו פרע הוא לבותי מעותיו והביא להם המשכונות והם צוו להחזיר לכל א' משכונותיו ונמצא שרוב היחידים אכלו בשר בלא מחיר ובלא עוד ובכל זה לא רצו לשמוע מענותיו לא בכתב ולא בעל פה והתורה צותה לדרוש ולחקור היטב כמו שנא' ושאלת וחקרת וגו' · עוד כי יום שיצא ראש השנה הבריזו שלא ישחוט שום בורק במקולין אלא שני בורקין הממונים מצד הקהל וזה שלא כדין כי הקהל מסרו העוד לר' יהושע הגז' כפי הנהוג ובכל זמן היו שוחטין ובורקין אחרים היותר מזומנים והם אוסרין מה שלא אסרה תורה ועל כן הוא מבקש מן המוקדמין שיוציאו לאור משפטו וישיבו מעקשים למישור ע"כ תורף הכתב שהראה ר' יהושע הגזבר למוקדמין יצ"ו · והמוקדמין השיבו שהם עשו כדין כל מה שעשו ושהם מוכנים לקבל העדויות וקבלו בזה שבעה עדים והעולה מדבריהם הוא מה שבהבתי למעלה שהפרה לא היתה פתוחה כראוי ור' יהושע שחה בבדיקתה ואמר או אינה פתוחה או היא טרפה וגם יש מי שמעיר שאמר במוחלט טרפה היא וכלם מסכימים שעקר רגליו לצאת מן המקולין על דעת שהיא טרפה רק שאחר מן העומדים ראה בנר שבידו שלא היתה פתוחה במקום שיוכל לבדקה כראוי וקרא אותו ואמר לו תשוב כי לא הכנסת ידך בריאה כי הטרפשות סתומות ואז פתחו אותה לפניו והבנים ידו ואמר כשרה היא וגם צוה להוציא הריאה ובדק אותה עוד למראית העין ולא מצא בה שום טרפות והנער הרואה ראשונה סתימת הפרה אמר לרבי יהושע הן לי ליפרא מן הבשר אחרי שהובשרה בכבתי ור' יהושע ענה אליו אני אעשה כרצונך והו העולה מדברי העדים · והמוקדמין משיבין על מענות ר' יהושע הגזבר שאם אמרו הפרה הוא גרם אסורה שהוציא עליה שם טרפה ועשאה חתיכה דאסורא כמו שהעיד אחד מן העדים שהוא אמר במוחלט שהפרה היתה טרפה וגם האחרים אומרים שאמר או היא טרפה או אינה פתוחה כראוי וכלם מסכימים שכונתו היתה שהיא טרפה ועל דעת כן התחיל לעסק משם לולי שקראוהו וגם ר' יהושע עצמו כששאלוהו המוקדמין אם הוציא עליה שם טרפות או שם אסור השיב שהוא אמר או אינה פתוחה כראוי או היא טרפה ובודאי אם לא היתה פתוחה כתקנה היה לו לומר אינה פתוחה כתקנה ואם היתה פתוחה כתקנה וראה טרפותה היה לו לאוסרה במוחלט ולמה תלה טרפותה בחסרון פתיחתה אלא שהדברים נראין על אסורה וחלילה שהמוקדמין הוציאו עליו דבה ומוציא דבה הוא כסיל אבל הוא הוציא דבה על עצמו וגורם לחשדו שהרי כשהמוקדמין שאלוהו מה אמר בשעת בדיקת הפרה והוא השיב להם מה שאמר חזר ואמר להם מיד אחר תשובתו הראשונה שרצונו להמלך מה ישיב עוד על הענין הנז' כי עתה אינו זכור כיצד היה ואם היתה כוונתו לומר אמת בדבר אסור והיתר הוא מן הפלא איך שכח בשעוה מועטות איך היה וגם כשהיו המוקדמים תוקרים העדים להוציא הדין לאמתו אמר הוא אל אחד מיוחד מן המוקדמין שהוא ה"ר עמרם אפרתי נ"ר שאינו רוצה שישאלהו הוא לפי שיש ביניהם הבטחות וכל זה מרי לבלבל הדברים ולהיות האמת נעדרת וזה מביא לחשדו והוא עצמו הגורם · וגם שמשורת הדין הוא היה לו להראות הריאה לבודקים הקבועים בעד הקהל לשמרם מלאכול אסור לא שיטול הוא שרירה לעצמו להקל בכבוד הקהל להמעיט אמונת הבודקים הקבועים וחריזותם כאלו אינם חשובים בעיניו לבדוק בפניהם · ומה שאומר דבהמה בחייה בחזקת התר עומדת היינו לומר דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן כגון בא זאב ונטל בני מעים והחזירן כשהן מנוקבין (חולין פ' ·) אבל בהמה שהבודק אותה קרא עליה שם אסור והיתה שלו הוא אסרה ואינו רשאי להתיהה מתניא (מס מ"ד:) חכם שמצא אין חברו רשאי לטהר אבר אין חברו רשאי להתיר ור"ל דאם התיר אינו מוחר ואפי' הוא נרחל מן הראשון וכ"ש שהוא עצמו אינו רשאי לחזור ולהתיר שמאחר שנאסר על פיו נעשה חתיכה דאסורא ושוב אין לו התר וכ"ש מי שבדק בהמה שלו ואסרה ששוב אין בידו להתירה ובודאי פרה זו שלו היתה לפי מה שמעירין קצת מן העדים שנער מן הקצבים שאל לו ליטרא מן הבשר חנם אחרי שנסכתו הובשרה והוא השיב אני אעשה כרצונך ואם היתה הפרה מן הבותי כדברי ר' יהושע היה לו לשאול מן הבותי חם ר' יהושע איך השיב אני אעשה כרצונך וגם שאם לא היתה שלו לא הפרה ולא העוד של אותו היום כמו שמוען שמכרה לבותי מדוע נפסל הוא לשוחטה ולבדקה ולא נקראו לזה בודקי הקהל המיוחדים על זה אלא שבוראי הוא היה נוגע בדבר ובשליחותו עשה הבותי מה שעשה כמו שרדכו לעשות כן כל השנה · ומה שמאשים המוקדמין מהשלשה כבשים אסורין המוקדמין משיבין שמעולם לא שמעו זה אלא עתה מפיו והוא הגורם לכל אלה התקלות והמבשולות כי אם הבודקים לבדם היו שוחטין היו נזהרין בכל זה ושומרים שלא יעשה שום אסור במקולין לא מאסור טרפות ולא מזלזול יו"ט אבל הוא מאיים על יחידי הקהל באמרו שהם מפסידים את תקון בשיש"א הקנויה לו במנוע השחיטה ור' יהושע הגזבר אם הוא שחט השלשה כבשים כמו שהוא מתחזק לשחוט תמיד שלא ברצון הקהל היה לו להזהיר ללוקחי הבשר ולהודיעם שבשר אסור נתערב עם הכשר אחרי שהמוקדמין לא ידעו דבר מזה עד עתה והמוקדמין לא היו חושבין שהיחידים נשתבחה מהם תורה לקנות בשר מקצבים כותים בלי שומר והמוקדמין עם שאר יחידי הקהל היראים את השם היו טרודים בתפלתם ועוסקים בתחנותיהם כמו שהוא הובת היום ההוא · ועל מה שאומר ר' יהושע שהוא רגיל לשחוט מבמה שנים והרגילין אצל שחיטה מומחין הם משיבין המוקדמין שאין זה בידו ואין שום אדם יכול לשחוט ולבדוק אלא אותם שממונים מצד הקהל שהם אנשים זקנים ומומחין באומנות זו ואין לו ליכנס בגבול אחרים שלא ברשות ואם הוא רגיל בשחיטה לעצמו אינו מפני זה מומחה לרבים ומעולם לא הוחזק לזה ולא כל הימנו שימול שרדה לעצמו במה שלא מינוהו הקהל ואם מפני שסברו לו הקהל העוד כנהוג הנהוג הוא שלוקחי השיש"א על ידי בדיקת הבודקים נוטלין חקי דינם בבשר הכשר לא שיהיו הם דיינים ברינם שאין בעל דין נעשה דיין שאדם קרוב אצל עצמו וקרובים פסולין לדין · ועל מה שאומר ר' יהושע שהמוקדמין צוו לשלוחם להחזיר מעות בשר הפרה אל הלוקחים עם המשכונות משיבין המוקדמין שהם עשו כדין לפי שהלוקחים טעו בלקיחת הבשר בסבתו שאסר וחזר והתיר שלא כדין וגם שנמכר בשליחותו על ידי הבותי ביו"ט כדרך בחול שנשקלין בליטרא ודים שנצטערו משמחת יו"ט לאסור את תבשילם ואת הכלים שנתבשל בהם הבשר ולא שיפסידו דמי הבשר שהוא סכת מעות הואיל והוא גרם הכל ואם הוא פרע לבותי כמו שאומר איהו הוא דאפסיד אנפשיה כל שכן שאינו אמת שהבותי הוא שלוחו ושכירו לקצב בשר שלו כל השנה בחנות שבו מבלתו · ומה שאומר שהיחידים אכלו בשר בלא מעות ובלא עוד חלילה להם לבני ישראל שיאכלו בשר שנמנע מהם מחמת חשש אסור · ומה שמתרעם ר' יהושע על שהמוקדמין צוו להבריז שלא ישחוט שום אדם במקולין אלא הבודקין שהם ממונים מן הקהל ושאין ראוי להעשות כן המוקדמים משיבין שהם עשו כדין שלא יהא כל אחד בונה במה לעצמו ומתנאה בטלית שאינו שלו ונמצא הקהל נבשל באסורי טרפה והמניעה הזאת שלא יבדוקו אלא הבודקים המיוחדים נעשית כדין ובעצת הל' שהם יועצי הקהל ומחקני תקנותיהם כדי להוציא ולמנוע לוקחי השיש"א מלבדוק כי הם נחשדים למצוא היתר לעצמם בעד חקי דינם בבשר הכשר לא בבשר האסור וכל שכן זה שסלבד החק ההוא גם הבשר הוא שלו

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

שאלות ותשובות ריב"ש סימן תצח

ונמסר על ידי כותי שלותו ושכירו שחשדו הוא מרובה כראסרינן בפרק אלו טרפות (מ"ד:) ותפוק לי' משום חשדא דתניא דן את הדין זיכה וחייב טימא וטיהר אסר והתיר וכן העדים שהעידו כלן רשאין ליקח אבל אמרו חכמים הרחק מן הכעור ומן הדומה לו וכן שנינו ביבמות (כ"ה:) החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה לא ישאנה ואוקמוה בגמרא ביחיד מוסחה וכיון דיחיד הוא אתי לידי חשדא ולפיכך לא ישאנה: וכ"ש מי שלא ידע מקום פתיחת הבהמה כדי לבדוק שאין ראוי לסמוך על בדיקתו ושיהי' רואה טרפה לעצמו עד כאן תורף טענות המוקדמין ואף על פי שבקונדרס נכתבו יותר בארוכה ויש מהן שנשנו ונשלשו בו וגם יש בו טענות אחרות אני לא ראיתי להאריך בכמה שאינו צריך לעקר הדין וכתבתי הטענות העצמיות ושהדין נתלה בהם וגם מהם אקח העקר ובקוצר כפי האפשר מבלי שיתחלף המשמעות ולא שיתוסף וינרע בחזוקן ובכחן ואחר כתבי המעשה איך היה לפי מה שבא בקונדרס המוקדמים היושבין על המשפט מכח המלך יר"ה ונברדים מצד הקהל וטענות המתרעם ות שובות המוקדמין וראיותיהם אכתוב דעתי ומה שנראה לי בדברי ריבם ומחלוקתם:

תשובה שלמה דברים צריך לבאר במחלוקת זה: הראשון אם דנו המוקדמין כדין במה שאסרו ספרם והכריזו עליה באסור: השני אם עשו כדין במה שהכריזו לרבי יהושע להחזיר המעות והמשכונות לנוקחי בשר הפרה: הג' אם עשו המוקדמין כראוי וכהוגן במה שהכריזו בקנס שלא ישחוט ויבדוק שום אדם במקולין זולתי השני בודקין המיוחדים והממונים מעשם הקהל או אם היה להם לימנע מזה באשר הקהל מכרו לר' יהושע השיש"א בהסוג ולפי דבריו היה נהוג לשחוט ולבדוק אחריו בזולת הבודקין הממונים:

תשובה תחלה מה שדנו המוקדמים לאסור הפרה ולהכריז עליה באסור נראה לי שעשו כדין והראוי לעשות לירא"ה ולתוספי המו ולהרידים אל דברו ועם היות שנראה שאם הפרה הזאת לא נשחטה במקולין אלא שנחטה אדם לעצמו בביתו וקרה לו כמקרה אשר קרה לרבי יהושע זה בבדיקתה ובא לשאול עליה לחכם לא היתה אסורה ואע"פ שמתחלה קרא עליה שם טרפה [דכי אמרינן חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר היינו דוקא שטעה בשקול הדעת משום דקס דינא ואף אם התיר ההתרון לא עבה ולא כלום אבל אם הראון טעה בדבר מצוה אין בדבריו ממש ויכול השני להתיר כדתנן בבכורות פרק עד כמה (כ"ח:) ומייתי לה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (ל"ג:) מעשה בפרה של בית מנחם שנטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לגלבים ובא מעשה לפני חכמים והתירוה אמר רבי טרפון הלכה המורך טרפון אמר ליה רבי עקיבא טרפון פטור אתה שמומחה לבית דין אתה וכל המומחה לבית דין פטור מלשלם ואמרינן התם בפרק אחד דיני ממונות דחדא ועוד קאמר ליה חדא דטעה בדבר משנה אהה ועוד דמומחה לבית דין אתה ומפרשינן התם טעמא בגמרא משום דכיון דאלו איתא לפרה בעינה הוה הדרא דינא לאו דינא ולאו כלום עבד כיון דטעה בדבר משנה וכן אם אין שם חכם שני והראון עלמו מזכר שטעה בדבר משנה יכול הוא לחזור ולהתיר מה שאסר וכתו שכתבו המפרשים ז"ל שאפילו טועה בדברי הגאונים ז"ל כל כשעת הוראתו היה הוזר בו אלו היה שומע דבריהם גם זה נקרא טועה בדבר משנה וחוזר כי מה שנקרא שם אחור אינו כלום ג] וכן כתב רש"י ז"ל בפרק אלו טרפות (מ"ג:) בשהות תורא דאתחילא ביה שתיעה בתורבן הוסע וטרפיה רבא וכי מעה מילתא לקמיה דרבי אבא אמר הורא בין ערב בין לשמואל שרי זילו אמרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא דליבלם דמי תורא ופירש רש"י ז"ל שבבר האכילו לגלבים דאלו הוה קמן הוה הדר ביה ומשתרי באכילה דקיי"ל טעה בדבר משנה חוזר עד כאן וכן כתבו כל האחרונים ז"ל ואם כן כל שכן הוא במה שנטעות הוא בדבר עלמו ולא מתחת שברת הדין כגון בגדון זה שהיה הנשות מחמת הפרה במקום הראוי לפתחה כפי דברי העדים שאם הוא היה שבור שנפתחה הראוי ואסרה לפי שלא יכול לבוס ידו בכל הריאה וחשב שסיו בו שרטות וסכינות ואחר כן נודע לו שלא היתה פתוחה הראוי ולאה שטעה בדמיונו אין זה קריאת שם אסור ויכול לחזור בו ונטעותא הוא דהדרא כדאמרינן גבי קבלת שבת בפרק תפלת השחר (כ"ז:) שהמתפלל של שבת בערב שבת אסור בעשיית מלאכה כיון שכבר קבל עליו שבת אבל קבלה בטעות כשבור בחשכה ועדין הוא יום כגון ביום המעונן ואחר כך נראה שהוא יום אינו צריך להבדל ממלאכה שאין קבלתו בטעות כלום ושוד שהרי האשה שאמרה מ"ח אני וחזרה ואמרה לאחר זמן פנויה אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת כדתניא בפרק שני דכתובות (כ"ב.) הנו רבנן כאשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני אינה נאמנת ואם נתנה האמתלא לדבריה נאמנת ומעשה באשה אחת שהיתה גדולה בנוי ואמרי לה בנינוה וקפלו עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת אני לימים עמדה וקדשה את עלמה אמרו לה חכמים מה ראית אמרה להם בתחלה בא אלי בני אדם שאינן מהוגנין לי אמרתי להם מקודשת אני עכשו שבא אלי בני אדם שמהוגנין עמדתי וקדשתי את עלמי ואע"ג דשויתה לנפשה חתיכה דאסורא כשאמרה תחלה מקודשת אני והוחזקה במקודשת מתחת דבורה לזמן מרובה עם כל זה נאמנת להתור דבריה כל שנתנה אמתלא ועשם לדבריה על מה אמרה כן מתחלה וכן נמי באמרה ממאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני אעפ"י שיש חקנה בדבר להמתין עד שתטבול אין ממתינין אותה כיון שנתנה אמתלא לדבריה כדאיתא התם ואע"ג דאמרינן התם דלא עבד שמואל שבדא בנפשיה היינו בכך דעמאה

אלא כיון דאפשר במבילה דבשה הוא דמספקא ליה ובעא מינה דרב כדאיתא התם. ואע"ג דקבלה מינה ותנא מינה אדבעין זמנין אפילו בכי חם למעבד עובדא בנפשיה אבל בהיא דאתת אים אני דתניא בברייתא ובא מעשה לפני חכמים והתירוה אין לתוס לה כלל וסומכין על אמתלא: וכ"ש בגדון זה שהיה תוך זמן מופע ונתן אמתלא לדבריו מפני שתיתת הפרה במקום שהיה ראוי לפתחה והאמתלא היתה גלויה לכל לפי דברי העדים המסכימים בזה וגם קלתה אומרים שהוא עלמו הזכיר האמתלא בקראו שם אסור תחלה ואמר לו היא אינה פתוחה כראוי לו היא טרפה: ואין לחלק בין הסיה דהתם לגדון זה משום דהתם אומרת שלא נתקדשה לו שהיתה עכורה ולא היתה דעתה מתחלה לאסור עלמה אלא שאמרה כן מעצם האמתלא מה שאין כן בגדון זה בהשעה שאמר טרפה היתה כונתו לאסור דאדרבה איפכא הוא דהתם שהיא שותרת לגמרי דבריה הראשונים ואומרת בלא היו פיה ולבה שוין אנו מאמינין אותה כל שכותת אמתלא כל שכן בגדון זה שאינו שותר ולא מכחיש דבריו הראשונים אלא בנותן אמתלא גלויה ומבוארת למה אמר כן ובפרק חזקת (ל"א.) גבי עונן והוזר ועונן מבואר דיותר ים להאמין מי שאינו שותר דבריו הראשונים ממי שסותר אותם ועוד דהתם נמי הכי כונס שיחזיקוה באסורה אף אם לפי האמת אינה אסורה והיה לנו לאוסרה יותר אלא שנתינת האמתלא מספיק להאמינה בכל ענין וא"כ רבי יהושע זה אם הוא יודע בעלמו שהוא בקי בהלכות שחיטה והלכות טרפה ויודע לשחוט ולבדוק אע"פ שקרא לה שם אסור תחלה כיון שהיה בטעות במעשה בעלמו ונותן אמתלא לדבריו ועדים מעידים כן אין ספק באם שחטה לעלמו בביתו היתה מותרת ואם נשאל להכם היה מתירה אלו אין צריך לומר לדברי אותם העדים שאומרים שלא קרא עליה שם אסור במוחלט ואף על פי שכלם מסכימים שכוונתו היתה שהיא אסורה אין זה קריאת שם אסור במוחלט ובכגון זה אף בטועה בשקול הדעת יכול חברו להתיר כדאמרינן בפרק הנו טרפות (מ"ד:) גבי הסיה פסוקת הגרגרת דאתאי לקמיה דרב והוה בדיק לה ברוב טובים אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב למדתנו רבינו ברוב חללה שדרה לקמיה דרבה בר בר חנה בדקה ברוב חללה ואסרה ואקשינן והיכי עבד הכי והתניא חכם שטעה אין חברו רשאי לטסר אסר אין חברו רשאי להתיר ומפרקינן שאני הכא דרב לא אסרה ואע"פ שדעתו של רב היה לאסור וכונתו שהיא אסורה אעפ"כ כיון שלא אסרה בפירוש וגם כשאמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו ברוב חללה מדין לא הוה להם ולא חזר מסברתו אלא שנלהה לחכם אחר להורות בם אפילו הכי כיון שהוא לא אסרה בפירוש ותלמידיו כשראו כונתו תלקו עליו ושלחה לחכם אחר יכול היה החכם אחר להתיר ואע"פ שזה המחלוקת הוא בשקול הדעת בודאי דאי בדבר משנה אפילו אסרה רב בפירוש לא עשה כלום ויכול היה חכם אחר להתיר אלא ודאי בשקול הדעת הוה דרב לא היה חוזר מפני קבלתו של רבה בר בר חנה אף על גב דרבה בר בר חנה גופיה היה סומך עליה דאמרינן בחר הכי רבה בר בר חנה אגמריה סמך ומשום הכי אלטריכו' לעשמא דרב נופיה לא אסרה ואם כן בגדון זה לדברי קלת העדים הרי לא אסרה בפירוש אף על פי שכונתו היתה באסור והעומדים שם כשראו כונתו אמרו אין בדקת אותה והראו לו שאינה פתוחה כתקנה והחזירוהו מכונתו ג]:

אבל מ"מ בגדון זה שרבי יהושע זה שחט במקולין למבור ליחידי הקהל אלא ברשות המוקדמין והקהל אדרבה יש לקהל שני בודקין ממונין שמומכין עליהם הנה ראוי למוקדמין מן הדין לאסור הבבר שנשחט ונבדק על ידי אחר אלא א"כ הוא מומחה להם ואע"ג דקיי"ל (חולין ג':) רוב מלויין הלל שחיטה מומחין הן כבר הסכימו הגאונים ז"ל וכל האחרונים ז"ל דהיינו היכא דליתי' קמן דלא אפשר למבדקיה אבל היכא דאיתיה קמן אין אוכלין משחיטתו עד שיבדק אם יודע הלכות שחיטה אם לאו והיינו דברים פ"ק דחולין (שם) אמרי' כולהו ברבינא לא אמרי להך ליסנא דאמר מומחין אין שאין מומחין לא רוב מלויין אלא שחיטה מומחין הן לכך ליסנא דאמר מוחזקין אין שאין מוחזקין לא לעלפויי לא חייסינן וכיון דלא אמרינן לשאין מומחין לא חייסינן כדאמרי' לעלפויי לא חייסינן שמא מיגה דלאו כי הדדי מיגהו דלעלפויי לא חייסינן כלל ואפילו איתיה קמן לא צריך למבדקיה אבל לשאין מומחין נמי דסיכא דליתיה קמן בריה ואמרינן רוב מלויין אלא שחיטה מומחין אבל היכא דאיתיה קמן צריך למבדקיה ומעמא דמלתא משום דמעוטא דשאין מומחין שכיח טובא ולסכי לא סמכינן אדובא דמומחין אלא היכא דלא אפשר למבדקיה וכן כתב בעל הלכות גדולות ז"ל וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל שחתיר יותר והצריך בדיקה היכא דאיתיה קמן אפי' משום עלפויי ד] וא"כ זה הסותם ובודק למבור לרבים שלא ברשות המוקדמין והקהל ולא היה מומחה אצלם הרי ראוי שלא לאכול משחיטתו ומבדיקתו עד שיבדקו אותו אם יודע הלכות שחיטה ובדיקה אם לאו כיון שהיה מלוי בעיר והוא כשאלתו המוקדמין בעדו לחקור על הפרה בדריסה וחקירה כדי שיצא דין לאמתו ידיהם היה לו לעמות מפניהם ולאמר לפניהם עניין הפרה בנחת איך היה ולהתנהג במעשה רב כמו שראוי לכל חרד בדבר האלהים: בהתשדין אותו בדבר ואין בו וגם להראות בפניהם שמחאתו ובקיאותו בהלכות שחיטה ובדיקה ולא להתחיל בתחלוקה ולגעות במוקדמים היושבים על המשפט ולהתרים כנגדם בהטמת דברים קשים וגם הוא בכתבו שלא הביא להם מעשה רב

אלא כיון דאפשר במבילה דבשה הוא דמספקא ליה ובעא מינה דרב כדאיתא התם. ואע"ג דקבלה מינה ותנא מינה אדבעין זמנין אפילו הכי חם למעבד עובדא בנפשיה אבל בהיא דאתת אים אני דתניא בברייתא ובא מעשה לפני חכמים והתירוה אין לתוס לה כלל וסומכין על אמתלא: וכ"ש בגדון זה שהיה תוך זמן מופע ונתן אמתלא לדבריו מפני שתיתת הפרה במקום שהיה ראוי לפתחה והאמתלא היתה גלויה לכל לפי דברי העדים המסכימים בזה וגם קלתה אומרים שהוא עלמו הזכיר האמתלא בקראו שם אסור אמתלא ואמר לו היא אינה פתוחה כראוי לו היא טרפה: ואין לחלק בין הסיה דהתם לגדון זה משום דהתם אומרת שלא נתקדשה לו שהיתה עכורה ולא היתה דעתה מתחלה לאסור עלמה אלא שאמרה כן מעצם האמתלא מה שאין כן בגדון זה בהשעה שאמר טרפה היתה כונתו לאסור דאדרבה איפכא הוא דהתם שהיא שותרת לגמרי דבריה הראשונים ואומרת בלא היו פיה ולבה שוין אנו מאמינין אותה כל שכותת אמתלא כל שכן בגדון זה שאינו שותר ולא מכחיש דבריו הראשונים אלא בנותן אמתלא גלויה ומבוארת למה אמר כן ובפרק חזקת (ל"א.) גבי עונן והוזר ועונן מבואר דיותר ים להאמין מי שאינו שותר דבריו הראשונים ממי שסותר אותם ועוד דהתם נמי הכי כונס שיחזיקוה באסורה אף אם לפי האמת אינה אסורה והיה לנו לאוסרה יותר אלא שנתינת האמתלא מספיק להאמינה בכל ענין וא"כ רבי יהושע זה אם הוא יודע בעלמו שהוא בקי בהלכות שחיטה והלכות טרפה ויודע לשחוט ולבדוק אע"פ שקרא לה שם אסור תחלה כיון שהיה בטעות במעשה בעלמו ונותן אמתלא לדבריו ועדים מעידים כן אין ספק באם שחטה לעלמו בביתו היתה מותרת ואם נשאל להכם היה מתירה אלו אין צריך לומר לדברי אותם העדים שאומרים שלא קרא עליה שם אסור במוחלט ואף על פי שכלם מסכימים שכוונתו היתה שהיא אסורה אין זה קריאת שם אסור במוחלט ובכגון זה אף בטועה בשקול הדעת יכול חברו להתיר כדאמרינן בפרק הנו טרפות (מ"ד:) גבי הסיה פסוקת הגרגרת דאתאי לקמיה דרב והוה בדיק לה ברוב טובים אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב למדתנו רבינו ברוב חללה שדרה לקמיה דרבה בר בר חנה בדקה ברוב חללה ואסרה ואקשינן והיכי עבד הכי והתניא חכם שטעה אין חברו רשאי לטסר אסר אין חברו רשאי להתיר ומפרקינן שאני הכא דרב לא אסרה ואע"פ שדעתו של רב היה לאסור וכונתו שהיא אסורה אעפ"כ כיון שלא אסרה בפירוש וגם כשאמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו ברוב חללה מדין לא הוה להם ולא חזר מסברתו אלא שנלהה לחכם אחר להורות בם אפילו הכי כיון שהוא לא אסרה בפירוש ותלמידיו כשראו כונתו תלקו עליו ושלחה לחכם אחר יכול היה החכם אחר להתיר ואע"פ שזה המחלוקת הוא בשקול הדעת בודאי דאי בדבר משנה אפילו אסרה רב בפירוש לא עשה כלום ויכול היה חכם אחר להתיר אלא ודאי בשקול הדעת הוה דרב לא היה חוזר מפני קבלתו של רבה בר בר חנה אף על גב דרבה בר בר חנה גופיה היה סומך עליה דאמרינן בחר הכי רבה בר בר חנה אגמריה סמך ומשום הכי אלטריכו' לעשמא דרב נופיה לא אסרה ואם כן בגדון זה לדברי קלת העדים הרי לא אסרה בפירוש אף על פי שכונתו היתה באסור והעומדים שם כשראו כונתו אמרו אין בדקת אותה והראו לו שאינה פתוחה כתקנה והחזירוהו מכונתו ג]:

אבל מ"מ בגדון זה שרבי יהושע זה שחט במקולין למבור ליחידי הקהל אלא ברשות המוקדמין והקהל אדרבה יש לקהל שני בודקין ממונין שמומכין עליהם הנה ראוי למוקדמין מן הדין לאסור הבבר שנשחט ונבדק על ידי אחר אלא א"כ הוא מומחה להם כבר חנה אצלם הרי ראוי שלא לאכול משחיטתו ומבדיקתו עד שיבדקו אותו אם יודע הלכות שחיטה ובדיקה אם לאו כיון שהיה מלוי בעיר והוא כשאלתו המוקדמין בעדו לחקור על הפרה בדריסה וחקירה כדי שיצא דין לאמתו ידיהם היה לו לעמות מפניהם ולאמר לפניהם עניין הפרה בנחת איך היה ולהתנהג במעשה רב כמו שראוי לכל חרד בדבר האלהים: בהתשדין אותו בדבר ואין בו וגם להראות בפניהם שמחאתו ובקיאותו בהלכות שחיטה ובדיקה ולא להתחיל בתחלוקה ולגעות במוקדמים היושבים על המשפט ולהתרים כנגדם בהטמת דברים קשים וגם הוא בכתבו שלא הביא להם מעשה רב

ה] כ"י יו"ד ס' ל"ט בסד"ה מר יעקב. שו"ע שם סעי' י"ד: ו] עי' רמ"א יו"ד סי' ל' סעי' ד. ז] עי' בש"ע יו"ד סי' ל' סעי' ד. ח] עי' רמ"א יו"ד סי' ל' סעי' ג. ט] עי' בש"ע יו"ד סי' ל' סעי' ד. י] עי' בש"ע יו"ד סי' ל' סעי' ג. יא] עי' בש"ע יו"ד סי' ל' סעי' ד. יב] עי' בש"ע יו"ד סי' ל' סעי' ג. יג] ובאחרונים שם ובכפ"ל: ד] עי' ב"י ובש"ע יו"ד סי' ל' ס"י ל':

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

וילא מעם המוקדמין וכרבה מן הקהל שהיו עמהם בחרי אף וא"כ כדין עמו לאסרה ולא יסמכו הקהל על אחיתתו ובדיקתו עד שיבדק אם יודע אם לאו אחרי שאין המוקדמין יודעין בהמאחו ובקיאותו ואפשר לבדקו הלא שהוא מקניע ומקנחר ונותן מקום להשוד לותו שהוא עושה בדיקתו פלסתר · ועוד שהרי מדברי הגדים וגם מדבריו נראה שהוא היתה כונתו לאכור הפרה מפני שלא נפחתה כראוי אם כן נראה שלא היה מומחה בענין הבדיקה כיון שלא הכיר בה אי נפחתה כראוי ומאי זה מקום הוא בודק ואף אם יהיה בקי בהלכות טרפות הנה כמה חכמים ובקיאים בחדרי תורה ובדיני טרפות ואינם יודעין לבדוק מפני שלא הורגלו בזה וא"כ כיון שנראה לחוקדמין שאינו מומחה לבדוק אף אם ידע הלכותיה ראוי להם לאסור הפרה שאמפ"י שעתה החמיר ואסר הכבר הוסו להכביר כאסור כמו שאמרו בירושלמי דמסכת עבודה זרה (פ"ב ה"מ) ר' נתן אומר קומי במוחל ידענא לאפרוסי בין טוברי דגים טמאים לטוברי דגים טהורים עגולים וטוברי דגים טהורים ארוכים אמרו ליה חדא שלפוהא דמן דגים טהורין ושוברים עגולין אמר ליה בזה מה הוא אמר ליה עמא א"ל לא בים לי על דאמרת על מהר עמא אלא שסופך לומר על עמא עהור ע"כ · גם בנדון זה כיון שלא ידע בעניני הבדיקה אף אם החמיר מתחלה מפני שלא ידע מקום הבדיקה הנה אפשר שפעם אחרת יבדוק ותהיה הריאה סתוכה לדופן שלא במקום רביתה בסיא אסורה ויתשוב שהוא מקום רביתה ויכשירנה כיון שלא ידע מקום רביתה היכא ואף אם ידע על פה דמקום רביתה הייו במקום תחוכה דאוני מה יועיל לו אם לא ידע בבהמה מקום תחוכי דאוני היכא וכן בכמה דברים מעניני הבדיקה וא"כ הרי הוא כמי שאינו יודע הלכות טרפות שאסור להכול ממה שבדק וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (פרק עשירי מהלכות שחיטה) אחר שכתב כל דיני הטרפות ומנה אותם שם נבמים כתב וז"ל כל מבח שאינו יודע הטרפות הלו אסור לבדוק ולאכול לא הוא ולא אחרים ע"כ · וכי תימא והלא בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה ולחזוקי אסורא לא מחזקינן דלחזלינן בחר רובא ורוב בהמות כשרות הן ואפילו בסירכות הריאה שהמיעוט מלוי ולריך לבדוק לכתחלה מ"מ אם בא אחב ונטל את הריאה ולא נבדקה או שהכה מבח וכוליאה כשרה לפי שבדיעבד סומכין על הרוב וכמו שנראה מן הירושלמי בפרק אין לדין (ה"ג) דגרסינן התם בחו אחבים ונטלו בני מעיה ואכלום כשרה והם לומר שמא נקבה הריאה חזקת בני מעים כשר וכן בפרק אלו טרפות בגמרא שלו אנקיבה ריאה היכא דמתמתא ידא דמבתא אסיקנא דתלינן דהא תלינן בזאב אלמא אפילו בריאה תלינן וכן בא מעשה לפני רש"י ז"ל והחיר ונתן טעם לדבר לפני רבותיו ז"ל שהיו מחמירין בדבר אחמול אכלו מחלבה ומכשו מחזיק אותה בטרפה וא"כ היה לו לומר דאם אינו יודע לבדוק דבדיעבד כשרה · לא היא דהייו אם פעם אחת אירע כן באונס או בשוגג מ] אבל שיעמוד מי שידוע לו שאינו יודע לבדוק ויבדוק תמיד ושנאכל על סמך בדיקתו זה ודאי אסור לדברי הכל ואעפ"י שאין בדיקה זו אלא מדבריהם והוי כהסיא דאין מבטלין איסור לכתחלה דאם בטלהו בשוגג לכתחלה מותר במזיד אסור כדקיי"ל גבי אנוזי פרק נפלו ונתפלטו בשוגג יעלו במזיד לא יעלו ואעפ"י דהוי אסורא דרבנן דהא מדאורייתא חד בתרי בטיל כדאיתא במס' נעין פרק האזקין (נ"ד:) והא"פ שכתבו קלת מפרשים ז"ל דכי אמרינן במזיד לא יעלו הייו לאסרן למי שבטלן אבל לאחרים מותר הייו לאחרים שלא נתבטל בשבילם אבל למי שנתבטל בשבילו אסור לו כמו למי שבטלו וכן כתב הרשב"א ז"ל ב] ואלו הרי הוא כנתבטל בשביל כל הקהל למי שירלה לקנות · ואע"פ שלא נעשה בשביל אדם מיוחד אלא על הסתם בשביל מי שירלה לקנות הרי הוא כמי שנעשה בשבילם בימוד כדאמרינן גבי בבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר דאם באה בשביל למכור גם לישראלים שירלו לקנות מסה הרי הוא כבא לסם בימוד כדאמרינן במסכת ערובין פרק בכל מערבין (מ' ·) גבי הבוא ליפתא דאתא למתוא כיון דאזא דמפסי ומייתי אכר לבו אמר הא ודאי בשביל ישראל אתא · עוד שגם מה שהיר רש"י ז"ל (בחולין י"ב · בד"ה פסח) בהמה שלא נבדקה דס"ל דנשחטה בחזקת היתר עומדת נאמר אף בסירכות הריאה המלויות גם בו נחלקו רבים לסמוך למעשה וכן כתוב בספר עמודי גולה וזה לשונו בהמה שלא בדק לה הרבי הריאה טרפה ורש"י פירש אפילו בהמה אין לתוש ואם לא בדק כשרה דהא קיי"ל (שם מ' ·) כרב הונא דאמר בהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת ועוד דהלכה למשה מסיני דאחזלינן בחר רובא אך אין מפרסתין אה הדבר ואלו סומכין על פירושו בגדיים ועלאים דאין רגילות להיות בהם סירכות בשהם קטנים ואם לא בדק בדיעבד כשרים אבל בהמות טרפות אפילו בדיעבד דכיון דסירכות מלויות עכ"ל וגם אני שמעתי אנשים חכמים וחסידים מורים כן להחמיר למעשה וא"כ לפי זה אף אם נאמר שזה שבדק שאינו מומחה למוקדמין הוא כאלו לא נבדקה הריאה הנה ראוי להחמיר על פרה זו ולאסרה כיון שהסירכות מלויות בבהמות הגדולות והמוקדמין יכולין להחמיר ולאסור כדברי המחמירין אם ירלה להם בין לעלמם בין על הקהל הנוטלים עליהם נפשם וסומכין עליהם להפרישם מהוה ודבוד אסור ויש להם לעשות כן שהרי אף המחיר יש לו להורות לאסור למי שדעתו כדברי האוסר כדאיתא בשבת פ' כל הכלים (קכ"ד:) דאמר ליה רבא לרב מרי גלית אדעתך דכאביי סבירא לך לכ"ע שרי לדידך אסור כ"ש שלפי מה שכתבתי למעלה ראוי להחמיר בזה כיון שהוא מזיד דאם לא כן בטלת הורה בדיקה וכל הקלבים יטלו הריאה מכל בהמתם במזיד ויקרשוה לשנים קרעים כדי שנכשיר אותם כלם ולא הועילו חכמים בתקנתם להצריך בדיקה לריאה מפני הסירכות המלויות בה וזה אי אפשר ג] ועוד היה להם לחוש לזה כיון שהיה בודק בשלו וגם היה נוגע בדבר מלד אחר מחמת הטעם שהיא שלו כיון שהוא בעיניהם נבחל להון עד שהוא שוחט ובודק כנגד תקנת הקהל שתקנו שלא ישחוט ויבדוק קונה הטעם והוא אינו נוגע לא מפני תקנת הקהל ולא מפני החשד כדתנן בפ"ב דיבמות (כ"ה:) חכם שאסר את הארה בגדר על בעלה הרי זה לא ישאנה ומוקמינן לה בגמרא ביחיד מומחה המחיר כדרים מדקאמר לא ישאנה וכיון דהוא יחיד איכא למיתש לחשדא ואע"פ שהוא מומחה ומדינא אבור והכיא דאמרינן בפרק אלו טרפות (מ"ד:) כלן רשאין ליקח אבל אמרו הבמים הרחק מן הכעור ומן הדומה לו דמשמע דמדינא הרי אלא הראוי להתרחק מן הכעור זהו כשמעידין שנים דכיון שהעידו שנים והאחד לוקח ליכא למיתש לחשדא שאין הפני תומא ולא לו ולית ביה אלא משום הרחק מן הכעור ומן הדומה לו בלחוד והכיא דבן אם הדין נמי לאו ביחיד קאמר ורבה בר בר חנה נמי דשרי הכיא פסוקא הגרגרת אחריני הון בהדיה ומשום הכי מקשינן וחפוק ליה משום חשדא דאלמא מדינא שרי וכן כתבו המפרשים ז"ל אבל ביחיד מדינא אבור ומשום הכי תנן נמי התם (ביבמות) מת הרגת ו והרגנוהו לא ישא את אשתו וזה הבודק אינו הוסם להשד ואע"פ שראה שאין זה אלא בחכם המחיר שאשה בגדר שלא יהיה טוען בדבר ואיכא חשדא אם אחר כן יבאנה או בדיינים ועדים גם כן או בחכם הנשאל על דבר הוראה מבוס דמחזי כטוטל בכר על הוראתו וכמו שפירש רש"י ז"ל שם בפרק אלו טרפות אבל מי שאוחט ובודק בהמות שלו למכור לאחרים כל שהוא מומחה ומוחזק בבהרות כיון דעד אחד נאמן באבורין אף אם טוען בעדותו שוחט ובודק ומוכר ונאמן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ' שמיני מהלכות מאכלות אסורות) ולא אסרינן ליה למכור מפני החשד מכל מקום בנדון זה שהקהל הסכימו שלא לשחוט ולבדוק קונה הטעם כבר נראה שחושדין אותו בזה ואם כן ראוי היה לו להתלק מחשדם ולא עשה ועוד החרו בו המוקדמין שנראה שאינו מומחה אלגם ומוחזק בבהרות לזה ואם כן אסור ליקח בשר ממנו וכמו שכתב הרמב"ם זכרונו לברכה (פ"י מהלכות שחיטה) שבזמן הזה אסור ליקח בשר מטבח שאוחט ובודק לעלמו אלא אם כן הוא מומחה ואם כן זה שלא נראה בעיניהם שהיה מומחה ומוחזק בבהרות לראות טרפה לעלמו אז אף אם הוא מומחה כדי שלא יבא אחר שאינו מומחה ומוחזק בבהרות ויעשה כמוהו רצו להשוות את כלן מפני המחלוקת ושלא ישחוט ויבדוק זולתי הבודקים הממונים מלד הקהל וזה מורד בדינים ובהסכמתם ובתקנתם הטובה לגדור פרץ ולשמור משמרת הנה היה ראוי להחמיר עליו גם מחמת זה ד] ומה שטוען הוא שהיום הבוא לא היה לו חלק בפרה ולא בעזר הנה המוקדמין לא ידעו זה וגם עתה אינו ידוע אלא מפיו ואין להם להאמינו בזה והיו סבורים שהכותי שהוא שכירו ושוחט כל השנה שנם עתה כן הוא ואם הם חכמים אינם נביאים לדעת בעסקיו ובמה שהוא עשה בסתר ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות וכל שכן שבשעת הבדיקה בשאל לו הנער שיתן לו ליטרא אחת מן הבשר הנם על שהוכשרה בסכתו הוא הביב שיעשה כרצונו א"כ נראה מתוך דברי הנער המבקש שהיתה כוונת הטומדים שם שהפרה היא שלו וגם נראה כן מתשובת רבי יהושע אל הנער :

תצט **דב'** אם עמו המוקדמין כדין במה שהכריחו לרבי יהושע להחזיר המעות והמשכנות ללוקחי בשר הפרה בזה שניו בנטרות

בפרק כל פכולי המוקדשין (ל"ח.) וכן השוחט פרה ומכרה ונודע שהיא טרפה מה שאכלו אכלו והוא יחזיר להם את הדמים ומה שלא אכלו הם יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים מכרוהו לכותי או העילוהו לכלבים ישלמו לו דמי טרפה זהו מה שטוי המשנה בכגון זה וכן חניא בברייתא שם המוכר בשר לחברו ונמלא בשר בכור פירות ונמלאו מבלים יין ונמלא יין נסך מה שאכל אכל ויהזור לו את הדמים וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל והרמב"ם אחרונו לברכה באר דדין זה הוא במה שאכרו מן הטורה כגון בשר בכור או טבל או טרפה או שהוא מדרבנן ואכור בהנאה אבל בשאר אסורי אכילה מדרבנן בהנהו אם הפירות קיימין מחזיר הפירות ונוטל את דמיו ואם אכלן מה שאכל אכל ואין המוכר מחזיר לו מן הדמים כמו שכתב ז"ל (בפ' י"ו מהלכות מכירה) ונראה דיליף לה ממה שלא הוכר במשנה ובברייתא אלא אסורי תורה בהכילה או אסורי הנאה של דבריהם ובהנהו מחזיר הדמים אע"פ שאכלו אבל אסורי אכילה מדרבנן כיון שאכלו ונהנו לא יחזיר להם כלום ואף על פי שאין לרב ז"ל ראיה ברורה בדין זה לא מלאנו מן הבאים אחריו מי שחלק עליו ה] ונדון זה הרי הוא כאסורין של דבריהם שהרי לא נמלאת טריפה בודאי אלא שאסרוה מפני שלא נבדקה הבונן והבדיקה אינה אלא מדבריהם כמו שאמרו בירושלמי דמסכת ביצה (פ"ג ה"ד) רבי יודן בעי דמאי מדבריהם ודאיית טרפה מדבריהם כמה דאתמר רואין את הטרפה כי"ע דכותה מפרישים את הדמאי כי"ע ובודאי בספק טרפות הריאה קאמר דאי בשאר טרפיות היכא דלא אתיליד ריעותא אין צריך לראות ולבדוק אפילו מדבריהם ואי באתיליד ריעותא מדאורייתא הוא אלא ודאי בבדיקת הריאה היא דבעיא בדיקה מדבריהם על הספק אף על גב דלא אתיליד בה ריעותא וכן נמי משמע

ה] מי' ב"י שם רש"י ל"ע וכשר"ע שם מקיו : ב] מי' כ"י שם מי' ל"ע בדיה ומכלל ובטו"ע שם סי"ה : ג] מי' ש"ך שם מי' ל"ע מקיח : ד] מי' כ"י ובטו"ע שם מי' ל' מטי' י"ח ובש"ך שם מקיח : ה] ב"י שם מי' קי"ע בדיה כתב הרמב"ם · בטו"ע שם מי"ב · ב"י ח"מ מי' רל"ד מטי' כ' :

בגמרא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בגמרא דילן בפרק אין נדין (כ"ה:) גבי בהמה מסוכנת ח] וכיון שפרה זו נאסרה מחמת איסור של דבריהם אם היה שאכלו אותה כבר קודם שנודע להם האיסור לא היה מן הדין שיחזיר להם המוכר הדמים אלא מה שאכלו אכלו והוא פטור מלשלם כדינו של בר"ם ז"ל ואם לא אכלו אותה מחזירין לו הכסף אם ירצה אותה והוא מחזיר להם הדמים דמקח טעות הוא אפילו בשל דבריהם·וכי תימא כי אמרינן דמקח טעות הוא הני מילי בדבר שאסורו ודאי אי מדאורייתא כגון טרפה ודאית או מכל אי מדרבנן כגון סתם יין שהוא דבר שנאסר במנין אבל בגדון זה שאסורו מחמת ספק והמוכר מוחזק בדמים לימא להו מוכר ללוקחים אייתו ראיה דטרפה היא ומהדרנא לכו כדאמרינן בפרק הגוזל עצים (נ"ט:) הכיא מגרומתא דאתאי לקמיה דרב וטרפה ופטרים לטבחא מלבלומי ואמרינן דמספקא ליה לרב אי כרבי יוסי ב"ר יהודה אי כרבנן ומלי אמר טבחא אייתי ראיה דמחייבנא לך כרבנן דמשלמנא וה"נ דכותה·הא ליתא דהתם א"א לחיובים אממשה דידיה אלא אם כן טרפה בודאי אבל הכא אע"ג דמספקא לן אי טרפה אי לא כיון דמספקא פרשי אינשי מינה אין לך מוס גדול מזה וכיון שהמוס מבטל מקח כ"ש טרפות אע"פ שאינו אלא מחמת ספק דמ"מ מבדל בדילי אינשי מינה ואין לך מוס גדול מזה וכן כתבו האחרונים ז"ל ואם כן בגדון זה כיון שראו המוקדמים לאסרה מחמת הספק העולד להם ראוי היה להם לחייב המוכר להחזיר הדמים ללוקחים לאותן שלא אכלו עדין הבשר והם יחזירו לו הבשר ואם נהנו מן הבשר משלמין לו כפי מה שנהנו ג] ואין למוקדמין להאמיץ במה שטוען שהיתה הפרה של הכותי כיון שהוא קבל המשכונות והכותי הוא בכירו וגם שבשעה שנדק נראה שהודה שהיתה שלו ממה שאמר לקצב שהיה שואל לו מן הבשר חנם אני אעשה כרצונך ועל כיוצא בזה אמרו בכתובות פרק הכותב (פ"ו.) הכותי תולה מעותיו בכותי הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן · ובר מן דין אם בדרך קנס ראוי היה דין לקנסו מפני שבשבתו אבדו הלוקחים מעותיהם וגם שרגיל לשהוא ולבדוק שלא ברצון הקהל ונראה שהוא גברא אלמא הרשות בידם לעשות אף שלא מן הדין כדאמרינן בבבא קמא פרק הגוזל עצים (נ"ו:) גבי הכוא גברא דגזל פדגא דתורי מחבריה וכרב בהו כרבא ואהדרינהו למריהו וחייבים רב נחמן לבלומי שבחא ואע"ג דלא דינא הכי ואמר הא גזלנא עתיקא הוא וכעינא למקנסיה וכן בבבא מציעא פרק המפקיד (ל"ט:) גבי מרי בר איסק אמר ליה דינא הכי המוליא מהברו עליו הראיה אמר ליה הכי דאינגא לך ולכל אלמי הברך וכתב הרב אלפסי ז"ל בהסיא דפ' הגוזל ומיהא שמעינן דקנסינן בהאי גוונא ואפילו בחולה לאדם דכא רב נחמן בבבל הוה וקא קניה ועוד דגרסינן בפרק נגמר הדין (מ"ו.) אמר ר'אליעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה עד כאן בהלכות · גם הרב רבינו משה בן מיימון ז"ל (בספר בופעים פרק ד') וזה לשונו וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד זכותם כפי מה שיראה לגדור פרצת הדת ולחזק הבדק או לקנות אלם והרי הוא אומר בעזרא וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים יחרם כל רכושו מבאן שהפקר ב"ד היה הפקר עכ"ל :

תק דנ' אם עכו המוקדמין הראוי והכשרן במה שהכריזו בקנס שלא ישאנו ויבדוק שום אדם במקולין שולתי הסני בודקין המיוחדים והממונים מטעם הקהל או אם היה להם להמנע מזה באשר הקהל מכרו לרבי יהושע הסי"א כמהג ולפי דבריו היה נהוג לשהוא ולבדוק אחרים בזולת הממונים בזה הדבר · ברור שהמוקדמין עשו הראוי להרחיק האדם מן המברה ומן החשד ולשמור הקהל מחשש ספק אסור ושלא יבאו לשמוך על מי שאינו ראוי לשמוך עליו וכל הני מילי מעלייתא ראוי להם ומן הפלא הוא איך עד עתה הניחו לשהוא ולבדוק לשום אדם במולם שולתי לבודקים הממונים · ובכל קהלות ישראל שיש בודקים שכירים מהקהל לא ירים איש את ידו לשהוא ולבדוק במקולין בלעדיהם א"ל לומר קונם הנאר עלמו כדי להרחיק מן הכעור ואפי' יהיה מוחזק כאילא ביבנה מאחר שמן הכשרות נוטל עזר ולא מן הערפות כמו שמנינו בכשרות פרק עד כמה (כ"ע ·) שהתירו הכמים לאילא ביבנה שפי' מוחזק וממונה לראות בכורות שיעול שכרו אדנא אסרות בבהמה דקה והמשה בגשה בין תם בין בעל מום ומקשי בגמרא בשלמא בעל מום דקא שרי ליה אלא תם אמאי ומפרקינן דאם כן אתי למחשדיה אמרי האי בעל מום תם הוא והא דקא שרי ליה משום אגריה הוא ומפני זה כתבו קצת מחברים ז"ל שראוי לבודקים שלא יעלו הכרכשות בשכרם פן יחשדום מאחר שנוטלין מן הכשרות ולא מן הערפות ואע"ג דגדון זה לא דמי לגמרי להתיא דהתם הוא שנוטל שכר ודמי קצת למקבל שוחדא ואע"פ שנוטל אגר בעלה ואגרא דמוכח מכל מקום כשנוטל מן הכשר ולא מן האסור איכא למיחש לחשדא אבל זה שהעזר קנה בדמיו מן הקהל אין זה נוטל שכר ואע"פ שמפשיד כשהיא טרפה כל שהוא מוחזק ומוחזק בכשרות הוא ליה כעבד ששוהא ובודק ומוכר לאחרים שאם הוא מוחזק ומוחזק בכשרות עושה כן ואין נמנע מפני חשד ואע"פ שמפשיד כשבהמה טרפה כמו שכתבתי למעלה ונראה שזה היה דעת הראב"ד ז"ל שמלאתי כתוב שכרב ז"ל היה מחנה עם הטבחים לתת להם שכר קצוב לשנה ואחר כן היה עושה עמהם שיקבלו הכרכשות בעד השכר ההוא ונראה בהיתה כוונתו שאם היו נוטלין הכרכשות בשכר עורתם איכא למיחש להשדא כיון שאין נוטלין אלא מן הכשרות אבל כשהוא מחנה עמהם לדבר

קצוב בכל שנה הרי יש להם שכר בהבלעה בין כשרות בין טרפות וכשנוטלין אחר כן הכרכשות מן הכשרות אין זה בשכר השחיטה אלא שקנו אותן בדמים ובשה ליכא חשדא כיון שבכר קנו אותן בדמים והרי הוא כמי ששוחט את שלו ומוכר ומה שאמרו (חולין מ"ד :) בהסיא דרבה בר בר חנה וכיון דאורי בה היכי זבין מינה אע"פ שטחן דמים היינו כשקונה אחר הראה דאיכא חשדא דמוזיל גביה מפני שהכשירה ודמי לנוטל שכר אבל מי שקנה בכר בדמיו הא בכשרות או הכרכשות מהן אין אסור משום חשד מכל מקום דומה לכעור הוא ובטל נפש האוי להתרחק מזה ג] כמו שאמרו (שם) הרחק מן הכעור ומן הדומה לכעור וגם כדי להרחיק שלא יבאו כמה קלבים לבדוק לעצמם ושם בלתי תומחים אצלנו וכמה משם תשודים ותקנה זו מקטעת רגליהן דקלביא שלא יוכלו להקל ולהאכיל שום ספק מחמת אהבת בצע וחמדת ממון . ומה שאומר ר' יהושע שהקהל מכרו לו העזר כנהוג ולזה אין להם לעשות תקנה זו מאחר שהיה נהוג מקודם לשהוא ולבדוק אחרים אין זו טענה של כלום ואילו היהיה לעולם דעת הקהל למכור העזר על מנת שלא יוכלו לגדור ולתקן תקנות כדי להרחיק מן האסור ולדבריו אמת ח"ו הוצרכו לגזור תענית על כל ערה שלא תבא על הגדור או אם יש עוברין ואוכלין בארבעת הטומות או שאוכלין בשר בפרב תשעה באב ורצו הקהל לתקן ולגדור בזה ג"כ יאמר זה הקונה שאין יכולת בידם לפי שהוא כנגד תק העזר ואין להם לתקנולשנות דבר ממה שנהוג אילו לא תהא כזאת בישראל אלא שמכרו העזר כנהוג ורצו לומר ע"פ הענייניים הנהוגים בענייני הסים"ל כמה הוא אחק לליטרא ודרך גבייתה ופריעתה וגיסתה או הקנסים שבה לעובר ולגונב אחק לא זולת זה ובכל קהל בים עזר ביניהם כך הם מוכרין אותה כנהוג ואין כוונתם אלא למה שאמרהי · ועוד כי כל קונה עזר על דעת שיפחתו ויבדקו הבודקים הממונים הוא קונה ואם לפעמים באקראי היה בוחט ובודק אחר כפי מה שאומר ר' יהושע ומוקדמי הקהל לא שתו לב למנוע להם ועתה בפרון הדבר מנעו הכל הנייבו אשר עשו ואין זה כלל כנגד התנאי · אמנם ראוי להזהיר הבודקים ולזרזם להיותם מוכנים ונמצאים תמיד במקולין ולא יתעצלו במלאכתם וקונה העזר לא ליסוי מזוק ולו שם מתחסום לפיו ר' יהושע ובאבל הסקיע לשוטו מלערער על תקנה זו אא טוב לו אין צריך לומר אם מרף נפשו ובזה וסקיע החכם הישים זקן ויושב בישיבה שעוו גדול יותר מאד וחייבין בית דין לגדותו עד שיפייס החכם כראוי . כדגרסינן בפ' מי שמתו (י"ט ·) א"ר יהושע בן לוי בעברים וארבעה מקומות כ"ד מנדין על כבוד הרב וחדא מנייהו הסמפר אחר מטחן של תלמידי חכמים ומדקאמר בית דין מנדין משמע שחייבין לגדותו וכן הוא בכל אותן הארבעה ועברים דברים שהזכירם הרמב"ם ז"ל כלן · ועוד שאם לא היו חייבין לא היו מנדין אדם גדול כעקביא בן מהללאל (שם) ולזה הוא מבואר שבית דין חייבין לגדות הבזה החכם לאחר מותו וא"כ כל שכן הבזהו בחייו ובפניו דאיכא לערא דגופא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל במנותו הכ"ד דברים מנה בלשון זה הבזה חכם ואפי' לאחר מיתה נראה שגדול עונש הבזהו בחייו מן הבזהו לאחר מיתה וזהו שלריך רבוי מן הכתוב למקלל אביו ואמו לאחר מיתה שיהא חייב כמחבר בפ' ואלו הן הנאקין (פ"ט:) ועוד מדאמרינן בפ' ואלו מגלחין (ע"ז ·) ההוא עובדא דאתפקר ברב מובי בר מתנה לימנו עליה אביי ורבא והמבזהו וכן החכם עלמו בלא כ"ד יכול לגדותו לכבוד עלמו כדגרסינן בפ' ואלו מגלחין (י"ז ·) תלמיד חכם שנדה לכבודו נדוי וכן בפ' עשרה יוחסין (ע' ·) מובדא בהוא בר נהרדעא דאיקלע לפומבדיתא קרב לגבי עבחי אמר להו הבו לי בשרא אמר ליה עביד עד דשקיל שמעיה דרב יהודה בר יחזקאל ברישא אמר מנו יודה בר שוישקל דשקיל בשרא מקמאי אזלו אמרו ליה לרב יהודה איקפד אפיק שיפורי ומתיה הנה שרב יהודה נדה לזה בפרהסיא על שבזהו שלא בפניו וכ"ש כשמבזהו בדברי תרופין וגדופין על פניו שיכול לגדותו ובפרק אלו מגלחין (ע"ז :) נמי הסיא אחתא דהוה יתבא בשבילא ופשטא כרעא הוה קא חליף לורבא מרבנן ולא אכנעא מקמיה אמר כמה חליפתא הכיא אחתא אחאי לקמיה דרב נחמן אמר לה שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה אי הכי זילי נסיני מיפותא בנפשיך חד יומא · הנה זאת הראה אע"פ שלא בזהה להבוא לורבא מרבנן רק שהקלה בכבודו שלא נכנעה מפניו אף על פי כן היה יכול לגדותה אם רצה וזהו שאמר לה רב נחמן בטעם שמתא מפומיה ואחס נמי הבוא אלמא דהוה קא מלער לגורבא מרבנן אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה זיל שמתיה ולשון מלער משמע בדברים כדאמרינן בפ' שני דיומא (כ"ג ·) ולערא דנופא לא והתניא הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן וכו' ועוד אמרינן בפ"ק דחולין (י"ח ·) אמר רב הונא האי מבחא דלא סר סכינא קמי חכם משמתי' ליה כדאסיקנא התם דאע"ג דמלאה סכינו יפה הנה שמנדין על שלא נהג כבוד בחכם כמו שאמרו שם לא אמרו להראות סכין לחכם אלא משום כבודו של חכם אין צריך לומר במי שמבזהו ומקלהו בהקנטות וחרופין וכמ"ש כל זה מבואר לרמב"ם ז"ל (פ' עשירי מהלכות תלמוד תורה) ועוד ראוי להטעיהו בליטרא של זהב ונותנין אותה לחכם אע"פ שבשאר אנשים קיימא לן בייסו בדברים פטור המביים החכם אפילו בדברים חייב כדגרסינן בירושלמי (פ"ק פ"ח ה"ו) חד אמר בשם רבי שמעון בן לקיש המביים את הזקן נותן לו בשתו. שלם חד בר נש איקפד לרבי יהודה בר חייא אתא מובדא קומי דר"ש בן לקיש וקנסיה ליטרא דדהבא וכרב אלפסי ז"ל הביא זה

ח] עי' בתרוץ מש"ך ביו"ד רס"י ל"ט מש"ם ולא הזכיר לדברי הריב"ש אלו ועי' לעיל (סי' ע"ז קס"ג): ט] כ"י ושו"ע ורמ"א יו"ד סי' קי"ט סעי' י"ד ומ"ש נע"ז סקי"ד ובש"ך סקכ"ה כ"ע · שו"ע ורמ"א ח"מ סי' ל"ד ס"ג ועי' גרי"ש תגזי הלכות נכורות שם מ"ש בזה : נ] כ"י יו"ד סס"י י"ח · שו"ע ורמ"א שם סעי' י"ח · ועש"ש בש"ך סקל"א :

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

סירוסלמי בהלכות פרק החובל וכמ"ש זה הר"ם ז"ל (פ' שלישי מהלכות חובל ומזיק) וכתב שסי שקבלה היא בידו שגובין קנס זה בין בארץ ישראל בין בחולה לארץ ושכן פשוט המנהג שגובין אותו אפי' בזמן הזה ח] זה העולה בידי בכל זה ואתמהי שמי יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תקא תשובה לדרוקה במה שנפל מחלוקת בין דון יוסף ן' שאנג ובין דון יצחק פסריל בענין דינא דבר מצרא

נראה שטענת נתינת המקום ישיבה לבנו הקטן אינה טענה לסלק דין המלר משום דלא עדיף מגברא דאחי מחמתיה ואע"ג דגבי שומא דהדרא לשולם משום ועשית הישר והטוב אמרו בפ' המפקיד (ל"ה :) זבנה אורחה יהבה במתנה דלא הדרא ובדינא דבר מצרא נמי דדיניה משום ועשית הישר והטוב כוה משמע לכאורה דנימא הכי באורחה וביהבה במתנ' ליחא דהא אמרי' טעמא התם משום דהני אדעתא דאחרנא נחות ועדיפי מגברא דאחוו מחמתיה דנחת אדעתא דזוזי אבל בדינא דבר מצרא גם הלוקח נחת אדעתא דאחרנא ומסתלק הפני נמי לא עדיף מיניה כדאמרי' (שם) גבי שומא שמו לבעל חוב ואזיל איהו ושמה לבע"ח דידיה אמרינן ליה [לא] עדיפת מגברא דאתית מחמתיה ועוד שהרי הלוקח כשליח של בן המלר כמו שמבואר בגמ' (שם ק"ח :) ויכול לומר לחקוני שדרתיך ולא לשוותי בזבן במאתים ומוית מאה לי לאו משום דאין אונאה לקרקעות א"כ איך ימכור או יתן מה שאינו שלו וכן דעת הרא"ש ז"ל ובעל העטור ז"ל וכל האחרונים ז"ל ג] ואין לריך לומר בגדון זה שהוא עלמו אומר שלקחה מתחלה בשביל בנו וא"כ יש בו דינא דבר מצרא דדינא דבר מצרא אפי' לגבי קטן איתיה ג] וכבי משמע בפ' המקבל (שם :) דאמרינן ליתמי לית בה משום דינא דבר מצרא ובודאי ר"ל ליתמי קטנים ולא גדולים דגדולים הרי הן ככל אדם וכ"כ הרמב"ם ז"ל ליתומים קטנים ומינה טעמא דיתומים קטנים הא קטנים ואינן יתומים אית בהו דינא דבר מצרא ד] גם טענת שאין דינא דבר מצרא במקום ישיבת בית הכנסת אינה ואע"פ שיש מי שאומר דבבתים לית דינא דבר מצרא ויש שהביאו ראיה לדבריהם מדאמרינן בפ' המקבל (שם) אפסיק מבוניתא או רכבא דדקלי חזינא אי יכול להכניס אפי' תלס אחד לית בה דינא דבר מצרא ואי לא לית בה דינא דבר מצרא ובבתים ג"כ מפסיקים הכותלים בין בית לבית הנה כל האחרונים ז"ל דחו זה דלא דמי למבוניתא דשן סלע אין עשויה להסתלק וכן רכב של דקלים דבר חשוב ואין הבעלים עשויין לעקרן ולאבדן ושדות חלוקין הן לעולם אבל בתים דרכן לחברן בפתחים ולכן הן עשויין ולף בעל האלר עשוי לחלק אלרו לבתים ולחברן בפתחים וכן כתב הרשב"א ז"ל וכן המנהג פשוט דבבתים אית דינא דבר מצרא ה] וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב (פ' י"ג מהלכות שכנים) כחליף חצר וכו' נראה שדעתו שאף בהצר יש דינא דבר מצרא כל שכן במקומות בית הכנסת שאין לומר בו טעם הכותלים ועוד שדרך בזה להקפיד מי יכנס בלדו וסמוך לו יותר משכני בתים ובכני שדה גם הרב בעל העטור כן כתב בפי' דמקומות בית הכנסת יש בהן דינא דבר מצרא ו] אבל כל הריב תלוי אם בא לבית דין בן המלר מיד שידע או שנתפרסמה המכירה כי אם ידע בן המלר שקנאו זה ורלה אותו משתמש בה ולא מיחה אבד זכותו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל גם רבינו האיי והרי"ף ז"ל כתבו בחשובה שאם שהה בר מצרא מעידע כדי הביעה בית דין ושיבית מעותיו בעל דין מצרות ז] :

תקב בלשיט . לרבי יהודה בן בהלול י"א

את קולך שמעתי מהלך בגן היושר ועל פתחי התמימות דופק להגלל מעון להתנקות מסגיאות מהרפק לבלתי היות גם לב בהורלה כמה שים לתום ולפקפק כונתך בלויה ומעשיך בלויים ובזה תמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ברכה ורצון חסק קיימת מצות חכמים עשה לך רב והתחלק מן הספק ומעתה אשיב לך בקצרה במה שיהיה בו לגבר שפקותיך די וספק :

השאלה הראשונה לפי הנראה היא זאת ואם בלשונך היא מעט סתומה כי ראובן שדך בתו לשמעון והתנה עמו שיתן לו ארבע מאות דינרין בנדוניא בשטרי חובות בין קדושין לשבע ברכות ואחר כן שאל ראובן שיהיה השטרות בידו עד שיהיה לשמעון זרע של קיימא ושמעון היה ירא להניחם בידו ועל כן נתרצו שיעשה ראובן חוב גמור לשמעון מן הארבע מאות דינרין לפרוע אותם לו לארבעה שנים ושיתן לו רבית מהם שמנים דינרין בכל שנה ואתה עשית השטר מן החוב סתם ולא הזכרת בו דבר מן התנאין הראשונים אלא שראובן נתחייב לשמעון בד' מאות דינרין בחוב גמור ובהלואה גמורה ולתת לו מהם שמנים דינרין פירות בכל שנה ושנה שאלת אם שטר זה פסול אם לאו ואם הוא פסול אם תוכל לשנותו בדרך אחרת בלעדי רצון וידיעת המתחייב ובלא קבלת קנין סמנו שנית מאחר שלקח הקנין שיעשה השטר לפי ראות חכמים ולפי דעתם :

תשובה מתוך לשון הסכר נראה שהוא רבית קלולה ממש ושטר שכתוב בו רבית הוא מחלוקת במסכת בבא מליעא בפ' איזהו נשך (ע"ב :) דרבי מאיר סבר שאין גובה לא את הקרן ולא את הרבית דקנסינן היתרא אטו איסורא ורבנן סברי גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית דלא קנסינן היתרא אטו איסורא והלכתא כרבנן ואפי' לגבות הקרן

ים מחלוקת בין המפרשים ז"ל כי יש מהם אומרים שלא אמרו חכמים אלא דלא קנסינן היתרא אטו איסורא ואם כלוה עודה שהשלוה היתה אמת גובה את הקרן מבני חרי אבל אם הלוה כופר בהלואה אין גובין בשטר זה כלל אפי' הקרן שהרי העדים פסולים כיון שהתחו בשטר שיש בו רבית שהרי עברו על לא תשימון עליו נשך ויש מן המפרשים שאומרים דלעולם גובה את הקרן שלא נפסלו העדים בכך דלא משמע להו לאינשי דלא תשימון יהיה אזהרה לעדים אלא למלוה כדאמרינן בפרקא קמא דמליעא (ה':) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ח] ואפילו אם חמלא לומר דמפסלי עדים לא מפסלי אלא מדרבנן ופסולי דרבנן בעי שהרוה מכל מקום לדברי הכל הרבית אין גובה לעולם וא"כ הרבה בגית בעשותך השטר בלשון הזה שהרי ההלואה האמת לא היה בה רבית שכיון שהתנו כן קודם הנשואין הרי הוא כתוספת על הנדוניא ואין זה אלא שטר לי וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה שלותן המיחדים חובות ומתנין שאם לא יפרע מכאן ועד יום פלוני שהוא מוסיף על כל ליטרא ד"פ בהדא מותר ואין כאן רבית כי זה כתוספת על הנדוניא כל שהתנה כן קודם הנשואין אבל אחר כן לא כדאיתא בפ' איזהו נשך (ע"ד :) גבי המלוה לאריסיו חטים דים הפרס בין ירד ולא ירד ע"כ תורף תשובת הרשב"א ז"ל ואתה עשית לו שטר כאלו הוא מלוה לו ארבע מאות דינרין קרן לרבית קלולה וסיה לך לעשות לו שטר חוב בכל המעות יחד כאלו הכל היה קרן לפרוע מהם שמנים דינרין בכל שנה וארבע מאות דינרין בשנה הד' או לעשות לו שתי שטרות כדלון המתחייבים אחת מד' מאות דינרין לארבע שנים ואחת מי"ו לעשרין שמנים דינרין בכל שנה ולא לעשות לו שטר מקרן ורבית שהרי אם יבא לפני ב"ד לא יגבו לו בשטר זה לכל היותר כי אם הד' מאות דינרין לבד פ] :

תקג ומה ששאלת אם תוכל לשנות השטר בדרך אחרת בלתי רצון המתחייב וידיעתו :

אשיבך אמת הוא כי סופר שטעה בשטר יכול לתקנו ולעשות שטר אחר כהוגן ואפי' לאחר שנחתם ונמסר ליד הבעל דבר ולא אמרינן כבר עשו עדים שליחותן אלא כשהראשון נכתב כהוגן דהכי אמרינן במסכת גטין פרק התקבל (ס"ג :) הסיא אתתא דהוו קרו לה נפוואתא אזול שהדי כתוב נפוואתא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא מכמיה דרב עשו עדים שליחותן מתקיף לה רבא מי קאמר להו כתובו הספא והבו לה ומסקנא התם כותבין ונותנין אפילו ק' פעמים ' אמנם זהו במה שטעה הסופר ובמה ענין החיוב או שמות המתחייבים או בסכום הכתוב בשטר י] אבל בגדון זה הסופר לא בנה דבר אבל כתב הקנין כאשר הוא והקנין בעלמו היה טעות ואיך יבנה עתה הסופר לעשות מרבית קרן מה שלא היה וזה לא נכנס בכלל מה שהתנה לעבוה הבטר על פי חכמים שיעשו ויתליפו הקנין שהיה מארבע מאות דינרין קרן וכך וכך רבית שיעבו החכמים מן הרבית קרן ולכן טוב שתקנה ממנו שנית שיתחייב בכל הסך ההוא אם בשטר אחד אם בשני שטרות ושתקרע שטר זה ואם לא יהפוך בזה המתחייב עשה שטר אחר כמו זה ותכתוב בתחלתו מחמת שהיו הגאון קודם הנשואין שיתחייב ראובן לשמעון בחוב גמור ובהלואה גמורה בעד נדוניית בתו ת' דינר לפרוע לארבעה שנים ועוד יוסיף עליהם לתת לו מהם בכל שנה ושנה מהארבעה שנים שמנים דינרין לשנה' על כן לקייה האגאי המזכר נתחייב ראובן המזכר לשמעון המזכר בחוב גמור והלואה גמורה בסך ארבע מאות דינרין לפרוע לארבע שנים וכן נתחייב בקנין גמור מעכשיו לסוסיף עליהם ולתת לו מהם שמנים דינרין בכל שנה ושנה כאשר היו הגאון קודם הנשואין וכולי שטרא ובענין זה יהיה השטר כשר ויגבה הכל לפי דין הגמרא אמנם עדיין יורע כחו וזכותו של שמעון ההתן אם יבא לגבות שעדו לפני דיין בלא יהיה בקי בדינין או לפני ערכאות של כותים ויטעו לומר שעדיין השטר פסול שהטרמת רבית הוא זה וטוב מזה לקבל קנין שניה מן המתחייב בכל הסך ולעשות לו שטר אחד מה' דינרין לפרוע לד' שנים ושטר אחר מש"כ דינרין לפרוע פ' דינרין בכל שנה :

תקד ומה ששאלת על אודות האשה הגרושה שבאה לעירכם עם אשה אחרת נשואה וקודם שתגיע

לעיר אמרה אליה האשה הנשואה שתאמר שהיא נשואה כי יש בבית ההוא שבאות לדור שם בחורים ואולי יתעללו בה אם ידעו שהיא פנויה ועם כל זה האשה ההיא הסגורשת לא הוציאה זה מפיה אך האשה הנשואה הבאה בחברתה הוציאה קול עליה שהיא אשת איש ועתה כי באו לעיר אנשים מכירים אותה ואומרים כי שמעו כי היא היתה מגורשת וגם היא עצמה אומרת שנתגרשה בבלנסיאה ושהאשה הנשואה ובעלה המעוה שהוציאו עליה הקול ההוא לסבה הנזכרת וכן מודים האשה הנשואה ובעלה שלואת הסבה הוציאו הקול עליה וגם נשים נאמנות שיש בבית אומרות שיודעות כי זאת ההטעאה אמת ושהיה לסבה הנזכרת :

תשובה תהלה יש לעיין אם יש עדות ברורה שהיה אמת אים מתחלה כי בענין זה אינה נאמנת לומר מגורשת אני כדתנן בפ' שני דכתובות (כ"ג :) האשה שאמרה אשת איש היתי וגרושה אני נאמנת ואם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת שהרי כיון שהיא בחזקת אשת איש בעדות ברורה אין מוציאין אותה מחזקתה אלא בעדות ברורה והמכירים אותה באמרו שאמנו שהיא מגורשת אין זה עדות ברורה

ח] עי' לעיל (סי' ל"ב) ובש"נ : כ] עי' ד"מ מ"מ סי' קפ"ה אות ד' ובכמ"ל שם סעי' י"ז ו"ת * ועי"ש בב"ח סעי' ל"ב : ד] כ"י שם סעי' ס"ט * רמ"ל שם סעי' מ"ז : ה] עי' לעיל (סי' ל"ב) ובש"נ : כ] עי' ד"מ מ"מ סי' קפ"ה אות ד' ובכמ"ל שם סעי' י"ז ו"ת * ועי"ש בב"ח סעי' ל"ב : ד] כ"י שם סעי' ס"ט * רמ"ל שם סעי' מ"ז : ה] כ"י שם סעי' פ"ח * רמ"ל שם סעי' נ"ג ועי"ש בסמ"ע סק"ח : ו] כ"י שם סעי' פ"ה * שו"ע שם סעי' כ"ג ועי"ש בס"ך סק"ג * ז] כ"י שם סעי' נ"ב ופי' לעיל (סי' מ"ז) ובש"נ : ח] עי' כ"י ובל"ת מ"מ סי' ל"ד סעי' ע"ז וסי' ל"ב ס"ק ועי"ש בס"ך סק"ל ד' : ט] כ"י יו"ד סע"י קפ"ח : י] עי' ד"מ מ"מ סי' ל"ע אות ה' :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

להוליאה מחזקתה. אבל אם אין עדות ברורה שהיתה אשת איש וגם אלו המכירים אותה לא ידעו הם מעלתם שהיתה אשת איש ושנתגרשה בזה היא נאמנת לומר אשת איש היתי וגרושה אני שהרי עדות המכירים האלו אינו אלא כקול בעלמא והרי הוא קול ושוברו עמו כדאמרינן בפרקא בתרא דגטין (פ"ח:) ילא שמש בעיר מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת שהרי קול ושוברו עמו ומעמידין אותה בחזקת פנויה · ואחרי זה יש לעיין על הקול שילא עליה שהיא אשת איש אם קול כזה אוסרה שהרי אף אם ידעו בברור שנתגרשה עם כל זה אפשר שהיא אשת איש שנתקדשה לאחר מכן וגרלה שאין קול כזה אוסרה שהרי על מה שנינו בפרקא בתרא דגטין ילא שמש בעיר מקודשת הרי זו מקודשת אמרו שם בגמ' (פ"ע:) אמר רבא לא שמעו קול הברה אלא כדי שיהו גרות דולקות ומטות מולעות ובני אדם נכנסין ויוצאין ונשים עוות לאור הגר ומחות לה ואומרות פלוניה נתקדשה היום וכן אמרו שם אמר רב הונא אמר רב לא שמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים וכתב הרשב"א ז"ל שפירוש פלוני מהיכן שמע וכו' ר"ל שראוכן שמע משמעון ולוי שמע מיהודה הים כאן שני עדים אלא שכל אחד מהם הוא עד מפי עד ולעדות כזה הוא שאשתו אבל לעד אחד מפי עד לא אשתו וכ"ש בנדון זה שלא יצא הקול אלא מפי אשה אחת וגרשין בירושלמי (שם ס"י) נבדק כשם ונמצא מפי נשים מפי קטנים בעל כשם רב אמר לא אחירו בו אלא עד מפי עד בלבד ע"כ ועוד שהקול הזה לא הוחזק בבית דין מתחלה וקול כזה אינו כלום ומבטלין אותו דהכי אמרינן התם בגמרא אמר רב אשי כל קלא דלא אתחזק בבי דינא לאו קלא הוא ופרש"י ז"ל כל שלא בדקו אחריו בית דין אם הוא קול גמור כשמיעת פלוני ופלוני מפלוני שהלכו להם למדינת הים לו בגרות דולקות עד שבאו אותן עדים והעידו בבטול שלו דכל קלא שהוחזק אין מבטלין אותו ואם לא הוחזק מבטלין אותו ועוד שהאשה הזאת שהוליאה הקול היא נותנת אמתלא ועשה לדבריה מפני מה הוליאה הקול הזה ובענין כזה אפילו אם האשה עצמה הוליאה הקול ואמרה אשת איש אני שהיא נאמנת לאסור עצמה דשויתה נפשה חתיכה דאסורא אם אחר כן חזרה בה ואמרה פנויה אני נאמנת כל שנתנה אמתלא לדבריה כדאמינא כפ' שני דכתובות (כ"ב ·) אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת מעשה באשה שהיתה גדולה בגוי וקפצו עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת אני לימים עמדה וקדשה את עצמה אמרו לה חכמים מה ראית אמרה להם בתחלה שבאו עלי בני אדם שאינן מהוגנין לי אמרתי להם מקודשת אני עכשיו שבאו עלי בני אדם שמהוגנין לי עמדתי וקדשתי את עצמי · ומכל אלו הטעמים ואחרות אין פנאי עתה לכתבם אין הקול הזה אוסרה ומכל מקום הזהרו מאד שאם ידוע בברור שהיתה אשת איש מתחלה אין להאמינה כמה שאומרת שנתגרשה בולגשיתה ואף לא בעדות האנשים המכירים אותה שמעו כן אלא צריך שתראה את גיטה כשר ועשוי כהוגן או שטר מעשה בית דין שהיתירוה ליגשא ואף אם אין עדים שהיתה אשת איש מתחלה ואז היא נאמנת לומר אשת איש היתי וגרושה אני אע"פ רואי לדרום ולהקור אותה כיצד למה אין הגע בידה אם היא מגורשת כמו שאומרת ולראות אם יש ממש בדבריה אם לאו ה] והזהרו מאד לנפשותיכם כי כבר ידעתם מומר עניין זה נאום כתותם

יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

אושקה · לרבי יצחק אלתנסי י"א

תקה **שאלת** אם אומרים זמן בליל יום טוב שני של ראש השנה כי יש ביניכם מי שאומר שאומרים אותו אע"פ שקדושה אחת הם שהרי נשתנה יום שני מיום ראשון לגבי מת כשאר ימים טובים של גליות ועוד כשהיו גוהגין אבותינו היום קודש ולמחר קדש כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה היו אומרים זמן בליל שני שהרי אותו היום עיקר וגם אנו יש לנו לעשות כמותם · ויש מי שאומר שאין אומרים זמן שהרי יום ארוך הוא לענין ביצה ודברים אחרים וקדושה אחת הן ואם נאמר בו זמן יבא להקל ולומר שהן שתי קדושות ועוד שאפילו יהיה הדבר ספק אם אומרים אותו אם לאו ראוי שלא לאמרו מפני חשש ברכה שאינה צריכה :

תשובה האומר אומרים זמן בליל שניה של ר"ה והאומר שלא לאמרו אלו ואלו דברי אלהים חיים שכבר נחלקו בו הראשונים זה אומר בכה וזה אומר בכה ומ"מ האחרונים ז"ל הכריעו כדברי האומר לאמרו וכתבו שכן הוא העקר וממה נפשך ראוי לאומרו. שאם ספק כשאר ימים טובים של גליות אומרים אותו ואם נסמוך על מנהג ב"ד שבשניו בחיים שעדים מן המנחה ולמעלה היו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש הנעשה שם קדושה אחת אפילו אמר בו זמן שהרי מיום שני היו מונין תקון המועדות והוא עקר ר"ה כן הסכימו האחרונים ז"ל · ובודאי כן נראה שהרי בראשונה קודם התקנה הראשונה שלא יקבלו העדים מן המנחה ולמעלה וכשהיו בחיים מן המנחה ולמעלה והיו מקבלין העדים כל היום כמה הרחוקים היו עושין לעולם שני ימים טובים של ר"ה כשהי קדושות מספק כמו שאר ימים טובים ואז היו אומרים זמן אף בשני וא"כ כשהתקינו אחר כן שלא יהו מקבלין העדים מן המנחה ולמעלה וכשהיו בחיים מן המנחה ולמעלה היו עושין שני ימים בקדושה אחת מ"מ עדין הרחוקים מבית הועד הספק במקומו עומד שמא לא בא עדים כל היום והשני קדש והראשון חול ואע"פי שהחמירו בתקנה הזאת לעשותם קדושה אחת מ"מ מה שהוא חובת היום מחמת הספק אי אפשר לבטלו · ועוד שהרי לאחר התרבן כשהקן ר"י ב"ז שיהו מקבלין העדים כל היום והחזיר הדבר ליושנו הנה עתה חזר הספק כבתחלה והיה ראוי להיות בילה מותרת לאחר תקנתו אף בשני ימים טובים של ר"ה כמו שהיו שבורין הרבה מן האחורים כדאיתא בפ"ק דביצה (ה' ·) אלא שהמסקנא היא שם דאף מתקנת ר"י ב"ז ביצה אסורה דיש לנו לנהוג בחומר קדושה אחת אף לאחר תקנת ר"י ב"ז כמו קודם תקנתו ומ"מ הספק במקומו עומד והרחוקים היו עושין אותן שני ימים מספק אלא שנוהגין בהן חומר קדושה אחת והיו אומרים זמן בשניהם כמו בשאר ימים טובים של גליות שהרי אפשר שהרי קדם נמור וא"כ אנחנו שם לנו לנהוג כמותם כאמר בשניהם · ומה שטוען האומר שלא לאמרו שם יבא להקל ולומר שהם שתי קדושות אינה טענה שלא אשלא שלא יזלזלו בו אומר שהוא שביעי דמיחב יחבינן ברוכי לא מברכינן דאי מברכינן אתי לזלזולי ביה ולומר שהוא שביעי ועדין חול המועד אבל לבטל ברכת הזמן שהיא חובה ליום מפני חשש שמא יזלזלו בה בחומר קדושה אחת הא לא עבדינן · ועוד דאדרבה כשאומר זמן יאמירו בו יותר שהוא ספק של תורה ואם לא יאמרו בו זמן יאמרו שהוא חול שהרי לא נתה תורה אלא ביום אחד · ומה שטען עוד ואמר דכל שהוא ספק שזה אומר לברך וזה אומר שלא לברך טוב שלא לברך כדי שלא יעבור משום ברכה שאינה צריכה גם זו אינה טענה שכיון שיש טעות ורואות מספיקות לסכריע כדברי האומר לברך אין זה ספק ועוד דבמסכת ערובין פרק בכל מערבין (מ' :) כי בעינן אי אומרים זמן בר"ה וביום הכפורים אמר רב יהודה אנא אקרא חדתא אמינא זמן ומהדרינן רשות לא קא מבעיא לן כי קא מבעיא לן חובה ומסקנא והלכתא אומר זמן בר"ה וביום הכפורים אלמא אפילו אי אמרינן דלאו חובה הוא רשות הוא כיון דמזמן לזמן קאתי דומיא דקרא חדתא וליכא משום ברכה שאינה צריכה א"כ בזה היום הבני דמזמן לזמן קאתי אף אם לא היה חובה לומר בו זמן הנה הוא רשות ואין בו משום ברכה שאינה צריכה · ואין לומר כיון שהם קדושה אחת אם יברך בשני אחר שברך בראשון הרי הוא כמברך ביום אחד שני פעמים הא ליתא דהא לדידן דידעינן בקביעא דירחא יום ראשון הוא מן התורה בודאי ויום שני הוא מדרבנן מדשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם משום דזמנין דגזרי שמדא ואתי לאקלקולי (ביצה ד' :) אלא שבראש השנה יש לנו לנהוג בשני מנהג קדושה אחת אמנם מדרבנן וא"כ היו כיומא אריכתא אלא הראשון מן התורה והשני מדרבנן ואע"פי שברך על יום ראשון שהוא מן התורה לדידן ואח"כ ביום שני שהוא דרבנן מברך זמן על קדושתו כמו המברכין בכמה מצות שהם דרבנן כגון מזוזה ומקרא מגילה אין כאן ברכה שאינה צריכה שהרי כיון שיום שני זה שיש בו מצות קדושה מדרבנן אתי מזמן לזמן אף אם לא היה חובה לאמרו רשות מיהא איכא · ומכל אלה הראיות נראה לי שראוי לאמרו כמו שהכריעו האחרונים ז"ל · וכן מנהג בקטלוניא וכן בארצות האלה והמעתי שאף קצת מן החכמים שדעתן שלא לאמרו מכל מקום לגלות ידי כלם היו מביאין לפניהם פירות חדשים או מקדשין שלילה הבוא על יין חדש והיו אומרים זמן בשעה שהיו מקדשין ועולה לשם לכאן ולכאן ג] נאום דורש שלומך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

ראיות כנגד פסק דין הרב רבי יוסף בן דוד נר"ו

תקו **ראובן** היה לו אולר אחת ביתו של שמעון ושמעון היתה לו עוד עליה אחרת על ביתו ויהי היום ושמעון היה סוחר הוא בעצמו בחבל אחד רשע מן העליה העליונה שלו ובשתרו הבחבל הבוא נפל הבחבל שהיה רשוע על התקרה העליונה שלו ונפלה התקרה הבית עם הבחבל בביתו שבל אולרו של ראובן ומכח הנפילה הבית נפלה גם תקרת אולרו של ראובן ועל זה נתעצמו בדין הרבה ראובן ושמעון לפני הברורים י"ח ראובן טוען כי שמעון היה מחכוין להזיקו ולהפיל לוחלו בכונה על אולרו כדי להזיקו בגופו ובממונו כי אנשי ביתו התרו בו בעת שחירתו הבחבל, לבל יעשה כן הוא בעצמו כי היה ראיך לזה אומן מפני הסכנה ושראוי לדיינים להעניש על זה גם שיחזור לבנות תקרת אולרו הנופלת וגם לשלם שלם חביות מלאות יין היו שוות כך וכך שהיו באולרו ונשברו בנפילת התקרה ושמעון משיב שלא היה מחכוין להזיק לשום אדם חלילה אבל היה סותר בתלו כדי שלא תפול ותזיק והיתה בונתו להתור הבחבל לרשות הרבים על מנת לבנות וכל אדם רשאי לעשות בשלו מה שירצה כל שלא יתכוין להזיק לשום אדם ואם במקרה נפל הבחבל על תקרת אולרו של ראובן הנה לא היה במה שנפל מן הבחבל הבוא ומן התקרה העליונה כדי להפיל תקרת אולרו של ראובן אם לא שתקרת האולר היתה רעועה ונרקבה לגמרי והיתה טופלת מאליה אף בלא נפילת הבחבל · ועוד שראובן חפר והעמיק קרקע אולרו הרבה ומפני זה נתקלקלו יסודות הבתים ומן הקלקול הבוא נפל הבחבל ובזולת זה לא היתה נופלת ולזה אינו חייב לשלם לראובן דבר וגם הבוא אינו · מאמינו שנשברו שם חביות ולא הביא בשם

בחיים מן המנחה ולמעלה היו עושין שני ימים בקדושה אחת מ"מ עדין הרחוקים מבית הועד הספק במקומו עומד שמא לא בא עדים כל היום והשני קדש והראשון חול ואע"פי שהחמירו בתקנה הזאת לעשותם קדושה אחת מ"מ מה שהוא חובת היום מחמת הספק אי אפשר לבטלו · ועוד שהרי לאחר התרבן כשהקן ר"י ב"ז שיהו מקבלין העדים כל היום והחזיר הדבר ליושנו הנה עתה חזר הספק כבתחלה והיה ראוי להיות בילה מותרת לאחר תקנתו אף בשני ימים טובים של ר"ה כמו שהיו שבורין הרבה מן האחורים כדאיתא בפ"ק דביצה (ה' ·) אלא שהמסקנא היא דאף מתקנת ר"י ב"ז ביצה אסורה דיש לנו לנהוג בחומר קדושה אחת אף לאחר תקנת ר"י ב"ז כמו קודם תקנתו ומ"מ הספק במקומו עומד והרחוקים היו עושין אותן שני ימים מספק אלא שנוהגין בהן חומר קדושה אחת והיו אומרים זמן בשניהם כמו בשאר ימים טובים של גליות שהרי אפשר שהרי נמור וא"כ אנחנו שם לנו לנהוג כמותם כאמר בשניהם · ומה שטוען האומר שלא לאמרו שם יבא להקל ולומר שהם שתי קדושות אינה טענה שלא אשלא שלא יזלזלו בו אומר שהוא שביעי דמיחב יחבינן ברוכי לא מברכינן דאי מברכינן אתי לזלזולי ביה ולומר שהוא שביעי ועדין חול המועד אבל לבטל ברכת הזמן שהיא חובה ליום מפני חשש שמא יזלזלו בה בחומר קדושה אחת הא לא עבדינן · ועוד דאדרבה כשאומר זמן יאמירו בו יותר שהוא ספק של תורה ואם לא יאמרו בו זמן יאמרו שהוא חול שהרי לא נתה תורה אלא ביום אחד · ומה שטען עוד ואמר דכל שהוא ספק שזה אומר לברך וזה אומר שלא לברך טוב שלא לברך כדי שלא יעבור משום ברכה שאינה צריכה גם זו אינה טענה שכיון שיש טעות ורואות מספיקות לסכריע כדברי האומר לברך אין זה ספק ועוד דבמסכת ערובין פרק בכל מערבין (מ' :) כי בעינן אי אומרים זמן בר"ה וביום הכפורים אמר רב יהודה אנא אקרא חדתא אמינא זמן ומהדרינן רשות לא קא מבעיא לן כי קא מבעיא לן חובה ומסקנא והלכתא אומר זמן בר"ה וביום הכפורים אלמא אפילו אי אמרינן דלאו חובה הוא רשות הוא כיון דמזמן לזמן קאתי דומיא דקרא חדתא וליכא משום ברכה שאינה צריכה א"כ בזה היום הבני דמזמן לזמן קאתי אף אם לא היה חובה לומר בו זמן הנה הוא רשות ואין בו משום ברכה שאינה צריכה · ואין לומר כיון שהם קדושה אחת אם יברך בשני אחר שברך בראשון הרי הוא כמברך ביום אחד שני פעמים הא ליתא דהא לדידן דידעינן בקביעא דירחא יום ראשון הוא מן התורה בודאי ויום שני הוא מדרבנן מדשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם משום דזמנין דגזרי שמדא ואתי לאקלקולי (ביצה ד' :) אלא שבראש השנה יש לנו לנהוג בשני מנהג קדושה אחת אמנם מדרבנן וא"כ היו כיומא אריכתא אלא הראשון מן התורה והשני מדרבנן ואע"פי שברך על יום ראשון שהוא מן התורה לדידן ואח"כ ביום שני שהוא דרבנן מברך זמן על קדושתו כמו המברכין בכמה מצות שהם דרבנן כגון מזוזה ומקרא מגילה אין כאן ברכה שאינה צריכה שהרי כיון שיום שני זה שיש בו מצות קדושה מדרבנן אתי מזמן לזמן אף אם לא היה חובה לאמרו רשות מיהא איכא · ומכל אלה הראיות נראה לי שראוי לאמרו כמו שהכריעו האחרונים ז"ל · וכן מנהג בקטלוניא וכן בארצות האלה והמעתי שאף קצת מן החכמים שדעתן שלא לאמרו מכל מקום לגלות ידי כלם היו מביאין לפניהם פירות חדשים או מקדשין שלילה הבוא על יין חדש והיו אומרים זמן בשעה שהיו מקדשין ועולה לשם לכאן ולכאן ג] נאום דורש שלומך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

ראיות כנגד פסק דין הרב רבי יוסף בן דוד נר"ו

תקו **ראובן** היה לו אולר אחת ביתו של שמעון ושמעון היתה לו עוד עליה אחרת על ביתו ויהי היום ושמעון היה סוחר הוא בעצמו בחבל אחד רשע מן העליה העליונה שלו ובשתרו הבחבל הבוא נפל הבחבל שהיה רשוע על התקרה העליונה שלו ונפלה התקרה הבית עם הבחבל בביתו שבל אולרו של ראובן ומכח הנפילה הבית נפלה גם תקרת אולרו של ראובן ועל זה נתעצמו בדין הרבה ראובן ושמעון לפני הברורים י"ח ראובן טוען כי שמעון היה מחכוין להזיקו ולהפיל לוחלו בכונה על אולרו כדי להזיקו בגופו ובממונו כי אנשי ביתו התרו בו בעת שחירתו הבחבל, לבל יעשה כן הוא בעצמו כי היה ראיך לזה אומן מפני הסכנה ושראוי לדיינים להעניש על זה גם שיחזור לבנות תקרת אולרו הנופלת וגם לשלם שלם חביות מלאות יין היו שוות כך וכך שהיו באולרו ונשברו בנפילת התקרה ושמעון משיב שלא היה מחכוין להזיק לשום אדם חלילה אבל היה סותר בתלו כדי שלא תפול ותזיק והיתה בונתו להתור הבחבל לרשות הרבים על מנת לבנות וכל אדם רשאי לעשות בשלו מה שירצה כל שלא יתכוין להזיק לשום אדם ואם במקרה נפל הבחבל על תקרת אולרו של ראובן הנה לא היה במה שנפל מן הבחבל הבוא ומן התקרה העליונה כדי להפיל תקרת אולרו של ראובן אם לא שתקרת האולר היתה רעועה ונרקבה לגמרי והיתה טופלת מאליה אף בלא נפילת הבחבל · ועוד שראובן חפר והעמיק קרקע אולרו הרבה ומפני זה נתקלקלו יסודות הבתים ומן הקלקול הבוא נפל הבחבל ובזולת זה לא היתה נופלת ולזה אינו חייב לשלם לראובן דבר וגם הבוא אינו · מאמינו שנשברו שם חביות ולא הביא בשם

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

יין ומבקש מהדיינים לפטרו מתביעת ראובן ולחייב ראובן לבנות חקרת אולרו כדי שיוכל שמעון להשתמש בביתו שעל החקרה ההיא כדין בית ועליה של שנים זהו תורף דברי ריבש · ופשיטא שכל אחד היה מפליג להאמיר לא הכרו ומרבה בטענות ואדרבו לחם הימים זה טוען וזה משיב זהו כעולה מטענותם והנוגע בעקר הדין · והברורים לו לשני אנשים יהודים הבקיאים בזה לפנות עפר החקרה הנופלת לראות אם היו שם חביות אם לא ואם שלמות אם שבורות ואם היה יין כנוס בהן אם לא וכן לראות אם היתה החקרה נרקבת אם לא והיהודים הנם עשו כן והעידו לפני הברורים שמלאו תחת החקרה שנפלה שברי שלש חביות והיה היין עדין טופח בהן ושראו נ"כ שהחקרה שנפלה היתה נרקבת ונתלעת עד שלכל היותר שהיתה מתקיימת לא היתה מתקיימת משנה אחת והילך ונכתב עדותם זה בפרוסי"ם ואין בכל הפרוסי"ם שום עדות וראיה לא לשמעון ולא לראובן כי אם שני אלה אמנם גם הברורים ראו בעצמם קורות החקרה ולוחותיה עץ רקבון ונראה להם שאף אם לא היתה נופלת מחמת נפילת הכותל היתה עומדת בסכנה ולא היה שמעון יכול להשתמש בביתו שעל החקרה אם לא בסכנה גדולה · ועם כל זה אחרי שחמו הבעלי דינין טענותיהם נתיעצו הברורים עם שני חכמי העיר מה לעשות בנדון זה והם נשאו ונתנו בדבר בנחת ובמתון והביאו בספרים והיתה הסכמתם שעל החביות וסיין ראוי שיתחייב שמעון לשלם לראובן ואף אם לא היה מחכוין להזיק כיון שהיה מפיל הכותל בעצמו ומכחו נפלה עכשיו משום דאדם מועד לעולם כין שוגג כין מזיד כין ער כין ישן וכו' (ב"ק כ"ו ·) ולכן שיבצע ראובן כמה היו שוות החביות וסיין הכתוב בהן בעת שבירתם וישלם לו שמעון וזה מדמסיק כפ' הכותב (ב"ב ·) עשו תקנת גזל בחשבו ומשתבע ניזק ושקיל ומהשיא טובדא דהכוא דבשם בכספתא דחבריה וכו' כדאי' התם אבל התקרה אחרי שנתברר לברורים מתוך הפרוסי"ם ומתוך מה שראו בעיניהם שהיתה נרקבת ונתלעת עד שאף אם היתה מתקיימת אי זה זמן מועט לא היה יכול שמעון להשתמש עליה אם לא בסכנה אם כן הנה קודם נפילתה היה מחוייב ראובן לסותרה ולבנותה בנין חזק כדין בית ועליה של שנים בהתחתון נוחן תקרה וכן המנהג וא"כ בנפילת התקרה לא הוזק ראובן שיתחייב שמעון לשלם לו אותו היזק דהוה ליה כהשיא דפ' כילד (כ"ו :) השורק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מאי טעמא מגא תבירא תבר וכן מהשיא דפ' החובל (ל"א :) שורי הרגת נטיעותי קלתא אחה אמרת לי לקולנן פטור ומקשינן התם אי הכי לא שבקת חיי לכל בריה ומוקי לה בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה ומקשינן אי הכי מאי קא טעין דאמר ליה אגא בעינא למעבד האי מלוה כדאמינא ושפך וכסה וכו' ופירש רש"י ז"ל אילן העומד לקציצה בגון אשרה או שגוהה לרשות הרבים ומחירא שמא יפול על אים וימות עד כאן · בנדון זה גם כן הרי חקרה זו היתה עומדת ליפול ושמעון וכני ביתו המשתמשין עליה היו מסתכנין בה וגם ראובן עצמו וכני ביתו המשתמשים תחתיה באולר ולכן אין ספק שהיה מחוייב (שמעון) [ראובן] להסיר דמים מביתו וכיון דין היו מחייבין אותו בכך שהרי חייב הוא להעמיד תקרה הזקה לשמעון שיוכל להשתמש בו בלי סכנה ואם אחר שהפילה בכוונה היה פטור כל שכן שמעון שהיה ניזק ומסתכן בה והפילה שלא בכוונה · ומ"ש הרמב"ם ז"ל חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים הוא תשלומי המלוה כמו שנראה מלשונו ואין בנדון זה תשלומי מלוה שברי זה אינו כי אם כיון קנס ואין לקנוס השוגג דלא מלי נו קנסו שוגג אטו מזיד בענין זה ועוד כבר כתב הרשב"א ז"ל שם דלא מגבינן ליה (בכלל) [בכבל] אף לדעת האומר דדינא הוא וכן הכריעו האחרונים ז"ל ה] ולכן שמעון פטור מכלום על התקרה וחייב ראובן לבנות התקרה בנין חזק כדין בית ועליה של שנים שהתחתון נוחן את התקרה והעליון נוחן את המעזיבה זהו מה שהכריעו שני חכמי העיר בנדון וכתבו שניהם מידם הפסק דין ונתנוהו לברורים אלא שלא היו הראיות מן הגמ' הכתובות בו זולתי שכיון שמעון כי' כותר הכותל בעצמו ומכחו נפל עתה שישלם החביות וסיין ע"פ שבועת ראובן והתקרה כיון שהיתה נרקבת כמו שנתברר לברורים ממה שראו בעיניהם ומפי אחרים כמו שכתוב בפרוסי"ם ונראה לברורים שאף אם היה הפסד לה לעמוד איזה זמן לא היה יכול להשתמש בה אם לא בסכנה גדולה על כן חייבו את ראובן לבנותה להוצאתו בנין חזק למראית עיני אומנין כדין בית ועליה של שנים וכו' והברורים פסקו הדין כמו שהיה נהוג מיד החכמים הנזכרים · ואחרי שהברורים פסקו הדין ראובן נסתלק מפסק דין הברורים לדיין הסלוקין שהוא אחד מאלי חכמי העיר שהסכים בפסק דין הברורים והדיין הנזכר בלתי התחדש לו טענות אחרות מהבעלי דינין כי אינם כתמו לפניו טענותיהם ואמרו שאין ראוים לטעון עוד על מה שכתוב בפרוסי"ם שטענו כבר לפני הברורים ובלתי התחדש לו עדות כנגד מה שנתברר לפני הברורים ובעיניו לא ראה ובלתי קרא לברורים ולא ליועץ הב' ליתא וליתן עמהם בפני מבכילי העיר פסק הדין והאריך בפסק דינו להביא ראיות כי שמעון היה בהתירת בותלו פושע וקרוב למזיד ופטיר חייב בהיזק שהזיק לראובן וגזה שהוא מקיים פסק דין הברורים במה שחייבוהו לשלם לראובן החביות וסיין ע"פ שבועתו אבן במה שדנו לפטור שמעון על נפילת התקרה זו שלא כדין וא"ך לאפשר שיתחייב שמעון על קלת ההיזק שהם החביות וסיין ולא על התקרה ואע"פ שהיתה רעועה ונרקבת הרי היתה ראוי לעמוד

ה] ב"י ח"מ סי' שפ"ב סעי' ה' :

זמן מרובה או קלת זמן אלא שנפלה עתה מפני כובד הכותל והתקרה העליונה שנפלו עליה ואין מנא תבירא אא"כ היתה נופלת מיד לפי שעה אבל בזולת זה לא והביא ראיה מלשון הרמב"ם ז"ל (פרק ז' מהלכות חובל ומזיק) השורק כלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו כלום וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר קודם שיגיע לארץ הרי זה פטור מאחר שלא שבר אלא כלי שסופה להשבר מיד בודאי ונמצא כשובר כלי שבור ע"כ דוק מינה הא לא היה נשבר מיד לפי שעה דומיא דהשורק כלי מראש הגג הייב לשלם כלי שלם · וכן הביא עוד ראיה מת"ם ז"ל (בפרק ו') וכן חמשה שישבו על הכבשה ולא נשבר ובא אחרון וישב עליו ונשבר אע"פ שהיה ראוי להשבר בכן קודם שישב הראשון וקירב את בבירתו האחרון חייב ע"כ · ולזה פסק הדין שמעון יתחייב להחזיר התקרה ליושנה כבתחלה בין הגון וחזק למראית עיני האומנין כמו שהיא התקרה הסמוכה לה שלא נפלה שהיא מבנין הגון ויפה זהו תורף דברי דיין הסלוקין וראיותיו שנסמך עליהם בפסק דינו · ומי יתן החרש יחרים ותהי לו לחכמה כי מה שנפלאת בעיניו איך אפשר שיתחייב שמעון על קלת היזק ולא על היזק התקרה הפלאה זו איני יודע מה כוח שברי מבואר בפסק דין הברורים שעל כל ההיזק שעשה שמעון חייבוהו אלא שעל התקרה פטרוהו לפי שאין כאן היזק אלא שהיתה נרקבת ונתלעת עד שלא היה אפשר לשמעון להשתמש בה אם לא בסכנה כבר נתחייב ראובן לסתרה ע"מ לבנותה וא"כ מגא תבירא תבר ואין כאן היזק · ומה שאמר שהיתה ראויה לעמוד זמן מרובה או קלת זמן אולי סמך על מה שהזכירו בני העדים האומנין בעדותם באמרם שהיתה נרקבת ונתלעת עד שלכל היותר שהיתה יכולה להתקיים לא היתה מתקיימת מכאן אחת ואילך ולא דקדק בעדותם כי הם לא העידו שיכולה להתקיים בברי בנה ולא אלי בנה אלא שברי להם שלא תתקיים יותר משנה לכל היותר ופחות מכן הוא ספק וסכנה כי הדבר ידוע שכל תקרה שנופלת מחמת רקבון והתלעה קודם נפילתה יותר משנה ושנתים היא בחזקת סכנה וא"כ אין כאן יום אחד ולא בעה אחת שלא תהיה בסכנה ומקודם נפילתה היה מחוייב ראובן לסתרה ואם כן אין כאן היזק כלל דמגא תבירא תבר וכן מהשיא דאילן העומד לקציצה כתו שכתוב למעלה · ומעתה אין הנדון דומה לראיות שהביא מהר"ם ז"ל ואדרבה הם ראיות לסתור דבריו גם כי כונת הר"ם ז"ל לא היתה כמו שהבין הוא מדבריו כי מש"כ בזורק כלי מראש הגג שסופו להשבר מיד בודאי לא אמר מיד אלא שאם לא היה סופו להשבר מיד הנה לא היתה שבירתו ודאית שהיה אפשר תוך הזמן ההוא להגילו ובענין זה הדבר ברור שהוא חייב לשלם כלי שלם כיון דאין שבירתו ודאית שא"כ אין לך שובר כלי שיהיה חייב לשלם שברי אפשר שהיה נשבר לאחר מכן תוך זמן מועט ועוד כי הר"ם ז"ל רצה לבאר דין המוזכר בגמ' דמגא תבירא תבר ופטור לגמרי ולזה אמר מיד כי אם היה אפשר לכלי לעמוד יום או יומים קודם שישבר אף אם היה סופו להשבר בסוף היום בודאי הנה לא היה פטור לגמרי אבל היה חייב לשלם השלומי כלי שאינו ראוי לעמוד כי אם יום אחד אבל לשלם דמי כלי שלם מפני שנשבר כלי שסופו להשבר תוך יום או יומים כמו שהבין זה הדיין זה אין הדעת סובלתו · גם מה שהביא ראיה ממה שכ' הר"ם ז"ל בחמשה שישבו על הכבשה בושני מדבריו כי הר"ם ז"ל מסיים בה שברי אומרים לו אנו לא נסמכת עליו היינו עומדים קודם שישבר הנה באר ז"ל הטעם כי לא מפני שאף אם היה נשבר בודאי בשתי שעות וזה קרב את שבירתו חייב זה בכלי שלם והראשונים פטורין אלא מפני שאין שבירתו מפני הראשונים ודאית שברי היה אפשר להם להתחלק משם כיון שהיה להם שתות ואם כן זה האחרון כלי שלם שבר וזה הטעם מבואר בגמ' פ"ק דב"ק (י':) דמוקי בריתא דתמשה שישבו על הספסל כגון דבלאו איהו מיתבר בתרתי שני והשתא אתבר בחדא בעתא דאמרי ליה לאו אנא הוה יתבינן פורתא וקיימין ועם כל זה לפי מסקנת הגמרא אין האחרון חייב בכל הגזק אא"כ נסמך עליהם בענין שלא יוכלו לעמוד דאל"כ מלי למימר להו אי לאו אתון בדידי לאוד לא הוה מיתבר כלל וכ"כ כל המפרשים ז"ל אע"פ שלא נתברר זה בדברי הרמב"ם ז"ל הנה מבואר שכל הראיות שהביא דיין הסלוקין לעזר הם כנגדו אלא שהוא כתב בפסק דינו קלת מלשון הר"ם ז"ל והעליה קלתו ומחשבתו נברת מתוך מעשיו ואף לפי דברתו שחשד הרב רבינו משה שיאמר שאף אם היה נשבר בודאי בתרתי שני בלי תקנה האחרון שקירב שבירתו חייב בדמי כלי שלם עדין אין זה ענין לנדון זה שברי אף קודם שנפלה התקרה היה מחוייב ראובן לסתרה מפני שתמים שיש לשמעון עליה והוא חייב להעמיד לו תקרה חזקה שיוכל שמעון להשתמש עליה בלי סכנה וא"כ שמעון מגא תבירא תבר ופטור אף אם עשה זה בכונה שאין כאן היזק לראובן ועוד דעביד איניש דינא לנפשיה ואפי' במקום דליכא פסידא ומה שעשה עשוי כיון שנתברר לאחר מכן שעשה כדין וכל שכן בכאן דאיכא סכנה וכ"ש שראוי לפטרו שעשה זה שלא בכונה כמו שמפורסם וגלוי לכל · ואחרי הודיע טענות וראיות הברורים בפסק דינם ושדיין הסלוקין חוץ מכבודו עשה שלא כהוגן לבטלו ואם בטלו אינו מבוטל כי הוא האמת ודבר האמת יקום לעולם מעתה לא היה צריך עוד לבאר כמה שטעה דיין הסלוקים עוד בפסק דינו חוץ מכבודו אמנם להראות כי לא היה מתון בדין אודיע כי אף אי יהבינן ליה לגוליה טענתיה והיה האמת שהיתה התקרה יכולה להתקיים בודאי

שנה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

שאלות ותשובות ריב"ש סימן תקז תקח

שנה לו שנתים והיה שמעון יכול להשתמש עליה בלי שכנה תוך הזמן הכתוב עכ"ז לא היה לו לדיין לחייבו לבנות להולאתו כל החקרה שאין דרך בני אדם לעבות חקרה לשנה ולשנתים · ועוד דקיי"ל (שם י"א) שמין לנזקין והסותר ביתו של חברו או מעבר כליו אין מחייבין לבנות לו בית כמותו ולא לעשות לו כלי כמותו אלא שמין כמה היה שוה וכמה הוא שוה עתה ומשלם לו הדמים שבין זה לזה · ובנדון זה ג"כ היה לו לחייב ראובן לבנות החקרה בנין חזק ושמעון יסייע לו בבנין כדי שומת נזק חקרה שראויה לשנה או לשנתים ולא שיבנה שמעון עתה בנין לשנה או לשנתים מעט רקבון וחסיה ההולאה יתרה על הסבת יתר מאד ולסוף השנה או שנתים תפול וילערך ראובן לבנותה מחדש וכל שכן שחייבו לבנות מבנין הגון וחזק כמו חקרה אחרת הסמוכה לה שלא נפלה שהיא מבנין הגון ויפה:

מנסון, לרבי חיים מנשבוך י"א

תקז **שאלת** ראובן שנתן להקדש קצת מן הבתים שלו בשטר מתנה ובאחריות לסלק כל עורר ומוען ולהעמידם ביד גזבר ההקדש ליפות כחם ובני המצר רצונם לערער ולסלק ההקדש בדמים אם נאמר דדין הקדש לא נרע מדין יתומים שהמוכר להם לית ביה דינא דבר מצרא ונם המקדיש נכסיו אין בעל חוב גובה מהם משום דהקדש מפקיע השעבוד:

תשובה מבואר הוא דהקדם לעניים אין בו משום דינא דבר מצרא דכיון דליתמי ליה בה משום דינא דבר מצרא להקדם עניים נמי ליה בה משום דינא דבר מצרא דדין הקדש עניים כדין יתומים לכל דבר כדאמרי' בב"ק פרק שור שנגח ד' וה' (ל"ו:) א"ל רב יוסף כבר אמר עניים ואע"ג דליכא עניים הכא דלאמר בה אגן יד עניים אגן דא"ר יהודה אמר שמואל יתומים אינן לריכין פרוזבול וכן תני רמי בר אתא יתומים אינן לריכין פרוזבול רבן גמליאל וביה דינו אביהם של יתומים הוה שהוכיח רב יוסף דין הקדש העניים בענין זכיה מדין היתומים בענין הפרוזבול · בנדון זה נ"כ כיון דליתמי ליה בה דינא דבר מצרא דלאו בני ועשית הישר והטוב ניהו בהקדש נמי הכי הוא דלגוקת הוא דאזהר רחמנא דמהאי טעמא נמי אמרינן בגמרא (ב"מ ק"ח:) זכין לאדם שלא בפניו דינא דבר מצרא וגם יש טעם אחר בנדון זה מהות דהקדש הכי הוא כמתנה ואמרינן בגמ' (שם) דמתנה ליה בה דינא דבר מצרא · ואע"ג דאמריק התם דאי אית בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא ובנדון זה הכי יש בהקדש זה אחריות · לא דמי דהתם הייבו טעמא מהות דאיכא למיחש להערמה ושמא מכירה גמורה היא אבל בהקדש זה שהוא משרתם לכל שאין כאן הערמה אלא ליפות כח הקדש נעשה האחריות ואין כאן לוקח שיעריס מבואר הוא שאין בו דינא דבר מצרא א] · אבל מה שהוזכר בשאלה בנדון זה הקדש מפקיע מידי שעבוד איזה ענין כלל שאין הקדש עניים מפקיע מידי שעבוד אלא הקדש מזבח לבד משום דקדושת הגוף ואין לו פדיון אבל שאר הקדש ואפילו הקדש בדק הבית כיון שיש לו פדיון אינו מפקיע מידי בעבוד ב] כדתנן בערכין פרק שור היתומים (כ"ג:) המקדיש נכסיו והיו עליו כתובת אשה ובעל חוב וכו' מוסיף עוד דיבר ופודה את הנכסים האלו על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו ואמרינן התם בגמרא דמדינא אפילו פדיון כלל אינו לריך אלא כדי שלא יאמרו הקדש יולא בלי פדיון פודה כל הנכסים בדינר וכן בב"ב בפרק נו שטר (קע"ד:) שביב מרע שהקדיש כל נכסיו וחזר ואמר מנה לפלוני בידי נאמן דאין אדם מוסר קנויה על הקדש אלמא אין אתה הקדש דהייבו הקדש לבדק הבית וכ"ש הקדש לעניים מפקיע מידי שעבוד וכן כתבו הגאונים ורש"י ז"ל ולזה הסכימו כל האחרונים ז"ל ותתמחי שמי יצחק ב"ר ששת זלה"ם:

תקח קלעת איוב, לרבי דוד בן שועיב נ"ר

קנא קנאת לה' לבאות כל ימיך על אדמתך ועל המורדים והפושעים ליסרם · ולבערם מן העולם תבער כמו אש קנאתך זבובי מות מביעים שמן רוקח תהפיר וחכמים לא תירא ולא תגור ולא תכנים דבריך מפני איש כל מקום שיש חלול השם כלביא תתנשא תהגבר כארי תעוז כגמר לקרוא בגרון ברחם הומיות בפתחי שערים בעיר אמריך תאמר רחית בוגדים זדים ותתקוטט שנאת כל פועלי און הטפים טואפים מחללי זרע קדש תחן לחרם ולגדופים ואם יש מתגיך אניף שדרש ילטף מכסה פשעים לא יגליח לא יכון לנגד עיניך כי לפניך הגף לא יבא אך דרכיו אל פניו חוכיח זאת היתה לך מני עד מני שיש אלהים רוח דעת רוח נכון חדש בקרבך ובסחוס חכמה הודיעך ויעש לך שם כשם הגדולים וכין הטמים ילא טבעך גם עתה ימיך נאדרי בכח וזרועך הגעויה תתחוף תאחז במשפט ידיך כמשפט לאוקבי כ' וכדרכך ולמעשה ידיך תכסוף · בדבר הגבלה והתועבה עשתה אורדוגי"א אשת אברהם פאר"ח כל רואיה ממנה ידוד המנאפת תחת איש תקח את זרים למען חלל קדש ה' זרע כבר להביא לבית הפסול ולהוציב ממזרים בתם דוד וזה בעלת הפשע דודה ברוך נגרי"ם העושה בעברת זדון לא ברוך קרא ה' שמו כי אם מגור מסביב כי לא פחד מה' ומישראל ואמר בלבו אית דין ואית דיין ומי לי אדון ולמען תדע הדברים כהוייתן על בוריין ואמתתן אודיעך הכל באמת ובתמים מראש ועד סוף · קודם הפסח

נא שהיה יהודי אחד מירושלים בשמר אחות ולפי דבריו זה כשתי שנים וד' חדשים יצא משם הולך מעיר אל עיר בצרפת ובאשכנז וזה לי שנה שראיתיו בברצלונה כמלקט שבלים וזה ברוך נגרי"ם דוד האשה הביאו לפני עם רבי יעקב בן אחדות סופר הקהל ועם רבי יעקב פיג"ל שהוא מעידי הקהל כדי לקבל עדותו שהיה יודע באברהם פאר"ח ושאלתיו בפניהם ובפני קצת מבני החבורה ואמר כי הוא הכיר בירושלים יהודי אחד מלמד תינוקות שהיה שמו אברהם פאר"ח ונשא שם אשה והיו לו בנים ממנה והוא הכירו שם כמו שנה שנים ואחר כך מת מכאב לב והוא היה שם כשמת כי היה שכנו והיה בקבורתו והיה אדם ביעוני לא אדוק ולא מגון ושטרות זקנו. התחילו להתלבן שאלתי אותו זה אברהם פאר"ח שאתה מעיד עליו שמת אתה יודע אותו או שמעת ממנו שהיה בעלה של אורדוגי"א הדרה בעיר הזאת אמר לא עוד שאלתיו אתה יודע או שמעת ממנו שהיה דר ושהיה נשוי בעיר הזאת אמר לא עוד שאלתיו אתה יודע או שמעת מאי זה עיר היה קודם שבא לירושלים אמר לא רק שנמעתי ממנו שהיה ממלכות קשטילייא אבל לא ידעתי ולא שמעתי מאי זו עיר מקשטילייא עוד שאלתיו אתה יודע אם יש יהודי אחר בירושלים ששמו אברהם פאר"ח זולתי זה שאתה מעיד עליו אמר אני מכיר מע' שנים וכאה שבאתי לירושלם כל היהודי' הדרי' ושדרו בה בשה פרסאות סביב לה ולא היה שם אברהם פאר"ח כי אם זה שהיה אומר שהיה ממלכות קשטילייא ומת שם ע"כ עדותו, ואמרתי לסופרים כתבו זה העדות בנייר כמו שהעיד בלא חוספת ובלי מגרעת והראוהו אלי ואתיישב בדבר כי מדעתי אין עדות זה מספיק להתירה לינשא אחרי שאינו מזכיר שם עירו רק שהיה מקשטילייא ואפשר שיש בקשטילייא אחרים ששמם כן והלך לירושלם ונרין לבדוק בכל קשטילייא אם היה שם אברהם פאר"ח ולא מצא לי כמה אנשים הדבר ידוע שיש בכמה מקומות מקשטילייא כמה וכמה ששמם אברהם פאר"ח אמרתי אם כן הדבר ברור שאין כאן עדות שהרי הוחזקו שני יוסף בן שמעון · אחר כן בקשו ממני ברורי הקהל י"ן להוסיף עוד אם בשום פנים אפשר להקל בענינה וכן עשיתי ולא מצאתי גם בהכם הרב רבי יוסף בן דוד נ"ר הסכים כן שאין מקום כלל להתירה בשום פנים מן התוספתא (יבמות פ"ד) אין מעידין אא"כ מכירין שמו ושם עירו וכן כתב הרמב"ם ז"ל והרשב"א ז"ל ודין זה מתבאר בפרק האשה שלוש (קמ"ח.) בעובדא דילתק ריש גלותא הוה אזיל מקורטובא לאספמיא בעובדא דהכוא גינתא דאשתכח בסורא וכתב ביה בסורא מתא אל' מנן בר חייא מהרדשא פטר ותריך את פלוניתא לאתתיה וכו' ואמר רבא אפילו לדידי דלא חיישנא הכא חיישינן וכו' וכן הסכימו כל המפרשים זכרונם לברכה דכל שהוחזקו לכולי עלמא חיישינן ועובדא דילתק ריש גלותא דאמר רבא לא חיישינן בלא הוחזקו הוא אלא שהיו השיירות מצויות וכן פי' רש"י ז"ל מי חיישינן לחרי ילתק ריש גלותא בעיר אחת רבא אמר לא חיישינן לתרי כואיל ולא הוחזקו אבל היכא דהוחזקו מודה ע"ל · והרמב"ם זכרונו לברכה כתב (בפ' י"ב מהלכות גרושין) בא אחד ואמר אמרו לי בית דין לא אנשים כשאלך למקום פלוני אמור לפלוני שמת יצחק בן מיכאל וכו' הרי אשתו מותרת ואין אומרים שמא יצחק בן מיכאל אחר שמת הוא עד כאן זכו עובדא דילתק ריש גלותא וכתב עליו הראב"ד זכרונו לברכה א"א והוא שלא הוחזקו עד כאן וכתב הרב בעל מגיד משנה ז"ל שאף הרמב"ם ז"ל יודה דאם הוחזקו כאן שנים ואין ידוע בא' מכן שהוא חי בודאי אין משיאין את אשתו של א' מכן ואם נשאת אלא דהויא לה ספ' אשת איש אלא שהר"ם ז"ל סתם דבריו לפי שאף בהוחזקו יש חקנה להשיאה אם ידענו שהאחד חי שהרי על כרחנו בעל האחרת הוא אותו שמת ופשוט הוא עד כאן וכבר כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דעובדא דילתק ריש גלותא יהוא היה לאם שאין ילתק ריש גלותא אחר בקורטובא אלא שכיון שהיו שיירות מצויות שם אנשים אבי שמא זה שבאתן שהיה הולך מקורטובא לאספמיא אחל ליה לעלמא ואותו שמת אחר היה שבא מעלמא לקורטובא והיה הולך משם גם כן לאספמיא ואע"פ שלא הוחזקו שני ילתק ריש גלותא בטולם כיון שהשיירות מצויות חוששין אע"פ שלא הוחזקו (הרבה) [כר' זירא] דאית ליה הכי בפ"ק דמגיעה (י"ח:) וכפסק הרב אלפסי ז"ל למומרא ורבא הכירא ליה נמי הכי (הרבה) [כר"ז] אלא דהכירא ליה דאפילו (הרבה) [לר"ז] דאיים אתם הכא ליכא למיחש דהתם הוא שנמלא הגע חוץ לתחילתו אבל אם נמלא בעיר המוזכר בגע אמרינן כאן נמלא וכאן היה והכא הרי הגדים אומרים שילתק ריש גלותא שילא מקורטובא מת וכיון שיש כאן בקורטובא ילתק ריש גלותא שיש לנו לתלות בזה שבכאן היה ולא שבא אחר לקורטובא וילא ובזה קיימא לן הרבה ואף רבה מודה שאם היו בקורטובא שני ילתק ריש גלותא שאשתין לאם כעובדא דשנן בר חייא ואם השיירות מצויות חוששין אף בלא הוחזקו וגם היו חוששין לנהרדעא אחרת אלא דהתם שבדא דשנן בר חייא אין השיירות מצויות הוא ולזה לא חשו לשתי נהרדעא שלא הוחזקו וחשבו לשתי ענן בר חייא לפי שהוחזקו דלעולם אזלינן לחומרא עד דאיכא תרתי לגיבותא אין השיירות מצויות ולא הוחזקו כפסק הרב אלפסי ז"ל זכו פירושם ופסק שלהם והראו פנים לדבריהם מן הסוגיא ואפילו לפסק בעל המאור זכרונו לברכה דפסק (הרבי זירא) [הרבה] דלא חיים עד דאיכא תרתי לגיבותא בנדון זה יורו להחמיר אף אם נאמר שירושלים הוא מקום שאין השיירות מצויות מקום דכי בעיכן שיירות מצויות היינו בגב שידוע שזה הסליק עבר שם ואבד ממנו ואין ידוע אם עבר שם אדם אחר ואבד גם כזה שמו כשמו ולזה אין לחוש אלא

א) כ"י ה"מ כי' קפ"ה מהר' כ"ז · ד"מ שם אות י' · שו"ע שם סעי' כ"ה: ב) עי' בתוס' גיטין (מ':) בד"ה הקדש ובב"ק (ל"ג:) בד"ה מקום ובשמע"ק שם ובערכין (כ"ג) בד"ה מקום

בשיירות

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בעיירות מלויות והוחזקו כפי פסק שלהם אבל בגדון זה שלא ידענו שאברהם פארח בעלה של זו היה דר בירושלים אף אם אין העיירות מלויות יש לחוש שמא לנו שהוא זה יותר מאחר כיון שאינו מזכיר שם עירו אלא שאומר ממלכות קשטיליה וכ"ש שהוחזקו בקשטיליה רבים בשמם כשמו וגם שבודאי ירושלים עיירות מלויות שם מכל העולם שהכל מעלין לירושלים ולכן נראה לי שהיא בחזקת אשת איש גמורה ח] אבל אמרתי לסופרים יהיה זה העדות שמור אצלכם שאם היום ומחר יהיו לה עדים שיכירו בעלה ויעידו שראוהו דר בירושלים אף אם לא יעידו על מיתתו יספיק לה בהצטרף זה העדות המעיד שלא היה דר בירושלים כי אם אברהם פארח אחד ומת · ואח"כ בא דודה ואמר לי אין לנו תקנה ומתי יבא אליו עדים מאפסי ארץ מירושלים שיכירו זה שהי' דר בכאן· אחרי כן בראותו כי לא יכול לי יום יום במשחור פנים ממני היה מפליר בברורי הקהל ומרבה עליהם רעים יתנו בידו שטר מזה העדות כאשר הוא ואף אם לא יתירוה ליגשא וקלת מהברורים שאלו עלתי על זה-אמרתי להם אין ראוי להעשות זה בשום פנים כי זאת תלך עם השטר ההוא במקום שאין בית דין מומחין ולא ידקדקו על דברי העד ויתשבו שהיא מותרת דלתו כולי עלמא דינא גמירי ושלא לתגר עשו לה דייני סרקסטה השטר הזה אם לא שהוא מספיק להתירה והמבשלה הזאת תחת ידיכם ובגללכם אכן אם תרצו לעשות כן כתבו בשטר בשירום שאף על פי שאינה מותרת ליגשא בשביל עדות זו ג] יען העד לא היה מכירו שהיה בעלה של זו וגם לא ידע שם עירו אף על פי כן עשיתם לה שטר מזה העדות למען אם היום ומחר יהיה לה עדות שיכירו בעלה ויעידו שראוהו דר בירושלים יצטרף העדות ההוא עם זה העדות להתירה ומה זה השטר יהיה שובדו עמו וטוב מזה ומזה למשוך ידכם מכל וכל ושלא לעשות לה כל עקר כה היו דברי אל קלת הברורים· אחרי כן הפליר על הברורים בשתר ואני לא ידעתי ונדר להם שלא תגשא בעדות זו ואו להלשת הביח דין לעשות לה שטר קבלת עדות שתהיה רק שלא יזכירו בשטר שהיא מותרת ליגשא והעלימו זה ממני ומדעתי היה כי חשבו שדברי הם תומרא יתירה לפנים משורת הדין והבית דין שתחתמו בו גרעו מן העדות שנתקבל בפני ובפניהם מה שרצו והוא מה שאלוהו אם היה מכיר שהיה בעלה של זו ואמר לא וכן מה שאלוהו אם היה יודע שם עירו ואמר לא רק שהיה מקשטילה ואני חושד אותם שעשו זה בכוונה כי הראה זה בשטר אולי יגיעם כי לא לחגם נשאל על זה ויחוס לו וגרמה להם שעובה לה השתיקה מזה והלא יודע אם לעקל אם לעקלקלות ואם לא היתה זאת עם לבבם ואני חושד בכשרים ה' הטוב יכפר בעד-אחרי כן שמענו כי היתה קורבה למקומות לספוד לבעלה ולבכותו ושלחו ה"ר יוסף נ"ר ואני לברורים למהות בידה וכן עשו בקנם שמו עליה והעד עדים אחר כך שמענו שלבשה שחורים אלא שלא היתה עומדת בשחתי שערים כברגשונה אמרתי אל ה"ר יוסף נ"ר גם זה ראוי למנוע לה ג] כי אין זה רק להכשיל הרבים אם דרך נשואין אם דרך זנות יחשבו עליה שהיא פנויה · אני טרם אכלה לדבר אל לבי למתות זה בידה וזה בא ויאמר האשה נתבאת לברות ותנשוב אח לבבכם יראה את העיר הולכת היא לקלעת היוב להגשא שם וכשמעי עמדתי מרעיד הרימותי קולי ואקרא עותתי ככרוכיה בשוקים וברחובות קראתי הרב רבי יוסף נ"ר וקבלנו גדולי הקהל ואז עודע כי עשו לה השטר שלא בידיעתי רק שלא כתבו בו שהתירוה ליגשא ואמרתי לסופר שיראה לי טופס השטר שעשו לה ואמר לי שאין בידו טופס כתב לי לפי דעתי מירתאו מגערתי ועשה כל זה קמתי בקהל אשוע על הגבלה הגדולה הזאת וכל אשר היו במעל הזה בשו שלמו חפו ראשם על השגגה שלאה מלפניהם אז אמרו לשלוח השליח שלחו לך הראון נ"ר ולברורי קהלכם להוליא השטר מתחת ידה ולתפשה עד תחקרון מה יעשה בה ואחם עשיתם מה שראה לכם ואחה שאלת מה טעם להעניש מה פשעה ומה חטאתה וסגן רואה מחוך כחבי זה כי היא מזידה גמורה ומתכונת לעבור ולהעביר וגם יועציה ומליציה פשעו בה שאין לה עדות מספיק ואף אם היה לה עדות מספיק לא היה לה להגשא כי אם בהתר בית דין כיון שאין לה זולתי עד אחד אף אם נתקבל העדות בבית דין כמו שמוכיח במקומות בפרק האשה רבה (פ"ז:) ומבואר הוא שם בתוספות הרב רבינו אשר ז"ל וכל שכן שאין לה עדות כלל שיספיק בהתרה בדאיתא בתוספתא אין מעידין וכל הנשו דתנו בהו אין מעידין במתניתין ובברייתא אם נשאה תנא כדמוכח בגמרא דוכתי בפ' האשה זונה , ועוד שהתרו בה הברורים לבלתי תגשא בעדות זו ולזה ראוי ליסרה ולעשות בה משפט טוהות ותלא מזה ומזה וכל הדרכים שאלו בה ולריכה גע גם משני כיון שנשאת ועבדה אסורה ואף אם לא נבעלה לא פלוג רבנן וכן כתב הרי"ט ז"ל בבאור אע"פ שאינו צריך לפנים וגם דודה אשר פה כיועצה להרשיע בשוב השליח עם כתבך נחנוטו אל בית הסהר עד תמצה היא ובעלה מה שחלו עליהם, אחרי כן יום אחד בשוב השליח ובידו כתבך חזרנו לתקור העד הראשון בפני הברורים והרב רבי יוסף נ"ר ואני ונתקבל עדותו שנית בשטר והעיד שזה תשע שנים ילא הוא מאלו פורטוגאל ללכת ירושלים ועבר בדרך שבעה חדשים ובכן נשאר שם במנה שנים וארבעה חדשים ואני שטעד הנזכר נכנס לירושלים לדור שם ומלא שהיה דר שם כבר אותו אברהם פארח שהוא מעיד עליו והיה מלמד היטקוח ולא היה הז נשוי ואחרי כן נשא שם אשה והוליד בנים ומת שם זה ארבעה שנים וגם אמר שלא היה מכירו שהיה בעלה של אורדוניא וגם לא היה יודע שם עירו רק שהיה אומר שהיה ממלכות קשטילה ושהה

נתברר שאין זה בעלה של זו כי הוא מפורסם בכל העיר הזאת כי אברהם פארח בעלה של אורדוניא מיום שילא מן העיר הזאת ושרחיק נדוד אין כי אם ששה שנים ואני וכל גודי מסי הקהל העידו מפיהם ומפי ספריהם שבשנת קל"ב פרע להם המס הוא בעצמו בכאן וכן דן זכרי אלגרנטי ול' יעקב בן אלדוע סופרי הקהל העידו עליו שהיה דר בעיר הזאת בשנת קל"ב וקבלו ממנו קיומים ומיוחי השנה ההיא ושוד הראו לנו כתוב בספריהם סוף דבר מפורסם עלה הוא שמיום ששאה אח זו בעיר הזאת דר בכאן עד סוף שנת קל"ב ומעתה נתברר שאין זה אותו שמעיד עליו העד וגזה בעלה מחלוקת ונשתלק בספק אף כי עם הספק הראשון היה דינה שתלא כאבה שהיא בחזקת אשת איש ואין לה עדות ברורה ממיתת בעלה אלא שעתה היא אשת איש ודאיה גמורה בלי שום ספק אני עשיתי את שלי עשה אתה את שלך עם ראשי הקהלים י"ן ולא תהיה זאת לפוקה ולמכשול עון והנה ברורי הקהל שולחים אליך ולהם שלוחים זה עם כתבם ומפיל אני חתמתי יהיו דברי אלה נקראים במושב זקנים ובשוד ישרים ועדה למען ירצו התגלותי כי לא בשלי הלעג ידי לא שפכו את הדם הזה ועיני לא ראו נקי אנכי אל אלהים ה' יודע ויראל הוא ידע ושלח לי טופס השטר בגייר למען ארצה בעיני אם כתבו בו דבר אחר שלא כדין ומובטח אני בזכות הרחמן וזכותך וזכותם וזכות אבותם תסייעני וידינו אותי לזכות תזכה בשפטך תלדק בדברך תהדוך רשעים תחתם על במותימו הדרוך כי תרכב על סוסיך תגלה בהדרך בגדי נקמה תלבש שאריה חמוה תחגור לעזרת ה' ולקגאתו גולאות ימיך תורך והיה שדי בעריך וזרח בחשך אורך כנפשך ונפש לועק לשעבר מכאב לב וקבר רוח ולעתיד לבא מבקש לתקן את אשר עותהו נאתן אהבתך דורש שלום תורתך יצחק נ"ר ששת אלה"ם : שעל הכתב אם לכח אמיץ הגה ואם למספר מתחרה במרעים בשתי עולה מקנא אם לתורה ולהעודה בלבבו תשכון ובקרביו תחנה כל רז לא אנס ליה כל און אליו לא יאוה

היום החכם המובהק הה"ר דוד בן שועיב נ"ר :

תקט אלבנים · לרבי משה משבראן י"א

הידיד הנכון רבי מבה ישמרך אל · דע כי הבית דין לא אסרו היבמה על היבם במוחלט שאם כן היו כותבין כן בשטר המעשה נ"ד שעשו לה ועם היות אים אחד היה אומר שראה הבעל בעיר אחת מקשטילה ונכנס לביתו יום אחד וראה אשה יושבת תחתיו ומשמשתו והוגד לו כי היא אשתו או פלגשו עם כל זה כיון שהקול לא הוחזק בבית דין כפי הסלכה ולא נדקו עליו אם הוא אמת לא אסרוה על היבם במוחלט אלא שכתבו הבית מוחרת לשוק אחר חליצה ולזה קראוהו הקהל י"ן בכתבם קול הברה ולא רצו גם כן להתירה ליבם לאלתר שכיון שאפשר לבדוק אחר הקול לעמוד על טוריו של דבר ראוי לבדוק עליו קודם שהתיבם כי אם היה מתברר שהקול אמת שגשא עם אשה היתה אסורה על היבם בספק אסור כרת לדברי הגאונים והאחרונים זכרם לברכה שפירשו בריש גמרת האשה שהלך בעלה ונראה (קי"ט:) דרבא לאוקמי מתניתין אליבא דרבנן קאמר דאפילו לדידהו הוה כרת לפי שפירשו דאפילו לרבא מתניתין ר' מאיר היא ולדידיה הוה מטוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא אבל לרבנן דקיי"ל כותיהו משטא כמאן דליתיה דמי ולא הוה מכיון ליה לחזקה וכיון דרוב נשים מתעברות וילדות מותרת לשוק בלא חליצה דאזלינן בתר רובא ואם כן על היבם קיימא באסור כרת ומה שהבית דין לא נדקו אחר הקול ולדעת אמתת הדבר היה כי חשבו לענין האשה כי אם ימלא הקול אמת היתה אסורה לאוץ לשולם עד שיודע שלא היה לנראה בן כפי פירוש הגאונים זכרונם לברכה בשהם מתניתין וכאוקימתא דאביי בר אבין דאמר הכי בגמרא (שם) לפי שאתה מצריכה כרוז לבהמה ולזה לא רצו הב"ד מעצמם לבדוק על הקול ואע"פ שאפשר לעמוד עליו לא אסרוה לאוץ כיון שאף אם היה אמת לא היה בזה כי אם אסור קל מאד משום חשש רחוק אבל להתירה ליבם עד שיבדק הקול לא נראה להם כיון שהוא אסור המור ואפשר לעמוד עליו ומה שכתבו הקהל י"ן בכתבם לכוף בחליצה הי' לזה שאחרי שהיבמה חובעת לאוץ והחליצה מותרת בלא בדיקת הקול והיבם אינו יכול ליבם עד שיבדק הקול וידעו אם יב בו ממש ראוי לכוף על החליצה דשטויי מצוה לא מסתכן אפילו לקטן במקום גדול כדאיתא בפרק החולץ (ל"ט.) ואף אם לא תהיה טענה זו חזקה כל כך סגם שיעשה ועשו לה סניף הטענה שאחרת שהיבם כבר יש לו אשה אחרת ודעת קצת חכמי הצרפתיים זכרונם לברכה שבענין זה כופין לאוץ ואין צריך לומר במלכות זה שהוא אשה על אשתו מחייב ראשו למלך אלא אם כן נטל רשות והדבר ברור דלא מסתכן ליה עד שיטול רשות מן המלך ד] ורבי שלמה יצחקי זכרונו לברכה גם כן דעתו (שם:) דבכל אתחלא כופין לאוץ · ודע כי מפני הטענה הזו אין לכוף בחליצה לפי שחכמי הצרפתיים זכרונם לברכה שהורו כן הלכו לשיעתן שפסקו מלות חליצה קודמת כמשנה אחרונה וכאבא שאול (שם:) וכשהם מתניתין דריש יבמות וכשמואל דאמר בפרק אף על פי (ס"ד.) אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם ורבי פדת אמר רבי יוחנן נמי סבירא ליה הכי אתם תכנו לאוץ מקקין לו ליבם אין מזקקין לו ובגר קפדא דסבירא ליה נמי בפרק בית שמאי (ק"ע.) כאבא שאול · אבל הרב אלפסי והרמב"ם ז"ל וכל האחרונים זכרונם לברכה פסקו דמצות יבום קודמת למצות חליצה כשאמת

ח] בי"י אה"ע סי' י"ז · ד"מ שם אות כ"א · רמ"א שם סי"ח וש"ם בחו"מ סקל"ח ובב"ח סקי"ז ובפ"ח סקי"ג · ג] ד"מ ומת"א שם פ"ה ובהרמ"א נרשם בטעות תשובות הרא"ש ונ"ל הרי"ב : ג] בי"י שם (ד' ל"ב סע"א) בהדיה ומ"ם רבינו · רמ"א שם סעי' ה' : ד] ד"מ אה"ע סי' קס"ה אות ג' :

דסוגיא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

דכוגיא דפרק המולך דאמרו לומר מלות יבוס קודמת וכרבן דפליגי עליה דאבא שאול וכברייתא דפרק אף על פי דכותבין אגרת מרד על שומרת יבם וכברייתא דיבמה יבא עליה מלוה כלומר מלוה ביבום מבחליצה וכדפריש לה רבא התם כרבנן ולא כרבי ינאי בר אבדימי דמוקי לה התם כאבא שאול וסבי מסמע להדיא מסוגיא דבפרק המולך (ל"ע:) דפליגי רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי התם בביאה קטן ותליגא גדול אחזו מסס עדיפא ואמרינן התם לגיסגא קמא דמאן דאמר ביאה קטן עדיפא מסוס דמלוה ביבום ומאן דאמר תליגא גדול עדיפא במקום גדול ביאה קטן לאו כלום היא מסמע הא ביאה גדול עדיפא לגולי עלמא וכל שכן לגיסגא בחדא דאתמר התם דלגולי עלמא אפילו ביאה קטן עדיפא מחליצה גדול ואם כן לפי פסק זה וכוא הכגון א] אין כופין על החליצה בחמתלא כזו שלא כדברי רש"י ז"ל · ואם אמרו (שם ד'.) ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין שייבו מסוס דדכותה בבעל כופין להוליא אבל כל שבבעל אין כופין להוליא ביבם אין כופין לחלוץ ואף במוכה שחין יש מי שאומר דכיון דמלות יבוס קודמת אין כופין אותו לחלוץ דאשה הקנו לו מן השמים ולא אמרו אלא שאין הוסמין אותה לכופה ביבם ולכתוב עליה אגרת מרד אלא שהכון דכל שבבעל כופין להוליא ביבם כופין לחלוץ ובשאר המחלוקות שביולא בהן בבעל אין כופין להוליא ביבם הדבר ברור שאין כופין לחלוץ למאן דאמר מלות יבוס קודמת אלא שנראה שאין כותבין עליה אגרת מרד אם לא רצתה להתיבם כיון שבותנת המחלה לדבריה שאינו הגון לה שכרי אין מלות יבוס קודמת בביולא בזה ומלוה להטעותו כדי שיחלוץ וגם יש שסוברין מלות חליצה קודמת ואעפ"כ אמרו שאין כופין בשאר המחלוקות אלא במוכה שחין וחבריו וכבר האריכו המפרשים זכרונם לברכה בזה ודאי דברי רש"י ז"ל בטעמות וברמיות אמנם בכתב הקבל י"ן עכו טעמה זו הגיפין לטעמה אחרת כיון דחליצה בחשלי רבבי ושאי אפשר לו (לחלוץ) [ליבם] כיון שלא נמל רשות מן המלך ובדור הוא דלא מסיגין לה עד שיטול רבות ורלו שבגירוף כל אלו הטעמות ראוי לכוף על החליצה ומכל מקום אם אפשר בהטעאה הו בדרך אחרת הוא יותר טוב מכפיה לרוחא דמלתא :

תקי מונטלבאן

הנכבד הזה שהוא נזכר ממונה על היהודים במונטלבאן שאלני על דבר ריב שיש בין שני יהודים והוא זה · שאחד מהם השכיר קרקע לחברו לזמן ידוע בקנין ובשטר ופרע לו השכירות מהם יחזיק בקרקע כדי לעשות בנין הצריך לקרקע ההוא וכן עשה אחר כך בקש השוכר מן המשכיר שיסמור לו הקרקע והמשכיר היה דוחה אותו וחוזר בו מן השכירות והשוכר בראותו כי אין המשכיר חפץ בשכירות אמר למשכיר בפני עדים אחרי שאין אתה חפץ בשכירות החזיר לי מעותי ועתה המשכיר רוצה להחזיר המעות לשוכר כמו שהודה לו השוכר בב' עדים לקבלם והשוכר אומר עתה שאינו רוצה במעות כי אם בקרקע השכור לו וחוזר בו ממה שאמר למשכיר בפני עדים ואומר כי אחרי שלא קנו מידו בזה לא נסתלק משכירותו אף על פי שאמר לו זה בפני עדים הדין עם מי :

תשובתי מהדין עם השוכר ב] שכיון שקנה הקרקע לזמן המוסכם לו בקנין גמור ובכסף הרי הוא שלו לזמן הסוא ואינו יכול להסתלק ממנו בדבור בלבד אפילו בפני עדים כי אם בקנין גמור דשכירות מכירה ליומיה היא כמו שאמרו ז"ל (בב"מ כ"ו :) ואפי' במי שמשכן קרקע לחברו לזמן ידוע שהם ומנהג המקום הוא שאין מסלקין המלוה מן הקרקע תוך הזמן אע"פ שפירש לו מעותיו אמרו בגמרא במסכת בבא מציעא בפ' איזהו נשך (ס"ז :) שאם אמר המלוה ללוה תוך הזמן · אם תפרעני אני אסתלק מן הקרקע אין בדבריו כלום ויכול לחזור בו אלא אם כן קנו מידו וכ"ש שאין זה מפני מנהג לבד אלא שהתנה בשטר ובקנין שלא יסתלק כל הזמן הסוא ואם כן כשהודה אחר כן שיסתלק אריך קנין · ועוד שהרי בהיא אינו מחזיק בקרקע אלא מפני הסלוחה ואעפ"כ אינו יכול להסתלק אלא בקנין כל שכן בכאן שהוא שכירות גמור ומכירה ליומיה שכיון שקנה הקרקע לשכירותו הזמן הסוא בקנין גמור מעתה הקרקע קנוי לו ואע"פ שלא החזיק בו ואין מועיל הסלוק אם לא בקנין זכו מה שנראה לי בזה ולבקשת הנכבד הזה חתמתי אני יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תקיא לקהל דרוקה יצ"ו

שאלני הנכבד דון אברהם מקאתל י"א מטעם קהל דרוק"ה הקדוש יצ"ו על ענין שבועת הסופר דון יעקב קראבילה שנשבע בעמוד רבים מן הקהל בבית הכנסת בספר תורה בזרועו שלא יהיה אופר הקהל ולא ליחידים מן הקהל בשום דבר שיהיה הוא צריך להתום בו שמו בעד וזה נשבע על דעת המקום יתברך ועל דעת כל הקהל גדולים וקטנים ועל דעת שלשה רבני טוליטולא בלי שום פרט היתר והרטה שלא תהא שבועת זו נתרת לעולם ועתה הקהל אינם מוצאים סופר אחר טוב ונאות להם כמוהו ובקשו ממנו שיהיה נשאל על שבועתו ונתרצה להם למלאות רצונם להיות נשאל על שבועתו ושאל השואל אם יש דתר לשבועתו זאת אם לאו :

תשובה המלה ראוי לעיין אם מפני שהתנה ופירש בשבועתו שלא תהיה נתרת לעולם אם נאמר שלא יהיה לה אחר מאחר שפירש ואחר כך נדון אם מפני שנשבע על דעת המקום וכו' אם יש לו היתר ובאיזה ענין · ונראה שאע"פ שהתנה ופירש שלא תהיה לשבועה זו שום פתח היתר והרטה ושלא תהיה נתרת לעולם אין חכמי כלום ודברים בעלמא ניכר ויכול לישאל עליה איברא שאם כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו לעולם שאלה עליו שבועה א ואין יכול לישאל על השבועה הראשונה מחמת השבועה השניה שלא נשבע שלא ישאל עליה אמנם גם על השבועה השניה יכול הוא להיות נשאל ומתירין אחלה השבועה השניה שנשבע שלא ישאל על הראשונה ואחר כן נשאל על הראשונה וכמו שכתב זה הרמב"ם ז"ל (בפ' ו' מהלכות שבועות) אבל זה שלא נשבע שלא ישאל על שבועתו אלא שאמר שלא תהיה שבועתו נתרת לעולם דברים בעלמא הם ואין בדבריו כלום וכן כתב הרי"ץ אבילי ז"ל בסוף הדרים ואע"פ שהוא לא הביא ראיה לזה אני אוסיף בה נפך משלי כי נראה לי ראיה גמורה לזה מהתוס שנירם דבפ' אלו הן הלוקין (ע"ז :) דלא מהכא ביה מלקות למאן דאתי בעלו ולא בעלו שהרי אי אפשר לו לבטל מהה שבו ואחיזן למימר כגון שהדירה על דעת רבים ומהדרינן דאפ"ה יש לו הפרה כיון דלדבר מלוה הוא ואי איתא שהוא יכול להתנות בנדרו אז בשבועתו שלא יהא לה היתר לעולם לוקמה כגון דאדרה על תנאי זה אלא ודאי מסמע שאין תנאי כזה כלום ג] :

אבל מה שיש לספק אם יש הפרה לשבועה זו הוא ממה שהזכיר בה על דעת המקום יתברך ואמרינן בפ' שבועות שתים בחרא (כ"ע ·) דכשהשביע משה את ישראל בערבות מואב השביעם על דעת המקום יתברך כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתיהו אלמא דכל שבועה אז נדר שהוא על דעת המקום אין לו הפרה ואע"פ שכתבו בשם רביו תם ז"ל דהייט דוקא בשבועת קבלת התורה לפי שהמקום יתברך עזר את משה להשביע את ישראל עליה ולזה כשנשבעו על דעתו אין לו הפרה לפי שמצותיו קיימות לעולם וכן יש לומר הוא הדין והוא הטעם בכל נשבע לדבר מצוה. על דעת המקום יתברך אין לו הפרה לעולם שאין הקב"ה נכנס בהתרה אבל נשבע לדבר הרשות אין על דעת המקום מעלה ומוריד ויש לו הפרה הגה רוב האחרונים ז"ל לא הסכימו בהכרח זו אלא אמרו שעל דעת המקום יתברך אין לו הפרה אפי' אם נשבע לדבר הרשות דהוי כמו על דעת רבים וכתו שעל דעת רבים אין לו הפרה אף אם נשבע לדבר הרשות כדמוכח מהיא דאומר שנירם שאין נדרו לדבר מצוה ואדרבה עברה היא ואפי' הכי אמרינן התם דאם נדר על דעת רבים אין לו הפרה אם לא שבהתרתו יש דבר מצוה הכי נמי בעל דעת המקום אפי' היתה שבועתו לדבר הרשות אין לו הפרה אם לא היכא שיש בהתרתו דבר מצוה ולזה הסכים הרשב"א ז"ל בחשובה · ובר מן דין הרי הזכיר זה בשבועתו על דעת כל הקהל גדולים וקטנים והייט על דעת רבים שנפסקה הלכה שאין לו הפרה אלא לדבר מצוה · ונראה שהודר לו נשבע על דעת רבים אפי' הסכימו בהתרו כל אותן הרבים שנדר לו בשבע על דעתם אין לו הפרה דהא בהתרה מקרי דרדקי דהוה פשע ביטוקי דאדריה רב אחא ואהדריה רבינא משום דלא אתכח דדייק בותיה דמוכחינן מינה דעל דעת רבים יש לו הפרה לדבר מצוה (גיטין ל"ו ·) משום דעל דעת אביהן של חיוקות הדירו והתם ודאי כשהחזירו כמי מדעתם ומרצונם החזירו ואפי' הכי מעמא משום שיש בחזרתו דבר מצוה הא לאו הכי אין לו הפרה אפי' מרצונם ואף למה שכתבו בשם רביו תם ז"ל (הובא בתוס' שם בד"ה אבל) דאין על דעת הרבים מעלה ומוריד אלא דוקא כשהזכיר הרבים שנדר על דעתם אין הכוונה שיהיה צריך להזכיר שמותם בפרט אלא לומר שצריך שיבאר מי הם הרבים לא שיאמר שהם אני נודר על דעת רבים אבל שבאר מי הם אף אם לא הזכיר שמותם מהני והכא כשאומר על דעת כל הקהל גדולים וקטנים כבר באר על דעת מי נשבע ומה לי אם באר אותם בשמם או בענין אחר עם שיש תולקין על דברי רביו תם ז"ל בזה ואומרים דאדרבה הוא בספק דכשאין מזכיר הרבים אז אין לו הפרה לדבר הרשות שהרי לא ידענו על דעת מי נדר ושמא אין אותם הרבים נכנסים בהתרו אלא אם כן הוא לדבר מצוה דמסתמא מסכימים בהיתר לדבר מצוה אבל כשמזכירם ויודענו מי הם יש לו היתר אפי' לדבר הרשות אם באתר ולדבר מצוה אף אם לא. ידענו שנכנסתם אע"פ שדברים אלו אינם נכונים וכבר דחה אותן הרמב"ן ז"ל במשפט הארם שבודאי על דעת רבים אף אם ידענו מי הם ונתרצו הם · בהתר אין לו התרה אלא לדבר מצוה מסתיא דדרקי דרדקי כמו שכתבתי למעלה מכל מקום ממה שנשבע המנהג שהקהלות מזכירין בחרמי תקנותיהם על דעת רבים אתם נראה שבכל ענין בין באומר כן אתם בין בשפרש אותם כל שהלה נדרו בדעת הרבים ואין לו הפרה אלא לדבר מצוה ורש"י ז"ל שכתב בפרק הסולה נבי אמה מדירין אותה על דעת רבים ופירש ז"ל כך יאמרו לה הרי אנו מדירין אותך על דעתנו לא לומר שעל דעת רבים אתם לא מהני אלא אפי' שבכאן בית דין הם המביעין אותה כדי שלא נבין מלשון הגמ' דקאמר דמדריק לה על דעת רבים שאף בשבית דין מביעין צריך לשון זה הערך רש"י ז"ל לפרש דכיון שבית דין הם המביעין כל שיבישוה על דעתם הרי זה על דעת רבים ואין לה הפרה · גם מה שהזכיר הסופר הזה בשבועתו על דעת שלשה רבני טוליטולה הרי לשון זה כמו על דעת רבים דהא קיי"ל (הם מ"ז :) כמאן דאמר רבים שלשה ומוכח לה מדכתיב ימים רבים ודרשינן ימים שנים רבים שלשה ואע"פ שלא נזכר זה אלא בגדר שהודר בפני רבים

א] כ"י אע"פ פי' קפ"ס (ד' ג.) כד"ס ומ"ש רבינו · ס"ש שם ס"ח ומי' לעיל (פי' ל"ע · ע"ב) : ב] כ"י מ"ש פי' ס"ב מתו' ג' ומי' כשו"ע שם ס"ח : ג] כ"י יו"ד סק"י רכ"ע · ס"ש שם ס"ז ומ"ש בע"ז סקע"ז :

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ה"כ שעל דעת רבים שיש לומר כן כמו שכתבו המפרשים ז"ל והנה אף אם לא הזכיר על דעת המקום ולא על דעת הקהל הנה על דעת אלו השלשה הוא כמו על דעת רבים אע"פ שלא הזכירם בשם ר"ל בשם העלם הרי הזכירם בשם החלר שלהם ובשם מקומם כל שידעו שאין שם אלא שלשה ואם יש במוליטולה יותר משלשה לדעת רבינו תם ז"ל שהצריך שיזכירם הרי כיון שיש שם יותר משלשה הרי לא הזכירם שלא נתבאר מדבריו על מי ומי מסם היתה כוונתו ה] ולאותן הדעות שכתבתי למעלה שאף באין מזכירן אין לו הפרש גם בכאן מפני שנדר על דעת שלשה אין לו הפרש כל שיש שם במוליטולה ג' מוחזקין ברבנים אף אם יש שם יותר ולא נתבאר מדבריו על מי ומי היתה כוונתו · והטעלה מכל זה בנדון זה שאין לשבועת הסופר התרה אף אם הסכימו כל אותן שנדר על דעתם בהתרתו כל שאין בהתרתו מעוה · ומכל מקום אם יש בהתרתו מעוה מחירין אפילו שלא בידיעת אותם שנדר על דעתם דמסתמא מסכימים הם בהיתר כיון שהוא לדבר מצוה ואע"פ שרבינו תם ז"ל כתב שאף לדבר מצוה אין מתירין אלא דוקא כי הוא מקרי דרדקי שאותם שנדר על דעתם היה הנדר לתועלתם ועתה מפני שמלאו שלא היה תועלת בדבר גם הם היו מתרעים על שהדירוהו והיתה חרעתם שוה שכלם לדבר אחד נתכוונו מתחלה אבל בנדר אחר אף לדבר מצוה אין מתירין הנה האחרונים ז"ל דתו דבריו מהיות דאונס שגירש דאמרי' התם במס' מכות דכיון דדבר מצוה הוא יש לו הפרש אע"פ שנדר על דעת רבים והתם לא שייכי אותם הרבים בנדרו ואין להם ענין בו כלל אלא בכל נדר שיהיה מצוה בהתרתו מתירין אותו אע"פ שהוא על דעת רבים וכן דעת הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהלכות שבועות) וא"כ בנדון זה אם הסופר הוא בקי וכשר ונאמן במלאכתו ואין מוצאין כמוהו ורבים צריכין לו מתירין לו דהוי בהכרח מקרי דרדקי דמהדרוהו משום דלא אתיכא דדייק כוותיה · ואע"פ שאין זה תלמוד תורה מ"מ צרכי הרבים הוא וכל צרכי רבים דבר מצוה הוא ג] שהרי התירו במועד כמה מלאכות גמורות שהם עורת גדול מפני בהם צרכי הרבים וגם אמרו בתוספתא דברכות (פ"ב ה"ו) אמר רבי צדוק כשהיו ר"ג וכית דינו ביבנה והיו עסוקים בצרכי צבור לא היו מפסיקין שלא להסיע מלבן וכן בפ"ק דכתובות (ה' ·) הולכין לסרטיאות ולקרקסיאות לפקח על שבקי רבים בשבת וברמב"ם ז"ל כתב שמה שהתירו (במ"ק י"ח:) לכתוב במועד גטי נשים וקדושי נשים וסופרין ומחטטין הוא משום צרכי רבים וכן הוא בירושלמי ג] ומ"מ נראה שכיון שזה הסופר נשבע על דעת כל הקהל גדולים וקטנים שאם יש מוחין בהתרו שאין מתירין אותו אע"פ שהוא דבר מצוה שלא אמרו אלא שמתירין שלא לדבר מצוה אבל כל שנוחין בדבר בפי' אין מתירין לו שהרי על דעתם נשבע והם אין נסכמים בהתרתו ובחרטתו · ואין לומר דאע"פ שאמר כל הקהל די אם יסכימו רוב הקהל ואין משגיחין על המעוט שבטלים הם במעוטם כדאמרינן במסכת ע"ז פ' אין מעמידין (ל"ו ·) אין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה שנאמר במצרה אחת נתרים ואותי אחת קובעים הנוי כלו אי איכא כלו אין אי לא לא ואפ"ה רובו ככלו דהא לא בעינן שיהיה כל הצבור יכולין לעמוד בה אלא רוב הצבור לבד והכא נמי כונתו היתה בהתרו על דעת כל הקהל שיהא רובו ככלו וכל שהסכימו רוב הקהל בדרך שנסכמים בתקנותיהם והם מקובלות על כל הקהל אף אם מעוטם מוחין בדבר כן אם הסכימו רוב הקהל בהתרו יוכלו להתירו אף אם המעוט מוחים בדבר · הא לא אפשר שהיתה זאת כונתו שאם היתה זאת כונתו לא היה לו לומר גדולים וקטנים כיון שהזכיר על דעת כל הקהל ושל שנראה מלשון נדרו שהוא רצה להתמיר בנדרו כדי שיהיה רמוק קרוב לנמנע להיות לו אחר לשולם ואם כן הולכין בזה להתמיר אלא שאם הסופר אומר עתה שכונתו היתה משעה ראשונה לכך יעשו כפירושו אם הוא תלמיד חכם וכדתנן (נדרים י"ח:) שאם נדרים להתמיר ופירושן להקל ואע"פ שהוא מפרש דבריו בדבר זר שאין נראה כן מפשט לשונו נאמן הוא בזה כמו שבארו במתניתין (כ' ·) נדר בארם ואמר לא נדרתי אלא בארם זו של יש וכו' ופירשו בגמ' דבתלמיד חכם מהימן אבל בעם הארץ לא והע"פ שכתבו המפרשים ז"ל דכל שאינו מפרש דבריו בדבר זר אלא בדבר שמשמע לאחר כמו לאסור אפי' עם הארץ נאמן הכא בנדון זה ממשמעות לשונו נראה שהיתה כונתו לבלם קטן וגדול כמו שכתבתי בסמוך והרי היא כהיא דנדר בארם ואין הולכין אחר פירושו אלא בתלמיד חכם ד] :

ומכל מקום אף אם יהיו כל האנשים הנזכרים למעלה בענין האחר זה עדין צריך שבשלשה המתירין את שבועתו לא יהיו מן הקהל שהוא שהרי כיון באחר הנדר או השבועה היא לתועלתם הרי הם נוגעים בדבר ואינן יכולין להתירו דהוה ליה כנדרי עצמו ואנן בנגעים (פ"ב מ"ה) כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו רבי יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים וכן הוא בירושלמי (נדרים פ"ה ה"ד) קונם שייתי על בני עירי אינו נשאל לזקן שיש שם שייתי בני עירי עלי נשאל לזקן שיש שם כלומר כשאמר שייתי בני עירי עלי שהוא נאסר מליהנות משלשה אין בני עירו טוענין בדבר דמה שראה יש לשם כשהוא יהנה משלשה ולזה נשאל לחכם שבעיר אבל אם אמר הנאתי על בני עירי הנה שם נהנין בהתרו שעתה יהיה אפשר לשם לקבל הנאה ממנו ולכן אין חכם שבעיר יכול להתירו וכן זה שנשבע שלא יהא סופר שקבל הרי הוא כנשבע שלא

יהנה בני העיר מענין ספרותו ולכן אם הקבל צריכין לו ורוצין בהתרו אין נשאל לחכם שבעיר או לשלשה מהם. ואין לחלק ולומר דקונם שייתי על בני עירי דירושלמי שאני שמחמת הדרו נאסרו הם מלקבל הנאה ממנו וא"כ בשיתירוהו מבני העיר הנה יתירו עצמם במה שהיו הם אסורין בו והוה ליה כנדרי עצמו אבל בנשבע שלא יהנה בני העיר שהוא נאסר ואין בני העיר נאסרין מחמת שבועתו מתירין לו מבני העיר אע"פ שנהנין מן ההתר הא ליתא דגרסינן בירושלמי (שם פ"י ה"מ) נדרה אשה ושמע בעלה ולא היפר לה פעמים שאינו מיפר לה לענין הבעל מהו שיפר לה לענין הזקן מה בן קיימין אם בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמו הן אלא כיון קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים ולא ר' יהודה כלומר דאית ליה במתניתין דאין אדם מתיר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים ואע"פ שאין תועלת לו בהיתרה משום דאשתו כגופו וכיון דיחידאה הוא לא קיי"ל כוותיה ומתרץ תנינן בשם רבי יהודה רבי חייא תני לה בשם חכמים עד כאן בירושלמי הנה כאן מבואר דאף אם נאמר דבנדרי אשתו שבינה לבין אחרים הבעל יכול להתיר מדין חכם על ידי שאלה מ"מ בנדרים שבינו לבינה כיון שהוא נהנה בהתר הוו להו נדרי עצמו ואין יכול להתיר אע"פ שהוא לא היה נאסר בדבר בהוא מחמת נדרה דהיא שאמרה הנאת חשמישי עליך אין בדברים כלום דהא משעבדא ליה אלא דוקא בשאסרה על עצמה הנאת חשמישו והיא נאסרת והוא אינו נאסר וחשיב ליה אתם בירושלמי נדרי עצמו כיון שהוא נהנה בהתר שהיא תוכל עתה לשמשו ולא קודם ההתר ה] ולכן בנדון זה צריך שיהיו המתירין שלא מן הקבל ההוא ואע"פ שאף אם יהיו מקבל אחר הרי אפשר שיהיו נהנין מהתר זה באם באולי יהיו באותה העיר יוכל הסופר להנות אותם מספרותו וקודם לכן לא דהא מלתא דלא שכיחא היא ולא מקריא הנאה ודמיא למאי דאמרינן (בנדרים ל"ג ·) במודר הנאה מחברו שמחזיר לו אבדתו ואע"פ שנכסי בעל אבדה אסורין על המחזיר והמחזיר נהנה בפרוטה דרב יוסף אפי' הכי הרי מבוש דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא· וכל שיהיו המתירין שלא מן הקבל אם יחיד מומחה אם שלשה הדיוטות נראה שאין צריך שיעשה ההתר בפני הקבל דהיא דאמרינן בנדרים פ' רבי אליעזר (ס"ה ·) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו כבר נחלקו בירושלמי (שם פ"ה ה"ד) על טעם הדבר דאיכא מאן דאמר הטם טעמא מפני הבושה כלומר שיתביים ממנו בשנשאל על הנדר שהוא ולפי טעם זה היינו דוקא בנדר שהוא לתועלת חברו ולהנאתו דאז שייך האי טעמא אבל כשאין הנדר כן מתירין לו שלא בפניו ובנדון זה אין השבועה לתועלת הקבל אין צריך לומר לדעת רבינו תם ז"ל שהצריך שקבל הנשבע טובת הנאה מן המשביע כדי שיעשה השבועה היא דומיא דמשה מיתרו ולדקיה מנבוכדנצר · ולמאן דאמר הטם דטעמא דמלתא הוא מפני החשד כלומר דכיון שידע בנדר צריך שיהיה בפניו כדי שידע בהתר אלא יתשדנו כשיהנה ממנו בשובר על נדרו לפי טעם זה נראה שאין לחלק בין יהיה לתועלת חברו אם לאו אבל כיון שאין הטעם רק מפני החשד אפשר להתיר שלא בפניו ויודיע לחברו שהתר קודם שיהנה ממנו ובמדון זה גם כן אחר ההתר טרם שיתנהג הסופר בספרות צריך שידעו הקבל שכבר הותר למען לא יתשדוהו בעובר על שבועתו · וכל זה הוא כדי להתיר הסופר שיוכל לחתום בעד בשטרות אבל לכיות הוא סופר ומיכתוב הוא השטרות ועדים אחרים יחתמו בהן בזה אין צריך היתר כלל שלפי לשון השבועה נראה בבאור שלא נשבע אלא בשטרות שיהיה הוא צריך לחתום שמו בהן בעד ומה שלא נכלל בשבועתו אין צריך היתר והתמהתי מרי יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

תקיב אושקה · לרבי יצחק בן אליטנסי י"א

שאלת מהו לומר אבינו מלכנו בשבת שבין ראש השנה ליוה"כ לפי שיש מחלוקת ביניכם יש מי שאומר שאין לאמרו דבין שהוא תחנה בין שהוא שאלת צרכים אין לאמרו בשבת כלל ואפי' בר"ה וביה"כ שחל בשבת כתבו קצת מן האחרונים שאין לאמרו כ"ש בשבת שובה וכ"ש לקצת מקומות שנהגו שלא לאמרו אף בר"ה במנחה כשחל להיות בערב שבת משום כבוד השבת ויש מי שאומר שיש לאמרו שאם מותר להתענות בו כדעת קצת מפרשים כ"ש שמותר לומר בו סליחות ותחנונים וא"ם וכבר נהגו בליל השבת ההוא לקום ולהרבות בסליחות ובבקשת צרכים ובפרט אלהינו שבשמים שהוא כעין אבינו מלכנו כי כל צרכי רבים מותר לשאול ובפרט ביום הנזכר שאנו נרדפין מחמת עונש העונות ושאלת ממני להודיעך דעתי :

תשובה בדבר כזה ערבו בו הסברות וגם שאין אסורו ממור כל כך הולכין בו אחר המנהג ואם גם המנהג מתחלף ומקומות מקומות יש כל אחד נוהג כמנהג מקומו ואין לבטל המנהג מפני המחלוקת ובענין זה רבו המנהגות כי פה סרקסטה נהגו לאמרו בשבת שובה ובשבת של ר"ה ויום הכפורים ובברצלונה לא נהגו לאמרו בשום כלל מפני שהוא שאלת צרכים וכן המנהג באשכנז ובגירונד"א נהגו נ"כ שלא לאמרו בשום מן הטעם הזה זולתי ביום הכפורים שחל להיות בשבת מפני שהוא ממר דין ואם לא עכשיו אימתי ועכשיו כערדף שלוקין עליו בשבת בשים בו שכנה ליומו אבל אם אין בו שכנה ליומו לא ובכאן כיון שעדיין יש שהות עד יום הכפורים אין לוקין בשבת ומכל מקום המנהג הטוב והישר בעיני הוא

ה] כ"י יו"ד סי' רכ"ח (ר' קמ"ב ד) בד"ה וכתב בס"ה ומי' לעיל (סי' קפ"ב קפ"ו) : ב] רמ"א שם סכ"ח ושם נרשם בטשות לסי' תס"ח : ג] ע' בירושלמי מו"ק (פ"ח סה"ב) דמפרש כל נרכי הרבים וכן דגיסי נשים כו' לא תעיב הירושלמי שם ורק הרמב"ם (בפ"ז מה' יו"ט ה"יב) כתב כן מסברא דנפשיה והרבה מן הראשונים חולקין עליו בזה כמ"ש הה"מ שם : ד] עי' ש"ך יו"ד סי' רכ"ח

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מנהג גרגלוה שלא לאמרו כלל בשום שבת אף ביום הכפורים שכיון שאין זה מנוסח התפלה עצמה. והוא נוסח שאלת ערכים לעצמו אין לאמרו בשבת אבל שאר הסליחות והבקשות הנהוגות נומר בתפלה עצמה בשאר י"ב אין צריך לשנותן מפני שאל בשבת אף אם יש בהן שאלת ערכים וזהו שאמרו בירושלמי (שבת סוף פע"ו) חני אסור לשאול ערכיו בשבת רבי אבילא שאל את רבי חייא בר אבא מהו מימר רועינו זונינו פרנסנו כלומר בברכת המזון אמר ליה טופס ברכה כך היא כלומר וכיון שהוא צריך לומר ברכה זו אין לשנות מנוסח הברכה ממה שהוא אומר בחול שאין אסור שאלת הערכים אלא להוסיף על מנוסח הברכה או כבשואל לעצמו שלא בתוך ברכה הצריכה לו. ומן הירושלמי הזה נראה שהוא אסור אפי' בערכי רבים דהא רועינו פרנסנו ערכי רבים הוא ובלשון רבים הוא שואל והוה ליה כמו בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וכו' שבתירו להוסיף באותן עשרה הימים משום דהוו ערכי רבים אע"פ שאסור לשאול ערכיו בג' רחבותות. ובשלם אחרונות ואמרו הגאונים ז"ל בהיא ערכיו הוא דלא ישאל אבל ערכי רבים ישאל משמע דכל שבואל בלשון רבים אפי' היחיד מותר לבאול בשלם רחבותות ואמרו אחרונות בסרי לה אסרו על היחיד לאמרו ואם כן ברעינו פרנסנו היה ראוי להתיר בשבת אם היה מותר לשאול ערכי רבים בשבת אפי' ערכי רבים דטופס ברכה כך הוא אלא משמע דשאלת ערכים בשבת אפי' ערכי רבים אסור אלא (משום) דהתירו משום דטופס ברכה כך הוא וגם בזה הוכיח הרמב"ן ז"ל בלא היה מנהגן לאמרו ולזה שאל מהו לאמרו שאם היה מנהגן לאמרו לא היה לו לומר בלשון שאלה אלא בלשון קושיא והא אמרינן רועינו פרנסנו אלא שהשיב לו שאם רצה לאמרו מותר ומפני טעם זה הנאמר בירושלמי אומרים בספר חיים אף בשבת אע"פ שאסור לשאול בו אפי' ערכי רבים משום דהוה ליה כטופס ברכה כיון שנהגו לאמרו אף בחול באותן הימים. ומטעם זה אני אומר שכל הבקשות והסליחות והפזמונים הנהוגות לומר באמצע התפלה בראש השנה וביום הכפורים ובשאר המועדים אין צריך לשנותן כשהלו בשבת אע"פ שיש בהן שאלת ערכים אבל אבינו מלכנו שהוא כן באותן ימים כשאלו בחול הוה להו כטופס ברכה הכל אבינו מלכנו שהוא שאלת ערכים לעצמו ואינו באמצע תפלה כדי שנאמר בו טופס ברכה כך הוא אין ראוי לאמרו, אבל מה שקמים בשבת הכוא בהשמורת הבקר ומרבים בסליחות ויש בהם ג"כ שאלת ערכים כבר כתוב בספר אורח חיים (סי' תר"ב) שמנהג זה הינו בהשכמה כי הם בספרד ותמה מאד על מנהגם וגם בעיני יפלא אלא שרואה אני שהם עשים בזה הרבה משאר הלילות שאינם מתחילין בליל השבת הכוא לך ה' הלדקה ובעיני הלעקה כמו שעושין כן בלילי החול אבל מתחילין בפסוקי דזמרא כגון מזמור ליום השבת ובפסוקים אחרים בהם משמחי לב ועושין מזה עיקר ומקדמין הרבה בעיני הלעקה והתחנה ואף באלהינו שבשמים המהדרין אומרים ממנו פ' ראבון ואחרון נבד ועל ידי שניין אלו מקילין בזה בדבר שאין אסורו חמור כל כך מה שאין לעשות כן באבינו מלכנו שאומרים אותו לבדו ונם שנתקן על הגלות מימי קדם כמו שמוזכר בפ' סדר תעניות הלנו (כ"ה:) דתניא התם ושוב מעשה בר"א שירד לפני התיבה ואמר עשרים ואחד ברכות ולא נענה ירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה. והראיה שהביא שאומר שראוי לאמרו ממה שמוזכר להתענות בו תשובתו ערבין ערבא לריך וכמו שלכתוב בסמוך בשאלתך הסניס. אמנם כבר כתבתי למעלה שבעינן כזה רואה לומר מאבינו מלכנו אין לשנות המנהג מפני הממלוקת וכל א' יעשה כמנהג מקומו:

תקיג **עוד** שאלת אם מותר להתענות בשבת זו אם לאו:

תשובה כבר ראיתם כל הדשות אמנם רוב האחרונים ז"ל הכריעו שאין להתענות בשבת זו דתשובה לא בתעניה תליא ואין דומין עונג שבת דאורייתא משום תענית דרשות וכן אין מתענין בראש השנה מדכתיב אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום וכן מה שאמרו בירושל' (ר"ה פ"א ה"ג) אמר ר' שימון בתי' כי מי גוי גדול אינו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של הנסים בנוסע שבעולם אדם שים לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך לפניו לפי שאינו יודע היאך דינו יוצא אבל ישראל אינם כן לובשין לבנים ומתעטפין לבנים וזקנם ומתאכין לפניהם ואוכלין ושותין ומתחין בראש השנה לפי שיודעין שהקב"ה עושה להם נסים בראש השנה ומעמיד דינם לכף זכות וקורא להם נגד דינם וכן בירושלמי במסכת תענית (פ"ג ה"ד) וכל שביבותיה מתענות ולא מתריעות שכן מצינו ביום הכפורים שמתענין ולא מתריעין רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות שכן מצינו בר"ה שמתריעין ולא מתענין ומשמע דלא מתענין דר"ה דומיא דלא מתריעין דיוה"כ כלומר דאיכא אסורא וכמו שאין מתענין בר"ה כך אין מתענין בשבת אבל דלא גרע שבת מראש השנה א) ואפילו ת"ב שהוכפלו בו צרות כשחל בשבת דוחין אותו ומעלה על שלחנו אפילו בסעודת שלמה בשעתה ב) ואפילו דברים שבלעדם אינו עונג כ"ש שאין להתענות בו תענית נדבה וכמה הטיב אשר

דבר בעל ספר הכוזר שאמר שהשמתה בימי המועדות כשביא לשמה אינה מעבר קורבה אל הנפש מן הכניעה בימי התעניה והשיא דפ' אין עומדין (ל"ה:) כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה ואחרין ונפרעין ממנו משום בטול עונג שבת מאי תקנתיה ליחיד תעניתא על תעניתא כת אוקמוה בתעניה הלוש ולמי שהוא עלב ולבו דוחה עליו מלטר בחלוש ותעניתו עונג לו יותר מאכילתו לפי שהוא יודע שהתעניה יפה לחלוש לבטלו ולפי שהוא מלטר עצמו בהתעניה כדי לקיים בו עונג שבת ולא יצטער מאימת רעת החלוש לזה שכרו גדול אלא שצריך לתעניה אחר מפני שבטל עונג שבת באכילה ובשתיה כדרך עונג שאר בני אדם ולא שיאמרו שמי שמתענה בשבת בדרך תשובה קורעין לו גזר דינו וכי מפני שטשה עבירה לבטל עונג שבת יקרעו לו גזר דינו ג) אדרבה היה טוב לו לקיים עונג שבת ויגל משלם פורעניות מדינה של גיהנם ומתבלו של מביה וממלחמת גוג ומגוג כמו שאמרו בפרק כל כתבי (קי"ח:) כל המקיים שלש סעודות בשבת ניגול משלם פורעניות וכו' - ועוד אם הוא מצוה להתענות בשבת שהוא עד שבשכרה קורעין לו גזר דינו ונתן עונג שבת לידחות אלא מצוה זו למה חוזרין ונפרעין ממנו בטול עונג שבת וכי המחלל את השבת מפני פקוח נפש חוזרין ונפרעין ממנו משום חלול שבת אבל למה שכתבתי יבא כהוגן שמפני שהוא מלטער על חלומו הוא מתענה להעביר רעתו ועונג דידיה הא הוא ועושה מצוה להתענות כדי שלא יצטער אך לא קיים הענג בתקנו באכילה ובשתיה וכדרך שאר בני אדם ולהכי ניתיב תעניתא על תעניתיה. ומה שרצה להוכיח האומר להתענות דמליצתא דבל ביושב בתעניה משמע דבתעניה דרשות איירי ולא בתעניה הלוש שהוא חובה ועוד מדקאמר קורעין לו גזר דינו דתפוק ליה משום דחובה הוא וכדאמרי' (שם י"ח:) וכו ביום ואפילו בשבת איני יודע מהו שם שהרי לבון חכמים כך הוא כשמדברים בשכר המצות אומר כל העושה מצוה פלונית יהיה שכרו כך אע"פ שהדבר שהוא חובה עליו כמו כל הקורא קריאת שמע והפלין בראשו וכו' (ברכות מו.) כל הקובע מקום לתפלתו וכו' (שם ו':) כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וכו' (שם ח.) כל הקורא קריאת שמע על מטתו וכו' (שם ס:) כל המקיים שלש סעודות בשבת ניגול משלם פורעניות וכו' כל המעבר את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וכו' כל המשמר את השבת בהלכתו אפילו עבד ע"ג כהנום מוחלין לו וכו' (שבת קי"ח:) וכהלה רבים אין מספר ותעניה חלוש אמי בשבת לאו הובה ממש היא לכ"ע דאי הוי גברא דלא קפיד בחלמא בישא וכשמואל דבר חזי הלמא בישא אמר כל החלומות שוא ידברו אז שהתענית רע לו הרבה ומזיקו ומצטער בו יותר ממה שיצטער מפחד החלום וכדרב חסדא דאמר בפרק הרואה (נ"ה:) כל הלוש בלא טוח כפי אחד מן הפירושין אין כאן לא תובה ולא מצוה להתענות ואם מתענה בשבת איכא אסורא בלי מצוה. גם מה שהקשה מפני מה לא הביאו הגיא מימרא בפ"ק דשבת דעקרה בתעניה חלוש והביאוה בפרק אין עומדין זה אינו קשה בעיני אע"פ שהתוספות הקשו כן דהגיא דרבי אלעזר משום ר' יוסי בן זמרא דכל היושב בתעניה מייתי לה בפרק אין עומדין אגב גרירא דמלחא אחריתי דר"א משום רבי יוסי בן זמרא במלחא דתנא דמיירי בה הוא דרשות דדרך התלמוד למשות כן וכן הגיא דיפה תעניה לחלוש דפרקא קמא דשבת מרה דהגיא שמעתא רב חמא בר גוריא בר מחסיא משמיה דרב ומייתי לה הוא אגב כמה מימרי דאחמר הוא דמריהו הדין רב חמא נופיה משמיה דרב וכני תריהי מימרי אע"ג דתרוייהו בתעניה חלוש קא מיירי כל חדא וחדא אתא לענינה דהגיא דפרקא קמא דשבת אשמעינן שהתענית יפה לחלוש לבטל רעתו ועלה אחמרא דזוקא בו ביום ואמר רב יוסף עלה ואפי' בשבת לומר שמאחר שלא יופיל אם יאמרו אותו אפילו בשבת מתענין עליו והגיא דבפרק אין עומדין דר"א מיירי בשכר הנוסה כן ואמר שקורעין לו גזר דינו כי הוא מצוה רבה ועלה אמר רב נחמן בר יצחק אע"פ שדבר זה מצוה ושכרה הוא גדול הנה יש בה קצת נדנוד אסור במה שלא קיים עונג שבת באכילה ושתיה כהלכתו וכדרב אמר בני אדם ולזה חוזרין ונפרעין ממנו בטול עונג שבת אע"כ יתענה יום אחר - והשתא אם רב נחמן בר יצחק אמרה למילתיה עלה דהא דר"א לרבותא שלא נתחוב שאחר שהכרה גדול כל כך שלא יהיה בה אום נדנוד אסור אין להקשות למה לא הביאוה בתלמוד עלה דהגיא דפרקא קמא דשבת דרב נחמן אמרה עלה דהגיא דר"א ולא עלה דהגיא דרב יוסף וגם מסדר התלמוד אחר שהביאה בפ' אין עומדין שהיא רבותא מפי מה לו להביאה כאן פעם אחרת ומלחא דרב יוסף נופיה אחמרא הכא אגב גרירא והלכך עלו כהוגן דברי המפרשים ז"ל דדוקא בתעניה הלוש היא מילתיה דר"א ומשום הכי קאמר שאם היושב בתענית בשבת דמיירי בכל שבת שיחלוש החולה אבל לדברי זה שאומר דלאו בתענית חלוש קא מיירי דהשתא אין קורעין לו גזר דינו כיון דעל כרחיה אית לה למעבד כן וחובה עליו אלא בתענית שבת של חובה היא אם כן ה"ל לפרושי בשבת פלוני ולא לומר שאם בשבת משום שבת אתא לבד - וא"כ עלה בידיו דבשבת חובה אין מתענין ואלא אפילו בעיר שהקיפוה כותים או על שפיכה המערפה בים או על יחיד המרדף הסכיתו כל האחרונים ז"ל שאין מתענין עליהם בשבת ומאי דתנן עליהם על אלו מתריעין ואפילו בשבת ואמרינן

ג) ראיה זו הובא ג"כ בשור או"ח (סי' תקנ"ז) וסי' נ"ון ירושלמי שם מביא ולא הזכיר לדברי הטור והריב"ם אלו. וסי' נבלת אות שם מ"ם לתלק בין יו"ם לשבת כזה דאיסור תענית בשבת הוא מדרבנן ומצו"ם בשבת חובה משום מתענין בו ע"ש. ובמחכ"ת נראה ממנו דברי המדרש תנחומא (בהר בראשית סי' ג') דאיתא שם „אסור להתענות בשבת כו' ובגוד שבת מדרש אלוף תעניות דבגוד שבת דאורייתא ותענית (אסתר) דרבנן ואתי בגוד דאורייתא ודחי תענית דרבנן" ע"כ. וזהו ממש כדברי הריב"ם. וסי' פסחים (ל' מ"ז) בתוס' ד"ה ואי אתרם כו' לסי' הרי"ו שם ומוכרח דקעודת שבת דאורייתא ודו"ק ואכמ"ל: ב) עי' בעוא"ח (סי' תקל"ב) ובשו"ע שם ס"י: ג) עי' ב"י שם סי' רפ"ח בד"ה ומ"ב ות"ל מ"ש בשם הכל בו:

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

עלה בגמרא (תענית י"ד:) כתרפה במחי לילמא בשופרות שופר בשבת מי איכא אלא לאו בעינן אין סכונה בברכת עינו של תפלת תענית ושיתעטו עליהן בשבת דכי סיכי דאמרינן שופר בשבת מי איכא ס"ע איכא למימר תעניה בשבת מי איכא אלא לומר שלוטקין עליהן בשבת בתחנונים ולומר עינו אביו עינו וכדומה לזה וכמו שנראה כן מדברי רבי יוסי שהולך על תנא קמא ואמר לעזרה ולא לעקה דאלמא ח"ק כי אמר מתריעין לעקה קאמר וכן כתבו האחרונים ז"ל ולומו על הר"ם ז"ל שכתב שמהעינן עליהם בשבת דמשמע ליה דכי אמרינן בגמ' אלא לאו בעינן בברכת עינו של תפלת תענית קאמר ואפילו לדבריו י"ל שאין מתענין בשבת שובה דהא לא דמי להנהו דסכנתן ביומן אבל זה עדיין יש שהות עד יום"כ שהוא גמר דין :

תקיד **עוד** שאלת לבאר דעתי באותן פאנדי"ש של בשר שאופין אותן על ידי א"י בתנוריהן של א"י שנחלקתם בהם כי יש בהם מי שאוסר ואף אם הוסק התנור על ידי ישראל אא"כ הניח ישראל כמו שכתב הרשב"א ז"ל בספר תורת הבית אין צריך לומר כשהוסק התנור על ידי א"י אלא שהישראל הטיל קיסם בתנור בשעה שהסיקוהו כמו שנהגו כן כדי להתיר את הפת · ויש בהם מי שמתיר ואומר כדי לקיים המנהג שעושין כן שכיון שהפורני אופין בו בשכר לכל הבא אין כאן משום התנות דבטלאכתן הן עוסקין · ועוד שרוב האופין שם בערב שבת הן בנות ישראל ואע"פ שהבותית מנהת הפאנד"ה בתנור היהודיות עומדות על גבה ומשגיחות עליה ולפעמים מסייעות בבשול זהו תורף דבריך :

תשובה נראה לי כדברי האומר בכבר הסכימו כל המפרשים ז"ל שאין שגירת התנור מועיל אלא בפת וכמו שאמרו (ע"ג ל"ח:) בפת ג' מלאכות יש בו שלוך מ] אלי ריפתא דבגר א"י ואפה ישראל שגר ישראל ואפה א"י וכו' לפי שהיא מלאכה מיוחדת בפת אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומורדת אינה הכנתה דוקא נ] כדתניא אתם ישראל שבאים בשר על גבי גחלים בא א"י ומהפך בו עד שיבא מביא הכנסת ומביא המדרש והיו מושם וכן שופחת אשה קדרה על גבי כירה ובאה כותית ומגיסה עד שתבא מן הבוקר לו מביא המרחץ ואינה חוששת דאלמא דעביית האש בלחוד לא מהני אין צריך לומר דבהשלכת קיסם בלחוד לא מהני כי מה שנהגו להתיר בהשלכת קיסם היינו בפת דוקא דחשיבי ליה כשגירת התנור כיון שמקרב הבשול מעט ואף בהתר זה לא הסכימו הכל בו אלא באמרו דמשום חיי נפש הקלו בפת אבל בבשר ואחר דברים לא · והטעם שנסמך עליו המתיר שכיון שהפורני אופין בו בשכר לכל הבא אין כאן משום התנות טעם זה נכון לאמרו בפת אבל אמר הרא"ש ז"ל להתיר הפת שלנו בפורני הנעשה לשכר אף בלא השלכת קיסם כמו שהתירו פת פלטר מטעם זה נ] אבל בשאר המתבשלים אין טעם זה כלום דמשום חיי נפש הקלו בפת ובמקום באין פלטר ישראל וכתו שהוזכר שם בגמרא (ל"ח:) . והטעם האחר שאמר שהיהודיות עומדות על גבה ומשגיחות עליה ולפעמים מסייעות בבשול בזה כשהיהודיות מסייעות בבשול קודם שיגמר הבשול כמאכל בן דרוסאי על ידי הגתת הכותית כדעת רבינו אנאל ז"ל שתפסו האחרונים ז"ל בעקר לא מותר כל שתהיה הישראלית מקרבת הבשול קורבה הראוי לו שתוליאנה מן התנור ותחזירנה הישראלית טרם יתבשל כמאכל בן דרוסאי אבל בזולת זה ראוי לאסור דהו"ל תחלתו וגמרו ביד א"י ואין עמידת היהודיה על גבה מעלה ומורידה כלום לבטל טעם התנות · ועוד דאפילו בדברים המועיל עמידה על גביו גבי חרש שוטה וקטן כגון גבי כתיבת הגט אמרינן דבא"י לא מהני דנפסיה קא עביד כדאיתא בפרק המביא תנין (כ"ג:) ולכן אם נהגו היתר בזה טוב לבטל המנהג דכי נהגו במקום איסורא לא בבקינן להו כדאיתא בפרקא קמא דר"ה (ט"ו:) ואין זו הלכה רופפת שיבטלנה המנהג וכדאי הוא הרשב"א ז"ל לסמוך עליו כמה שכתב בהדיא בלי חולק בספרו אשר פשט ברוב ישראל נאות דולש שלומך נאמן אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה :

אל הנבון החבר רבי שם טוב שפרוט י"א

תקטו **שאלת** ראובן ירד לתוך כרם שמעון לעבדו שלא ברשות כי לא היה בעיר וראובן זה עבד את הכרם ההוא בשנים שעברו ברשות שמעון ובואת השנה הלך שמעון חוץ לסלבות וחמיו וגיסו של שמעון חלו פני ראובן שיעבוד הכרם כמו שעשה בשאר השנים שעברו כי שמעון היה חייב לראובן סך ידוע בשבועה ועבר השבועה והלך לו וכשחלו חמיו וגיסו של שמעון לראובן שיעבוד הכרם אומרים כי ראובן השיב להם כי לא היה רוצה ואחר זמן נמלך ראובן ועבד הכרם מעצמו בלי שישאל רשות לא משמעון ולא מחמיו ולא מגיסו וחמיו וגיסו ידעו שראובן היה עובר הכרם ולא מיחו בידו כלל וגם שמעון לא שלח מחאה ולא גלה בדעתו כלל ואם היה יודע בודאי כי לא היה רחוק כל כך · ועתה טוען שמעון שיש לראובן להפסיד אף דמי הוצאתו אין צריך לומר שאין לו ליטול מחצית הפירות כמו שהיה נוהג ליטול בשנים שעברו כי הוא טוען כי לפי שירד שלא ברשות הוא כאנס ותבע לראובן בפני הנזבר בקול אונס כמנהג המתרעמים מהאנסים וטוען שיש לקנסו לראובן כאנס וגזלן אין צריך לומר שאין לו ליטול כלום · וראובן שכנגדו טוען כי ח"ו שהוא יהיה אנס אבל יען חלו פניו פעמים רבות חמיו וגיסו שיעשה הטוב והישר בעיני אלהים ואדם שלא היו מוצאים אדם לעבוד את הכרם ההוא עם היות שלא רצה כשחלו פניו יען הם היו בעיר וידע בברור שלא היה להם מי שיעבוד הכרם ואדם אין לעבוד את האדמה ירד לעבודה וברשות הוא מדלא מיתו חמיו וגיסו ועוד שאף לגזלן שמין לו וידו על התחתונה ועוד שאפילו יהיה יורד שלא ברשות הנה היורד שלא ברשות ונטע שדה העשויה ליטע אומרין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה ונוטל מבעל השדה והנה זאת הכרם כשדה העשויה ליטע כי אין אדם מניח כרמו שמיר ושית ואף אם יאמר שהוא היה רוצה בכך אין בדבריו כלום דבטלה דעתו שאין אדם רוצה להניח כרמו בלי עבודה וגם הוא היה רגיל לתתה בכל שנה למחצית ויותר · ועוד טוען ראובן שברשות שמעון ירד בה ששמעון שלח לו בן ע"י יהודה בנו של ראובן שהיה חוץ לסלבות שחלה פניו שיחלה פני אביו לעבוד הכרם למען השם ב"ה ועם היות ששמעון כופר בזה אין להאמינו כי שמעון זה מוחזק ומפורסם באדם רע ובליעל ובפרט בעבריין כמה פעמים ועתה שעבר על שבועתו ולא פרעו וראובן מוחזק באיש תם וישר ולזה ראוי להאמין ראובן ולא שמעון :

תשובה ברור הוא בהין דאובן זה כגזלן מפני שירד לעבוד כרמו של חברו בהין גזלן אלא כמחזיק בקרקע חברו ואומר שהיא שלו והולכ ואוכל אבל זה שבכל יודעין שהיא מחזיק בה כלל אלא שעובד אותה כדי שלא תבור ותשם אף אם נחשוב אותו יורד שלא ברשות גזלן לא הוי בהין שיורדין שלא ברשות נקראין גזלנין והדר בהלר חברו שלא מדעתו לא נפסל לעדות כגזלן חלילה ואע"פ שהוא מתכוין לתועלת עצמו כ"ם זה שאף אם נתכוון לתועלת עצמו גם להברו הועיל ובמה שעשה יש מפני השב אבדה לבעליה ושמעון שקבל ונעק עליו בפני הגזבר לא עוב עשה כי הוא מסיב רעה תחת עובה · אמנם נראה שאינו כיורד ברשות שאלו פניו המיו וגיסו של שמעון הנה יעמון שמעון שלא היה ברצונו ואם מפני מה שהלו פניו המיו וגיסו של שמעון הנה יעמון שמעון שלא היה ברצונו ואם מפני מה שטוען ראובן שבשמעון שלה לומר לו ביד בנו של ראובן כיון שבשמעון כופר בזה על ראובן להביא ראיה שהוא בא להוציא משמעון והכרם בחזקת שמעון הוא ואף אם יהיה שמעון חשוד כדברי ראובן אין בכגנדו נבבע ונוטל כיון שלא נתחייב בשמעון שבועת התורה דהי לא הימא הכי לא שבקת חיי לכל חבוד שכל אדם יתבעו ויתחייב היתה ומפני חשדו יבבע שבגנדו ויטול ד] ומבואר הוא בפרקא קמא דמליעתא (ה'.) בשובדא דהתוא רעיא דאמרינן דרב נהמן הקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן · וגם מפני בעבר על הבבועה ולא פרע החוב שנשבע עליו לפרעו אינו חשוד על הבבועה לדעת רש"י והרמב"ן והרשב"א ז"ל דעובר על שבועת בטוי להבא לא הוי חשוד מבוס דבעידנא דמשתבע לא משתבע בשקרא ודעתו לקיים ולא נחשדהו ליבבע בשקר בשעת שבועה אבל לדעת ר"ת והרמב"ם ז"ל והרא"ם ז"ל הוי החשוד ומחלוקתם תלוי בפירוש הגיגא בפרק כל הנשבעין (מ"ו:) ואפילו לדעת האומר דהוי חשוד מבוס שבועת בטוי להבא י"ל כי מי שלא פרע החוב שנשבע לפרעו לא הוי חשוד דשמא לא היו בידו המעות בזמן הפרעון והוי אנוס אא"כ אחו שהדי דהשיא שעתא הוו זוזי ברשותיה דאמרי אמרינן בפרקא קמא דמליעתא (ה'.) גבי כופר בפקדון פסול לעדות דלא מפסיל אלא היכא דאתו שהדי דהשיא שעתא הוה גביה וכ"כ הרשב"א ז"ל בחשובה והכר זה אין ראוי לאמרו בפני עמי הארץ ה] ולכן נראה שראובן זה הוא כיורד שלא ברשות ואע"פ בגדון זה לא יזיק לו שהרי התלוק שיש בין יורד ברשות [ליורד שלא ברשות] הוא דביורד ברשות נוטל כשאר בחלי העיר בשדה שאינה עשויה ליטע כדאיתא בפרק חזקת (מ"ב:) שותף ביורד ברשות דמי לומר בנוטל בשבח המגיע לבתפיס ובשדה שאינה עשויה ליטע בשדה העשויה ליטע והיורד שלא ברשות בשדה שעשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן ליטע שדה כזו ופירש רש"י ז"ל (בב"מ ק"מ:) בשאר בחלי העיר ובשדה שאינה עשויה ליטע ידו על התחתונה שאם שבח יתר על ההוצאה נותן לו ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח נותן לו הוצאה בעור שבח וכן בשדה שהיא עשויה ליטע יכול בעל השדה לומר לו עקור נטיעותיך ולך ולא יפרע לו כלום כמו שכתב הרמב"ם ז"ל וכן הרמב"ן והרשב"א ז"ל ופירש עשויה ליטע רוצה לומר שהיא ראויה לאילנות יותר מלגרעים ואם כן אין זה כי אם בנוטע אילנות בשדה לבן שבזה ערך לראות אם ראויה לאילנות יותר מבזרעים אבל בעובד כרמו של חברו כגון עובד וזומר ומנכש ויתר עבודות הגריסות לא · אין לך כרם שאינו עשוי לזה והוה ליה כשדה העשויה ליטע ושמין לו כשאר שחלי העיר ו] והרי זה כאותה שכתב הרמב"ם ז"ל בשם הגאונים ז"ל (פרק עשירי מהלכות גזלה ואבדה) וזה לשונו ההגרות הרי הן ראויות לבנין ולהוסיף בהן בתים ועליות לפיכך הורו הגאונים שהבונה בחלר הברו שלא מדעתו הרי זה כנוטע שדה העשויה ליטע ושמין לו כמה אדם רוצה ליתן בבנין זה לבנותו והוא שיבנה בנין המועיל הראוי לאותו חלר כמנהג אותו מקום עד כאן לשונו · ואם כן אפילו נחשוב כרם זה בנכסי רעוטין שהוא היוצא לדעת שאינו בורח ממחת מרדין והיה יכול לגוות בנכסיו בשעה שילא והניח הכל והרחיק נדוד על דעת שלא לחזור או לעמוד שם זמן ארוך הרבה באין בית דין מעפלין בנכסיו לא לסעמיד לו אפטרופוס ולא להוריד לחוכן קרוב ולא אדים אלא יאמרו קרקעותיו כמו שהיתן שהרי נראה שדעתו שיאמרו בורים והוא בראוי אבד ממנו ואבדה מדעת אין מצוין להחזירה ואף אם ירד שם קרוב

ת] עי' מ"ש הגרי"ש שם שכ"ה ניר' השאלות : ג] כ"י יו"ד סי' קי"ג בסד"ה ולא אמרו · שו"ע שם ס"ז : ג] עי' מ"ש ע"ז בכ"י שם סס"ו קי"ב בד"ה וכתב הריב"ש : ד] עי' בתוס' ב"מ (כ:) בד"ה שבגדו וברא"ש שבועות (פ' כ"ה סי' ז') וברמ"א ח"מ סי' נ"ב ס"ז ועי' בכ"מ שם וכש"ך סק"ו ועי' נקונטרסי הגדשים בסוף ס' שו"ת אורח לחיים : ה] כ"י ח"מ סי' נ"ד ס"ו וע"ש בס"ך סק"מ : ו] ד"מ שם סי' שע"ה אות א' · רמ"א שם ס"א :

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

שאלות ותשובות ריב"ש סימן תקטז תקיז

לו לדם לחר מסלקין לוחו כדלחיתה בפרק המפקיד (ל"ח:) וכמו שבחר זה הרמב"ם ז"ל (פרק שביעי מסלכות גזלות) מכל מקום כל זמן שלא הספיקו בית דין לסלקו הוי כיורד שלא ברשות ושמין לו וידו על התחתונה בשדה שלחיה עשויה ליטע וכשחר מחלי סעיר בשדה העשויה ליטע וכן כתב זה הרמב"ן ז"ל בפרק המפקיד וזה לשונו וסוי יודע דכל היורד לנכסי חברו לפילו לנכסי רטושים לו קרוב לנכסי קטן לם לא הספיקו בית דין להוליה מידו והשביה שהוליה בה הולחות משלו שמין לו כיורד לחוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות וידם על התחתונה וכל היורדים להשביה נכסי לחריס שלא ברשות בלוחו כלל והוא דידעי ולין זה לריך לפנים לבל בדלא ידעי לא שקלי לגא הולחה לפילו בשדה העשויה ליטע דהא לגו בחורת הדיסות ולא ליטול כלום ירד לבל היורד לדעת דעתו הוא שבעלים מחרלים בכך עד כלן לשונו · ופי' לא ידעי שכתב רגה לומר שסבור שהקרקע שלו ולחר כן נמלחת שלינו שלו דומיא דטובדא דמרי בר ליסק דלתא ליה לחא לחלוק בנכסים כדלחיתא בתס (ל"ט:) · הגה מבואר מלשונו דלפילו היורד לנכסי רטושין שדעת הבעלים שלחרו בורין ושוממין ומפני זה לין בית דין מעפלין בנכסיו ומסלקין היורד בכן כל שלא הלקוהו דינו כיורד שלא ברשות ובשדה העשויה ליטע שמין לו כבחר לריסי הביר ולין לריך לומר בגדון זה דמשמע דלא הוי כנכסי רטושין שהרי נרחה שלא הרחיק גדוד כל כך לבל הוא במקום קרוב וגודע מקומו ולולי דעתו היה לחזור בקרוב ועתה לא יכול כי לא לחדם דרכו ובגמרא בתס ולגו הן נכסי רטושין כגון שהיו לחביו לו לחיו לו לחד מן המוריסין כלן ולין ידוע להיכן הלכו וכן לשון הרמב"ם ז"ל מי שילא לדעת והניח נכסיו ולין ידוע להיכן הלך ולא מה לירע לו לין מורידין וכו' ומ"ב הו"ל כנכסי (רטושין) [נטושין] שהם היולחין על כרחם המחפזים ללכת ולא היה להם פנאי לפקח בנכסיהם כגון הטבויין והכורחין מחמת מרדין שהיורד לנכסיהם לין בית דין מולילין מידו בין קרוב להכול הפירות בין לחדם לחר כדין לריס כדלחמרינן בתס וכולן שמין להן כלריס וכבר כתבו המפרשים ז"ל דלף מי שלא נשבע ולא ברח מחמת מרדין לגא יגא להחורתו על דעת לשוב חוך ג' לו הרבעה חדשים ולחר כן נשבע ולא יכול לשוב הוי בכלל (רטושין) [נטושין] שהרי לא היה לו להעלות על לבו להוריד לריס בקרקעותיו קודם שילך כיון שהיה דעתו לשוב בקרוב ח] · ולזה טלה בידינו הרלוכן זה שמין לו כמה לחדם רולה ליתן בכרם כזה לעבדה העבודה לחר עבד בה ויטול כדרך ששמין ליורד שלא ברשות בשדה העשויה ליטע · נלחמן להבתך דורש שלומך יצחק ב"ר ששת זלה"ס :

תקטז בלשיט. לרבי יהודה אסקירה י"א

שאלת על דבר הגת שהיא למעלה מן היקב והיהודי בעל (הגיגית) [הגת] והיקב השכיר הגת לכותי לדרוך בה ורוצה לשייר לעצמו היקב ולעשות בה יינו וסתם בסיד הברזא שהיה יורד מטגו היין מן הגת אל היקב וגם הגביה קרקעית הגת והחשו בסיד למעלה מן שפופרת הברזא הנזכר למען לא יוכל לנטף מיין הכותי שבגת אל היקב אשר בו יין הישראל ועוד עשה מחיצה משפת הגת אל התקרה בין הגת ובין היקב ולא יוכל הכותי לעבור בבית שהיקב שם ואסרת שרוב העם חוששין שמא בארך הזמן יטפטף מלמעלה למטה מפני סמיכות הגת ליקב ועוד שמא ילמדו להקל :

תשובה נרחה לי שלא עתה סתום בעוב כמו שנרחה שלין לחוש שמא מפני סמיכות הגת ליקב ירד שם מן היין בארך הזמן דלחזוקי לסורא לא מחזקינן כדלחמרינן בפרק הלו ערפה (ל"ו:) ומטעם זה לחמרינן בפ"ק דעבודה כוכבים (י"ב:) דישראל ועובד כוכבי' שופחין שחי קדרות של גבי כירה לחת ולא חשו לכם חכמים ומפרש התם לחד ליסנא לא חשו לכם חכמים משום בשר נבלה ר"ל שמא מפני סמיכות הקדירות יטעה העובד כוכבים ויתן מחיכת נבלה בקדרת הישראל בסבור לתתה בקדרה שלו והטעם משום דלחזוקי לסורא לא מחזקינן וגם שהעובד כוכבים ישמור שלא יפסיד שלו וגם בגדון זה לא מחזקינן לסורא וגם העובד כוכבים ישמור שלא יפסיד לת שלו וירד ייגו מן הגת שלמעלה אל היקב שלמטה ותמיד יעיין בגת ויחזק לת בדקו · וגם לין לומר שהעובד כוכבים יעשה זה בכונה כדי להעביר הישראל דלעולם לא חייסינן לכבי אלא בהסכותי נהגה בכך ויש לו תועלת כגון להחליף טוב ברע לבל כשלין לו תועלת בכך וכל שכן ביסי' לו הפסד בהא לא חייסינן כדלחמרינן בפ' לין מעמידין (ל"ד:) גבי הסיא לרבא דמורייסא למאי נהוג לה לי דמערבי ביה חמרא קיסטא דמוריסא בלומא קיסטא דחמרא בארבע לומי ופירוש קיסטא שם הסדה ופירוש לומא זוזא ולא לומר שמדת המוריים שוה זוז ומדת היין שוה ד' זוזי ולזה לין לחוש שיערב העובד כוכבים יין במוריים ג] · ועוד יש טעם להתיר שכיון שלין הישראל נותן ביקב יין לבד כי לם עגבים דרוכות עם היין ולעולם לין ביקב יין לבד בלתי חרלנים וזגים ל"ב לף כשינטף מן הגת לל היקב מייגו לל עובד כוכבים הגה הוא מתבטל בששים בחרלנים דהוי מין בשלינו מיגו ברבא דלמר (שם ס"ו·) חמרא חדתא בעגבי הוי מין בשלינו מיגו דבחר שמא לחזלינן וקיי"ל כותיה דודאי לי לפסר שינטף מן היין כי לם מעט ולעולם יהיה בחרלנים שביקב כדי לבטלו ולף על פי שיש ביקב גם כן יין דהוי מין במינו עם היין הלחור הגופף לחמרינן הלך לת מינו דהייגו יין הישראל כמו שלינו ושלינו מינו דהייגו החרלנים רבה על היין הגופף ומבטלו כמו שמבואר זה במסכת עבודה כוכבים פרק בתרא (ע"ג·) ובגדון זה שלינו ודאי שינטף מן היין שבגת לבל הוא דבר רחוק יש לחלות שלף לם ינטף מן היין יהיה דבר מופע ויתבטל על הדרך שכתבתי בלי ספק נלחמך יצחק ב"ר ששת זלה"ס :

תקיז למונסון

שאלת ראובן קנה קצת בתי יעקב ואחר זה מכר יעקב שאר עליותיו ללוי ובין שתי קניות אלו חלק גג משותף לשני הקונים ובאמצע הגג עשו שנידם מחיצה ועתה אחר שחלקו הגג בא ראובן לומר דלא ניחא ליה שמי נשמים היורדים בחלק גגו של לוי שיהיו שופעים ושופכים דרך גגו של ראובן ובצנורו שהרי זה כשני אחין שחלקו שאין להן דרך זה על זה ולא סולמות ולא חלונות ולא אמת המים ועוד שכבר מכר המוכר לראובן חלקו ראשונה בעין יפה וכמו שכתב כן בפירוש בשטר המכירה שמכר לו בעין יפה מבירה זו בלי שום תנאי ושיור בעולם ואם כן אין לשני אלא מה ששייר ראשון· ולוי מודה ואומר שכיון שמימי קדם כשהנשמים היו יורדים היו משפיעים ושופכים בגגו ובצנורו לאו כל כמיניה לומר אחר חלוקת הגג שיפסקו הנשמים מן המעמים שמעון ראובן · ועוד שאין לו דרך אחר להשפיע הגג שירדו הנשמים כי אם לחלק גגו של ראובן ואם כן שהוא ישתוק ויניח הדבר כאשר הוא וכשיבאו נשמים יזלו המים על עלייתו של ראובן שתחת הגג של לוי ויזיקו התקראות שלו· וראובן חחר ומודה שמאחר שאין ללוי זכות על הגג של ראובן שעם היות שאין לו דרך אחר להשפיע גגו מכל מקום שיעשה גג אחר על הגג המגולה ההוא כדי שהמים היורדים על חלק הגג המגולה של לוי לא יזיקו לתקראותיו של ראובן זהו מה שנראה מטענותיהם ושאלת הדין עם מי :

תשובה אין ספק שלא נשאר ליעקב המוכר שום זכות במה שמכר לראובן מטום דקיימא לן (בבא בתרא ס"ה·) מוכר בעין יפה מוכר וכל שכן זה שבאר לו כן בשטר המכירה ואין לו דרך עליו ולא אמת המים ולא שום שעבוד על החלק שמכר כדלחמרינן (שם) בבסיא דהאחין שחלקו אין לשם דרך זה על זה וכו' ממעמא דלקוחות כן וכל אחד ואחד מכר להבירו חלקו בעין יפה שלא יאחר לו שום זכות ושום שעבוד על חלק חבירו אף על פי שהיה רגיל בו קודם שחלקו ואין אחד מהם יכול לומר על דעת כן חלקו שנתתם כדרך שהיינו משתמשין בו מקודם כדלחמרינן בפ"ק דב"ב (ז'·) הלכו בפרי אחי דפליגו חד מטייה לספלידא וחד מטייה תרבילא אתא הסוא דתרבילא קא בני הסיתא אפומא דהספלידא אמר ליה קא מאפלת עלי אמר ליה בדידי קא בנינא אמר רב חמא דינא קאמר ליה ומקשינן ולימא ליה אדעתא דהכי פליגנא דדיירנא ביה כדדרו אבהתאי אמר ליה מר קשיתא בריה דרב הסדא לרב אסי נהרדעי לטעמיכו דאמר רב נחמן אמר שמואל האחין שחלקו אין להן דרך זה על זה ולא סולמות זה על זה ולא אמת המים זה על זה והזהרו בכן שהלכות קבוטות הן · ובגדון זה גם כן לעבור מי גשמים מחלק הגג שנשאר למוכר יעקב דרך הגג שמכר לראובן אין לו בזה שעבוד כלל אע"פ שהיה כן מקדם · ועוד עדיף ראובן מאחין שחלקו משום דהתם כל אחד מכר לחברו ביחד ולכן כל אחד זכה בחלקו בעין יפה אבל בגדון זה שראובן קנה ראשון יפה כמו שאין למוכר זכות עליו באותן דברים ולו יב זכות ושעבוד של המוכר אלו על הבא מכחו במה שייר לעצמו בין בדרך בין בחלונות ובשאר דברים · ומכל מקום הסכימו המפרשים ז"ל שאין הסוגה בכל אלה שיוכל האחד לבוף האחר שיסלק הוא הסיזק הסוא אלא שהסיזק יכול לבטל בשלו בעין שיסתלק השעבוד הסוא כגון שאם היתה אמת המים עוברת דרך שדהו שיכול להתרה לפי שכל אחד יבנה בשלו מה שירצה מבלי שיוכל חברו לעכב עליו דומיא דמאי דאמרינן התם אמר ליה בדידי קא בנינא ואמרינן דדינא קאמר ליה אבל לא שיוכל הוא לבוף לחברו שיסתרנה הוא · וכן הדין אם היו לאחד נטפי ושופכי על חצר חברו אין זה יכול לבופו לסלקם אבל אם יוכל לעשות איזה בנין בשלו בעין שלא ירדו המים הסם בחצרו הרשות בידו וזהו לשון הרמב"ם ז"ל שאם היה אמת המים עוברת דרך שדהו יכול זה להתרה ; וכן יש מי שפירש גם כן אין להן חלונות אין להן דין חלונות זה על זה שילמדך זה להרחיק מכנגדן ארבע אמות כדי שלא יאפילו אלא בונה בשלו כרצונו אבל אין כופין זה את זה להתמן משום היזק ראיה שלא ע"מ כן חלקו לסלק משום בעם ולפי זה בגדון זה יכול ראובן לעשות איזה בנין בשלו בעין שלא יעברו מי גשמים דרך גגו ואין יעקב המוכר או לוי הבא מכחו יכולין לעכב עליו אבל שיכוף הוא למוכר או לבא מכחו לעשות בנינין כדי שלא יעברו המים דרך עליו הא ודאי לא · אמנם הרמב"ם ז"ל כתב שאם היה לו חלון המסקיף על חבירו יכול לבופו להחתה אע"פ שלא כתב כן באמת המים והטעם לדבריו דשאני היזק ראיה דגירי הוא ויש בו קלת איסור ואע"פ שכל

אחד

לו לדם לחר מסלקין לוחו כדלחיתה בפרק המפקיד (ל"ח:) וכמו שבחר זה הרמב"ם ז"ל (פרק שביעי מסלכות גזלות) מכל מקום כל זמן שלא הספיקו בית דין לסלקו הוי כיורד שלא ברשות ושמין לו וידו על התחתונה בשדה שלחיה עשויה ליטע וכשחר מחלי סעיר בשדה העשויה ליטע וכן כתב זה הרמב"ן ז"ל בפרק המפקיד וזה לשונו וסוי יודע דכל היורד לנכסי חברו לפילו לנכסי רטושים לו קרוב לנכסי קטן לם לא הספיקו בית דין להוליה מידו והשביה שהוליה בה הולחות משלו שמין לו כיורד לחוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות וידם על התחתונה וכל היורדים להשביה נכסי לחריס שלא ברשות בלוחו כלל והוא דידעי ולין זה לריך לפנים לבל בדלא ידעי לא שקלי לגא הולחה לפילו בשדה העשויה ליטע דהא לגו בחורת הדיסות ולא ליטול כלום ירד לבל היורד לדעת דעתו הוא שבעלים מחרלים בכך עד כלן לשונו · ופי' לא ידעי שכתב רגה לומר שסבור שהקרקע שלו ולחר כן נמלחת שלינו שלו דומיא דטובדא דמרי בר ליסק דלתא ליה לחא לחלוק בנכסים כדלחיתה התם (ל"ט:) · הגה מבואר מלשונו דלפילו היורד לנכסי רטושין שדעת הבעלים שלחרו בורין ושוממין ומפני זה לין בית דין מעפלין בנכסיו ומסלקין היורד בכן כל שלא הלקוהו דינו כיורד שלא ברשות ובשדה העשויה ליטע שמין לו כבחר לריסי הביר ולין לריך לומר בגדון זה דמשמע דלא הוי כנכסי רטושין שהרי נרחה שלא הרחיק גדוד כל כך לבל הוא במקום קרוב וגודע מקומו ולולי דעתו היה לחזור בקרוב ועתה לא יכול כי לא לחדם דרכו ובגמרא התם ולגו הן נכסי רטושין כגון שהיו לחביו לו לחיו לו לחד מן המוריסין כלן ולין ידוע להיכן הלכו וכן לשון הרמב"ם ז"ל מי שילא לדעת והניח נכסיו ולין ידוע להיכן הלך ולא מה לירע לו לין מורידין וכו' ומ"ב הו"ל כנכסי (רטושין) [נטושין] שהם היולחין על כרחם המחפזים ללכת ולא היה להם פנאי לפקח בנכסיהם כגון הטבויין והכורחין מחמת מרדין שהיורד לנכסיהם לין בית דין מולילין מידו בין קרוב להכול הפירות בין לחדם לחר כדין לריס כדלחמרינן התם וכולן שמין להן כלריס וכבר כתבו המפרשים ז"ל דלף מי שלא נשבע ולא ברח מחמת מרדין לגא יגא להחורתו על דעת לשוב חוך ג' לו הרבעה חדשים ולחר כן נשבע ולא יכול לשוב הוי בכלל (רטושין) [נטושין] שהרי לא היה לו להעלות על לבו להוריד לריס בקרקעותיו קודם שילך כיון שהיה דעתו לשוב בקרוב ח] · ולזה טלה בידינו הרלוכן זה שמין לו כמה לחדם רולה ליתן בכרם כזה לעבדה העבודה לחר עבד בה ויטול כדרך ששמין ליורד שלא ברשות בשדה העשויה ליטע · נלחמן להבתך דורש שלומך יצחק ב"ר ששת זלה"ס :

תקטז בלשיט. לרבי יהודה אסקירה י"א

שאלת על דבר הגת שהיא למעלה מן היקב והיהודי בעל (הגיגית) [הגת] והיקב השכיר הגת לכותי לדרוך בה ורוצה לשייר לעצמו היקב ולעשות בה יינו וסתם בסיד הברזא שהיה יורד מטגו היין מן הגת אל היקב וגם הגביה קרקעית הגת והחשו בסיד למעלה מן שפופרת הברזא הנזכר למען לא יוכל לנטף מיין הכותי שבגת אל היקב אשר בו יין הישראל ועוד עשה מחיצה משפת הגת אל התקרה בין הגת ובין היקב ולא יוכל הכותי לעבור בבית שהיקב שם ואסרת שרוב העם חוששין שמא בארך הזמן יטפטף מלמעלה למטה מפני סמיכות הגת ליקב ועוד שמא ילמדו להקל :

תשובה נרחה לי שלא עתה סתום בעוב כמו שנרחה שלין לחוש שמא מפני סמיכות הגת ליקב ירד שם מן היין בארך הזמן דלחזוקי לסורא לא מחזקינן כדלחמרינן בפרק הלו ערפה (ל"ו:) ומטעם זה לחמרינן בפ"ק דעבודה כוכבים (י"ב:) דישראל ועובד כוכבי' שופחין שחי קדרות של גבי כירה לחת ולא חשו לכם חכמים ומפרש התם לחד ליסנא לא חשו לכם חכמים משום בשר נבלה ר"ל שמא מפני סמיכות הקדירות יטעה העובד כוכבים ויתן מחיכת נבלה בקדרת הישראל בסבור לתתה בקדרה שלו והטעם משום דלחזוקי לסורא לא מחזקינן וגם שהעובד כוכבים ישמור שלא יפסיד שלו וגם בגדון זה לא מחזקינן לסורא וגם העובד כוכבים ישמור שלא יפסיד לת שלו וירד ייגו מן הגת שלמעלה אל היקב שלמטה ותמיד יעיין בגת ויחזק לת בדקו · וגם לין לומר שהעובד כוכבים יעשה זה בכונה כדי להעביר הישראל דלעולם לא חייסינן לכבי אלא בהסכותי נהגה בכך ויש לו תועלת כגון להחליף טוב ברע לבל כשלין לו תועלת בכך וכל שכן ביסי' לו הפסד בהא לא חייסינן כדלחמרינן בפ' לין מעמידין (ל"ד:) גבי הסיא לרבא דמורייסא למאי נהוג לה לי דמערבי ביה חמרא קיסטא דמוריסא בלומא קיסטא דחמרא בארבע לומי ופירוש קיסטא שם הסדה ופירוש לומא זוזא ולא לומר שמדת המוריים שוה זוז ומדת היין שוה ד' זוזי ולזה לין לחוש שיערב העובד כוכבים יין במוריים ג] · ועוד יש טעם להתיר שכיון שלין הישראל נותן ביקב יין לבד כי לם עגבים דרוכות עם היין ולעולם לין ביקב יין לבד בלתי חרלנים וזגים ל"ב לף כשינטף מן הגת לל היקב מייגו לל עובד כוכבים הגה הוא מתבטל בששים בחרלנים דהוי מין בשלינו מיגו ברבא דלמר (שם ס"ו·) חמרא חדתא בעגבי הוי מין בשלינו מיגו דבחר שמא לחזלינן וקיי"ל כותיה דודאי לי לפסר שינטף מן היין כי לם מעט

ח) כ"י ח"מ סי' שע"ה מחו' ל' : ג) עי' בהוס' (שם י"ב) בד"ה ובדי כו' שכ"ב :

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

אחד יכול לעשות בשלו מה שירצה אין מזיקין אותו לכיות יורה חלים בחברו ומשום הכי יכול לכופו לכתוב חלוטתיו מה שאין כן באותן הסעודין האחרים · ובגדון זה אין מי הגשמים המוברים דרך גגו דומיא דחלון המקיף ומזיק בסיזק ראיה דהוי הזיקא דגופא אלא דומיא דאמת המים המוברת דרך שדהו · וכי תימא מכל מקום יסחוס ראובן שלטר כדי שלא יעברו המים דרך גגו ואחר כן יתחייב לוי לעשות בנין כדי שלא יזיקו מי הגשמים הבאים לגגו אם תקרתו של ראובן · לא היא דבכי הא גוונא על התחתון לתקן משום דקיי"ל כרבי יוסי דאל הניזק להרחיק את עצמו כדאמרינן בפרק הבית והעליה (קי"ז·) הנהו בי תרי דהוו דיירי חד עלאי וחד תחתאי כי מטי עליון מיא אחלי ומזקי ליה לתחתון מי מתקן רבי חייא בר אבא אמר עליון מתקן רבי אלעזר ורבי חייא בר יוסף אמרי תחתון מתקן מאן דאמר עליון מתקן קסבר אל הניזק להרחיק את עצמו מאן דאמר תחתון מתקן קסבר אל הניזק להרחיק את עצמו וקא מפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן דתנן מרחיקין את הבאר וכו' ואפסיקא הלכתא בגדיא הכא (בב"ב כ"ה:) כרבי יוסי דאמר אל הניזק להרחיק את עצמו והלכך הלכתא כמאן דאמר תחתון מתקן דקאי כרבי יוסי ואע"ג דאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמרינן מודה רבי יוסי בגירי הבי מיא לאו גירי ניהו דמיתם חיימי והדר אזלי כלומר שהמים הבאים מידיו בולע אותם המעזיבה ואח"כ באים אל התקרה שהיא של תחתון ומזיקין אותה · (וכתב) [ול"ת] בגדון זה כשיהיו הגשמים מרובין וירדו בשפע יקלקלו כל המעזיבה בענין שיזיקו בירידתם ממש על התקרה כי לא תוכל המעזיבה לבלוע אותם ואז הוי גירי והוי כמאן דליכא מעזיבה דאז עליון מתקן כמו שכתב זה. הרב אלפסי ז"ל שם בהלכות · לא היא דהייבו כתם שהיו באים מכחו של עליון ומחמת תשמישו כשהיה נופל ידיו ואז הוו גירי דידיה כשאין שם מעזיבה אבל בגדון זה שהגשמים יורדין מאליהן אין לומר כאן גירי שאין בחין מכחו אלא מן השמים הן יורדין כדאמרינן בפ' לא יחפור (כ"ו) בי בר מריון כי הוו נפלי כתנא הוה קא אזלא רקתא דכתנא ומזקא לינשי אתו לקמיה דרבינא אמר להו כי אמרינן מודה רבי יוסי בגירי הבי מיא דקא אזלי מכחו הכא זיקא הוא דקא ממטי ליה · ואע"ג דאסיקנא התם דהוי דומיא דזורה ורוח מסייעתו דמשבינן ליה מלאכה לענין שבת והכא נמי אע"ג דלענין נזקין פטור דגרמא הוא מכל מקום מחייב לסלק הזיקו דגרמא מיהא הוי וגרמא בנזקין אסור · שאני התם שהוא בעצמו היה מפיל הרקתא בידיו והרוח מסייעתו להוליכו לחוץ אבל בגדון זה שמי הגשמים יבאו מאליהן ואין זה עושה בהן דבר וגם לא ניחא ליה לזה שירדו שם אין כאן גירי כלל ולא

דמי לאבנו וסכינו שבניחן בראש גגו ונפלו ברוח מלויה והזיקו שחייב לשלם (ב"ק נ':) דהתם ממנו הוא שהזיק ובפשיעתו שבניחן במקום שברוח מלויה יבא ויזיקו אבל בגדון זה אין ממנו ואינו חפץ לזרות בהן וגם אינן יורדים בפשיעתו והינן לא גירי ולא גרמא דגירי ולכן אין מחייבין לגוי לבנות שום בנין כדי שלא יזיקו לראובן מי גשמים הבאים על גגו אבל אם ירצה ראובן לבחור לו לבתוח הלגור ברשותו כדי שלא יעברו הגשמים דרך גגו הרשות בידו אבל אם אחר כן יגיע לו נזק להקרת עלייתו מחמת הגשמים אין אדם של לוי בזה כלל ואין מחייבין אותו לבלק הסיזק הבא כיון שאינן באים מחמת חשמישו אין צריך לומר שלאחר שהזיקו אין מחייבין אותו על הסיזק הבא רק שיתקן המעזיבה מן הגג כמנהג המדינה בשאר גגות העיר כמו שהוא הדין בבית לאחד ועליה לאחד שהתחתון נותן תקרה והעליון נותן את המעזיבה ח] :

תקיח כתב לקרינא

מעשה הוא התמיד היה כפר נפשותינו לבלה הפשע ולהתם הפאת בעבדותינו לא מזבנו אלהינו השאיל לנו אחריו ברכה עבודה שבלב זו תפלה ומעה גלה כבוד מבית קדשנו והפארתנו הנה בית תפלה יקרא מקדש מעט ונאספו שמה נדיבי עמים עם אלהי אברהם לתת כבוד לשמו ונקדש בכבודו לקיים מה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל · ועתה הוגד לי ושמעתי יש ביניכם קלת אנשים אחרי בלעם לבם הולך משכימי בבקר שואגים לטרף יסודו מיר למלאכתם ולא יהנו לב ללכת בית התפלה לקבל עליהם עול מלכות שמים בתוך אחיהם ולבקש מאל אלהים ובשבתם נחפרדה מבילה ואין די י' הגריכין לכל דבר שבקדושה שוא להם משכימי קום שמו בשר ודעתם ומה' יסור לבם ואולי הם שוגגים בזה נדמו מבלי הדעת ולכן הזהירו בהם והודיעום מ"ם ז"ל (ברכות ו·) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וכו' · הימהי עם רצון בשעה שהצבור מתפללין (שם ח·) וכן אמרו ז"ל (שם) אין הקדוש ב"ה מואס בתפלתן של רבים וכן אמרו (שם) כל מי שיש בית הכנסת בעירו והיו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים · ואין צריך לומר בהלו שהם צריכין להשלים לעברה ומדעתי ישמעו לכם כי מי בעמדו הבותיו על הר סיני והוא מצוה אברהם לא ירים רגלם כנגד הרבים בדבר כזה חלילה ושימו קנס ביניכם מפשוע אז ב' פשוטים למי שלא יהיה בכל יום בבית הכנסת בשעת הנץ החמה למען יהי' כל אחד ואחד זריז להיות שם ג] והומע לי ישכון בטח ושלון מפחד רעה ושלום לכם :

ח] כיי מ"מ סי' קי"ד מהר' כ"ו · ד"מ שם סי' קי"ה אות א' , רמ"א שם ס"ד · ועי' בשו"ת פרח מע"ח ח"א סי' קי"ב : ט] ד"מ ח"מ סי' קפ"ג אות כ' :

הערה (לסי' שפ"א) · הריב"ש שם הביא קושית הרי"מ ז"ל על הא דאיתא בירושלמי ב"ק (פ"ו הל' ז') חד בר בר אפקיד גבי חבריה תד שק ארוב ואירעו אונס אהן אמר מיגין הוה מלא ואהן אמר מפקסין הוה מלא אבנא עובדא קומי רב ואמר הרי זה הנאבד ונזמל , והקשה הלא ע"כ ל"ל דהנאבד פושע שמא ואל"כ הו"ל מחויב שבועה ואינו יכול ליפטר ומשלם ואמאי מרין הנאבד ליפטר פ"ם , וכן הקשו הרבה אחרונים ז"ל , ועי' בש"ך מ"מ (סי' ע"ב ס"ק כ"ח) , והקשתי שם (כתות ב') דמאי קושיא היא זו הלא בירושלמי רב הוא דקאמר דיפטר ויטול ורב הלא פ"ל בשבועות (מ"ז·) דלא אמרי' מתחילה ואל"כ מפ"ל פטור הפקד בשבועה שא"ל , ורק מפני שעשו תקנת גזל בפקדון עסק רב שיפטר המפקיד ויטול ע"כ · הן אמת שהרי"ן בס"פ שבועת הדיינין הביא ג"כ לד' הרי"מ הלא וגרים בירושלמי ר' אמי וכ"ה בחי' שם וכפוף חי' שבועות להרי"מ (דף מ"ג ע"ב) בד"ה ומ"מ וכו' ובבעה"מ (בער ל"ת ה"ג אות ג') , ולפי בי' זה בסיר הקבו דהא ר' אמי פ"ל דמתחילה כמבואר בשבועות שם , אמנם בחי' הריטב"א בשבועות שם הביא ג"כ ד' הרי"מ הלא וגרים , רב' כמו שהוא הריב"ם בתן , וכ"ה הבי' הריב"ף ובהלא"ם ב"ק (פ"ו סי' ט"ז) ובחי' הרשב"א לשבועות שם ובעור מ"מ (סי' ל' סעי' י"ח) · ובאמת ע"כ ל"ל דמ"ש בדברי הרי"מ המובא הרי"ן ובבעה"מ הוא ול"ל רב כמו שהוא הריב"ף והלא"ם והרשב"א וריטב"א ועוד הריב"ם בתן , ולא"כ מיקמי דמאי הקשה הרי"מ דיטול המפקיד בלא שבועה מבוא דהו"ל הפקד מתוך שבועה סברי הודה על הפק ועל המפקסין אומר אי' ואי' ליפטר , הלא כמה שהודה על הפק אין לחייבו שבועה על המפקסין דהו"ל כמו שפטרו חיטין והודה לו בשעורין , והרמב"ם פסק כן באמת בהך דינא דהירושלמי משעם הו"ל כמו שמבואר בדברי (כפ"ם מהל' שלוה הל' ז') · ועי"ל דהרי"מ פ"ל בסברת הראב"ד בהשגות שם דכיון דהוא תוכנו פק ומפקסין הו"ל כטענו חיטין ושעורין והודה בחלת מהן דחייב · ואל"כ אי גרים הרי"מ ר' אמי לא הקשה כלום , דהא ר' אמי פ"ל בירושלמי שבועות (פ"ו ה"ד) דטענו חיטין ושעורין והודה בחלת מהן דפטור , ועי' נפ"מ שם · ועי"ל דהרי"מ גרים רב ובסיר הקשה דבר פ"ל בירושלמי שם דטענו חיטין ושעורין והודה בחלת מהן דחייב , ואל"כ קשה קושיתינו דלעיל · ואף שזה יש לתרץ דע"כ בירושלמי פליג אמ"ם דילן בדעת רב דהירושלמי פ"ל דגם רב כ"ל פטאלים והוא · דהנה איתא בירושלמי שבועות (פ"ו ה"ה) וכונא ג"כ בריב"ם בתן , המלוה את הבירו על המשכון ואבד המשכון כו' פלג הלוותני עליו ואתים היה שוה והלה אומר פלג הלוותיך ופלג היה שוה פטור וכו' ואמרינן עלה בירושלמי והלה אומר איני יודע ר' בא ר"ש בשם רב אמר אתא ליה יודע ר"י תמן אמר ר"י דרומי בשם קומי ר"י דרומי אמר אמר אמר ליה אמר ליה אמר ליה

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

קונטרס קסג

(לסי' ת"א) ז"ל הריב"ש שם „ואם החפץ הוא בר"ה הרי הוא כשל הפקר וא"כ כ"ש שאטור לטלטלו שהרי יזכה בו בהגבהתו והו"ל חפץ שלו וקא עבר עליו בבל יראה ובל ימצא" עכ"ל • והאחרונים תפסו עליו דהא אין זכיה באיסורי הנאה • ויען שרבו הפלפולים בספרי האחרונים בהא דאין זכיה באיסורי הנאה, ובמח"כ נעלם מהם דברי הראשונים בזה לכן אכתוב כאן מה שנ"ל בזה ברעת גדולי הראשונים ז"ל, וממילא א"ש דברי הריב"ש הנ"ל:

מאמר א

שיטת התוס' בסנהדרין (ד' פ' ע"א) בד"ה בשור וכו' דאיסורי הנאה לא הוי שלו וליתא במכירה ע"ם שהוכיחו דשור הנסקל לא נאסר מחיים מהא דתניא בב"ק (ד' ע"א ע"ב) גזב שור הנסקל ומנחו משלם תשלומי ד' וה' דר"מ ומאתי הא ליתא במכירה וכו' וכל שאינו במכירה אינו בביהה אבל אי שרי בהנאה ניחא שיכול למוכרו לרבוב עליו עד בית הסקילה ע"כ ע"ם וכן נראה מדבריהם בסוטה (ד' כ"ה ע"ב) בד"ה לאו כגנבו וכו' שכתבו דאיסורי הנאה הוי כמפרת בעלמא ע"ם • וכן נראה שזהו שיטת רש"י בפסחים (ד' ו' ע"ב) בכתב על הא דאמרינן שם דחמץ לאח"ז איסורו אינו ברשותו ומי' שם דאינו שלו עיי"ש • וכן מבואר שיטתו בב"ק (ד' מ"ה ע"א) בהא דתניא שם דשור הנסקל לאחר שנגמר דינו מכרו הרי הקדישו אינו מוקדש וכתב שם דכיון דאסור בהנאה אינו במכירה ואינו ברשותו להקדישו ע"ם • וכבר כתב כן להוכיח הגו"ב (במהד"ק מ' או"ח סי' י"ם) ע"ם בדבריו שהאריך בזה • וכן הוא שיטת הרשב"א בחידושיו (ח"א סי' תשמ"ו) בכתב באחד שנדר הנאה מחברו ונתן לו לולב ללולב בו ע"מ להחזיר דלא יצא ביום בחסון דבעינן לכם ואיסורי הנאה לא מיקרי לכם ע"ם • וכן פסק הרמ"א באו"ח (סי' תרמ"ם סעי' ב') עיי"ש • וכן הוא שיטת הרמב"ד הובא בריטב"א לסוכה דכתב דעשמא דמתניתין דתקע שם לאחרונ על ערלה דפסול הוא משום דכיון דאסור בהנאה לא קרינן ביה לכם דהא ליתא בהו מידי ומאן דגזל להו לא הוי גזלן ע"ם • וכן הוא שיטת הר"ן בע"ג (ד' מ"ג ע"א) בכתב על הא דאיתא שם מרבב"ה תריב"ל פעם אחת הייתי מהלך אחר ר"א הקפר בדרך ומצא מבצת ועליה טרת דקקון וכו' וכתב הר"ן וז"ל ומצא מבצת ולא רצה להגביהה עד שיבטלנה העובד כוכבים משום דאי הוי מגביהה לה מקמי הכי הו"ל עבודת כוכבים של ישראל ואין לה במילה לעולם דהכי אמרינן לעיל • ואע"ג שאסורה בהנאה ואין בה דין ממון אפי"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י העובד כוכבים ויהא שרי מצי זכי בה עכ"ל • הרי מבואר להדיא מדברי דאין זכיה לאיסורי הנאה • וכן כתב שם הריטב"א בשם רבו כדברי הר"ן הנ"ל ע"ם בחידושי הריטב"א (ד' מ"ב ע"א) בד"ה דילמא וכו' • וכן כתוב בחידושי הריטב"א לנמ' קדושין (ד' נ"ו ע"ב) בשם רבו על הא דאמרינן התם המקדש בערלה וכלאי הכרם אינה מקודשת • ואף דערלה וכה"כ המה מן הנסרפין וכל הנסרפין נשרפין מוהר וה"כ יכולה האשה ליהנות מן הלאחר מ"מ אינה מקודשת אפי' יש בשפרן בוה פרוטה • דכיון דהשתא ליתא בהו דין ממון אינה מקודשת דכי שריף להו לאו דידיה נינהו וכל הקודם זוכה בחפצא עיי"ש • ועיין בנמ' פסחים (ד' כ"ם) בחוס' ד"ה אין פודין וכו' ובע"ג (ד' ס"ב ע"א) בד"ה בדמיהן וכו' מ"ש בזה • הרי לך הרבה לחסונים ז"ל דס"ל דאין באיסורי הנאה שום זכיה • והא דכתב הרמב"ם (בפ"א מהלכות חמץ ומצה הל' ג') דאינו לוקה על חמץ בפסח משום כל ירואה חלא א"כ קנה חמץ בפסח עיי"ש [וכ"כ הריב"ם שם] ואף דחמץ בפסח אסור בהנאה ואיכא קנין באיסורי הנאה [ועיין בגו"ב מהד"ק האו"ח סי' י"ם שחמה בזה על הרמב"ם הנ"ל ע"ם] לאו קושיא היא זו די"ל דקנה חמץ בפסח משובד כוכבים וזה כבר כתב הר"ן בע"ג (מ"ג) שהבאנו לעיל דיש זכיה לחמץ של עובד כוכבים בפסח משום דכיון דלאחר הפסח מרי חמץ של עובד כוכבים כמבואר בפסחים (כ"ח ע"א) ספיר אית בהו זכייה עיי"ש • ודמי לע"ג של עובד כוכבים דיכול הישראל לזכות בה • ומצאתי כתוב כן בח"ם (מאו"ח ס' ק"פ) ע"ם • וכיון שכן א"ש גם דברי הריב"ם הנ"ל בפתח דבריו: אמנם הריטב"א לא כן עמדו • דהנה הגן בסוכה (ד' כ"ם ע"ב) לולב של אשירה

ושל עיר הנדחת פסול ומקשה שם הגמ' (ד' ל"ח ע"א) והאמר רבא לולב של עבודת גלולים לא יטול והם נטל יצא הכא באשירה דמשה עסקינן דכתותי מכתת בעוריה • וכתב הרמב"ן דלולב של מבולא גלולים פסול ביום א' לע"ג דלא מכתת שעוריה כיון דהוא איסור בהנאה לא קרינן ביה זכיה לאיסורי הנאה • וכן כתב שם הריטב"א בשם רבו בחידושי הריטב"א לנמ' קדושין (ד' נ"ו ע"ב) בשם רבו על הא דאמרינן התם המקדש בערלה וכלאי הכרם אינה מקודשת • ואף דערלה וכה"כ המה מן הנסרפין וכל הנסרפין נשרפין מוהר וה"כ יכולה האשה ליהנות מן הלאחר מ"מ אינה מקודשת אפי' יש בשפרן בוה פרוטה • דכיון דהשתא ליתא בהו דין ממון אינה מקודשת דכי שריף להו לאו דידיה נינהו וכל הקודם זוכה בחפצא עיי"ש • ועיין בנמ' פסחים (ד' כ"ם) בחוס' ד"ה אין פודין וכו' ובע"ג (ד' ס"ב ע"א) בד"ה בדמיהן וכו' מ"ש בזה • הרי לך הרבה לחסונים ז"ל דס"ל דאין באיסורי הנאה שום זכיה • והא דכתב הרמב"ם (בפ"א מהלכות חמץ ומצה הל' ג') דאינו לוקה על חמץ בפסח משום כל ירואה חלא א"כ קנה חמץ בפסח עיי"ש [וכ"כ הריב"ם שם] ואף דחמץ בפסח אסור בהנאה ואיכא קנין באיסורי הנאה [ועיין בגו"ב מהד"ק האו"ח סי' י"ם שחמה בזה על הרמב"ם הנ"ל ע"ם] לאו קושיא היא זו די"ל דקנה חמץ בפסח משובד כוכבים וזה כבר כתב הר"ן בע"ג (מ"ג) שהבאנו לעיל דיש זכיה לחמץ של עובד כוכבים בפסח משום דכיון דלאחר הפסח מרי חמץ של עובד כוכבים כמבואר בפסחים (כ"ח ע"א) ספיר אית בהו זכייה עיי"ש • ודמי לע"ג של עובד כוכבים דיכול הישראל לזכות בה • ומצאתי כתוב כן בח"ם (מאו"ח ס' ק"פ) ע"ם • וכיון שכן א"ש גם דברי הריב"ם הנ"ל בפתח דבריו:

אמנם הריטב"א לא כן עמדו • דהנה הגן בסוכה (ד' כ"ם ע"ב) לולב של אשירה

ושל עיר הנדחת פסול ומקשה שם הגמ' (ד' ל"ח ע"א) והאמר רבא לולב של עבודת גלולים לא יטול והם נטל יצא הכא באשירה דמשה עסקינן דכתותי מכתת בעוריה • וכתב הרמב"ן דלולב של מבולא גלולים פסול ביום א' לע"ג דלא מכתת שעוריה כיון דהוא איסור בהנאה לא קרינן ביה לכם • וכי אוקמוה בגמרא למתניתין באשירה דמשה דאין לה ביטול משום יום שני הוא דלא בעינן לכם • וכתב הריטב"א על זה וא"כ דוודאי כל שהוא ברשותו של אדם ואין לאחרים שום זכות ורשות בו אעפ"י שהוא מאיסורי הנאה לכם קרינן ביה וכו' • וכן לקמן (דף ל"ד ע"ב) במתניתין אחרונ של ערלה ושל תרומה בתלה פסול פי' הרמב"ן דהטעם הוא משום דכיון דהוא איסור בהנאה לא קרינן ביה לכם • והריטב"א כתב ע"ז נ"כ דל"נ דזה שפיר מיקרי לכם • והא דפסול הוא משום דכיון דערלה הוא מן הנסרפין כתותי מכתת שעוריה • וכן כתב המג"א בא"ח (סי' תרמ"ם ס"ק כ"ו) בכוונת המחבר שם:

והנה מן הירושלמי דסוכה (פ"ג ה"א) יש להוכיח כשיטת הרמב"ן ודעימיה ודלא כהריטב"א ז"ל • דתניא שם שופר של ע"ג ושל עיר הנדחת • הני ר"א כשר • ר' הושעיא פסול • הכל מודים בלולב שהוא פסול • מה בין שופר ומה בין לולב מ"ל יוסה בלולב כתיב ולקחתם לכם מבלכם ולא מבל אסור הנייה • ברם הכא יום הרועה יהיה לכם מ"מ כ"כ עיי"ש • הרי מבואר להדיא דהירושלמי ס"ל דאיסורי הנאה לא מקרי לכם • [ביב אמ"ז בא לידי סו"ת הרשב"א (ח' ד' וה') ועברתי עליו ומצאתי (בה' ד' סי' ר"ב) שהאריך עוד בענין המודר הנאה מחבירו אי יוצא בלולבו ביום ראשון והעלה דלא יצא מטעם דאיסורי הנאה לא מקרי לכם • והבית הירושלמי דסוכה והאריך הרבה בזה ע"ש • ונהגימי שת"ל כוונתי לדעת רבינו הרשב"א ז"ל • ועי' במחנה אפרים (בהל' זכייה מהפקר סי' ד') שהקשה על דברי הרשב"א (ח"א סי' תשמ"ו) דקאמר במודר הנאה מחבירו דלא יצא בלולבו אם נתן לו במתנה ע"מ להחזיר דאסור עליו בהנאה הא"ז אסור מטעם דקא מהני ליה בלוהה ודאי נבי בכרי עליך ונתנה לו במתנה • והקשה המח"א דלא דמי דהתם ודאי נבי בכרי עליך כי נתנה לו במתנה הא"ז אסור מטעם דקא מהני ליה בלוהה מתנה דיהיב ליה הנאה גמורה אבל הכא נבי לולב כי יהיב ליה ע"מ להחזיר כיון דמצוה לאו ליהנות נתנו אין כאן נתנה מאיסורי הנאה • ומתנה ע"מ להחזיר כה"ג שאינו אלא לצאת בו בלבד לעשי"ו שאינה מתנה הנאה ליכא למקבל ע"ם במה"א • וכעת מצאתי בשו"ת הרשב"א שם (ח' ל') שהוא בעצמו הקשה קושיא זו ממש לוה בלות והאריך להוכיח דלא כן הוא ע"ש וכן מה שהקשה המח"א שם על מ"ש הרשב"א שם כמי שאסר נכסיו על עצמו דאינו יוצא בלולבו ביום א' ולא אמרינן הואיל ואי בעי מיהשיל עליה ותשיב כשלו • ולאיה מהרומה ממאה דאינו יוצא בו אע"ג דאי בעי מיהשיל עליה • ותמה ע"ז המח"א דאמאי דאיה היא זו דשאני תרומה ממאה דאי מיהשיל עליה הוי מבל וחנן נמי התם דאינו יוצא בתחרוב של מבל ע"ש • וקצת מן האחרונים כתבו לישב דברי הרשב"א הנ"ל בזה דכוונתו דבתרומה ממאה ג"כ אפשר לתקן שישאל על התרומה ויפרישם ממקום אחר עי' בדבריהם • והנה הרשב"א בתשובה הנ"ל (בח"ד) הביא שחכם אחד רצה לומר דיצא משעה שהואיל והוא

דתה דבריו • והביא שם ג"כ הך ראיה דתרומה ממאה ודחה זאת משום שכתב המח"א הנ"ל והאריך שם להביא ראיות אחרונות לחזק דבריו ע"ש • ועיין בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' תכ"ב) מ"ש שם בענין הואיל ואי בעי מיהשיל:

ויותר יש להוכיח מהירושלמי הנ"ל דאף לאסור הנאה שהיה ברשותו מיום שבא לעולם ולא היה מתחלה ברשות שום אדם אחר גמי לא מקרי לכם • דהא ע"כ לא ס"ל להירושלמי הטעם דכתותי מכתת שעוריה מדמכשיר שופר של עיה"ד • וכש"ם דילן במס' ר"ה (דף כ"ח ע"א) אמרינן דאם תקע בשופר של עיה"נ דלא יצא מטעם דכתותי מכתת שעוריה עיי"ש • וע"כ דהירושלמי לא ס"ל להך טעמא • אלא כתב הב"י בא"ח (סי' תקפ"ו) דאף ר"ת ס"ל לאמת דשופר של עיה"נ דלא יצא מטעם דכתותי מכתת שעוריה ולא כא למלוק על ר' הושעיא אלא רק במה דמשמע מר' הושעיא דשופר של עיה"ד פסול מטעם שהוא מאסורי הנאה בזה סליג עליו ר"ת ואמר דמשעם שהוא אסור בהנאה ה"ל למכשר • אבל באמת אף ר"ת מודה דשבול מטעם דכתותי מכתת שעוריה עיי"ש בב"י בד"ה וכתב הנ"א • אלבל שפי' זה בדברי הירושלמי הוא דחוק מאוד כמובן לכל מעיין שם גם נסתר הוא מן הירושלמי יבמות (פי"ב ה"ב) דשם איתא ג"כ להך פלוגתא דר"ת ור"ה • וקאמר שם הירושלמי הכל מודים בשופר של עיר הנדחת שהוא כשר לתקוע בו ע"ם • וכש"ם דילן שם (ד' ק"ג ע"א) קאמר רבא דבשופר של עיה"ד אם תקע תצילנה אפילו דכתותי מכתת שעוריה עיי"ש • הרי מבואר כאן להדיא דהירושלמי לא ס"ל לטעמא דכתותי מכתת שעוריה • ועי' בגה"ש שם • וכ"ל לומר טעמא דהירושלמי הנ"ל דלא ס"ל להך טעמא דכתותי מכתת שעוריה כמו הש"ם דילן • והוא דהנה רש"י במס' ר"ה שם פי' דטעמא דאמרינן כתותי מכתת שעוריה הוא דכיון דעומד לברייה כשרוף דמי ע"ש • [וכן משמע כפי' במס' סוכה (דף ל"ה ע"א) דאמרינן שם אחרונ על אשירה ושל עיה"ד כתותי מכתת קאי כתותי מכתת שעוריה ע"ש] וא"כ יל"ז הוא דוקא לר"ש דס"ל במנחות (ד' ק"ב ע"ב) דכל העומד לברוף כשרוף דמי אבל לרבנן דס"ל דלא אמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי מתילא לא שייך לדידהו לאמר כתותי מכתת שעוריה • והתוס' במס' סוטה (דף כ"ה ע"ב) בד"ה לאו וכו' כתבו לאפוקי רבנן דאפילו רבנן דסליגי על ר"ש וס"ל דלא אמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי • מ"מ ס"ל הטעם דכתותי מכתת שעוריה משום דכיון דאסור בהנאה הוי כעפרא בעלמא ע"ש • ומדברי רש"י הנ"ל לא משמע כן כמובן • וי"ל דהתוס' ס"ל להלכה כרבנן דלא אמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי משו"ה דחקו עצמם לאוקמי סך דינא דשופר אף אליבא דרבנן כיון דהלכה כוותייהו • אבל רש"י לטיעמיה אזיל דפסק במנחות שם (בע"א) בד"ה מעולה וכו' כר"ש דאמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי משו"ה פי' ג"כ הך דינא דשופר של עיה"ד אליבא דר"ש דקיי"ל כוותיה • (ועיין בתה"מ (סי' קכ"ד סעיף א' ברמ"א שם) ובכ"ש (ס"ק כ') ובשעה"מ (פ"ד מהל"נ) שהאריכו אי הלכה כר"ש או כרבנן עיי"ש • ולפי"ז י"ל דמשו"ה לא ס"ל להירושלמי הטעם דכתותי מכתת שעוריה משום דס"ל להלכה כרבנן דלא אמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי • ועיין בחוס' ב"ק (ד' ע"ו ע"ב) בד"ה כל וכו' שכתבו בשם ר"ת דר' אושעיא ליתא לדר"ש ע"ש • וא"כ הכא בירושלמי הוא ר"ת ור' אושעיא ולטיעמייהו אזלי בזה דס"ל כרבנן דלא אמרינן כל העומד לברוף כשרוף דמי ומשו"ה לא ס"ל ג"כ לטעמא דכתותי מכתת שעוריה • עכ"פ מוכח מהירושלמי דיבמות הנ"ל דמכשיר לחלוץ בסנדל של עיה"נ דלא אמרינן כתותי מכתת שעוריה אף בדבר העומד ליפרף • וא"כ הא דתנן התם בסוכה דאחרונ של ערלה פסול ע"כ ליכא למימר כמו שפירש הריטב"א ז"ל מטעם דכיון דעומד לברוף כתותי מכתת שעוריה דהא הירושלמי ליתא ליה הך טעמא ליפסל • ועכ"ל ל"ל לטיעמא הירושלמי דמשו"ה פסול אחרונ של ערלה כיון דאסור בהנאה לא מיקרי לכם כמ"ש הרמב"ן ז"ל • וא"כ מוכח מהירושלמי דאף איסורי הנאה שהוא ברשותו של אדם אינה מקרי לכם לעולם גמי לא מקרי שלו:

ואבתי יש לומר דהיכא דהיה הדבר מתחילה דבר היתר והיה ברשותו ואח"כ נאסר בהנאה כמו חמץ ושור הנסקל אף הירושלמי מודה דזהו הוי שלו • ושאני ערלה דהיכף שהתחילה לגמוח הפרי מן האילן גם האיסור הנאה רבר עליה ולא היתה בשום זמן בעולם שעה אחת בלא האיסור הנאה שהאיסור הנאה כרוך עליה מעת נאתה מבטן האילן וא"כ מעולם לא בא לרשותו ומשו"ה ס"ל להירושלמי דלא מקרי לכם • אבל בכוונת דאמרן י"ל דהירושלמי ס"ל דהוי שלו:

אך יש להוכיח מתוספתא דכלאים (ריש פ"ה) דאף בכה"נ לא הוי שלו • דתניא כלאי הכרם מותרין במעשר ע"ם • והטעם דכלאי הכרם מותרין משום בנאה • ואי אמרה דאיסורי הנאה מקרי שלו ויש להם בעלים אמאי מותרין משום גזל • אלא ע"כ נ"ל דאיסורי הנאה לא הוי שלו ואין להם בעלים דאין בהם דין ממון כלל והוי הפקר בעלמא וכשיפה הגך רבוותא • וכלאי הכרם מתחילה קודש שלאסרו בהנאה היה שלו בהיתר גמור ואפי"ה לאחר שנאסרו לא הוי שלו:

ועוד יתבאר כן מהירושלמי דקדושין (פ"ב הל' ח') דאיתא שם על הא דתקן הקדש במערלה ובכלאי הכרם בשור הנסקל וכו' אינה מקודשת • מכרן וקידש בדמיהן מקודשת • רבי חנניי בשם ר"ז בשאין דמיהן • ופי' הר"ן (בנמ' ע"ב ריש פ' השוכר) הכוונה דר"ח בא לומר דמשו"ה מקודשת לפי ממון זה דמיהן של ערלה וכלאי הכרם • שכיון שהן אסורין בהנאה אינן ממון ומעות הללו מתנה הן בידו ע"ם • ועיין בתל"מ (פ"ה מהל"א הל"ז) מה שהאריך בדברי הירושלמי הנ"ל ע"ש • ובין כה וכה מתבאר מדברי הירושלמי הנ"ל דאסורי הנאה אין להם דין ממון כלל • וכן מוכח מהא דתניא בתוספתא (סדר מקצעות פ' י"ג) נגד איסורי הנאה יפעול מלאכה ע"ש • ומ"ש הטעם הוא משום דאין להם דין ממון כלל:

וראיתי בח"ם (מאו"ח סי' ק"ם) שהקשה על דברי התוס' בתולין (ד' ק"ם ע"א) ד"ה למשומי שכתבו בסוף דבריהם „ונ"ע בנהמת עיר הנדחת אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלאריפה קיימא" ע"ש • והקשה האיך חל ההקדש הא אסורי הנאה מקרי שלו ברשותו ואין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו דבמיק דומיא דציתו ע"ש בח"ם: ונ"ל לישב זאת • דהנה בנדרים (ד' ל"ד ע"ב) אמר רבא היתה לפניו כבר של הפקר ואמר הרי זו הקדש נעלה לאוכלה מעל לפי כולה וכו' • וע"ש בר"ן ובחוס' ובפי' הרא"ש שם • והמתבאר שם מדבריהם דיכול אדם להקדיש דבר של הפקר אף שהוא לא זכה בה מעולם רק שלא יהא אחר יכול לזכות בתוחו דבר בשעה שמקדישה ע"ש • וא"כ אם דברי התוס' הנ"ל דאמרינן דאיסורי הנאה אינו ברשותו

הייט

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

קונטרס

היינו שהוי הפקר שלין לשום אדם רשות בה והרי אדם יכול להקדיש דבר של הפקר כמ"ש • ואף שזה יש לדמות דהא התם טעמא מאי דיכול להקדיש דבר הפקר הוא רק משום דזוכה הוא להקדש מצד קנין דבידו לזכות לעצמו ע"ש בר"ן וברא"ש ובתוס' • וכל זה לא שייך אצלא רק היכא דדבר המוקדש הוא ראוי לזכות לעצמו ומשו"ה חל ההקדש משעם שבידו לקנות לעצמו אבל הכא באיסורי הנאה נהי דהוי הפקר בכל זאת כיון דליכא זכיה באיסורי הנאה ולא יכול לזכות לעצמו ממילא לא חל ההקדש דהא ליכא מנו ואין זה מקרי בידו • אך בב"ז מ"ש דהנה בירושלמי פאה (פ"ד הל' ה') איתא מחלוקת בין ר' יוסה לר' יוסי בענין זכיה שאחד זוכה עבור אחר • דאד אחד הראוי ליטול זוכה • (פי' דאין אדם יכול לזכות לחבירו אף דבר הפקר אם לא שאותו דבר ראוי גם לו) ואחד אמר הראוי ליתן זכה (פי' דלא בעינן שיהא ראוי לזכות זה הדבר לעצמו אלא רק שיהא ראוי ליתן על ידו) • ומ"כ אמ"ד דלא בעינן שיהא ראוי ליטול ממילא יכול להקדיש דבר של הפקר אף אם הוא דבר שאינו ראוי לזכות לעצמו • וממילא מהני הקדש באיסורי הנאה להך מ"ד • ומקשה שם הירושלמי על מ"ד הראוי ליטול זכה מהא דתניא תמן (במס' מע"ש פ"ה מ"ט) מיטור שאני עתיד לתוד נהון לעקיבא בן יוסף ומקומו מושבר לו • וכי ר"ע ראוי ליטול הוא (פי' הלא ר"ע עשיר היה ואיך מצי לזכות במעשר עני עבור עניים) היפהר כשהיה פרנס ויד פרנס כיד העני ע"ש • ועיין בבלי ב"ק (ד' ל"ו ע"ב) • ומ"כ ה"ה בגזבר של הקדש דהוי יד של הקדש דלא בעינן לכו"ע שיהא ראוי ליטול ויכול לזכות להקדש אף דבר שאינו יכול לזכות לעצמו • ולפי"ז אם לקח הגזבר בהמה של עיר הנדחת שאסורה בהנאה דהוי הפקר והקדישה שפיר חל הקדושה ושפיר מספקא להתוס' אם עבר והקדישה בשוגג שחל הקדושה כגון שהגזבר של הקדש הקדישה אי הוי הקדש הקדישה ואיכא בשוגג והא דאמרינן בב"ק (ד' מ"ה ע"א) דשור הנסקל לאחר שנגמר דינו אם הקדישו אינו מוקדש מפני שאסור בהנאה • מיירי שבעל השור הקדישה ומשו"ה לא חל הקדש כיון שהשור אסור בהנאה והרי הוא הפקר לא מצי לזכות עבור הקדש כיון שהוא בעצמו לא מצי לזכות • אבל בהמה אם תפסו הגזבר וזכה בו לבדק הבית בודאי חל ההקדש • ולפ"ז אזיל גם קושיות הח"ם שם מהברייתא דשפחים ע"ש • והח"ם כתב לתרץ שם קושייתו הנ"ל במה שחידש דאף דאיסורי הנאה לא מקרי לכם ואין בו קנין לעצמו מ"מ לענין הקדש מצי מקדיש והא דכתיב ביאו הכוונה שלא יהא ביאו של אחר אבל כל שאינו של אחר אע"ג דגם לו אין בו קנין לא אימעוט ע"ש • ובאמת המוהרן דבריו דהא תניא בב"ק בשור הנסקל לאחר שנגמר דינו דאם הקדישו דאינו קדוש • ופי' שם רש"י הטעם מפני שאינו ברשותו דמדלא להקדישו ע"ש ברש"י וזה הוא שהיה לדברי הח"ם הנ"ל :

אך אח זה קשיא לי מדי דברי בהא ענינא • לשיטת ר"ת דס"ל דשור הנסקל לא נאסר מחיים וים לו מכר למשור לרכוב עליו עד בית הסקילה כמ"ש התוס' בסנהדרין שם והא דקתני בב"ק דמשגמר דינו מכרו אינו מכור כבר כתבו התוס' שם דהיינו מעמא משום דאסור לענות אה דינו • ביאור הדברים הוא דכיון דאסור להשהות אח השור אין להבעלים הסן בו רק בשה שיכול ליהנות משנו לרכוב עליו עד בית הסקילה ובשביל הנאה מעוטה כזאת לא שדי אינים זוזי בכדי ומשו"ה אם מכרו אינו מכור ועיין בש"מ שם • וא"כ קשה אמאי אם הקדישו אינו מוקדש לענין שיפעול בו אם יהנה ממנו קודם הסקילה [דהא גם בריש דקתני קודם שנגמר דינו אם הקדישו קדוש הוא ג"כ רק לענין מעילה כמ"ש שם רש"י בהדיא ע"ש] הא לעת עתה עדנה מותר בהנאה ובר מכר הוא ג"כ לשיטת ר"ת לרכוב עליו עד בית הסקילה • ונהי דלא שדי אינים זוזי על זה אבל לענין הקדש שפיר יחול ההקדש עליו לשיטתו • ולא ראיתי להאד מן המפרשים שהעירו בזה ולדעתי היא קושיא עצומה ופ"ע : **ועוד** קשה לי על דברי הח"ם הנ"ל דלפי דבריו יכול אדם להקדיש דבר הפקר וזה כבר הבאנו דברי הגמ' דנדרים דמשם מבואר דלא מצי להקדיש אלא רק מעשה מנו דאי בעי זכי לנפשיה אבל היכא דליכא מנו לא מצי להקדיש • וכן מבואר בהדיא בירושלמי פסחים (פ"ג הל' ג') דאיתא שם חבריא בעי ויעליכנה לאשפה ויקדישנה • ומשני וים אדם מקדיש דבר שאינו שלו ע"ש • הרי מבואר להדיא דאף דאין לשום אדם שום רשות על אותו דבר בכל זאת אינו יכול להקדיש • ועיין בירושלמי פאה (פ"ד הל' ב') בהא דמקשה שם וים אדם מקדיש דבר שאינו שלו ובגליון הש"ח שם ע"ש וד"ק :

מאמר ב

וכיון שהוכחנו דאיסורי הנאה לא הוי שלו ואין לו בעלים כ"ם דליכא זכיה באיסורי הנאה • וים לומר עוד דאף הריטב"א דס"ל דאיסורי הנאה הוי שלו מ"מ מודה דליכא זכיה באיסורי הנאה • והוא ע"ש מ"ש הקצוה"ח (סי' ה"ו) לשיטת הריטב"א הנ"ל דאיסורי הנאה אף דהוי שלו מ"מ הוי כמו אינו ברשותו דאינו יכול להקנות דבר שאינו ברשותו דקיי"ל כר"י דגזל ולא נחיתנו הבעלים שניהם אינם יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו כן אין ביכולתו להקנות למחל או לזכות מאחר דבר בהוא אסור בהנאה • ואף לר"ד ולגוונין דס"ל בב"ק (דף ס"ט ע"א) דאדם יכול להקנות דבר שהוא שלו ואינו ברשותו יכול להיות דבבה"ג מודים דאין ביכלתו להקנות • דדוקא החם הוא דס"ל דיכול להקנות משום דכיון דעיקר הדבר הוא שלו רק שאינו ברשותו שמונח ביד הגזלן ואלו יחזיר לו הגזלן אז יכול לעשות עמו כל מה שירצה משו"ה ס"ל דיכול להקנות דהא יכול להיות שיחזור הדבר לרשותו כמו שהיה מתחילה • אבל הכא באיסורי הנאה אין באפשרי שיחזור הדבר להיות מותר ויהא יכול לעשות בזה כל מה שירצה • וכיון שכן י"ל דאף לדידהו אינו יכול להקנות וכיון דאינו יכול להקנות ממילא ליכא באיסורי הנאה שום זכיה אף לשיטת הריטב"א הנ"ל • וקצת ראיה לדברי אלה מדברי הר"ן דסוכה (כ"ט לולב הגזול) שהקשה שם על הא דאמר כ"ה דבלולב של אשרה דעובד כוכבים אם נפל יצא והשתם הוא דים לה בישול ואינו טומד ליטרף • והלא כיון שבא ליד ישראל וחכה בו ה"ל אשרה דישראל ואין לו ביטול וכתוהי מכתת שיעוריה • וכ"ה בשמעתא בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינן ביה לכם • וכתב להרן וז"ל לפיכך נראה דכי מכשרינן אשרה דעובד כוכבים היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון דים לו ביטול לא מיכתת שיעוריה • ובי"ש שבי עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביו"ש ראשון שאול ממ"נ דאי לא זכה בו ישראל ה"ל שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה ביה ישראל ה"ל אשרה דכתותי מיכתת שיעוריה עכ"ל [והוא ממש כמ"ש הריטב"א שהבאתו לעיל במאמר א'] וקצת יש להוכיח מדברי הרן אלה דס"ל ג"כ כשיטת הריטב"א דאיסורי הנאה הוי שלו מ"מ לא אמר דביו"ש ראשון שאול ממ"נ אי לא זכה בו ה"ל שאול ולא מקרי לכם ואי זכה בו ה"ל אשרה דישראל ואין לה ביטול וכתוהי מיכתת שיעוריה • הא גם היכא דזכה ביה נמי שאול משום דלא מקרי לכם כיון שאסור בהנאה • ושעמא דלכם שוה לתרוייהו למיפסל כיון אי לא זכה בו בין אי זכה בו דהא איסורי הנאה

נינהו • והכי ס"ל להר"ן למימר דביו"ש ראשון פשוט ממ"ש כיון שאסור בהנאה לא מקרי לכם • וע"כ צריכין אנו לומר דהר"ן ס"ל כשיטת הריטב"א בזה דאיסורי הנאה מיקרי לכם • וא"כ איקשי הא הר"ן בעצמו כתב במס' ע"ז דאיסורי הנאה ליתא כהו זכיה כמו שהעתקנו לעיל (במאמר א') לשונו • וע"כ צ"ל כמו שכתבנו דאחי' לתלן דס"ל דאיסורי הנאה הוי שלו בכל זאת ליתא במציאה וזכיה כיון שאינו ברשותו • ולפי"ז אין אנו צריכין לומר עוד דהריטב"א דס"ל דאיסורי הנאה מיקרי שלו מולק על רבו דס"ל דליכא זכיה באיסורי הנאה כמ"ש הריטב"א בשמו והבאתו לעיל (ברים מאמר א') ולפי הנ"ל אין כאן שום סתירה בדבריהם והתלמיד הולך בדרך רבו דאף דהוי שלו בכל זאת ליכא זכיה כמ"ש :

ולפי זה יתיישב קושיית הקצוה"ח (בסי' ס"ו ס"ק ד') על הא דתנן בנימין (ד' כ"ב ע"ב) הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חרש שוטה וקטן • והקשה למ"ד דאומן קונה בשבת כלי אמאי כשר קטן לכתוב את הגט הא הקטן קונה בשבתו של הגט ואקנויי לא מקני • וכתב לתרץ דאומן אינו קונה בשבתא בגוף הכלי קטן גמור אלא מקנה קטן הוא דקני לקדש בו את האשה ולהחזיקו עד שיפרע לו דמיו אבל מכי פרע לו אפי' בע"כ חו לית ליה בשבתא כלום כמו מלוה על המשכון ע"ש שהאריך להשיב בזה על מהר"ם הלוי דהעלה דאומן קונה בגוף הכלי פ"ש • ובאמת יש בזה מחלוקת בין הראשונים ז"ל • דהנה בשו"ת מהר"ם מ"ז (סי' ל"ו) כתב שאלה מהרשב"ג ז"ל • וז"ל ואי קיי"ל אומן קונה בשבת כלי וכו' משתפק אני בכלי מהבות הנמוגים לאומן להקן אם הם נריכין עבילה הואיל וקנאו והוי כמוכרו לו בשכרו או שמא לא אמרו בכה"ג אלא דוקא בלקומין מתם וכמשנה שהיה וכו' • וכתב ע"ז המהר"ח מ"ז וז"ל • ומ"ש מאומן קונה בשבת כלי אם הוא כלקוח וכו' אלא הפי' הוא קונה בשבת שבגדו ולא גוף הכלי אילו היה אומן רוצה לעשות לא היה רשאי הלכך אין לו דין לוקח עכ"ל • הרי משורש יוצא מפי גאון קדמון כדברי הקצוה"ח הנ"ל • אמנם הרא"ש בתש' עבודת כוכבים (פ"ה סי' ל"ה) כתב וז"ל • יש רוצים לומר למ"ד אומן קונה בשבת כלי עשון עבילה וכו' • ובה"ג פסק כר"ת דאומן קונה בשבת כלי • ורב אלפס פסק כרבא דדמי החם דבו"ע אין אומן קונה בשבת כלי ואין נריך עבילה כיון דלא נקנה שמו עליו ולא דמי לכלי מדין עכ"ל • ועי' בתוס' שם (ד' ע"ה ע"ב) בד"ה אי וכו' שכתבו ג"כ הטעם בזה כמ"ש הרא"ש הנ"ל וכ"כ הטור ביו"ד (סי' ק"כ) • הרי מבואר דדעת הים רוצים לומר שברא"ש הוא דלמ"ד אומן קונה בשבת כלי יש לו קנין בגוף הכלי ודלא כמהר"ח מ"ז הנ"ל • ואף התוס' והרא"ש שכתבו דאפי' למ"ד אומן קונה בשבת כלי מ"מ לא מבול [ועי' בב"ח ביו"ד שם מ"ש בשי' דברי הרא"ש] הוא רק מחמת שלא נקנה שמו עליו ולא דמי לכלי מדין שהיה שלהם לגמרי וכשברא הטולא במהר"ח מ"ז • מ"מ הס"ל לכל הנך פוסקים דלמ"ד אומן קונה בשבת כלי יש לו קנין בגוף הכלי כנגד השבת • ועי' במרדכי שם (סי' התנ"ש) ובהי' אנ"ש שם (ס"ק ב') • [ואולי י"ל דמ"ש התוס' והרא"ש הנ"ל דא"ל מבילה לכו"ע משום דלא דמי למעשה שהיה בכלי מדין כוונתם כמ"ש המהרחא"ז הנ"ל משום דלא קני בגוף הכלי שום קנין ומשו"ה לא דמי לכ"מ • וכן נראה מדברי הריטב"א בחי' שם בד"ה איבעיא וכו' שכ' וז"ל • ומהברא דאע"ג דקיי"ל דאומן קונה בשבת כלי מ"מ עבילה דנהי דקונה לענין אוסין ולקדש בו אח האשה אינו כמעשה שהיה אבל בתוס' ז"ל דאיתי שכ' שנריך עבילה עכ"ל • משמע מלשון הריטב"א הנ"ל דס"ל כשיטת המהרחא"ז הנ"ל דלא קני לה כי אם לקדש בו אח האשה כמו מלוה על המשכון ואין לו שום קנין בגוף הכלי • וכוונתם הנ"ל בכוונת הנ"ש והתוס' הנ"ל • אבל זה וודאי דדעת הים רוצים לומר המובא ברא"ש הנ"ל ודעת התוס' המובא בהריטב"א הנ"ל חולקים על המהרחא"ז הנ"ל וס"ל דלמ"ד אומן קונה בשבת כלי יש לו קנין בגוף הכלי כנגד השבת וכמ"ש המהר"ם הלוי] • וכן הוא שיטת רש"י במס' קדושין (דף מ"ח ע"ב) בד"ה והכא וכו' אבל וז"ל • ר"מ ס"ל אומן קונה בשבת כלי דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה וכשמחזירו לו בשכל הקלוב ההיא שעתא הוי כמוכרו לו עכ"ל • וכן הוא שיטת הגאונים המובא בקצוה"ח שם : ובדבריהם נ"ל להוכיח מהא דאיתא בנימין (ד' כ' ע"ב) בעי רמב"ח היו מוחזקין בטבלא שהיא שלה וגם כתוב עליה והרי היא יוצאה מתחת ידו מהו מי אמרינן אקנויי אקניתא ליה מ"ד אשה לא ידעה לאקנויי וכו' • אלא אמר רבא מהכא ערב היוצא לאחר מיתוס שטרות וכו' אלא מ"ד אשי מהכא אשה כותבה את גיטה ע"ש • והתוס' שם בד"ה אשה וכו' הקשו דאמאי לאיה מכאן דאשה ידעה לאקנויי דלמא מיירי דהקלף הוא של הבעל רק שהאשה כותבת את הגט ע"ש שכ' דמכה זה לא דנה רבא להוכיח דאשה ידעה לאקנויי מהך משנה וכ"א משמע ליה דאיירי בקלף שלה ע"ש • ובאמת צריכין אנו להבין איזה משמעות היה לר"א דאתי' מיירי בקלף שלה • וי"ל בזה עפ"י מ"ש הש"ג בתה"ע (סי' קכ"ג ס"ק א') שהקשה על הא דשסק המחבר שם דאם אשה כתבה גיטה צריכה לאקנויי אח"כ להבעל • הלא אמרינן בגיטין (שם כ' ע"ח) דאף שהאשה נוחנת שכר הסופר מ"מ קרינן ביה שטר ונתן משום דאקנויי אקני ליה רבנן שכר הסופר וא"כ א"ל לקנין דידה • וכתב לתרץ דזה הוא דוקא בשהסופר כתב להגט אבל כשהיא בעצמה כותבת את גיטה לא תיקנו רבנן מידי ע"ש • והב"ש שם כתב לישב קושית הש"ג הנ"ל ג"כ כמ"ש הש"ג דדוקא שכר הסופר אקני ליה רבנן אבל אם נוף הנייר הוא שלה לא תקינו ליה רבנן וכמ"ש הרמב"ן הובא לעיל בב"מ (סי' ק"כ ס"ק כ') ובש"ג שם (ס"ק ג') ע"ש • [ובאמת כבר הקשו קושייתם זאת התוס' בגיטין שבבאתו והי' כמ"ש הב"ש הנ"ל כי' בדבריהם • ועי' ג"כ בחי' הרשב"א שם בד"ה רמב"ח וכו' מ"ש בקושיא זו • ואמה אני על הב"ש והש"ג הנ"ל שהעלימו עין מדברי הראשונים הנ"ל] • ולפי"ז א"ש דברי ר"א שהכיח דאשה ידעה לאקנויי מהא דתנן אשה • ומ"כ אף לי נימא דמיירי שהקלף הוא של הבעל מ"מ לא ידעה דאומן קונה בשבת כלי קונה האשה בגוף הנייר אגד השבת ויש לה חלק בגוף הנייר וכל היכא דבגוף הנייר הוא שלה לא אקני ליה רבנן כמ"ש התוס' והרמב"ן הנ"ל • ודוקא כשהסופר כתב להגט והאשה נתנה שכר הסופר בזה הוא דתקינו ליה רבנן שכר הסופר והוי כמו שבילה הבעל שכר הסופר ואין להאשה שום קנין בהגט אבל כשהאשה כתבה בעצמה אח גיטה בודאי קנתה לא"ד אומן קונה בשבת כלי ובודאי צריכה האשה להקנות להבעל חלקה שיש לה בהגט • וא"כ יש"ל דר"א ס"ל כהך מ"ד דאומן קונה בשבת כלי ושפיר הוכיח דאשה ידעה לאקנויי כמ"ש • אבל רבא לשיטתיה אזיל דס"ל בב"ק (דף נ"ח ע"ב) דאין אומן קונה בשבת כלי וא"כ אף כשהאשה בעצמה כתבה להגט מ"מ לא קנתה בגוף הנייר כלום ואין לה עליו כי אם שכר כתיבה וחס אקנויי אקני ליה רבנן וא"ל לקנין דידה וליכא להוכיח מכאן דאשה ידעה לאקנויי די"ל דמיירי שהנייר הוא של הבעל כמ"ש • [והרמני חכם מ' שקלת מזה הטיר בספר גמ"ק] • והא דשסק המחבר דכשהאשה כתבה אח גיטה צריכה לאקנויי אח"כ להבעל • הוא משום דלשיטתיה אזיל דשסק בשו"ע ח"מ (סי' סעי' ב') דאומן קונה בשבת כלי • [וע"ש בש"ך שהעלה דהוי שפיקא דדינא • ועי' בחה"ע (סי' כ"ח סעי' ס"ו)] • עכ"פ מוכח מדברי רב אחי הנ"ל דלמ"ד אומן קונה בשבת כלי יש לו קנין בגוף הכלי נגד השבת כשיטת רש"י הנ"ל ודעימיה וא"כ הדרא קושית הקצוה"ח הנ"ל לדוכתא דאמאי מכשרינן לקבן לכתוב אח הגט לא"ד דאומן קונה בשבת

כלי

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

קונטרס קסד

כלי הלא קבן מקני קני ומקנויי לא מקני • ועי' בתיבות שם מ"ם לייסב קושיא זו • ופי' בג"ם בתה"מ (סי' ק"כ ס"ק ס') מ"ם בשם בנו כתיב מ"ם הנחיבות הכ"ל ודחי לה הג"ם ע"ם • ורלימי ביד המלך (בפ"ג מהל"ג הל' מ"ו) שכ' לייסב קושיא הכ"ל בזה • דהא מה"ת אין קנין לקבן אלא דוקא היכא דדעת אחרת מקנה לוחו והכא אלא אין דעת אחרת מקנה לוחו מ"ם • ולעכ"ד נראה דהא דבעיק שיהא ד"ל מקנה לוחו דוקא בדבר שצריך למעשה הקנין שלו וכיון דמעשה קבן לא כלום הוא לא קני הקבן אם אין ד"ל מקנה לוחו • אבל הכא אם מ"ד דאומן קונה בשבח כלי אין אנו צריכין שיעשה האומן איזה קנין בהכלי אלא אמריק דהיכף שמיקן להכלי והשביחה יש לו בה קנין ממילא בלי שום מעשה לקנין ומ"כ בודאי אף אם האומן הוא קבן ג"כ קונה להכלי דהא בזה מ"ל למעשה הקנין • ויש להאריך בזה הרבה ואכ"מ • וגם מ"ם היה"מ שם עוד לחדן דכאן ל"ם לומר דאומן קונה בשבח כלי כיון דאין הקבן יכול להקנות הגם להבעל ואין הבעל יכול לגרם בו ממילא ליכא שבחא ואדרבא גרועי גרעי מ"ם • יש לדמות דהא חזי להתלמד בו כמ"ם הג"ם שם עי' בדבריו • אבל לפי מה שהבאנו לעיל שיטת הרשונים דליכא זכיה באיסורי הנאה בשום אופן אין כאן קושיא הקשה"ת הכ"ל • די"ל דהא דאמן דקבן בשר לכתוב אם הגם לא בא החנא אלא לאשמועינן דקבן ישנו בכלל כתיבת הגם לשמה • אלא אמרת אלא נ"מ בזה אלא ס"ם אי"ל לכתוב אם הגם מפעם דאומן קונה בשבח כלי כנ"ל • ולאו קושיא היא זו דהא אמריק שם לעיל (כ' ע"א) שלאו מחם כחבו על איסורי הנאה בשר וכן הוא להלכה בשו"ע אה"ע (סי' קכ"ד) • ואי"כ יכול קבן לכתוב גם על איסורי הנאה דבכה"ג לא קני הקבן בשבחא בנוף הגם דהא ליכא זכיה באיסורי הנאה ואין קנין נתפס בנוף הגייר • וזה אין להקשות דאי ניחא דבאיסורי הנאה ליכא זכיה אי"כ האיך מתגרשת באיסורי הנאה הא אין האשה יכולה לזכות בהגם • ומ"ם מהא דתנית שם (כ' ע"ב) ולקמן (ד' ע"ה ע"א) הרי זה נימוק והגייר שלי דאינה מגורשת • לאו קושיא היא זו דהתם היינו טעמא דבעיק נחיצה גמורה שלא יהא להבעל שום זכות בהגם דאלה אין זה כריתות • אבל באיסורי הנאה אפ"ג דאין זה ממון מ"מ כיון דאין להבעל שום זכות בהגם שפיר מיקרי זה כריתות וקרינן ביה ונתן דהא לא בעיק שיהא הגם שוה מידי דוקא דקרא לא קאי כי אם מתיחס הגם כמבואר כל זה בביאור כם (כ' ע"א) :

ובירושלמי קדושין (פ"א הל' מ') איתא כתבו על דבר שהוא איסור הנאה אני ר"א מעשה בא לפני רבי ואמר הרי זו מגורשת • ר"א אומר אינה מגורשת ע"ם • וי"ל דבזה פליגי דרבי ס"ל דוקא דקרא לא קאי כי אם מתיחס הגם ולא בעיק שיהא הגם שוה מידי • כמבואר כל זה בס"ם דילן ומבו"ה מבאיר גם מאסורי הנאה • אבל ר"א י"ל דס"ל דוקא דקרא לא קאי מתיחס הגם לחוד אלא דבא ג"כ להורות שיהא הגם שוה מידי דבעיק שיהיב לה מידי וא"כ כיון דאיסורי הנאה אין בהו דין ממון ולית בהו זכיה בודאי פטול לגרם בזה • ויותר י"ל לומר דפליגי אי מצות ליהנות נתנו אי לאו ליהנות נתנו • דהנה הכ"ת בתה"ע (רים סי' קכ"ד) הקשה דאמאי אמריק דאם כתב גם על איסורי הנאה דכשר • נהי דלא בעיק שיהא הגם שוה מידי בכל זאת הרי נהנה במה שמגרש אותה ומתיחה לבו"ע • וגם היא נהנית במה שניחרת לעלמא על ידי גם זה והרי נהנים מאיסורי הנאה • ועיין בג"ם שם מ"ם בזה • ובלמה לאו קושיא היא זו כלל ? דהנה ביבמות (דף ק"ג ע"ב) אמר רבא סבדל המוחלם לא מחלון בו ואם חלצה חליצה כשרה • וכתבו שם רש"י והרשב"א בתי' דאף דבסבדל אסור בהנאה חליצה לאו הנאה היא דמצות דמצות לאו ליהנות נתנו • ואי שנהנית שניחרת לעלמא בכך מ"מ עכובא מצוה דמצות דמצות היא אלא היא לאחר בלא בא הוא מחמת מצות ה' הוא דרמיא עלה וכיון דמצות לאו ליהנות נתנו יכולה ג"כ לקבל אם ביעה אף אם נכתב על איסורי הנאה כמ"ם הרשב"א לענין חליצה • ומ"כ שפיר שכר ר"א דאיסור מגורשת בגם שהוא מאיסורי הנאה דאינה לר"א דמצות ליהנות נתנו ולדידיה בודאי אם גרם בגם שהוא מאיסורי הנאה דאינה מגורשת שהרי נהנים מאיסורי הנאה • ולדידיה לא שייך שכרת הרשב"א לענין חליצה דהא הוא ס"ל מצות ליהנות נתנו • ועיין במ"ל (פ"ה מהל"א הל' מ') ובמגיה שם :

מאמר ג

והנה בגדרים (דף מ"ז ע"א) כתב הר"ן על הא דתנן בב"ק (דף ק"ח ע"ב) האומר לבנו קונם שאי אתה נהנה לי ואת ירשנו • במיו ובמותו ואת לא ירשנו אבל נותן הוא לבניו או לאחיו וכו' • וכתב הר"ן שם דלאו למימרא דכיון דהנכסים אסורים לו בהנאה לא יזכה בהן • דהא קתני שנותן הוא לבניו או לאחיו וכו' ואם לא זכה בגוף הנכסים האיך נותנים לבניו או לאחיו • אלא ודאי הנכסים דידיה ניתנו אלא שאינו רשאי ליהנות מהן וכו' ע"ש • ופי' ג"כ בר"נ שם (מ"ח ע"ב) בד"ה אמרו וכו' • ולכאורה קשה לי על הר"ן הנ"ל דהא הוא ס"ל דבאיסורי הנאה ליה בשו זכיה כמ"ש לעיל משמו ואיך כתב כאן דהנודר זכה בגוף הנכסים • ומוכח מזה כשיטת המח"מ (בהל' זכייה מהשקר סי' ד') שכתב דאף דבאיסורי הנאה ליכא זכיה אינו דוקא היכא דהדבר אסור לכל העולם אבל היכא דהדבר מותר לכל העולם ורק לאדם אחד הוא דאסור שפיר יש בו זכייה דהרי יש בו היתר הנאה לאחרים ובכה"ג שפיר מקרי ממונו ע"ש • וא"כ ליכא סתירה בדברי הר"ן הנ"ל [ועי' במח"מ שם מ"ם לחלק בין הך דהכא להיכא שהוא עצמו אסור נכסיו על עצמו דכתב הר"ן בגדרים (ס"ה ע"א) דהוי הפקר וכל מי שרוצה יכול לזכות בו ע"ש] אמנם הרשב"א ס"ל דאף א"ה שיש בו היתר לאחרים נמי ליה בהו זכיה לפי שאסורה עליו שכתב שם בחידושיו בד"ה בחייו וכו' לפרש הא דקתני ויתן לבניו או לאחיו קאי על המדיר • שהאב המדיר יכול ליתן את הנכסים לבניו או לאחיו של הנודר • אבל הנודר בעצמו לא יכול לזכות בהם דהא אסורים עליו באיסור הנאה דליה בהו זכיה ע"ש דמדמי לה לפרה וכלאי הכרם : וע"ש ג"כ בתי' הרשב"א שם (מ"ח ע"ב) בד"ה רב נתמן וכו' מ"ש שם עוד כדברים האלה :

והמחנה אפרים שם כתב להוכיח כשיטת הר"ן הנ"ל מהא דאיתא בגדרים (דף ל"ה ע"א) אמ"ל ר"א בד"א לר"א ככרי עליך ונהנה לו בתחלה מי מעל • למעול נותן הא לא אסירא עליה • למעול מקבל יכול דאמר היתירא בעיתי איסורא לא בעיתי וכו' מסתם • דדוקא מסום דיכול לומר איסורא לא בעיתי אבל אי הוי ניחא ליה דליקני בודאי הוי מעל • ואי ניחא כשיטת הרשב"א דאף דבר שמותר לכל העולם ורק לאדם אחד הוא דאסור לא יכול מי שאסור עליו לזכות בו אא"כ איקני הא אף אי ניחא דניחא ליה דליקני איסורא נמי לא מעל דהא כיון שאסור עליו הכבר בהנאה לא מהני ביה קנין וממילא לא מעל כמבואר בב"מ (ד' ל"ט ע"א) דאיתא שם אמר ר"ה השואל קרדום מחבירו בקש בו קנלו לא בקש בו לא קנלו וכו' • ואליבא דר' אמאי דאמר"א האשאיל קרדום של הקדש מעל לפי עובדא הנאה שבו וכו' ואי לא קנה אמאי מעל וכו' ע"ש • הרי מבואר דכל היכא דלא קנה ליכא מעילה ואם כן הכי נמי אף אי ניחא דאיסורא ניחא ליה דליקני נמי לא מעל דהא לא מהני ביה קנין כיון שאסור עליו הכבר בהנאה • אלא ע"כ צ"ל כשיטת הר"ן הנ"ל דכהא לא מהני ביה קנין כיון שאסור עליו הכבר בהנאה • אלא ע"כ צ"ל דבכה"ג יש זכיה :

אמנם באמת אין מכאן שום ראיה להר"ן ז"ל ; די"ל דלענין מעילה לא אליא בקנין גוף הדבר אלא בהולאת הדבר מרשות הקדש לרשות הדיוט אליא מילתא ; ולף אלא קנה לוחו הדבר מ"מ מעל , וכן מפמע מדברי התוס' בב"מ שם בד"ה וחברו וכו' ובמעילה (י"ם ע"ב) בד"ה אין וכו' ע"ש , ובתוס' קדושין (מ"ה ע"א) בד"ה אין וכו' , ועיין במ"ל (פ"ו מהל' מעילה הל' ד') ע"ש , וע"כ צ"ל ק דאלת"ה מיקני אמאי מעל בשוגג הא הוא לא ידע שזהו דבר של הקדש ואלו ידע לא הוי קני לה וא"כ הוי קנין בשעות ואפ קיי"ל דקנין בשעות לא הוי קנין , ועוד כשמשאיל קרדום של הקדש לחבירו אמאי מעל הלא אף שהחבירו עשה בה קנין מ"מ אין אדם יכול להקנות לחבירו דבר שאינו שלו , אלא ע"כ צ"ל דאלו בקנין אליא מילתא ורק בהולאת הדבר מרשות לרשות , והא דאמרינן בב"מ שם דאי לא קנה לא מעל. י"ל דאף דלא אליא מילתא בקנין בכל זאת בעיק שיעשה בה קנין המועיל בשלמא אלו היה זה דבר של הדיוט שמהני ביה קנין וזה הוא מוציא מרשות הקדש לרשות הדיוט ואם לא עשה בה קנין המועיל בדבר של הדיוט לא מעל דבכה"ג לא מקרי מוציא מרשות הקדש , אבל לעולם לא מהני הקנין שעושה בדבר של הקדש ועיין בפי' הרא"ש למס' נדרים שם (י"ה) וא"כ אין מכאן שום ראיה לשיטת הר"ן הנ"ל : ואף אם נניח בזה כדעת המח"מ ג"כ אין מכאן קושיא לשיטת הרשב"א הנ"ל , דהרשב"א לשיטתו אזיל דזה. כבר הבאנו לעיל דברי הר"ן במס' ע"ב שכתב לענין ע"ג של עובד כוכבים דאם זכה בה ישראל שוב לא מהני בה ביטול , וא"ל ואע"ג שאסורה בהנאה וכו' אם"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י עובד כוכבים אלי זכה בה ומכאן לחמן בשאת של כותי שאפשר לישראל לזכות בו והוי חמץ של ישראל ואסור עכ"ל , והרשב"א בתשובה (ח"א סי' קפ"א) כתב בזה הלשון ומה שהעובדי כוכבים שולטין בכרוה של חמץ דורון לישראל ביו"ט אחרון וכו' , ואם נפשך לומר מאי אפשי' דקאמינא אדלבא כיון שאסרתו התורה בהנאה לי אפשר לו לזכות בו לכתחילה ואין אני קורא בו חמץ של ישראל לא היא דכל שיולה לזכות בו אע"פ שהוא אסור בהנאה זכה בו ליאסר בהנאה לעולם ולעכור בו כחמצו וכענין בלאמרו בע"ג שאע"פ שאסורה בהנאה ואי אפשר לו לזכות בה מ"מ כל שדעתו לזכות בה עבודה כוכבים של ישראל קרו ביה עכ"ל , וכשנתיים עין על דברי הר"ן והרשב"א הנ"ל נראה דלא לדבר אחד נתכוונו ויש מרחק רב ביניהם ולא קרב זה אל זה דהר"ן ס"ל בעצמא דיכול ישראל לזכות בע"ג של עובד כוכבים וכן בחמץ של עובד כוכבים בפסח הוא דכיון דכל זמן שהוא ביד העובד כוכבים יכול לבוא לידי היתר אף לישראל בעבודת כוכבים ע"י בטול ובחמץ לאחר שיעבור הפסח דקיי"ל חמץ של עובד כוכבים לאחר הפסח מותר מש"ה יכול הישראל לזכות בהם ולא דמי לשאר איסורי הנאה דלית בהו זכיה דשאני החם דלא מפקחת לה בשום אופן שיבוא לידי היתר הנאה , אבל הרשב"א לא ניחא ליה בזה ונוכל לומר משום דלשיטתו אזיל דס"ל דאף דבר שמותר לכל העולם ורק לאדם אחד הוא דאסור מ"מ לא מצי מי שאסור עליו לזכות בו כ"ם בע"ג של עובד הקדש לרשות הדיוט ואם לא עשה בה קנין המועיל בדבר של הדיוט לא מעל דבכה"ג לא מקרי מוציא מרשות הקדש , אבל לעולם לא מהני הקנין שעושה בדבר של הקדש ועיין בפי' הרא"ש למס' נדרים שם (י"ה) וא"כ אין מכאן שום ראיה לשיטת הר"ן הנ"ל : ואף אם נניח בזה כדעת המח"מ ג"כ אין מכאן קושיא לשיטת הרשב"א הנ"ל , דאין שכן אין קושיא המח"מ הנ"ל לשיטת הרשב"א דהא לשיטת הרשב"א בע"ג של עובד כוכבים בודאי לא קשה קושיתו כמ"ש : עוד הביא המח"מ ראיה לשיטת הר"ן מהא דתנן בגדרים (ד' ס"ח ע"א) המדיר בהנאה לחמנו והוא רוצה לתת לבנו מעות אומר לה הרי המעות הללו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם אלא מה שאתה נוטלת ונותנת בפיך הא לאו הרי אסור אסור משום דקנאם הבעל ולשיטת הרשב"א קשה האיך קונה אותם הבעל הא כיון שהמעות אסורים עליו בהנאה לא יכול לזכות בהם , אלא ע"כ צ"ל כשיטת הר"ן הנ"ל דהיכא דאינו אסור אלא לאדם אחד יש בו זכיה [ואחר זמן רב מצאתי בתיבות המשפט (סי' ער"ה ס"ק א') שהביא ג"כ קושית המח"מ הנ"ל וכתב עליו כדברים האלה המוהרן דבריו דמה יענה בדברים שיש בהן קלוסת הגוף שאין בו זכיה של כלום ואם"ה מעל כשנתנו לחבירו וע"כ צ"ל הטעם כיון דרוצה לזכות בו וכמ"ש הרשב"א בטעם בהא דאמרינן כי מגבה ליה נעשה ע"ג של ישראל כיון דרוצה לזכות זוכה הכי נמי דסוחה ע"ל וגראה שכיון קנה למה שכתבתי] :

ועוד יש לדחות ראיית המח"מ הנ"ל. מהדיא דבכרי עליך דהא כבר הבאנו דברי הר"ן שכתב דמשו"ה יכול הישראל לזכות בע"ג של עובד כוכבים אף דבשעה שזכה עדנה אסורה בהנאה בכל זאה כיון דמשכחת לה שיהא בה היתר הנאה על ידי שיבמלנה העובד כוכבים משו"ה יש לו זכיה בגוף , א"כ י"ל דמשו"ה בכרי עליך המקבל מעל אי הוי ניחא ליה דליקני איסורא משום דכיון דיכול להיות שהבכר יהא שרי ליה ע"י שישאל המדיר על נדרו יוכל לזכות בו אף כעת קודם ששאל המדיר על נדרו ועדנה אסורה עליו , כמו שהישראל זוכה בע"ג של עובד כוכבים אף שעכשו אסורה בהנאה , אבל בהיא דבחייו ובמותו דבשעה שזוכה הבן בנכסים כבר מת האב המדיר וליכא מי שישאל על נדרו דשאלת הבן לא מהני בזה י"ל כשיטת הרשב"א הנ"ל דלא זכה בהן הבן , וא"כ אמ"נ ליכא קושיא המח"מ מהדיא דבכרי עליך על הרשב"א דהא לשיטת הרשב"א בע"ג של עובד כוכבים בודאי לא קשה קושיתו כמ"ש : עוד הביא המח"מ ראיה לשיטת הר"ן מהא דתנן בגדרים (ד' ס"ח ע"א) המדיר הנאה לחמנו והוא רוצה לתת לבנו מעות אומר לה הרי המעות הללו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם אלא מה שאתה נוטלת ונותנת בפיך הא לאו הרי אסור אסור משום דקנאם הבעל ולשיטת הרשב"א קשה האיך קונה אותם הבעל הא כיון שהמעות אסורים עליו בהנאה לא יכול לזכות בהם , אלא ע"כ צ"ל כשיטת הר"ן הנ"ל דהיכא דאינו אסור אלא לאדם אחד יש בו זכיה [ואחר זמן רב מצאתי בתיבות המשפט (סי' ער"ה ס"ק א') שהביא ג"כ קושית המח"מ הנ"ל וכתב עליו כדברים האלה המוהרן דבריו דמה יענה בדברים שיש בהן קלוסת הגוף שאין בו זכיה של כלום ואם"ה מעל כשנתנו לחבירו וע"כ צ"ל הטעם כיון דרוצה לזכות בו וכמ"ש הרשב"א בטעם בהא דאמרינן כי מגבה ליה נעשה ע"ג של ישראל כיון דרוצה לזכות זוכה הכי נמי דסוחה ע"ל וגראה שכיון קנה למה שכתבתי] :

הנ"ל דהיכא דאינו אסור אלא לאדם אחד יש בו זכיה [ואחר זמן רב מצאתי בתיבות המשפט (סי' ער"ה ס"ק א') שהביא ג"כ קושית המח"מ הנ"ל וכתב עליו כדברים האלה המוהרן דבריו דמה יענה בדברים שיש בהן קלוסת הגוף שאין בו זכיה של כלום ואם"ה מעל כשנתנו לחבירו וע"כ צ"ל הטעם כיון דרוצה לזכות בו וכמ"ש הרשב"א בטעם בהא דאמרינן כי מגבה ליה נעשה ע"ג של ישראל כיון דרוצה לזכות זוכה הכי נמי דסוחה ע"ל וגראה שכיון קנה למה שכתבתי] :

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

על דבריו ע"ש שאני התם דמעשה הפקר קא אתי עלה ועיין בעצי אלמוגים (סי' שפ"ו ס"ק כ"ב) מ"ש שם לייסב פיסת רש"י בעירובין (ד' ל' ע"א) בהא דאמר רב שבועה שלא אוכל ככר זו. מערבין לו בה ככר זו עלי אין מערבין לו בה ע"ש בהוס' מה שהקשו על פיסת רש"י שם והוא ז"ל יסב דבריו לפי פיסת הר"ר הב"ל ע"ש; וכן כתב בתשובה (ח"א סי' תשמ"ז) בשאר שאבר על שלמה נכבה, הינו יולא בלולבו ביו"ש ראשון משום דכיון דאבור בהנאה לא מיקרי לכם ולא אמרינן הואיל ואי בעי מיתסיל עלה ע"ש; וכן כתב שם בתשובה (סי' תכ"ב) וז"ל אבל לזכות במתנה שנתנו לו אחרים ובאותה שעה אינו יכול ליהנות בו שיהא שלו ולא נימא הואיל ואי בעי מיתסיל דכיון דבשעה שקבלו אינו יכול לזכות בו ואינה שלו שוב אין לו זכות וכו' ע"ש, [וקנאת נ"ע בתשובה זאת דשם כתב דבדבר שהוא שלו ורק איסורא הוא דרבינ עליה אמריק הואיל ואי בעי מיתסיל עלה והוי שלו ע"ש וזה סותר למ"ש בחשו' שהבאתו לעניין לולב ולמ"ש בחי' לנדרים שהבאתו דסברא ליה דאף בדבר שהוא שלו לא אמרינן הואיל ואי בעי מיתסיל עלה ותשביק לה לדבר של הפקר ונ"ע] וכיון שכן בודאי קשה לדידיה קושית המח"ת הנ"ל, ורליתי להגאונות המשפט (סי' ער"ה ס"ק ח') שכתב לדחות ראיית המח"ת הנ"ל ח"ל לא קשה כלל דהא כשאומר נכסי עליך מכל לאחר מותי כמבואר בנדרים וכיון שנותן לבתו הוי כמכרו לאחר ובעלה מינה דידה קא זכי עכ"ל. ועפר אמרי חתת כפות רגלו ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דא"כ היקשי אמאי חנן במתניתין שיתן לה ע"מ שאין לבעליך רשות בה הא לאו הכי אסור משום דקנאה לה הבעל הרי כי קא קני הבעל מינה דידה קא קני ולא מן האב ובכה"ג הרי שרי ובאמת כבר הקשה כן הרא"ש בפירושו שם וז"ל ובלבד שלא יהא וכו' הא לאו הכי אסור. אע"פ שנתנו לאשתו וחנן לעיל דנותן מתנה לאחר מותו המודר ליהנות ממנו, שאני הכא שהבעל זוכה בפירות והמתנה שנותנין לאשתו הוי כאלו נתן לבעל. עכ"ל הרי מבואר ומוכרח דכאן לא חשיב כמו שסק אחר במה שהאשה זוכה בהמעות של אביה אלא חשבינן שהבעל בעצמו זוכה מאבי אבתו ע"י אשתו ומש"ה אסור להאב המדיר ליתן מתנה לבתו אם לא שיתנה כמבואר במשנה, וא"כ בודאי היקשי קושית המח"ת הנ"ל דהא אלא זה נ"כ אינו יכול הבעל לזכות בהמעות כיון שאסורים עליו בהנאה. ויש לומר בדחק דהכא שאני שהרי אין לבעל זכיה בגוף המתנה שנותן אביו לאשתו אלא רק בפירות הוא דקא זכי להבעל. ואולי בכה"ג אף הרשב"א מודה שיכול לזכות בפירות אף דבגוף הדבר אינו יכול לזכות מפני שאסור עליו בהנאה אך זה דוחק:

אך לדידי לכו"ע קשה הא דתנן במס' ע"ז (ד' ע"א ע"ב) אומנין ישראל שעלה להם עו"ג תבים של יי"ג בשבת מותר לומר תן לנו אח דמיה מעכנסה לרשותן אסור וכתב הרא"ש הטעם דכיון שזכו בה כי שקלי דמיה דמי יי"ג קא שקלי ע"ש. וקשה הא באיסורי הנאה לכו"ע ליתא בהו זכיה דהא לא מהני ביטול ביי"ג דהוי חקרובות. וא"כ אף מעכנסה לרשותן אמי יהא מותר לומר תן לנו אח דמיה דהא מעולם לא זכו בהיי"ג כיון דאסור בהנאה לכל העולם ולא מהני בהו זכיה וכי קא שקלי דמיה לאו דמי יי"ג קא שקלי:

ונ"ל לייסב ע"פ מ"ש הר"ן שם להקשות על הריטב"א דמתניתין דהכא מותר לומר תן לנו אח דמיה, הלא הוי זה רולה בקיומו ואמרינן לעיל (ד' ס"ד ע"א) דכל רולה בקיומו אסור בעבודה ככבים, ותירץ דהא דקאני מותר לומר תן לנו אה דמיה לאו דוקא דמיה אלא כך הוא מותר שיאמרו לו עד שאתה שולח לנו חביה זו אחא שלך והן לנו אח דמיה כנגדה ע"ש בר"ן, וא"כ הא דמעכנסה לרשותן אסור לומר תן לנו אח דמיה. אף שהיי"ג אסור בהנאה ולא מהני ביה זכיה, מ"מ כיון שקבלו מן העובד ככבים לרשותן מעתה אם ישבר החביה קודם שישלחו אותה ליד העובד ככבים בודאי לא יתן להם העובד כוכבים דמי שבירתן, וא"כ בודאי ה"ל זה רולה בקיומו, וכל רולה בקיומו אסור ביי"ג, ומשו"ה חנן במתניתין דמעכנסה לרשותן אסור. [הגי"ה ובדברי הר"ן אלה כתבתי בספרי על ירושלמי מזיקין לבאר דברי הירושלמי שם על הך מתני', דאיתא שם ואין אסור משום יי"ג [וכתב הפ"מ וז"ל דכיון שאומרים לו תן לנו אח דמיה ה"ל כמוכרין לו יי"ג ואמאי מותר עכ"ל, וזה תמוה דכיון דלא זכו עדנה בהיי"ג לא הוי שלהם ואמאי יהא אסור] הני בר קפרא במשנה בבחים פ"כ, ועי' בפ"מ ופירושו תמוה, ולאיתי בטעם ירושלמי שפי' דקושית הירושלמי הא דכיון דשלא להם היי"ג ע"י שליח וכתוב הוי הולך כזכי וא"כ זכו החומרים בהיי"ג, ומשני תני ב"ק במשנה בכותים ע"ש בדבריו, ובאמת דבריו תמוהין דאמאי שייך בזה לומר הולך כזכי הלא אי נימא דהשליח זכה עבורם הוי"ג א"כ נאסר להם היי"ג בהנאה וממילא מפסדי להתוב, וא"כ הוי זכייה השליח חוב להם וממילא לא שייך בזה לומר הולך כזכי, לכן נ"ל לפרש דברי הירושלמי אלה בדרך פשוט למאוד, ולא נאמר דבמקום במשלח בבתים נ"ל במשלח סביתו, וה"ש, דהר"ן הקשה דאמאי מותר שיאמרו לו תן לנו אח דמיה דאיינו שיאסור העובד ככבים אח החביה יי"ג ויתן להם דמיה הלא הוי זה רולה בקיומו ואסור, והריטב"א בחי' שם הוסיף להקשות בזה דהא הוי דמי יי"ג ביד עובד ככבים וא"כ לעיל בש"ס דילן שם (ד' ס"ד.) דמסקא להם לי דמי יי"ג ביד עובד ככבים שרי אמאי לא משיב מכך משנה דשרי, ותי' דהא דתנן במתני' מותר שיאמרו לו תן לנו אח דמיה לא דמיה ממש דהיינו שיאסור אח החביה ויתן להם אח דמיה, אלא שיתן להם דמים מביהו כמ"ש בפנים דבריהם, והנה לעיל בירושלמי שם (הל"א) מבואר דרולה בקיומו אסור ביי"ג [ועי' בש"ס דילן שם (ד' ס"ג:) ובחוס' שם (ס"ד.) ד"ה רע"א וכו', ועי' בשו"ע או"ח (סי' ת"ג סעיף ז') ובפר"ח שם (סק"ח) מה שהשיג על המחבר שם והעלה דרולה בקיומו אינו אסור אלא ביי"ג בלבד אבל לא בשאר איסורי הנאה, ואף ביי"ג לא אסור אלא מדרבנן, ובאמת כן הוא להדיא בשו"ת הרדב"ז (ח"א שס"ו כ"מ), וי"ל דבזה פליגי הש"ס דילן (ס"ג:) והירושלמי (בהל"א) ואכמ"ל, ועי' מ"ש המקו"ח שם (סק"ח) וכבר קדמו הפר"ח הנ"ל] וגם ס"ל לר"י בירושלמי שם דדמי יי"ג ביד עובד כוכבים אסור ע"ש, וא"כ י"ל דזאת מה דמקשה הירושלמי כאן „ואין אסור משום יי"ג" בקושית הר"ן והריטב"א הנ"ל, ומ"ז מפני תני ב"ק במשלח מביתו, פי' דהא דתנן מותר שיאמרו לו תן לנו אח דמיה היינו שישלח להם העובד ככבים מעות מביתו וכמ"ש הר"ן והריטב"א הנ"ל, וכבר נדפס בירושלמי זה בהכרמל החדשי (שנה ג' חוברת י"א) במאמרי בחורים בירושלמי למבהן (אות מ"ו), ע"כ הגי"ה] ועי' ברא"ש שם ובשו"ע יו"ד (סי' קל"ב סעיף ג') ובש"ך שם (ס"ק כ"ח) ע"ש, ועיין ג"כ בר"ג רים פ' השוכר בד"ה גרסינן בגמ' וכו' לאמש מדברי הרשב"א בחוה"א (בדיני יי"ג שער ג' בית ה') נראה דלא ס"ל כפירש הר"ן בכך דתנן מותר לומר תן לנו אח דמיה, דא"ל שם י"מ לאומים ישראלים העושים מלאכה אצל העובד ככבים ולא פסק עמהן דמים אלא לעתות פרב שלא להן חביה של יי"ג שוה עשרה דינרין, הרי אלו מותרין לומר קודם שיזכו בה עד שאתה נותן לנו חביה שוה עשרה דינרין תן לנו אח דמיה, ואין זה כמוכרין לו הי"ג שהרי לא זכו בה, אבל מעכנסה לרשותן הרי זה אסור שכבר זכו בה והרי אלו כחוזרין ומוכרין לו עכ"ל, הרי מבואר להדיא דלהרשב"א מעשה זכיה הוא דאסור ולא מעשה הקנייתו, דהא לא נתיה לפרש הריטב"א דמתניתין כש"ש הר"ן, כמבואר מבאתו, ונדידיה תליא אי זכו בהיי"ג אסור לוקר הן אלו אה דמיה ואי לא זכו שרי, ומ"מ לא תיקשי לדידיה איך מעכנתה לה שיזכו בהיי"ג הא כיון שאסור בהנאה לא מהני ביה זכיה, דהרשב"א לשיטתו אזיל דס"ל דאף דליכא זכיה באיסורי הנאה בכל זאת אמרינן דיש זכיה כמו שהבאנו לעיל דבריו, ומשו"ה מעכנסה לרשותן וזכו בה אסור לומר תן לנו אח דמיה:

וראיתי בעמק יהושע (סי' ו' בד"ה ומזה וכו') שהקשה על הא דאיתא בירושלמי דמאי (פ"ו הל' י"ג) ובירושלמי קדושין (פ"ב הל' ח') הני אומר אדם לפועל שיצא דינר זה ושתה בו ואין חוששין על שכרו לא משום שביעית ולא משום יי"ג, אבל אם אמר לו נא ולקח לך רביעית יין ואני נותן דמיה חוששין על שכרו משום שביעית ומשום יי"ג, אמר ר"ז נעשה חנווני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועל, מ"ל היא סומל זכה לבעה"ב משל חנווני ותחר חוכה לעצמו, [ועיין בבלי במס' ע"ג ד' ס"ג ע"ב] מה נפקא מבנייהון היה החנווני חרם על דעתיה דר"ז לא חשש שאין שליחות לחרם, על דעתיה דר' אילא חושש וכו' ע"ש, והקשה איך יכול החנווני לזכות לאיסורי הנאה לבעה"ב שיזכה בהן הבעה"ב באיסורי הנאה עצמן, הלא באיסורי הנאה ליכא זכיה ע"ש שהניח בקושיא:

ובאמת לפי קושיא היא זו, דהא כבר בהבנו פיסת הרשב"א דס"ל דאף דבאיסורי הנאה ליכא זכיה מ"מ להומרא אמרינן דיש זכיה, וה"נ דכוותייהו, ואף לפיסת הר"ן שהבאתו דחולק על הרשב"א בזה נמי יש לייסב קושיתו ע"פ מ"ש הר"ן ריש פ' השוכר שם בד"ה גרסינן בירושלמי וכו' דהא דבאיסורי איסורי הנאה אינם חופסין אם דמיהן, הוא משום דכיון שהם אסורין בהנאה אין להם דמים ומעות הללו אמנה הם ולפיכך מותרין, אבל ביי"ג מידום הוא שחידשה הורה שאע"פ שאין להם דמים אעפ"כ אסיקין מהיסיקן מהפסין באיסור שלה ע"ש, וא"כ י"ל ה"נ אף דליכא זכיה באיסורי הנאה ובאמת לא זכה הבעה"ב בהיי"ג ע"י ההנווני כיון שהמה איסורי הנאה, מ"מ כיון שיי"ג חמיר כל כך שהוסם אח דמיו מה שאינו כן בכל איסורי הנאה אמריק בזה שאם עשה קנין כזה [אף דלא מהני] באלו היה זה דבר היתר היה זכה בו, אף עכשיו שאסור בהנאה ולא זכה מן הדין, בכל זאת משום הומרא דיי"ל אסור אף בכה"ג [ועיין במח"א סי"ד מהל' שלוחין שהקשה על דברי הירושלמי הנ"ל במה דאמר ר"ז דמעשה החנווני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועלים, הלא אין שליחות לעובדי כוכבים. ולהלן (בפכ"ד) כתב לייסב דמיירי שהחנווני היה ישראל ע"ש, ובאמת משמע כן בבבלי במס' ע"ג (ד' ס"ג ע"ב) למעיין שם, אך אכתי לא סופיל בתירוצו הנ"ל לדברי ר' הילא שם דאמר פועל זכה לבעה"ב משל חנווני וכו', הלא הפועל בודאי הוא שבד כוכבים ואיך זכה משל חנווני לבעה"ב הלא אין שליחות לעובד כוכבים, אך באמת לאו קושיא היא זו, דהירושלמי לשיטתו אזיל בזה, דהנה הנן בשאה (ס"ב ע"ב) שדה שקנאוהו עובדי כוכבים וכו' אסורה מן השאה, ואמריק עלה בירושלמי שם, מהניחת בשקנאוהו לכנען, אבל קנאוה לישראל מייבת, והטעם כאן המח"א (בסי"א מהל"ש) דאף דקאיך ולא קאיר שבד כוכבים, הבא מיירי שקנאוהו פועלים עובדי כוכבים והוי כמו שקנה הישראל, ואף דאין שליחות לעובד כוכבים, פועל שאני דידו כיד בעה"ב דמי. ואמאי קנאן בעה"ב ע"ש במה"א, ועיין בבעה"מ (פ"א מהל' הרומות) שכתב דיסוד זה נסתר מש"ס דילן בב"ק (ד' ל' ע"א) ע"ש, וכיון דהירושלמי ס"ל דפועל עובד כוכבים נעשה שליח עבור בעה"ב ישראל א"כ שפיר קאמר ר' הילא דפועל זכה לבעה"ב משל חנווני. אך אכתי קשה קלת בהא דקאמר שם הירושלמי מה נפקא מבנייהון היה החנווני חרם על דעתיה דר"ז לא חשש שאין שליחות לחרם, וע"ד דר"ה חושש, ואמאי לא קאמר הירושלמי נמי דנפקא מבנייהון היה החנווני עובד כוכבים דע"ד דר"ז לא חשש שאין שליחות לעובד כוכבים וע"ד דר"ה חושש, וע"כ מוכרחין אנו לומר כמ"ש המח"א בהל' מאכלות אסורות, דהירושלמי ס"ל כשיטת הנמ' בע"ז (דף ע"א ע"ב) דלהומרא יש שליחות לעובד כוכבים מדרבנן כ"ש, ויש להאריך בכל זה ואין כאן מקומו]:

מאמר ד

וראיתי עוד בחיבות שם שכתב דאיסורי הנאה לא מטעם הפקר נעשו בה אלא ממעם יאוש, ול"מ דבהפקר קיי"ל דאף דלא אתי ליד זוכה יצא מרשותו, משא"כ ביאוש בעינן דוקא דאתי ליד זוכה וכל כמה דלא אתי ליד זוכה ברשות בעלים קאי, ואין לומר שאיסורי הנאה הוי כמו אתר הפקר, דהא לא הפקירו בפה והפקר צריך שיאמר בפה כ"ז הפקר ע"ש, ולענ"ד המוהים דבריו דהא כל עיקר דינא דהפקר משמיה ילפינן לה מבואר במס' פאה (ריש פ"ו) ועיי"ש בירושלמי, ובמימרא הא לא בעינן שבעל השדה יפקיר בפה מלא, ואדרבה אף אם הוא עומד ונוח שאין ברצונו להפקיר לא מהני ויכול כל אדם לזכות בהתבואה, והטעם הוא משום דשמיטה אפקעתא דמלכא היא, ואין אנו צריכין לאמירה דידיה, והא דבעינן בשלמא שיפקיר בפה, היינו דוקא בדבר שהוא ח"ו, בהיתר אז אינו יולא מרשותו אם לא שיפקירנו בפה מלא, אבל לא היכא דהתורה הפקירה ממונו, וא"כ היכא בהתורה אסרתו בהנאה דומה ממש לשמיטה דלא בעינן שהוא יפקירנו, דממילא נמי הוי הפקר דאפקעתא דמלכא היא, וראיה לזה דהא אמרינן בפסחים (ד' ו' ע"ב) דחמץ אינו ברשותו של אדם ממעם שאסור בהנאה ורק הכהוב עשאו כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י ע"ש, ולפיטת המיבות הנ"ל דאיסורי הנאה ממעם יאוש נעשו בהם ואינם יולאים מרשותו עד שיבואו ליד זוכה, א"כ אמאי מהשב חמץ אינו ברשותו ממעם שאסור בהנאה, הא עדנה לא בא ליד זוכה ואכתי ברשותו הוא ומן הדין שיעבור על בל יראה, אלא ע"כ ל"ל דאיסורי הנאה הוי הפקר ומשו"ה אינו מן הראוי שיעבור בב"י על חמצו, דהא איכא שאאסרה בהנאה נעשה הפקר וילאה מרשותו ורק החורה חדשה לנו שיעבור על בל יראה ממעם גזה"כ:

ולכאורה היקשי לפי"ז דברי הגמ' בב"ק (ד' ס"ע ע"א) דאיתא שם אמר רבה שינוי קונה בחיבה ותגינא וכו' יאוש אמרי רבנן דיקני מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן, אי דאורייתא מידי דהוה אמונא אבידה, מונא אבידה לאו כיון דמיתם מרה מינה מקמי דחיתי לידיה קני ליה האי נמי כיון דמיתם מרה קני ליה אי דילמא לא דמיא לאבידה אבידה הוא דכי אתאי לידיה בחזקת הוא דאתאי לידיה, אבל האי כיון דאמיסורא אתאי לידיה מדרבנן הוא וכו', וכ"ל אומר יאוש אינו קונה ואפי' מדרבנן, וכתבו התוס' שם בד"ה כיון וכו' ח"ל מכאן מסמך שיאוש אינו בהפקר נמור, דא"כ אמר דאתאי לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר מ"ל, חיק מדברי התוס' דמהפקר לעולם יוכל לזכות אף אם אתאי לידיה באיסורא, ולזה גם כ"ל מודה דלא אינ על דבה אלא רק היכא שבא לזכות ממעם יאוש, אבל היכא שבא לזכות ממעם הפקר לכו"ע יוכל לזכות לעולם, ולפי"ז תיקשי הא דשריך שם כ"ל לרבה מהא דתנן גזל חמץ ועבר עליו בפסח אומר לו הרי שלך לפניך ואמאי כיון דממי מיתן איסורא

דלהרשב"א ממעם זכיה הוא דאתאי ולא מטעם דיאוש בקיומו, דהא לא נתיה לפרש הריטב"א דמתניתין כש"ש הר"ן, כמבואר מבאתו, ונדידיה תליא אי זכו בהיי"ג אסור לוקר הן אלו אה דמיה ואי לא זכו שרי, ומ"מ לא תיקשי לדידיה איך מעכנתה לה שיזכו בהיי"ג הא כיון שאסור בהנאה לא מהני ביה זכיה, דהרשב"א לשיטתו אזיל דס"ל דאף דליכא זכיה באיסורי הנאה בכל זאת אמרינן דיש זכיה כמו שהבאתו לעיל דבריו, ומשו"ה מעכנתה לרשותן וזכו בה אסור לומר תן לנו אח דמיה:

דמיה דלחומרא יש זכיה:

וראיתי בעמק יהושע (סי' ו' בד"ה ומזה וכו') שהקשה על הא דאיתא בירושלמי דמאי (פ"ו הל' י"ג) ובירושלמי קדושין (פ"ב הל' ח') הני אומר אדם לפועל שיצא דינר זה ושתה בו ואין חוששין על שכרו לא משום שביעית ולא משום יי"ג, אבל אם אמר לו נא ולקח לך רביעית יין ואני נותן דמיה חוששין על שכרו משום שביעית ומשום יי"ג, אמר ר"ז נעשה החנווני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועל, מ"ל היא סומל זכה לבעה"ב משל חנווני ותחר חוכה לעצמו, [ועיין בבלי במס' ע"ג ד' ס"ג ע"ב] מה נפקא מבנייהון היה החנווני חרם על דעתיה דר"ז לא חשש שאין שליחות לחרם, על דעתיה דר' אילא חושש וכו' ע"ש, והקשה איך יכול החנווני לזכות לאיסורי הנאה לבעה"ב שיזכה בהן הבעה"ב באיסורי הנאה עצמן, הלא באיסורי הנאה ליכא זכיה ע"ש שהניח בקושיא:

ובאמת לפי קושיא היא זו, דהא כבר בהבנו פיסת הרשב"א דס"ל דאף דבאיסורי הנאה ליכא זכיה מ"מ להומרא אמרינן דיש זכיה, וה"נ דכוותייהו, ואף לפיסת הר"ן שהבאתו דחולק על הרשב"א בזה נמי יש לייסב קושיתו ע"פ מ"ש הר"ן ריש פ' השוכר שם בד"ה גרסינן בירושלמי וכו' דהא דבאיסורי איסורי הנאה אינם חופסין אם דמיהן, הוא משום דכיון שהם אסורין בהנאה אין להם דמים ומעות הללו אמנה הם ולפיכך מותרין, אבל ביי"ג חידום הוא שחידשה הורה שאע"פ שאין להם דמים אעפ"כ אסיקין מהיסיקן מהפסין באיסור שלה ע"ש, וא"כ י"ל ה"נ אף דליכא זכיה באיסורי הנאה ובאמת לא זכה הבעה"ב בהיי"ג ע"י ההנווני כיון שהמה איסורי הנאה, מ"מ כיון שיי"ג חמיר כל כך שהוסם אח דמיו מה שאינו כן בכל איסורי הנאה אמריק בזה שאם עשה קנין כזה [אף דלא מהני] באלו היה זה דבר היתר היה זכה בו, אף עכשיו שאסור בהנאה ולא זכה מן הדין, בכל זאת משום הומרא דיי"ל אסור אף בכה"ג [ועיין במח"א סי"ד מהל' שלוחין שהקשה על דברי הירושלמי הנ"ל במה דאמר ר"ז דמעשה החנווני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועלים, הלא אין שליחות לעובדי כוכבים. ולהלן (בפכ"ד) כתב לייסב דמיירי שהחנווני היה ישראל ע"ש, ובאמת משמע כן בבבלי במס' ע"ג (ד' ס"ג ע"ב) למעיין שם, אך אכתי לא סופיל בתירוצו הנ"ל לדברי ר' הילא דאמר שם דאמר פועל זכה לבעה"ב משל חנווני וכו', הלא הפועל בודאי הוא שבד כוכבים ואיך זכה משל חנווני לבעה"ב הלא אין שליחות לעובד כוכבים, אך באמת לאו קושיא היא זו, דהירושלמי לשיטתו אזיל בזה, דהנה הנן בשאה (ס"ב ע"ב) שדה שקנאוהו עובדי כוכבים וכו' אסורה מן השאה, ואמריק עלה בירושלמי שם, מהניחת בשקנאוהו לכנען, אבל קנאוה לישראל מייבת, והטעם כאן המח"א (בסי"א מהל"ש) דאף דקאיך ולא קאיר שבד כוכבים, הבא מיירי שקנאוהו פועלים עובדי כוכבים והוי כמו שקנה הישראל, ואף דאין שליחות לעובד כוכבים, פועל שאני דידו כיד בעה"ב דמי. ואמאי קנאן בעה"ב ע"ש במה"א, ועיין בבעה"מ (פ"א מהל' הרומות) שכתב דיסוד זה נסתר מש"ס דילן בב"ק (ד' ל' ע"א) ע"ש, וכיון דהירושלמי ס"ל דפועל עובד כוכבים נעשה שליח עבור בעה"ב ישראל א"כ שפיר קאמר ר' הילא דפועל זכה לבעה"ב משל חנווני. אך אכתי קשה קלת בהא דקאמר שם הירושלמי מה נפקא מבנייהון היה החנווני חרם על דעתיה דר"ז לא חשש שאין שליחות לחרם, וע"ד דר"ה חושש, ואמאי לא קאמר הירושלמי נמי דנפקא מבנייהון היה החנווני עובד כוכבים דע"ד דר"ז לא חשש שאין שליחות לעובד כוכבים וע"ד דר"ה חושש, וע"כ מוכרחין אנו לומר כמ"ש המח"א בהל' מאכלות אסורות, דהירושלמי ס"ל כשיטת הנמ' בע"ז (דף ע"א ע"ב) דלהומרא יש שליחות לעובד כוכבים מדרבנן כ"ש, ויש להאריך בכל זה ואין כאן מקומו]:

מאמר ד

וראיתי עוד בחיבות שם שכתב דאיסורי הנאה לא מטעם הפקר נעשו בה אלא ממעם יאוש, ול"מ דבהפקר קיי"ל דאף דלא אתי ליד זוכה יצא מרשותו, משא"כ ביאוש בעינן דוקא דאתי ליד זוכה וכל כמה דלא אתי ליד זוכה ברשות בעלים קאי, ואין לומר שאיסורי הנאה הוי כמו אתר הפקר, דהא לא הפקירו בפה והפקר צריך שיאמר בפה כ"ז הפקר ע"ש, ולענ"ד המוהים דבריו דהא כל עיקר דינא דהפקר משמיה ילפינן לה מבואר במס' פאה (ריש פ"ו) ועיי"ש בירושלמי, ובמימרא הא לא בעינן שבעל השדה יפקיר בפה מלא, ואדרבה אף אם הוא עומד ונוח שאין ברצונו להפקיר לא מהני ויכול כל אדם לזכות בהתבואה, והטעם הוא משום דשמיטה אפקעתא דמלכא היא, ואין אנו צריכין לאמירה דידיה, והא דבעינן בשלמא שיפקיר בפה, היינו דוקא בדבר שהוא ח"ו, בהיתר אז אינו יולא מרשותו אם לא שיפקירנו בפה מלא, אבל לא היכא דהתורה הפקירה ממונו, וא"כ היכא בהתורה אסרתו בהנאה דומה ממש לשמיטה דלא בעינן שהוא יפקירנו, דממילא נמי הוי הפקר דאפקעתא דמלכא היא, וראיה לזה דהא אמרינן בפסחים (ד' ו' ע"ב) דחמץ אינו ברשותו של אדם ממעם שאסור בהנאה ורק הכהוב עשאו כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י ע"ש, ולפיטת המיבות הנ"ל דאיסורי הנאה ממעם יאוש נעשו בהם ואינם יולאים מרשותו עד שיבואו ליד זוכה, א"כ אמאי מהשב חמץ אינו ברשותו ממעם שאסור בהנאה, הא עדנה לא בא ליד זוכה ואכתי ברשותו הוא ומן הדין שיעבור על בל יראה, אלא ע"כ ל"ל דאיסורי הנאה הוי הפקר ומשו"ה אינו מן הראוי שיעבור בב"י על חמצו, דהא איכא שאאסרה בהנאה נעשה הפקר וילאה מרשותו ורק החורה חדשה לנו שיעבור על בל יראה ממעם זה"כ:

ולכאורה היקשי לפי"ז דברי הגמ' בב"ק (ד' ס"ע ע"א) דאיתא שם אמר רבה שינוי קונה בחיבה ותגינא וכו' יאוש אמרי רבנן דיקני מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן, אי דאורייתא מידי דהוה אמונא אבידה, מונא אבידה לאו כיון דמיתם מרה מינה מקמי דחיתי לידיה קני ליה האי נמי כיון דמיתם מרה קני ליה אי דילמא לא דמיא לאבידה אבידה הוא דכי אתאי לידיה בחזקת הוא דאתאי לידיה, אבל האי כיון דאמיסורא אתאי לידיה מדרבנן הוא וכו', וכ"ל אומר יאוש אינו קונה ואפי' מדרבנן, וכתבו התוס' שם בד"ה כיון וכו' ח"ל מכאן מסמך שיאוש אינו בהפקר נמור, דא"כ אמר דאתאי לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר מ"ל, חיק מדברי התוס' דמהפקר לעולם יוכל לזכות אף אם אתאי לידיה באיסורא, ולזה גם כ"ל מודה דלא אינ על דבה אלא רק היכא שבא לזכות ממעם יאוש, אבל היכא שבא לזכות ממעם הפקר לכו"ע יוכל לזכות לעולם, ולפי"ז תיקשי הא דשריך שם כ"ל לרבה מהא דתנן גזל חמץ ועבר עליו בפסח אומר לו הרי שלך לפניך ואמאי כיון דממי מיתן איסורא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

קונטרס קסה

לישראל ולאי מיילם ומס"ד יאות קונה ממלאי, אומר לו הרי שלך לפניך דמי מעלית בעי שלומי ע"ם, ואי נימא דאיסורא הגמה לאו מעשה יאות עבד. כה אלא דהרי הוא כמו שאר הסקר דעלמא מ"ל מאי פריך ר"י קשיא זו דוקא לרבא הא לדידיה נמי קשה דהא ע"ל לא פליג ר"י על רבא אלא דוקא ביאות אבל בהסקר אף ר"י מודה דיוכל לזכות אף היכא דבאיסורא אחא לידיה, וא"כ קשה ממאי אומר לו הרי שלך לפניך הא כיון דמכי מעי זמן איסורא שנאסר החמץ בהגאה נעשה החמץ הסקר וקני ליה הגזלן ודמי מעלית בעי שלומי:

אמנם נראה הדבר נכון למאוד, דהנה הקשיתי זה זמן רב על קושית ר"י הנ"ל דמאי פריך דמי אמרת יאות קונה ממאי אומר לו הרי שלך לפניך דמי מעלית בעי שלומי דהא קני ליה הגזלן ביאות שמהיאת הגזל מהחמץ כשהגיע זמן איסורא, הא בשעה שמהיאת הגזל דהיינו משעה שנאסר החמץ בהגאה הו לא מצי הגזלן לקנות להחמץ בקנין יאות, דהא כיון שהחמץ נאסר בהגאה אין שום קנין יאות ביה, ולשיטת הרשב"א שהבאתו לעיל דס"ל דאף לדיכא זכיה באיסורי הגאה מ"מ כשרוצה לזכות בו אמריק דיש זכיה לאומרא אחי שפיר אבל לשיטת הר"ן המובא על הרשב"א בזה כתו שהבאתו לעיל קשה, ומצאתי במקור חיים (בכל' שמת סי' תמ"ג סק"ד) שכתב דכוונת הגמ' דקאמר דהא מכי מטא עידן איסורא ודאי מיילם הכוונה מכי מטא זמן מוטם סמוך לזמן איסורא ודאי מיילם ובהיא שעתא עדנה זמן היתר הוא ויכול לקנות להחמץ בקנין יאות ושפיר פריך ר"י. ...ולפי"ז לא קשה נמי מה שהקשינו. כיון דאיסורי הגאה הוי הסקר מ"כ לכו"ע קשה אמאי אומר לו הרי שלך לפניך הא מכי מטא עידן איסורא נעשה הסקר וקני ליה הגזלן מן הסקר, ואו קושית הרי"ל דאין הגזלן קנין הופס באיסורי הגאה, ור"י לא פריך אלא מטוס דס"ל דהגזל מיילם מן החמץ בעוד שהחמץ מותר בהגאה כמוך לזמן האיסור ואז אין על החמץ שם הסקר דהא עדנה מותר בהגאה ורק מהורת יאות מני זכי לת"ד יאות קונה ושפיר פריך ר"י כנ"ל:

אבן לפי"ז תל עליו לברר דברי התוס' בפסחים (ד' ד' ע"ב) בד"ה מדאורייתא וכו' שכתבו דהא דמהני מה"מ ביטול לחמץ שלא לעבור עליו בבל יראה הוא מעשה הסקר ועל חמץ של הסקר ליכא ב"י ע"ם, והפלי' שם הביא דברי התוס' בל"ש, דהא לקמן (ד' ה' ס"ב) לא ממעטינן מלא יראה לך חמץ של אחרים ושל גבוה, אבל מנ"ל להתוס' לומר דעל חמץ של הסקר ליכא בל יראה ע"ם, ובאמת בירושלמי פסחים (פ"ב הל' ב') מבואר להדיא דעל חמץ של הסקר ליכא בל יראה, דשם אמריק לא יראה לך אינה הני לך אין לחה רואה לחה בשלמיה (פי' של הסקר), אינ תניי הני אפי' בשלמיה, מ"ד רואה לחה בשלמיה כשהסקירו קודם לביעורו (פי' שהסקירו להחמץ קודם שהגיע זמן איסורו) מ"ד אפי' בשלמיה כשהסקירו לאחר ביעורו (פי' דכיון שהסקיר לאח"ז איסורו לא מהני ההסקר שאז אינו ברשותו להסקיר כמבואר בש"ס בבלי), הרי מבואר להדיא בירושלמי דאלא דאין אמר יראה לך ממעטינן ג"כ חמץ של הסקר, וכן מבואר שם לקמן (פ"ג הל' ג') דמקשה שם הירושלמי ושליכמה לאשפה וכו' פי' דהשתא אינו עובר בב"י כיון דהוי הסקר ע"ם. אך אה זה תיקשי כיון דאיסורי הגאה הוי הסקר גמור כמו שבארנו ואפי"ה בחמץ אף שאסור בהגאה והוי הסקר בכל זאת עשאן הכתוב כאלו הן ברשותו לעבור עליו בבל יראה ובחמץ של הסקר אמריק דליכא עליה:

הלאו דב"י ונריכין אנו להבין דמ"ם זה מזה הא אידי ואידי חמץ של הסקר הוא:

ומקודם שנתישב זאת נשיטה עין על קושית האחרונים שהקשו לפי מה שכתבו הטע"ם גרים פסחים דרש"י ס"ל כשיטת הסוברים דלחמץ יאות לא מהני ביטול, והא דכתבה התורה דביטול מהני הוא רק על חמץ שלי, וא"כ ע"כ ס"ל לפי"ז דבחמץ שלינו יאות עובר עליו אף כ"ז שלא משכח להו אם לא ביטלו, דאל"כ הא דכתבה התורה דביטול מהני הוא אך למותר דהא להמץ יאות לא מהני ביטול ולחמץ שלינו יאות לא צריך ביטול, וא"כ היקשי הא דכתב רש"י שם (ד' ו' ע"ח) בד"ה אם מר"ה וכו' דלינו עובר על ב"י כי אם דוקא כשרלהו אינו ע ר עליו ע"ם, עוד הקשו הא דאמר רב שם הפולת חמץ ביו"מ טופה עליו לא בשרוחו, דהא בבר משוס דלא חזי לאכל ומיהו בב"י לא עבר דהא בעליה בלו מלהמול וכו' ע"ם, והא כיון לכעת הוא חמץ יאות אלי מהני הביטול דלהמול לשיטת רש"י דס"ל דלחמץ יאות לא מהני ביטול, ועוד הקשו על שיטת הסוברים הנ"ל מהא דפריך שם הגמ' (בע"ב) על הא דאמר רב הבודק צריך שיבטל שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה, וכי משכחת ליה לבעליה ע"ם, ואלי קושית הא כי משכחת ליה ה"ל לא חמץ יאות ולא מהני ביטול, וגם לפי האמת היקשי דאף עתה אלי מהני הביטול שבטל בשעת הבדיקה הא אכתי איכא הך חששא דשמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה והביטול דמקודם לא יהני לא דהא כעת הוי חמץ יאות, ועיין בספרי פרחי האביב (סי' י"ח) מה שכתבתי בזה ע"ש:

ונ"ל לישב בדרך נכון בעז"ה, דהנה האחרונים הקשו עוד בהא דקאמר רבא בטעמא דהבודק צריך שיבטל משום שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה וירא אף שבטל בשעת הבדיקה מ"מ כי משכח אינם לן מאיר יוצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה ויראה לזכות בה יזכה לו חבירו ויעבור בב"י ולא מהני כלל מה שבטל בשעת הבדיקה דהא כעת הוא זוכה בה מחדש עי' בדבריהם, ולענ"ד נראה הטעם כנ"ל דהנה הנו"ב במהד"ק (מא"ח סי' י"ם) כתב דמי שבטל חמצו בע"ם ונאחר זמן איסורו מלא חמץ בתוך ביתו אף דדעתיה עליה מ"מ אינו עובר עליו, והטעם הוא דכיון דחמץ לאח"ז איסורו בגה"ה אינו ברשותו של אדם רק דהכתוב עשאן כאלו ברשותו, א"כ זה לא שייך אלא רק היכא שלא ביטל חמצו קודם זמנו והרי החמץ ברשותו מד שיגיע זמן האיסור, וכשהגיע זמן האיסור כבר אינו ברשותו מקודם, ובכה"ג לא אמריק דהכתוב עשאן כאלו ברשותו, וא"כ שפיר קאמר רבא בטעמא דהבודק צריך שיבטל כנ"ל, ואף אם ירא לזכות בה הא ליכא זכיה באיסורי הגאה כמ"ם [ואף לטיטת הרשב"א שהבאתו לעיל דלחומרא יש זכיה ב"כ מ"ם ואין להאריך] ולפי"ז נ"ל דה"ה היכא שבטל חמץ שאינו יאות דמהני אז הביטול ולאח"ז איסורו אלא חמץ בתוך ביתו מהני הביטול דמעיקרא ואינו עובר עליו, ואף לטיטת הסוברים דלחמץ יאות לא מהני ביטול וכעת הרי הוי חמץ יאות, מ"מ היכא שבטל לחמץ בטוד שלא היה יאות מהני הביטול אף לכשיגיע חמץ לאח"ז איסורו, דהא מה"מ בגה"ה אינו ברשותו ורק דהכתוב מיהם לן שאינו יוצא ברשותו בגה"ה, כל זה לא שייך אלא היכא שלא ביטל כלל ופשוט לא יצא ברשותו עד שיגיע זמן האיסור, אבל היכא שבטל חמצו ואז היה חמץ שאינו יאות דמהני לזה הביטול ויצא מיקר ברשותו בגה"ה שבטל אינ"כ כשיגיע אח"כ זמן האיסור לא יעבור על בל יראה אף אם אלא לחמץ ונעשה חמץ יאות, דהא כיון דיצא ברשותו מכבר לא אמרה תורה שיכנס לרשותו לעבור עליו, ודוקא היכא שהיה החמץ יאות בשעת הביטול בזה הוא דס"ל

להך פוסקים דלא מהני הביטול ואינו יוצא ברשותו בביטולו אבל לא בכה"ג ומשו"ה מהני הביטול דשעת בדיקה, וכל זה הוא רק לפי מה דמסקינן שם דחמץ לאח"ז איסורו אינו ברשותו של אדם ורק דהכתוב עשאן כאלו ברשותו, אבל לדעת המקשן דלא ידע עוד מזה, דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא דהוא סבר דאף לאח"ז איסורו ג"כ הוי החמץ ברשותו א"כ לא שייך כל זה, ולדידיה אם ביטל חמצו קודם זמן איסורו ולאחר זמן איסורו מצא חמץ בדאי עובר בב"י ולא מהני הביטול שביטל מקודם דהא כעת הוי החמץ יאות, וא"כ קשה מאי מהני מה שמבטל בשעת בדיקה הא מ"מ יש לאדם שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה ועובר עליו, דהא כעת הרי זה חמץ יאות ולא מהני הביטול, והוכיח המקשן מכח זה דרב ס"ל דאף לחמץ מהני ביטול, ומשו"ה שפיר הקשה דא"כ כי משכחת ליה לבעליה, אבל לבאר דמשני ליה דחמץ לאח"ז אינו ברשותו של אדם ורק דהכתוב עשאן כאלו הן ברשותו, י"ל דאף לרב דחמץ לאח"ז אינו ברשותו לא אמרינן ביטול, אך זה הוא דוקא כשהיה החמץ יאות בשעת הביטול אבל אם בשעת הביטול לא היה חמץ יאות ובטל אז לחמץ אינו עובר עליו אף לכשיגיע לחמץ בתוך ביתו לאחר זמן איסורו כנ"ל, ומשו"ה אמר רב דהבודק צריך שיבטל, וא"כ לא קשה קושית האחרונים לפיטת הסוברים דלחמץ יאות לא מהני ביטול מהך מימרא דרב כנ"ל, וא"ש נ"כ הא דאמר רב המולא חמץ ביו"ט כופה עליו אם הכלי ואינו עובר עליו כשה בב"י כנ"ל, וכן מ"ש נ"כ שיטת רש"י דס"ל דלחמץ יאות לא מהני ביטול, אף דס"ל דכ"ז דלא מהכא להו אינו עובר עליו, מ"מ כתבה התורה להך דינא דביטול כי סיכא שלא ימצא לאח"ז לא יעבור בב"י ובנ"ל, ולפי"ז לא קשה נמי מה שהקשינו דכיון דאיסורי הגאה הוי הסקר ואפי"ה גילה לנו התורה דעובר על חמצו בב"י אף דמיכף שהגיע זמן איסורו יצא ברשותו ונעשה הסקר, בכל זאת נזה"כ הוא דעובר עליו וא"כ אמאי אמריק דעל חמץ של הסקר ליכא בל יראה דמ"ם ולפי הנ"ל מ"ם, דשעמא דבה יש לנו לחלק ביניהם, דדוקא היכא שלא הסקיר לחמצו קודם ז"ח והרי הוא ברשותו עד שיגיע ז"ח בזה מידם לנו הכתוב דאף כשיגיע זמן איסורו ויצא אז החמץ מרשותו, אבל אם הסקיר לחמצו בכ"ז לענין בל יראה הרי הוא ברשותו כמו שהיה קודם ז"ח, אבל אם הסקיר לחמצו קודם ז"ח ויצא אז מרשותו בזה כשהגיע הז"ח לא אמריק דרחמנא אוקמה ברשותו, דשמא ע"כ לא אוקמה רחמנא ברשותו אלא שיהי' כמו שהיה מקודם ז"ח, אבל היכא שאף מקודם ז"ח נ"כ לא היה ברשותו לא אמריק שיכנס כעת מחדש לרשותו. ומזה מוכח נ"כ כשיטת הר"ן ז"ל דאל חמץ של ישראל חבירו אמי אינו עובר עליו כיון דלא היה ברשותו קודם ז"ח, ודלא כהפל"י שהגיב עליו בזה שם, ויש להאריך בזה ואין כאן מקומו. אך כ"ז הוא רק בחמץ של הסקר קודם שזכה בו אבל לאחר שזכה בהחמץ אף בפסח עובר עליו כיון שיש זכיה לחמץ בפסח כמ"ש לעיל בשם הר"ן והרשב"א מ"כ ה"ל כמו שהיה החמץ שלו מקודם:

ובזה יתישב קושית הר"י מולליים בפסחים שם (ד' כ' ע"ב) בתוס' ד"ה אבל וכו' שהקשה על הא דאמרינ שם לא יראה לך שאור וגו' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, הרי דלא מצריך הרי קראי למעופי של כותים ושל גבוה דמחד קרא ממעטינן תרווייהו, ובמתות (ד' ס"ז ע"א) אמריק הרי עריסותיכם כתיבי חד למעופי לכותים וחד למעופי הקדש ע"ם שהיה בקושיא לפי גירסא זו במתות. ולפמ"ש מ"ש דהא לכאורה קשה מאי מה אמרה תורה דעל חמץ של כותי והקדש אינו עובר בב"י הא אף חמצו ג"כ אינו ברשותו ואפי"ה עשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו ומ"ם חמץ של כותי ושל גבוה, ופ"כ נ"ל כמו שכתבנו דדוקא היכא שהיה מקודם ז"ח ברשותו אז כשהגיע זמן איסורו אף שיצא ברשותו מחמת האיסור הגאה אפי"ה עשאן הכתוב כאלו ברשותו כמו שהיה קודם ז"ח, אבל היכא שלא היה ברשותו כמו שהיה הגאה אפי"ה עשאן הכתוב כאלו

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הכי ה"ל לר"ת למימר ל"ם אלא שלא נתכוון שלא לזכות בהן אבל נתכוון שלא לזכות בהן אסור, אלא ע"כ דאין ידו קונה לו שלא מדעתו ע"ם במל"מ, וכן יש לכאורה להוכיח מן הירושלמי שם (פ"ג הל"ד) דגרסי' החם המוציא לח חבנו וכל לר"ה לזבלים והחזק בהן אחר חייב בנחקו וכל הקודם בהן זכה, הרואה לח הגלל בר"ה והחזק בהן אחר חייב בנחקו, חזקיה אמר והוא שהפכה על מנת לזכות בה, מילתיה דחזקיה אמר המשלמין נקין בהפיכה, ופי' הפ"מ דחזקיה קאי אהא דתנן במתני' המוציא לח חבנו כו' וכל הקודם בהן זכה ואחא חזקיה לאתמוטיק דדוקא שכיון לזכות הוא דזכה אבל לא כיון לזכות לא זכה, ולא קאי חזקיה אסיפא דהרואה לח הגלל כו', ואמר יעוד פירושו זה על דברי הירושלמי דדמאי (פ"ג הל' ג') עי' בדבריו, ולפי"ז ע"כ ל"ל דחזקיה בא לאתמוטיק דאין ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו, דאל"כ הקשי מאי קמ"ל חזקיה פסיפא דבעינן שיהכוון לזכות ואם לאו לא זכה, וכיון שכן בודאי קשה על הריב"ם כנ"ל:

אמנם באמת דברי רבינו יונה ז"ל נכונים המה למאוד והלכה כדבריו, דמ"ם להוכיח מן הירושלמי דב"ק הנ"ל יש לדחות ואדרבה מפש מוכח להיפוך, ואין הפי' בירושלמי כמ"ם הפ"מ, ויען שהפ"מ אמר יעוד פירושו על דברי הירושלמי דדמאי לכן נעתיק כאן את דברי הירושלמי דדמאי ונפרשם בעזה"ת:

תנן (בפ"ג דדמאי הל' ג') המוצא פירות בדרך ונטלן לאכלן ונמלך להניח לא יניח עד שיעשר [משום דכשנטלן לאכלן קנה, הר"מ והרמב"ם שם] ואם מתחילה נטלן שלא יתכוון שלא נתכוון לזכות בהן הרי הן כרי הן פירות הפקר, וגרסי' עלה בירושלמי] המן מנינן הרואה לח הגלל בר"ה והחזק בהן אחר חייב בנחקו, חני ואסורין משום גזל, בהגה אמר והוא שהפכה על מנת לזכות בה אבל אם הפכה על מנת שלא לזכות בה לא בדא, ולענין נזקין לא בדא, שניא בין הפכה ע"מ לזכות בין הפכה ע"מ שלא לזכות בה והחזק בהן אחר חייב בנחקו ואכלו אחר אם אמר כהן, אמר ר' אבין המן כהיב בעל הבור ישלם בעל הבור ישלם כרם הכא עשר העשר משלך את מעשר ואין את מעשר משל אחרים ע"כ, וכתב הפ"מ שם בפירושו לב"ק דהא דקאמר הירושלמי חני ואסורין משום גזל קאי אכל הקודם בהן זכה אחר ליטלם ממנו אחר שזכה זה, ובמה"כ שגה בזה, מדלא דבגבא דהרואה לח הגלל לא קאני כל הקודם בהן זכה, ועוד דבהך ברייתא דתני ואסורין משום גזל מבואר להדיא דלא קאי אכל הקודם בהן זכה כמו שהוכא כך ברייתא בב"ם דילן בב"ק שם (ל' ע"ב) ע"ב בהא דקאמר הגמ' והא לא קאני הכי וכו', ופ"כ נ"ל דהא דתני ואסורין משום גזל קאי אהמוציא, דאם מוציא גלל לר"ה אסור לאחר לזכות בהן משום גזל, דבגלל דליכא שבחא לא קנסו רבנן כמבואר כ"ה בב"ם דילן שם, ובאמת הפ"מ בפירושו לדמאי שם מזר בו מת"ש בב"ק ופי' נ"כ בב"ם, ובהא דקאמר הירושלמי בהגה אמר והוא שהפכה וכו' פי' הפ"מ דקאי אמתני' דדמאי שם, וזה דוחק דא"כ ליתנא דבמלן ה"ל למימר ולא ליתנא דהפכה, והגה"ם שם כתב דשמעות ליתנא דהירושלמי משמע דדברי בהגה קאי אהא דתני ואסורין משום גזל ע"ם, וזה אינו דהא הא דתני ואסורין משום גזל קאי אמי שהוציא לח הגלל ולא אמי שהפך, וא"כ איך שייך לומר ע"ז והוא שהפכה ע"מ לזכות. אך האמת חורה דרכה שדברי בהגה שדברי ר"ת שבב"ם דילן בב"ק שהבאנו לעיל, דקאמר על הא דתנן ההוסך את הגלל בר"ה והחזק בהן אחר חייב בנחקו, ואח"ל ל"ם אלא שנתכוון וכו', והוכיח הפ"ם דילן שם מזה דס"ל לר"ת דמפקיר נזקיו פטור, דאל"כ היקשי אמאי פטור כשלא נתכוון לזכות בהן מ"ם מבור בר"ה דחייב אף שאין הבור שלו, ודחי רב אחי שם דר"ת מיירי כשהפכה לפחות מג' טפחים ובכה"ג לא הוא עשה לבור אם לא נתכוון לזכות בהן דכיון שלא הגביה ג' טפחים הרי הוא כמו שלא זן מתקום והוא לא כרה כלל להבור, אבל כשהפכן למעלה מג' טפחים נעשה הוא בעל הבור אף שלא זכה בהן אמ"ד בור בר"ה חייב והא"ה למפקיר מקיו, ומקשה ע"ז הגמ' שם ומאי דוחקיה דר"ת לאוקמיה כגון שהפכה לפחות מג' ושעמא דכי נתכוון לזכות בה הא אין נתכוון לזכות בה לא, לוקמה למעלה מטלשה ואע"ג דלא נתכוון לזכות בה חייב, ומשני דמתני' קשיתיה מאי מיריא הפך לתני הגביה אלא ס"מ כל הפך למעלה מטלשה הוא, ולבסוף מסיק הגמ' שם דר"ת ס"ל מפקיר נזקיו פטור וכ"ה ס"ל חייב, ובירושלמי ב"ק (שם הל' ב') מבואר דס"ל דלכו"מ מפקיר נזקיו חייב, ופליג אם"ם דילן בזה, ופי' בביאורי שם מש"ב, ולפי"ז י"ל דדברי בהגה הן הן דברי ר"ת הנ"ל וקאי אהא דתנן ההוסך את הגלל וכו' דמדקתני הפך ולא קאני הגבי' ס"מ דמיירי כשהפכן למעלה מטלשה, וע"ז קאמר הירושלמי בהגה אמר והוא שהפכה ע"מ לזכות בה אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא, פי' דבגבא"ג פטור מטום דהאי בור לאו תיהו כרם כמבואר בב"ם דילן הנ"ל, והא דמסיק הירושלמי ולענין ניזקין ע"ם הוא וכ"ל ולמעלה מג' וזהו הכל מדברי בהגה דקאמר דאם אבי מעלה מג' לא בדא שאיא בין הפכה ע"מ לזכות בה בין הפכה שלא ע"מ לזכות בה והוזק בהן אחר חייב בנזקו דכיון דהגבי' למעלה מג' הו"ל כאילו הוא חפר זה הבור בר"ה דחייב אף אם אין הבור שלו, וזהו דקאמר הירושלמי אח"ז "והכא אמר אמר הכין" פי' דאמאי מקן במתני' דאם נטלן בבגיל שלא יאבדו פטור יען שלא זכה בהן אף דנטלן הוא למעלה מג' ופ"ז מקני ר"ת דלא דמי "סמן כהיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם" אף אם אין הבור שלו ומשו"ה חייב כשהפכה למעלה מג' אף שלא זכה בה "כרם הכא עשר העשר משלך את מעשר ואין אם מעשר משל אחרים" וזה ברור ומשום בעזה"י, ולפי"ז נריכין אנו לפרש דברי חזקי' בירושלמי ב"ק נ"כ הכי דקאי אהא דתנן ההוסך את הגלל כו' חייב בנזקו דמדקתני ההוסך ס"מ שפסכה למעלה מג' ופ"ז קאמר חזקי' והוא שהפכה על מנת לזכות בה [כנ"ל ומ"ם על פני ס"ם הוא כי הי' כתיב בתחילה ע"ם נקוד ומפל פשוט בדפוס ונתחלף לות מ בלות פ והדפיסו אח"כ מבואר על פני' ובאמת נ"ל ע"ם והוא ר"ת

על מנת כמו שהוא בירושלמי דדמאי] אבל אם לא נתכוון לזכות בה פטור דהאי בור לאו תיהו כרם כדקאמר ר"ת בב"ם דילן הנ"ל, וזהו דקאמר הירושלמי מדברי חזקי' אלה מילתא דחזקי' אמר המשלמין נקין בהפיכה פי' דכיון דמחזי' מיירי כשהפכן לפחות מג' וקאמר חזקי' דאינו חייב אלא בשזכה בהן ס"מ דמשלמין נקין בהפיכה הייט אחי' כשלא הגבי' שלשה טפחים [ומי' בב"ם דילן בב אהא דקאמר ר"ת כשהפכן לפחות מג' ובפי' רש"י והום' שם בד"ה אלא וכו'] ומאלתי בר"ן ס"ק דקידושין (דף י"ח ע"ח דפוס ווילנא) שהוכיח מדברי הירושלמי אלה בב' הסוברין דבהגבהה לא בעינן שלשה טפחים ח"ל שם בד"ה והגבהה כו' "נראה מדברי רש"י ז"ל שצריך להגבי' שלשה טפחים וכו' וליחא דבירושלמי ב"ק ודמאי חני לה להא דר"א בשם חזקי' ואמרי' עלה מילתא דחזקי' אמרה המשלמין נקין בהפיכה אלמא לא בעינן שלשה טפחים" עכ"ל, וכ"כ הרשב"א בחידושיו שם בד"ה א"ל וכו', וא"ל "אבל הרמב"ן גר"ו כתב דמשורש אמרו בירושלמי גבי ההוסך את הגלל דא"ל להגבהה ג"ט דגרסי' החם אמר חזקי' והוא שמתכוין לזכות אבל לא נתכוין לזכות לא בדא מילתא דחזקי' אמרה שהפיכה בשלשלין קניא ס"מ דאפי' הגבהה פחות קניא" עכ"ל, ונהגי בעלי בריתי דברים אלו יונאים מפי הרמב"ן והר"ן ז"ל שהרי מבואר בדבריהם שדברי חזקי' המה דברי ר"ת שבב"ם דילן, וע"כ נריכים אנו לפרש דברי הירושלמי דדמאי ודב"ק הנ"ל כמ"ם ולא כהפ"מ ונמחב"ח נעלם ממנו דברי הרמב"ן והר"ן אלו וא"ל שהגחני בדרך אמת:

ודהנה המהרי"ם (בח"א סי' ק"נ) הוכיח דיש של אדם קונה של"מ מהא דתנן בנימין (נ"מ ע"ב) מני אם המקף בראם הזית מה שמחזיו גזל מפני דרכי שלום, וגרסי' עלה בגמ' חני אם ליקט ונתן ביד ה"ז גזל גמור, והתנו החום' שם בד"ה ליקט וכו' ח"ל נראה דמיירי להמשמיע בחלקן בידו ומפיקין אמ"ם שלא מהעבנו בידו ולא אחז בהן אלא להפיקן עכ"ל, הרי מבואר אף שלא נתכוון לשם קנין קנתה לו ידו, והמל"מ שם דחה דאי' זו ח"ל "ודברי החום' דפה"נ יל דכוונתם הוא דמיירי להמשמיע דהוי גזל דס"ד כיון שלא מחעבנו בידו לא כיון לזכות אלא להפיקם ולא קנה המ"ל דאין זה חומדנא שלא כיון לזכות אלא אמריק דאף שלא נתעבנו בידו כיון לזכות בהם וכשיבד מהאילן יפלם" עכ"ל, ובאמת אף שלדד דברי החום' לכוונה אחרת בכ"ז המעיין בדברי הרשב"א בחי' ובר"ן שם יראה שמשורם יולא מפיהם כמ"ם המהרי"ם הנ"ל, דז"ל הר"ן שם "אם נטל ונתן ביד ה"ז גזל גמור, פי' אע"פ שלא נתכוון לזכות" עכ"ל, וז"ל הרשב"א בחי' שם "אלו נטל ונתן ביד במתכוון לזכות בהן קאמר דא"כ מאי למימרא אלא במלקם ביד כדרכו קאמר ואעפ"כ זכה ויש בה משום גזל" עכ"ל, ודברי הר"ן והרשב"א אלו אין לפרש כמ"ם המל"מ בדברי החום' הנ"ל:

ומ"ש המל"מ להוכיח דאין ידו קונה לו שלא מדעתו מהך דב"ק הנ"ל יש לדחות, דהנה לכאורה קשה דאיך קאמר ר"ת על הא דהוסך את הגלל ל"ם אלא שנתכוון לזכות בהן הא בברייתא אחי דאסור לזכות בגלל משום גזל דכיון דליכא שבחא בהן לא קנסו רבנן כמבואר שם (דף ל' ע"ב), וע"כ נ"ל דמתני' דתנן ההוסך את הגלל מיירי בגלל של הפקר כפי' רש"י שם, והא דתני עלה ואסורין משום גזל הכי פירושו דאם אינה של הפקר אסור לזכות משום גזל, אלא דמיירי מתני' אף בגלל שאינה של הפקר והוסך נתכוון לנוזלן ולזכות בהן ומשו"ה חייב כיון שנעשה שלו, וא"כ לא אתי ר"ת למימר ל"ם אלא שלא נתכוון שלא לזכות בהן אבל נתכוון שלא לזכות בהן פטור דהא אם לא היה הגלל של הפקר בעינן דוקא שיהכוון לזכות בהן, ואם לא נתכוון לזכות בהן לכו"ע לא מהני, דע"כ לא אמריק דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא במציאה והפקר משום דאמרינן דכיון דאילו ידע היה רוצה לקנות הנחת אף דלא ידע אמי קני, אבל בגזילה ודאי אין ידו של אדם קונה שלא מדעתו, דהא י"ל דאילו ידע ג"כ לא היה רוצה לעבור על איסור גזל ולקנות, וכיון שכן פשיט קאמר ר"ת בהך ליתנא דדי שנוכל להוקמי מתני' אף בגלל שאינה של הפקר וכמ"ש:

ולפי"ז יש לנו להוכיח מדברי בהגה שבירושלמי דדמאי דידו של אדם קונה שלא מדעתו.

והוא מדקאמר בהגה והוא שהפכה על מנת לזכות בה אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא, ובהב שם הגה"ם דמדקאמר והוא שהפכה על מנת לזכות בה ס"מ דאם הפכה שלא על מנת לזכות דפסור משום דידו של אדם אין קונה לו שלא מדעתו, ובאמת המוהרן דנבריו משום דלמר אבל אם הפכה שלא ע"מ לזכות בה אם לא נתכוון לזכות בה בדא, ולענין נזקין דנבריו שהרי מסוף דברי בהגה מוכח להיפך מדאמר אבל אם הפכה על מנת שלא לזכות בה לא בדא ס"מ דאם הפכה שלא על מנת לזכות בה חייב, וא"כ דברי בהגה סותרין מרישן לסיפן, ולפי הנ"ל א"ם, דהא הך מהני' דההוסך את הגלל ע"כ ל"ל דמיירי אי בגלל של הפקר אז דעבר על איסור גזל וזכה בהן לנוזלן דהא חני עלה ואסורין משום גזל כמ"ם לעיל, ואי נימא דמיירי בגלל שאינו של הפקר אינו חייב עד שיתכוון לזכות בהן דוקא, דבגזל לא שייך לומר ידו של אדם קונה שלא מדעתו, ואי נימא דמיירי בגלל של הפקר חייב אפי' הפכה שלא ע"מ שלא לזכות בהן משום דידו של אדם קונה שלא מדעתו ואינו פטור אלא כשהפכה בפירוש ע"מ שלא לזכות בהן, ומשו"ה אמר בהגה "והוא שהפכה ע"מ לזכות בהן" דבגבא"ג חייב אפי' אי נימא דמתני' "מיירי בגלל שאינו של הפקר ומתכוון לנוזלן", "אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא" דבגבא"ג פטור אפי' אי נימא דמתני' מיירי בגלל של הפקר, [ובזה א"ם הא דמביא הירושלמי הא דתני עלה ואסורין משום גזל בתוק] ולפי"ז הכי יש לנו ראיה ברורה מן הירושלמי הנ"ל דידו של אדם קונה שלא מדעתו. ובספרי "נתיבות ירושלים" על ירושלמי ניזקין בב"ק הארכתי הרבה בזה להוכיח שכן הוא גם דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ע"פ דברי הש"ך בח"מ (סי' ערה"ה סק"נ) ועוד הרבה רמשונים ז"ל הסוברים כן הלכה - לקבר, ולפי"ז א"ם דברי הריב"ם הנ"ל:

ישראל חיים בהרב הנ' כ' מ"ה ארי' צבי דייכעש מחבר ספר פרחי האביב.

תקונים והשמטות פ' א מ"ח עמ' 41 מתח הגיין נ"ל הגיין: מ"ב ע' 37 הגיטו נחמן נ"ל הגיטו נעים: מ"ג ע' 12 נע' שני נ"ל נע' כ': ע' 31 מה נ"ל מהם: ב מ"ג ע' 4 הרי נ"ל דהרי: ג מ"ח ע' 52 אורבת נ"ל דאורבת: מ"ג ע' 35 שרוא נ"ל שרוא: מ"ד ע' 29 לא נ"ל ולא: ד מ"ח ע' 31 לא נתרצה נ"ל לא חיישינן: מ"ב ע' 32 שבא מה נ"ל שמה: מ"ב בפי' מ"ל קבל תנפי"ש נ"ל תנם: שם בשאלה, ותחם הרשבתם נ"ל השבתם: ה מ"ח ע' 9 לאב יהודה נ"ל. לאביהודה: שם בסוף המאמר, לנוכך מחר אם לא כשיאכל נ"ל לנוכך מחר אף כשיאכל: סימן יח לאב יהודה נ"ל לאביהודה: ו מ"ח ע' 11 שיוכלו נ"ל יוכלו: ז מ"ב ע' 6 (מלמעה) שלא היה לו לומר כנ"ל: סימן לח מן אמר שמואל מד סוף התשובה. צריך להיות מוקף כמלאי לנמה והוא מן הסגיה מדפוס קופמנמינה (מנת מ"ח) בסימן מ"ח נוסף מלת [משבעין] נמחות: יא מ"ב בתשובה ע' 3 נ"ל ראוי ליוכנו כגון שאומר עליו שהוא אחיו בעת שאין לו בנים או שהוא כו': ע' 26 כענין נ"ל בענין: בסימן מח ע' 2 נ"ל לנמשל ואם כן כ"ם: יב מ"ח ע' 5 (מלמעה) הכא הוא בעמה אמת כנ"ל: מ"ב ע' 48 שם עירו נ"ל עירה: יג ע' 47 ואם עשה נ"ל ונם עשה: ע' 4 (מלמעה) ומוכנים נ"ל ומכונין: סימן סב ע' 4 בשגיהם נ"ל בשגיבם: בסוף סי' עא, ותוא. על דשמו ולא נענע, נ"ל ולא על דשמו הוא נענע: תשובה שה ע' 4 הוא נוגה נ"ל היה נוגה: סימן עם ע' 17 נאמר ידעו כי כנ"ל: טו מ"ב ע' 33 הלא חקלה נ"ל חקולה: טז מ"ח ע' 17 (מלמעה) שכל הכנים נ"ל כן כל הכנים: יח מ"ב ע' 11 (מלמעה) אבירתי נ"ל אמר: לסמ"ו קפ"ח נעמם, נ"ל יו"ד כמ"ל נ"ל נ"ל בד"ה הנעל: נ"ל שם נ"ל סמ"ו ן: רכ"ח (ר' קמו מ"ג), ד"מ שם מ"ח נ"ל תחת מ', רמ"ח שם מ"ח: לסי' קמ"ו הנמם מי' נ"ל יו"ד לכ"ח מקל"ד: לד 96 בהמכה ח] נמ"מ מי' ע"ה נ"ל מ"ה: לד 98 בהמכה ם] שם נ"ל סמ"ו ן: שם נעמם, רמ"ח מ"מ מי' קנ"ה מ"ז: לסי' קצה מ' ד"מ יו"ד מי' נ"ל לתת ז: לסי' ריח מ' נ"ל יו"ד מי' קנ"ה בד"ה וכתב מוד: לד 124 הכנה ד] נעמם ומי' בחומ' מכת (ר' נ"ב.) בד"ה מילתא: לד 126 מ"ח קרוס ד"ה ושתה נ"ל סימן ר"ל וקרוס ד"ה ולמ"ו לריך לחמוק סמיכן: לד 128 בהמכה ג] מ' ת"מ נמ"ך מקל"ח: לד 146 הכנה ח] מ' ת"מ בב"ק בהמה"ל וכמ"ח מכלל"ח סמ"ו קמ"ז: ען מ"ב סמ"ם ון נמי במ"ב ומכות בהמם זמו כלשון מ' מכרם"ל שם וכמי מה מכניה ל"ן ז"ל המונת בחומ' שם ומי' בירושלמי מסמים (מ"ח מ"ח) דמנוחר שם להיות כלמן מ' מן דשם הנ' נ"ל בן קנסוי: עח הכנה ג] ב"ל מ"ח מי' מ"ר נ"ל ר"ז: לסי' רשר בהמכה מי' בחלוק מרים (מ' ל"ם) ומכמה ביבחל (מ"ז לד 12 בהמכה) שכי אם לחלי בכוכה שלא היו עקודות מלו מל המקנה אף נתן מחמי המנה ומשה מלמו לא לאה דנרי הריב"ם אלו: סב מ"ב ע' 8 מ"ומם דין הוא כנ"ל: פה סכנה ח] נ"ל ד"מ שם מ"ח ומי' קמ"ל מ"ב: לד 176 הכנה ג] בחד"ה שנה נ"ל שאנו: צן הכנה ד] מנת "ובנוע אף ומי בחנמל אים אמור נב"ם מס"מ נ"ל "ובנוע כמי מה בחנמל ובנ"ם מין מאמר מה"מ": קיב מ"ב ע' 25 (שם ק"ח.) נ"ל (מ"ב.): קבו מ"ד ע' 12 (מלמעה) [לשון וה, שחי מלות אלו יהיליים: קבה מ"ב ע' 13 (מלמעה) (י"ב.) נ"ל (י"ב.): קלט מ"ח ע' 42 יכראל נ"ל ישראל: קם הכנה ג] בחנם בסוף עכ' מרם ומלמ"ה מקבי על הרמב"ן מעמד נלא לאמיתת סי' ובמ"ה ומלם ממנו דמר הרעב"ח בחנמ' (מ"ב מי' מ"ב) מסקנה מלמה קובית ו' על הרעב"ן ז"ל, ומי' נשמ"ת מהר"ם לתלין מי' ל"ה: